ÜZDIK QALAM

“MENTOR” ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

№38 (10) 2025

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫ

REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL METHODOLOGICAL JOURNAL

WWW.MENTOR-EDU.COM

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ ЕРЕЖЕСІ

Мақсаты:

Педагогтердің ғылыми-танымдық әлеуетін дамыту. Басылымы Қазақстан Республикасының Мәдениет және ақпарат министрлігі Ақпарат комитетінде тіркеуге алынып, мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қою туралы №KZ49VPY00083149 куәлігі 2023 жылы 04 желтоқсанында берілген, құжатқа сәйкес 2024 жылдан бастап шығарылады.

Кезеңдік басылым: 1 жылда 24 рет, қазақ, орыс және ағылшын тілінде жарық көреді. Журналда Қазақстан Республикасының арнайы және жоғары оқу орындары, мектепке дейінгі ұйым, ЖББОМ педагогтерінің шетелдік ғалымдар, ғылыми-зерттеу мекемелерінің ғалымдары орындайтын (орындаған) іргелі және қолданбалы ғылыми зерттеулердің, эксперименттік әзірлемелердің нәтижелері, сондай-ақ ғылымиақпараттық материалдар және т.б. жарияланады.

ЖАУАПТЫЛАР:
Бас редактор:
Нурбергенова Сауле Турмаганбетовна
Бас редактордың орынбасары:
Давлеткалиева Елизавета Султановна
Редакция алқасы:
Кадирова Зина Кадиркызы
Сулекенова Гульжан Утесиновна
Рысбекова Айнур Маратовна
Муханбедин Аружан Айбарқызы
Меншік иесі: «Mentor» әдістемелік орталығы
(Ақтөбе қаласы)

Редакцияның мекен-жайы: Индексі-030000
Ақтөбе қаласы, А.Молдагулова даңғылы 66/2
Авторлар қолжазбасы, суреттер өңделмейді және кері қайтарылмайды.
Журналда жарияланған материалдары көшіріп немесе өңдеп басу үшін редакцияның жазбаша рұқсаты алынып, сілтеме жасалуы міндетті.
Журналға жинақтарыңызды kalam2025@mail.ru. почта арқылы жіберулеріңізге болады.

МАЗМҰНЫ

Жаппарбергенова Э. Б., Байсалиева Е.Е.... 4
Е. В.Zhapparbergenova, Е.Е. Baisalieva..... 6
Көпбаева М.Ж..... 7
Доскеева М. Е., Игибаева Ж.С…….. 9
Абаева Г.К., Иманбекова Ә.Х..... 11
Аббасова Р.Е., Умбеталиева Г.Е..... 15
Абдалинова Д.А., Ултанбаева М.Т..... 17
Абдуллина А.Н..... 22
Абрахманова Е.Ж.,Кадирова З.К…….. 26
АжиғалиеваБ.Е., Қыдырбаева А.А..... 31
Аманжол С.М., Жолдыбаева М.М..... 33
Амангелді А.Б., Апендина Г.Х..... 37
Арызахметов Е.А., Танақұлов Ә.А..... 39
Аскарова А.Б..... 43
Ахметова С.Н..... 48
Байгабылова Б.О., Дермисалиева Э.М..... 50
Байтохина А.Т., Акжолова Л.Ж..... 51
Баракова Е.А., Куттыбаева Л.Т…….. 55
Бегимова А.К., Омар С.С…….. 56
Брагина Т.А…….. 59
Битимбаева А.Ф…….. 63
Болатова Қ.Ж…….. 65
Гавдикадирова А.У., Шагамбаева Г.Б…… 67
Дауренбекова Д.Т., Найзабекова А.Б….. 68
Джамбулова Н.Ж., Хусаинова А.Б…….. 71
Джаналиева Н.К., Кенжебаева Г.А…….. 73
Елдесбаева А.Б…….. 74
Елеукенова Г.А., Бегимова А.К…….. 77
Жайтақова Г.Т…….. 78
Жемисова Г.А…….. 79
Жиенгалиева А.С…….. 81
Зотова Н.А…….. 83
Искалиева Э.Н., Умарова Э.Г…….. 85
Нұрғалиева Ф.Н., Кадымбергенова Н.Р…. 87
Капашева А.Б., Муратова Г.М…….. 91

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

МАЗМҰНЫ

Мұхамбетова Л.Б., Қайсарова В.Т. 95
Құрмаш Қ.Қ., Тарасенкова Н.А. 104
Марат Г.М. 107
Мимықова Д.С., Абдракманова Г.Қ. 111
Мухамбетказина М.М. 113
Мұхамбетова Ж.Б., Сагинов Н.Н. 115
Мырзағали Н.Я., Карасаева П.А. 121
Нагиева Ж.К. 123
Нургалиева М.К. 125
Нурмашева Г.Б., Бақберген Ә.Б. 127
Нұрқадыр Ұ.К. 130
Оралбаева Г.Қ. 131
Пірімбек Ж.А., Абдикарова Г.М. 133
Прошкина Л.П. 134
Райс М. 137
Рахимберлина А.Т. 139
Сабденбекова Г.Т., Боденова А.Ж. 141
Саламат Э.С., Данекерова Л.А. 145
Страшко Т.В., Проскурякова И.Е. 149
Сурнина К.В. 157
Суюнтаева Л.А. 160
Сыдыкова Р.И., Оразбаева Қ.Б. 163
L.A.Taimaganbetova, N.S.Izzhanova 166
Темерканова Р.Е. 167
Темірғалиева Г.С., Бақберген А. 171
Тлеуленова Г.А., Капрахимова Ш.Х. 173
Тохобаева А.Р., Айтхожина Д.М. 175
Туралиева А.Х. 177
Туртаева И.К. 178
Уалибеков Қ.У., Қожантаев Д.А. 181
Уразбаева С.К., Идрешова Г.Ж. 183
Утегалиева А.Б. 184
Шағдаров С.М. 188
Шраева Г.К. 192

№38 (10) 2025

ПОВЫШЕНИЕ ПРОДУКТИВНОСТИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ПОСРЕДСТВОМ ПРИМЕНЕНИЯ ТЕХНОЛОГИИ PBL

Жаппарбергенова Э. Б.,
кандидат биологических наук, доцент, кафедра «Биологии»,
Южно-Казахстанский педагогический университет
имени Ө.Жәнібеков, Шымкент
Байсалиева Е.Е.,
докторант 1 курса, , кафедра «Биологии»,
Южно-Казахстанский педагогический университет
имени Ө.Жәнібеков, Шымкент

Аннотация. *В статье описан опыт использования проблемно-ориентированного обучения, основанного на решении реальных задач по курсу «Экология» для студентов педагогического вуза. Выбор темы для экспериментов был направлен на решение реальных проблем направленный на экологию почвы Шымкента. В ходе работы были сформулированы две экспериментальные и одна контрольная группы, где общее количество студентов составило 50 человек. Результаты экспериментального исследования в командах оценивались по десятибалльной шкале. Команды в процессе регулирования результатов эксперимента использовали основной инструмент PBL-таблицу FILA, которая зафиксировала нетривиальный способ решения постановочных задач. В процессе проведения экспериментов был замечен и повысился интерес студентов к большей наглядности обучения, постановке практических задач с учетом их местной актуальности. В ходе работы было выявлено, что динамика оценки в течение четырех недель эксперимента увеличилась, исключительно в экспериментальной группе. Хотя стадия оценки в экспериментальной группе на четвертой неделе составляет 30-40% оп первой недели. С помощью формулы Выготского мы провели сравнительный анализ эффективности проблемно-ориентированного обучения в группах, связанных с курсом «Экология» и определили что продуктивность учеников выросло на 9-12% используя PBL .*

Ключевые слова: *проблемное обучение, групповая работа, FILA таблица, экология почвы, реальная проблема, формула Выготского, PBL технология, продуктивность в обучении.*

Введение. Современные педагогические подходы в настоящее время привносит различные инновации в систему образования. Многие казахстанские педагоги исследует отношение студентов к мобильному обучению в совремменом реальном мире (Рысбаева Г., Бердалиева А., Куралбаева А. и.т.д. 2022,129–140). Одной из следующих инновационных технологий является проблемно-ориентированное образование, которое предлагает разделить на чистый и гибридный типы. Основные текущие проблемы проблемного обучения заключаются в том, что оно более востребовано, чем традиционная система обучения (Настити Л. Р., Мурни Р., Хадма Ю., 2020). Метод проблемного обучения более востребован, чем традиционный метод. Этот метод расширяет границы обновленной образовательной программы, поошряет изменения в педагогических методах и появление новых методических приемов. В настоящее время метод проблемного обучения оспользуется в ведущих университетах мира. Также этот метод обеспечивает систематическую групповую работу, использование проблемного обучения повышает интерес студентов к образованию и науке, а также формирует навыки использование интерернет-ресурсов (Blackburn G. 2016, 173-175). Проблемно-ориентированный метод обучения- это

способность учащихся создавать и применять на практике систему знаний в соответсвии с заданной проблемной задачей. При обучении, основанном на задачах, не имеет значения, содержит ли полученное задание конкретный правильный или неправильный ответ (Пиз М.А., Кун Д., 2011). Ряд отечественных авторов прогназируют применение проблемно ориентированного обучения с технологичными методами, применяемыми в области современного образования. Так, в статье отечественных ученых прогназируется что онлаин технологии будут широко использоваться в юудущем и будут быстро развиваться с помощью современных технологий (Зулпыхар Ж., Азамат А., 2022, 196–203).

Цель работы. Целью экспериментальных исследований явилось изучение уровня эффективности проблемно ориентированного обучения практических задач из области биологии и экологии.

Для достижения цели сформулированы ниже следующие задачи:

1)Внедерения проблемно ориентированного обучения в учебный процесс;

2)Составление параметров критериальной оценки достижений в экспериментальных группах на протяжени четырех недель;

3)Анализ эффективности проблемного обучение на основе сравнительного подсчета достижений учащихся по Выготскому.

Научная новизна. Впервые полказаны результаты внедернеия проблемно ориентированного обучения в раздел биологии Экология почвы с обоснованием результатов эффективности освоение учебного материала по данному разделу.

Методы и объекты исследования. В качестве объекта тсследования экспериментальных исследований по проблемно ориентированному обучению приняли участие 50 учащихся средней школы 9 классов, которые были разделены на контрольные и экспериментальные группы 1-контрольная группа 20 учеников, 2-группа 14 учеников 3-группа 16 учеников. Длительность экспериментов составило четыре недели. В качестве основного метода был применен метод чистый PBL, направленный на решение задач по разделу Экология почвы на уроке биологии. В соответствии с программой учебной программы экспериментальным командам была предложена актуальная проблема на тему Проблема восстановление и сохранение продуктивности почвы в Шымкенте. Расчёты проводились на основе формулы Выготского который базируется на пропорций и оптимального анализа сравнительной изучение этапов восприятие объема знаний учащимся с учетом особенностей работы в команде. Mse=Ko/Кн*100%; Mse-продуктивность командной работы (%), Ko-баллы за решение проблем в командной работе Kn- общая оценка критериев.

Согласно формуле Выготского в 1-й контрольной группе результаты первой недели после решение задачи 1-й командой Ko=5, 2-й командой Ko=6, 3-й командой Ko=5. Во 2-й экспериментальной группе результаты 1-й команды Ko= 6, 2-й команды Ko= 6, 3-й команды Ko=5. В 3-й экспериментальной группе результаты 1-го Ko=7, 2-го Ko=5, 3-го Ko=6. Через 3 недели их результаты улучшились по сравнению с предыдущими, в 1-й группе 1-я команда Ko= 8, 2-я команда Ko=9, 3-я команда Ko=8. Во 2-й группе 1-я команда Ko=9, 2-я команда Ko=8, 3-я команда Ko=10 и в 3-й группе 1-я команда Ko=9, 2-я команда Ko=9, 3-я команда Ko=10.

Вывод. Соглано формуле Выготского проведен сравнительный анализ успаемости в контрольных и экспериментальных группах, составивищий в контрольной группе 58 %, в экспериментальных группах 67% и 70%. Соотвестсвенно резюмируя полученные положительные результаты, можем утверждать что проблемно ориентированный метод обучения показал приумещества как более удобного педагогического инструмента в современном мире.

Использованная литература

Blackburn G. (2016) Innovative eLearning: Technology Shaping Contemporary

Problem Based Learning: A Cross Case Analysis. Journal of University Teaching & Learning Practice, 12(2), 2015, 173-175. http://ro.uow.edu.au/jutlp/vol12/iss2/5 (in Eng.).

Nastiti L. R, Murni R, Hadma Y. (2020) Meta-Analysis of The Effectiveness of Problem-Based Learning Towards Critical Thinking Skills in Science Learning. Journal of Physics: Conference Series, Volume 1842, International Conference on Science Education and Technology (ICOSETH), 24 October 2020, Surakarta, Indonesia. DOI 10.1088/1742-6596/1842/1/012071 (in Eng.).

Pease M.A., Kuhn D. (2011) Experimental Analysis of the Effective Components of Problem-Based Learning, January 2011, Science Education 95(1):57 – 86. DOI:10.1002/sce.20412 (in Eng.).

Rysbayeva G., Berdaliyeva A., Kuralbayeva A. etc. (2022). Students' Attitudes Towards Mobile Learning. *International Journal of Engineering Pedagogy (iJEP), 12*(2), pp. 129–140. https://doi.org/10.3991/ijep.v12i2.29325 (in Eng.).

Zulpykhar Zh., Azamat A., & Orazbayeva Б. (2022). Methodological basics of organizing the educational process with the use of distance educational technologies at the university. Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Pedagogy. Psychology. Sociology Series.,2022, 141(4), 196–203. https://bulpedps.enu.kz/index.php/main/article/view/191

ENHANCING THE PRODUCTIVITY OF THE EDUCATIONAL PROCESS THROUGH THE USE OF PBL TECHNOLOGY

E. B. Zhapparbergenova,
Candidate of Biological Sciences, associate professor Biological department,
South Kazakhstan Pedagogical University named by O.Zhanibekov, Shymkent, Kazakhstan
E.E. Baisalieva,
South Kazakhstan Pedagogical University named by O.Zhanibekov,
1st year PhD student, Shymkent, Kazakhstan

Abstract. The article describes the experience of using problem-oriented teaching, based on solving real tasks according to the course of ecology to students in pedagogical institution. Option of theme for the experiments have directed on solving real and actual problems in south region of Kazakhstan. During the experiments two experimental and one control groups were formed, where general counts of students were 50. Results of experimental research on teams were evaluated on a ten-scale score according to a criterial evaluation of five signs. Teams in a process of solving tasks and regulation results were used the main tool of PBL- table FILA, which fixed in a non-trivial way of solving setting tasks. In a process of conducting experiments there was observed a high interest of students for more clarity learning setting practice tasks, taking into accounts their local actuality. In the progress of work, it was revealed that the dynamics of grade during four weeks of experiment increased, exclusively in experimental group. According to the results of investigation, the stage of grade in an experimental team on fourth weeks consist 30-40% from the first week. With Vygotsky formula we conducted effectiveness of comparative analyses to problem-oriented teaching students on the course of «Ecology» and determined that student productivity increased by 9-12% using PBL.

Keywords: problem based learning, team work, FILA table**,** ecology of soil, real problem, Vygotsky formula, PBL technology, productivity in education.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

БОЛАШАҚ БИОЛОГИЯ МҰҒАЛІМДЕРІН ДАЯРЛАУДА ПРОБЛЕМАЛЫҚ ОҚЫТУ ТЕХНОЛОГИЯСЫН ҚОЛДАНУДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ

Көпбаева Меруерт Жуасбайқызы,PhD,
Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университетінің оқытушысы,
Шымкент қаласы Қазақстан

Abstract. *This review article analyzes the impact of Problem-Based Learning (PBL) technology on improving academic achievement and developing critical thinking among prospective biology teachers. This study explores the potential of PBL in shaping pedagogical content knowledge (PCK) through authentic learning experiences and highlights the crucial role of targeted teacher preparation for effective implementation. The materials were selected using the PRISMA methodology based on open-access articles indexed in Scopus and Web of Science databases from 2019-2025*

Key words: *problem-based learning, biology teaching, critical thinking, prospective biology teachers, laboratory learning, blended learning.*

Кіріспе. Проблемалық оқыту технологиясы (Problem Based Learning, PBL) алғаш рет 1969 жылы МакМастер университетінің медицина мектебінде пайда болып, кейіннен медициналық білім беруде кеңінен қолданылды. Бұл тәсілдің тиімділігі дәлелденгеннен кейін, басқа да білім салалары оны оқыту үдерісін жетілдіру мақсатында және білім алушылардың зерттеушілік құзіреттілігін қалыптастыру мақсатында қолданыла бастады. PBL - студентке бағытталған интерактивті әдістердің бір түрі. Аталынған технология білім алушылардың танымдық белсенділігін арттыруға және өздігінен білім алуға бағытталған заманауи оқыту технологиясы. Проблемалық оқыту технологиясында оқытушы дайын ақпарат бермей, проблемалық жағдай туғызу арқылы студенттерді сол мәселені өз бетінше шешуге ынталандырады. Негізгі мақсат - білім алушылардың шығармашылық, сыни ойлау, зерттеу, шешім қабылдау, және талдау қабілеттерін дамыту. Белсенді оқытуға басымдық беретін бұл технологияны Кувак пен Коч (2019) зерттеулерінде болашақ мұғалімдерді даярлау бағдарламаларына еңгізу қажеттігін атап өтеді. Себебі PBL болашақ мұғалімдерге осы педагогикалық әдістің мәнін түсініп, оны өз сабақтарында тиімді қолдануға мүмкіндік беретіні жайлы атап өтілді.

Проблемалық оқыту технологиясында жиі зерттеу, талқылау және рефлексия циклін қамтиды. Ол болашақ мұғалімдерді зерттеуге, түсінуге және тиісті тұжырымдамалар мен принциптерді анықтауға, өз шешімдерін қолдау үшін дәлелдер құруға ынталандырады (Qu et. al., 2024). Сондай ақ, білім алушылар өздерінің оқу процесіне, проблеманы түсінуіне және шешімдеріне рефлексия жасауға шақырылады. Дегенмен, биология мұғалімдерін даярлау үдерісінде проблемалық оқыту технологиясын қолданудың теориялық және практикалық мүмкіндіктері толық зерттелмеген. Биология - деректерге, тәжірибелерге және модельдеуге сүйенетін ғылым. Сол себептен де зертханалық жағдайында кейстерді шешуді үйрету болашақ мұғалімдердің пәндік-педагогикалық құзіретін (PCK) тереңдетеді және мектеп контекстіне трансферін жеңілдетеді (Qu et.al., 2024). Алай да тиімді еңгізу үшін болашақ мұғалімдердің дайындық деңгейі, бағалау стратегиялары және оқу жоспарының үйлесімділігі шешуші факторлар болып қала береді. Сондықтан осы бағыттағы зерттеулерді жүйелі түрде қарастыру өзекті болып табылады. Бұл мақаланың мақсаты - болашақ биология мұғалімдерін даярлау

үдерісінде проблемалық оқыту технологиясын қолданудың ғылыми-теориялық негіздерін айқындау және оның мүмкіндіктерін талдау. Зерттеу барысында проблемалық оқытудың мәні мен құрылымы, оның биологияны оқытудағы тиімділігі, болашақ биология мұғалімдерінің зерттеушілік қабілеттерін дамытудағы рөлі қарастырылады. Бұл мақала келесі зерттеу сұрақтарына негізделеді:

1) Проблемалық оқыту технологиясының болашақ биология мұғалімдерін даярлаудағы педагогикалық мүмкіндіктері қандай?

2) Проблемалық оқыту білім алушылардың зерттеушілік және кәсіби құзіреттіліктерін қалай дамытады?

Әдістер. Бұл жүйелі шолу PRISMA 2020 нұсқаулығына сәйкес жүргізілді. Зерттеу мақсаты - 2019-2025 жылдар аралағында Scopus және Web of Science базаларында жарияланған ашық қолжетімді ғылыми мақалалар негізінде болашақ биология мұғалімдерін даярлауда PBL-дің тиімділігін анықтау. Іздеу кілт сөздері: “problem-based learning” AND “biology education” AND “preservice teacher”. Іріктеу критерийлері-ашық қолжетімділік, биология немесе жаратылыстану бағытындағы мұғалімдерді даярлау контексті, 2019-2025 жылдары жариялану және эмпирикалық не шолу сипатында зерттеу болуы.

Алғашқы зерттеу нәтижесінде 412 мақала табылды, қайталануларды алып тастау нәтижесінде 312 мақала қалды. Тақырып пен аннотация талдау арқылы 118 мақала сәйкес табылып, толық мақаланы оқу нәтидесінде 16 мақала талдау іріктеліп талданды.

Зерттеу нәтижесі. PBL әдісі оқушыларды және болашақ мұғалімдерді нақты, шынайы проблемалар арқылы пәнді терең түсінуге жетелейді. Мысалы, кейбір зерттеулер PBL технологиясын қолданған кезде білім алушылардың биология немесе жаратылыстану пәніндегі түсіністері мен когнитивтік дағдылары жақсаратынын атап өткен. Мысалы, Xu et al., 2021 зерттеуінде PBL-дің жасуша биология курстары бойынша білім сапасына оң әсері айтылған. Болашақ мұғалімдер тек теориялық білімді меңгеріп қана қоймай, модельдер құру, гипотезалар тұжырымдау, эксперименттік әдістерді интерпретациялау дағдылары да қалыптасатынын айтылған. Nicholus et.al (2023) мақаласында PBL технологиясы тәсілі критикалық ойлауды күшейтетін тәсіл ретінде сипатталады, себебі білім алушылар ашық сұрақтар беріледі, топ ішінде пікірталас жүргізіледі, әртүрлі көзқарастар қарастырылатыны көрсетілген. PBL контекстінде мұғалім дәстүрлі лекция жүргізуші емес, бағыт бағдар беруші ретінде қызмет атқарады. Бұл рөл өзгерісі болашақ мұғалімдердің шеберлігін нығайтады, яғни олар студенттердің өз бетінше білім алуы мен зерттеу жүргізуіне жағдай жасай білу қабілеті артады. Aidoo et.al (2023) зерттеуінде мұғалім-оқытушылар PBL-ді интеграциялау тәжірибесін талдап, PBL технологиясының ресурстар мен уақыт тапшылығына қарамастан, өздігінен оқу дағдысының қалыптасатыны жайлы атап өткен. Ал Ulicinar (2023) мета талдауында ғылым пәндері бойынша PBL қолдану дәстүрлі әдіске қарағанда академиялық жетістікті айтарлықтай жоғарылатады делінген. Мысала Mixed Meta зерттерінде эффект шамасы g=0.909 деп анықталған. Бұл нәтиже PBL әдісінің пән идеялары мен күрделі ұғымдарды меңгеруде болашақ мұғалімдерге жақсы мүмкіндіктер беретініне нұсқайды.

Қорытынды. Жүйелі шолу нәтижесінде зерттеулер PBL болашақ биология мұғалімдерін даярлауда тиімді әдіс. PBL болашақ мұғалімерін пәндік білімін тереңдетіп, сыни және зерттеушілік ойлауын, өздігінен білім алу дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, мұғалімдердің фасилитаторлық және педагогикалық шеберлерігін арттырып, оқыту үдерісін белсенді және интерактивті етеді. Дегенмен, PBL технологиясын еңгізуде уақыт, бағалау және әдістемелік дайындық сияқты қиындық бар. Бұл қиындықтарды шешу үшін оқытушыларды арнайы даярлау, ресурстық және технологиялық қолдау қажет. Қорытындылай келе PBL

болашақ биология мұғалімдерін зерттеуші әрі шығармашыл педагог ретінде қалыптастырудың заманауи және нәтижелі жолы болып табылады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Kuvac, M.; Koc, I. The effect of problem-based learning on the environmental attitudes of preservice science teachers. Educ. Stud. 2019, 45, 72–94. [CrossRef]

2. Qu, M., Liu, L., & Zhang, Y. (2024). *Application and evaluation of the hybrid problem-based learning model in undergraduate biology education.* BMC Medical Education, 24, 222. https://doi.org/10.1186/s12909-024-05024-9

3. Xu, J., Chen, X., & Yang, H. (2021). *Problem-based learning improves students' learning outcomes in cell biology: A quasi-experimental study.* BMC Medical Education, 21, 493. https://doi.org/10.1186/s12909-021-02934-5

4. Nicholus, G., Ochieng, P., & Owuor, J. (2023). *The role of problem-based learning approach in teaching and learning physics: A systematic review.* Heliyon, 9(10), e19114. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e19114

5. Aidoo, B., Armah, P., & Asirifi, M. (2023). *Teacher educators' experiences adopting problem-based learning in science education: Integrating technology for effective facilitation.* Education Sciences, 13(11), 1113. https://doi.org/10.3390/educsci13111113

6. Uluçınar, U. (2023). *The effect of problem-based learning in science education: A meta-analysis.* Science Education International, 34(2), 75–90. https://doi.org/10.33828/sei.v34.i2.6

ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ И СОЦИОКУЛЬТУРНЫЕ АСПЕКТЫ ИЗУЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ

Доскеева М. Е.,
магистр, учитель английского языка в ОСШГ №11
Игибаева Ж.С.,
учитель английского языка в ОСШГ №11

Ключевые слова: язык, лингвистические аспекты, социокультурные аспекты, коммуникативная компетенция, культура, обучение.

Актуальность:

Глобализация толкает людей на использование иностранных языков. С незапамятных времен люди сталкиваются с необходимостью коммуникации с носителями других языков. В наши дни чаще всего языком межнационального общения является английский язык. Изучение языка приносит несомненную пользу, а знание аспектов изучение иностранных языков преподавателями и обучающимися помогает повысить эффективность и результативность обучения.

Введение:

Изучение английского языка для многих детей начинается ещё до поступления в школу – этот язык стал международным. В мире насчитывается 142 страны, где английский язык является обязательным элементом национальной образовательной политики в отношении государственного образования. Существует 41 страна, в которой английский язык является возможным факультативным предметом или предлагается во многих, но не во всех школах (часто как наиболее популярный вариант выполнения требования «иностранный язык»). [3] Из-за колониальной политики Англии, экономического господства и того, что английский язык не является сложным, он получил распространение по всему миру. Язык, который является официальным в Великобритании, Соединённых Штатах Америки, Австралии, Канады, Новой Зеландии и других странах, проникает в нашу повседневную жизнь во время учёбы, работы, просмотра развлекательного

контента со всего мира в интернете и так далее.

Таким образом, многие люди знают свой родной язык, первый иностранный (обычно – английский), и уже не редкость – ещё один язык. Или несколько.

Некоторые люди выбирают использование онлайн-переводов посредством интернета, однако на настоящий момент такие переводы не следует считать надёжными, ведь часто они производят переводы текст низкого качества с обилием неточностей при присутствии сложных конструкции.

Для грамотного и продуктивного использования языка является необходимым овладеть, как и языковыми средствами языка, но и общими знаниями о мире.

Основная часть:

Фонетические, лексические, грамматические знания относятся к лингвистическому аспекту изучения языка. Без владения данными знаниями невозможно какое-либо использование языка.

Другой аспект изучения языка - социокультурный аспект. Это – фоновые знания, приобщение к языковому сознанию народа – носителя языка, к традиционно-языковой культуре, понимание повседневного поведения носителей языка. Без данных знаний – без контекста – становится невозможным полное понимание носителя языка.

Немаловажным является так же преодоление так называемого «языкового барьера».

Целью изучения иностранного языка является формирование коммуникативной компетенции. Коммуникативная компетенция (от лат. communico - делаю общим, связываю, общаюсь и competens (competentis) – способный, соответствующий) означает «способность решать средствами иностранного языка актуальные для учащихся и общества задачи общения из бытовой, учебной, производственной и культурной жизни; умение учащегося пользоваться фактами языка и речи для реализации целей общения. Способность реализовывать лингвистическую компетенцию в различных условиях речевого общения» [1]. Таким образом, под коммуникативной компетенцией понимается особое качество речевой личности, умение правильно, грамотно и продуктивно использовать язык в различных жизненных ситуациях.

Существует четыре уровня коммуникативной компетенции, в зависимости от мастерства владением языка, обширности знаний. Изучая язык, человек переходит от простого называния предметов до творческого осмысления и использованного познанного. Другими словами, иностранному языку человек обучается так же, как и своему первому, родному языку, переходя от усвоения самых простых понятий до создания чего-то нового на основе знаний.

В процессе изучения приносит большую пользу изучение художественных текстов. Они написаны грамотно, дают контекст для новых слов и выражений, которые только предстоит заучить и – что в них важнее – помогают проследить основные черты менталитета, выраженного в вербальном и невербальном общении, в преподношении ситуаций автором.

Знание нескольких языков повышает возможность горизонтальной социальной и вертикальной социальной мобильностей граждан. Они становятся способны на переезд, способны прочесть учебные материалы на этом языке и получить образование, устроиться на более хорошую работу, обосноваться в стране этого языка и вступить там в брак. Даже изучение различных материалов-первоисточников и ведение беседы без вспомогательных инструментов с всё большим количеством людей – неоспоримые преимущества в современном обществе.

Всё чаще в XXI люди переезжают на новые места и вынуждены изучать иностранные языки для ежедневного использования. В браках людей разных национальностей вырастают дети-билингвы, которые с малых лет владеют двумя языками на уровне родного языка.

Чем больше индивидом изучено языков, тем проще его обучение новым, особенно языкам, принадлежащим тем же группам, что и выученные. Так, изучившему испанский, становится частично понятен итальянский язык: замечаются сходства – достаточно много похожих слов, потому что оба языка относятся к романской группе, более тренированная память.

Но знание языка – это не только заучивание слов и грамматики. В каждом языке своя логика, свои выражения, своя культура. Как говорил Бауыржан Момышулы: «Бір тіл білген адам бір адам, екі тіл білген – екі адам». Это можно трактовать как то, что знающий один язык человек – человек одной культуры, а знающий несколько языков – поликультурный.

Заключение:

Изучая язык, важно уделить внимание и истории, и культуре народа или народов, для которых этот язык является родным, а главное – усвоить их мышление: образ мыслей, поведение, отношение к общечеловеческим ценностям. Так же необходимо обладать такими качествами и навыками, как толерантность и свобода от предубеждений по отношению к людям – представителям иной культуры; способность видеть, понимать и принимать общность и особенности, обусловленные национальными факторами; готовность к практическому использованию изученного, к погружению в языковую среду.

При изучении языка это является не самоцелью, а средством для более глубокого понимания и осмысления, в том числе и своей родной культуры. Лингвистический и социокультурный аспекты изучения иностранных языков крайне тесно переплетаются между собой. Необходим комплексный подход для успешного овладевания навыками коммуникативной компетенции.

Список использованной литературы:

1. Азимов, Э.Г. Словарь методических терминов (теория и практика преподавания языков) / Э.Г.

2. Азимов, А.Н.Щукин. СПб., 1999. 109 с. Фарисенкова, Л.В. Уровни коммуникативной компетенции в теории и на практике / Л.В. Фарисенова, М., 2000. 268 с.

Global English Education Policy // The University of Winnipeg https://www.uwinnipeg.ca/global-english-education/countries-in-which-english-is-mandatory-or-optional-subject.html

КОМПЬЮТЕР ҚАЛАЙ ЖҰМЫС ІСТЕЙДІ ?

Абаева Гулнур Кыдыралиевна, Иманбекова Әсел Хамиқызы,
Ақтөбе қаласы Ш.Құдайбердіұлы атындағы №66ЖББОМ мұғалімдері

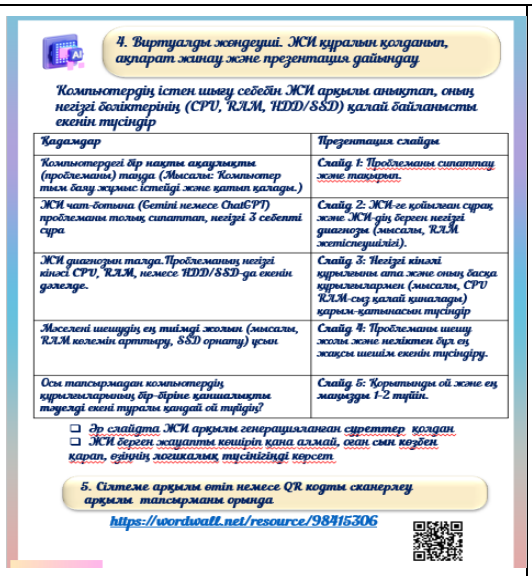
Бөлім:	**Компьютерлік жүйелер және желілер**	
Сынып:6	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы	Компьютер қалай жұмыс істейді?	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	6.1.1.2 компьютердің негізгі құрылғыларының өзара әрекеттесуін түсіндіру	

Сабақтың мақсаты	Компьютердің негізгі құрылғыларының (монитор, жүйелік блок, пернетақта, тінтуір) қызметін сипаттай алады Құрылғылардың өзара әрекеттесуін мысалдар арқылы түсіндіре алады
Құндылық	Тәуелсіздік және отаншылдық Топтық жұмыс пен шығармашылық тапсырмаларда Отаншылдық құндылықтарын ақпараттық технологиямен байланыстыра алады.

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыт	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Сабақтың басы	Оқушылармен сәлемдесу, сабаққа қатысуды тексеру. Оқушылардың зейінін шоғырландыру: "Доп және сөздер" тренингі. (Мұғалім допты оқушыға лақтырады. 1 – ші құрылғыны зат есім, 2-ші сын есім, 3 – ші етістік деп атайды. Мысалы: монитор – сұйық кристалды -ақпаратты шығарады...)	Балалар жұмыс орындарын тексереді.	Смайликтер	
Сабақтың ортасы	**Білімді өзектендіру:** Өткен тақырып бойынша білім деңгейін анықтау үшін келесі сұрақтар қойылады: 1) Компьютерлер пайда болғанға дейін адамдар қандай есептеу құрылғыларын қолданған? 2) Сіз компьютерлердің қашан пайда болғанын және олардың қалай дамығанын білесіз бе? 3) Болашақта компьютерлік техника қалай дамиды деп ойлайсыз? **Жаңа материалды меңгеру.** Жаңа тақырып бойынша білім деңгейін анықтау үшін келесі сұрақтарды қойылады. Компьютердің негізгі және қосымша құрылғыларына нелер жатады? Компьютердің жеке құрылғыларының функциялары туралы не айта аласың? Компьютерлік құрылғылар бір-бірімен қалай байланысады? Мұғалім жаңа ақпаратпен таныстырады. (Бейнежазбаны,	Сұрақтарға жауап береді Мұғалімнің ақпаратын тыңдайды Топтық тапсырманы орындайды Топ ішінде берілген сөйлемді оқиды (мысалы: *«Астанамыз – Астана»*). Сөйлемнің экранға қалай шығатынын компьютер құрылғылары арқылы көрсететін	«Өзара бағалау» әдісі **Дескрипторлар:** Қазақстанға қатысты сөйлемді дұрыс қолданады-1балл Компьютер құрылғыларын атайды және көрсетеді-1балл Құрылғылардың өзара әрекетін дұрыс көрсететін сызба	Презентация, оқулық

	презентацияны, флипчартты қолдануға болады). **ТОптық жұмыс «Менің елім – Қазақстан» схемасы** • Әр топқа Қазақстанға қатысты бір сөйлем беріледі (*«Астанамыз – Астана», «Туымыз көк түсті»*). • Оқушылар компьютердің құрылғыларын пайдаланып, сөйлемнің экранға қалай шығатынын сызба түрінде көрсетеді (пернетақта → жүйелік блок → монитор). • Осылайша оқушылар құрылғылардың өзара әрекетін нақты мысалмен түсіндіреді. **Сергіту сәті** **Білімді бекіту** 	сызба жасайды. □ Сызбада: пернетақта → жүйелік блок (процессор) → монитор байланысын түсіндіреді. Сергіту жаттығуын орындайды Жұмыс парағындағы тапсырмаларды орындайды □ Компьютердің істен шығу себебін талдайды, негізгі бөлшектерін (CPU, RAM, HDD/SSD) атап, олардың байланысын түсіндіреді. □ Жасанды интеллект құралын қолданып, ақпарат жинайды және мәселенің шешу жолын анықтайды. □ Жиналған ақпаратты слайдқа орналастырып, қорытындысын сыныпқа таныстырады.	жасайды-1балл ФБ **Дескрипторлар:** - құрылғыларды олардың атқаратын қызметімен сәйкестендіреді-2балл /әр дұрыс сәйк,0,5балл/ **Дескрипторлар:** Суретте көрсетілген құрылғы атауын дұрыс жазады-2балл /әр дұрыс атауға-0,5балл/ **Дескрипторлар:** □ Компьютердің істен шығу себебін анықтап, негізгі бөлшектердің (CPU, RAM, HDD/SSD) қызметін түсіндіреді-1балл □ Жасанды интеллект құралын қолданып ақпарат жинап, шешу жолын	Жұмыс парағы https://wordwall.net/resource/98415306

			ұсынады-1балл □ Жиналған ақпаратты слайдта дұрыс және түсінікті түрде көрсетеді-1 балл	
Сабақтың соңы	**Сабақты қорытындылау:** □ Компьютердің негізгі құрылғыларына қайсысы жатады? □ Жүйелік блоктың атқаратын қызметі қандай? □ Пернетақтадан мәтін енгізгенде ақпарат қандай құрылғылар арқылы өтеді? □ Монитордың рөлі қандай? □ Егер бір құрылғы істемей қалса, компьютердің жұмысына қалай әсер етеді? □ Неліктен компьютер құрылғылары өзара әрекеттесіп жұмыс істеуі қажет? □ Бүгінгі сабақта Қазақстанға қатысты қандай сөйлемдерді құрылғылар әрекеті арқылы көрсеттік? **Үй тапсырмасы:** «Менің елім – Қазақстан» тақырыбына бір сөйлем ойлап жаз (мысалы, «Менің туым көк түсті»). Сол сөйлемді компьютер құрылғылары арқылы экранға қалай шығатынын қысқаша түсіндір (пернетақта → жүйелік блок → монитор). **Рефлексия.** **Бүгінгі сабақта не білдім?**	Оқушылардың әрқайсысы өз пікірлерімен бөліседі. Сұрақтарға жауап береді Үй тапсырмасын жазады Өз жұмыстарын бағалайды	«Шапалақтау» әдісі	

ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ БАҒДАРЛАМАСЫ: ЗАМАНАУИ БІЛІМ БЕРУ ҮРДІСІНІҢ ЖАҢА БАҒЫТЫ

Аббасова Райхан Ермаковна,
Есет батыр атындағы олимпиада резервінің облыстық мамандандырылған мектеп-интернат-колледжінің химия пәні мұғалімі және
Умбеталиева Гульбадан Ермаковна,
Есет батыр атындағы олимпиада резервінің облыстық мамандандырылған мектеп-интернат-колледжінің қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі

Қазіргі заманда білім беру жүйесіне қойылатын талап күн сайын артып келеді. Ғылым мен техниканың дамуы, ақпараттық қоғамға көшу, жаһандану үдерісі оқушылардың тек білім алып қана қоймай, оны өмірде қолдана білуін қажет етеді. Осы тұрғыда Қазақстанда енгізілген **жаңартылған білім беру бағдарламасы** білім сапасын арттыруға, оқушының құзыреттілігін дамытуға бағытталған.

Бүкіл әлемдік білім кеңістігіне ену мақсатына сәйкес бүгінгі таңда Қазақстанның білім беру саласында түбегейлі өзгерістер жасалуда. Еліміздің халықаралық білімдік кеңістікке кіруі үшін «Өмір бойы білім алу» тұжырымдамасын іске асыруға мүмкіндік беретін, мемлекет және қоғамның талаптарына сәйкес өскелең ұрпақтың құзыреттіліктерін дамытуға бағыттау керек.

Білімнің болашақта пайдаға асуы, қажетке жарауын қалыптастыруға жаңартылған білім беру бағдарламасы негіз бола алады. Көп ақпаратты талдай, жинақтай отырып, ішінен қажеттісін алуға үйретеді.

Негізінен жаңартылған білім жүйесі құзыреттілікке және сапаға бағытталған бағдарлама. Жаңартылған білім берудің маңыздылығы – оқушы тұлғасының үйлесімді қолайлы білім беру ортасын құра отырып сын тұрғысынан ойлау мен зерттеу жұмыстарын жүргізуге, тәжірибе жасау дағдыларын дамытуға, АҚТ-ны қолдану, коммуникативті қарым-қатынасқа түсу, жеке, жұппен, топта жұмыс жасай білу, функционалды сауаттылықты, шығармашылықты қолдана білуді және оны тиімді жүзеге асыру үшін қажетті тиімді оқыту әдіс-тәсілдерімен (бірлескен оқу, модельдеу, бағалау жүйесі, бағалаудың тиімді стратегиялары) жұмыс жасай білуге бағытталған.

Жаңартылған білім мазмұны жағдайындағы мектептің ерекшелігі – оқудағы жетістіктер нәтижелі сипатқа ие, ал оқу процесі оқушылардың әрбір сабақта білімді «табудағы» белсенді қызметімен сипатталады. Бұл жағдайларда оқушы – таным субъектісі, ал мұғалім оқушылардың танымдық әрекетінің ұйымдастырушысы қызметін атқарады.

Оқушылар табысты оқуы үшін мұғалімдер үш компонент - білім беру бағдарламасы, оқыту тәсілдері мен бағалау жүйесі қалай үйлесетінін толық білуінің маңыздылығы. Демек, білім беру бағдарламасының мазмұны, педагогикалық тәсілдер және бағалау тәсілдері бір мақсатқа жұмылдырылуы тиіс. Яғни бұл үйлесім оқушылардың табысын арттырады.

Жаңартылған бағдарлама дәстүрлі оқыту жүйесінен мазмұндық, әдістемелік және құрылымдық тұрғыда ерекшеленеді. Оның басты ерекшеліктерін төмендегідей топтастыруға болады:

Оқыту мақсаттарының таксономиясы

- Оқу мақсаттары Блум таксономиясына негізделген.
- Білімді тек есте сақтау емес, талдау, бағалау, синтездеу арқылы меңгеруге басымдық беріледі.

Білім беру мазмұнының спиральді қағидасы

- Оқу материалы жеңілден күрделіге, қарапайымнан тереңге қарай қайталанып беріледі.
- Бұл оқушыға білімді жүйелі бекітуге, бір тақырыпты түрлі деңгейде қайта қарастыруға мүмкіндік береді.

Құндылықтарға негізделген білім беру

● Бағдарламада ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды дәріптеу маңызды орын алады.
● Мысалы: қазақстандық патриотизм, еңбекқорлық, құрмет, ынтымақтастық, жауапкершілік.

Критериалды бағалау жүйесі

● Оқушының жетістігі алдын ала белгіленген өлшемдер арқылы бағаланады.
● Қалыптастырушы бағалау оқыту барысында жүргізілсе, жиынтық бағалау тоқсан
соңында қорытындыланады.
● Бұл әдіс оқушыға өз деңгейін көруге, кемшіліктерін түзетуге жағдай жасайды.

Пәнаралық байланыс және функционалдық сауаттылық

● Оқушылар алған білімін өмірлік жағдаяттарда қолдана білуге үйренеді.
● Ғылымдардың өзара кірігуі, жобалық жұмыстар, зерттеу әдістері кеңінен қолданылады.

Құзыреттілік ұғымы және оның маңызы

Жаңартылған білім беру бағдарламасында оқушының бойында қалыптасатын негізгі құзыреттіліктер айқындалған:

● ***Ақпараттық құзыреттілік*** – ақпаратты табу, өңдеу, қолдану;
● ***Коммуникативтік құзыреттілік*** – өз ойын анық жеткізе білу, көптілділікке
бейімделу;
● ***Әлеуметтік құзыреттілік*** – топта жұмыс істей алу, ынтымақтастық орнату;
● ***Проблеманы шешу құзыреттілігі*** – түрлі жағдаяттарда шешім қабылдай білу;
● ***Өзін-өзі дамыту құзыреттілігі*** – үздіксіз білім алу, өзін жетілдіру дағдылары.

Білім беру бағдарламасының, оқыту тәсілдері және бағалаудың құрылуы

● Оқушылар оқу үдерісіне белсене қатысады. Олар білімдерін бағалап, өздері ұсынған қорытындыларының дәлелдерін ұсынуы және бір-біріне сын тұрғысынан қарауы тиіс.
● Мұғалімдер оқушыларға бағытталған және дәлелдерді құру мен талдауға арналған рөлдік модельдер ретінде әрекет ететін оқыту тәсілдерін қолданады.
● Білім беру бағдарламасы проблемаларды шешудің тәсілдерін қамтуы тиіс.
● Оқушылар мен мұғалімдер пікірлерді бағалауда білікті болуы тиіс және оқушылар тек жазбаша тестілеу бойынша ғана бағаланбауы тиіс.
● Оқушылар өздерінің алған білімдерін қолдана алуы және білімдердің қалай алынғанын талдай білуі тиіс.
● Оқушыларға диалогке және бірлескен оқуға қатысуға мүмкіндік беру керек.

Педагогиканың барлық осы аспектілері сындарлы оқыту теориясымен үйлеседі. Сындарлы оқыту тәсілдері білім берудің «дәстүрлі» әдістерімен салыстырғанда, оқыту кезінде жоғары нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік береді. Сындарлы оқыту тәсілдері оқушылардың жаңа білімді алдыңғы білімдерімен ұштастыра отырып игеруін көздейтін тұжырымдамаға негізделеді. Бұл жерде ең маңыздысы: оқушылардың алдыңғы алған дағдылары жаңа дағдыларды меңгеруге үлкен ықпалын тигізеді, ал егер ол ескерілмесе, онда білім тереңге бармай, үстірт меңгерілген таяз білім болмақ. Мұндай үстірт білім оқушыға қазіргі әлемде жетістікке жету үшін қажетті жоғарыда аталған сын тұрғысынан ойлау, рефлексия және басқа да аспектілерді, алған білімді қолдануына кері әсерін тигізеді. Оқушылар білімді толықтай меңгеру үшін ақпаратты енжар қабылдамай, сабаққа белсенді қатысуы керек. Осы ретте оқушылардың алған білімдерімен жұмыс істеуге, оны әрі қарай өңдеп, өз дағдыларын арттыруға септігін тигізетін жаттығулармен айналысуға мүмкіндік берілуі аса маңызды болып табылады.

Жаңашыл, өміршең идеялар заманауи қоғамға тың серпіліс әкеледі. Жаңартылған білім беру бағдарламасы оқушының танымдық белсенділігін арттыруға, өз бетінше білім алуға, шығармашылығын қалыптастыруға ықпал етеді.

Жаңартылған білім беру бағдарламасы аясында тәжірибе жинақтап, әлемдік деңгейге көтерілуіміз керек. Бұл оқушылардың халықаралық жобаларға

қатысуын кеңейтуге, шетел тілдеріндегі ақпарат көздеріне қол жеткізуіне мүмкіндік береді. Елдің ертеңі өресі биік, дүниетанымы кең, кемел ойлы азаматтарын өсіру үшін бүгінгі ұрпаққа ұлттық рухани қазынаны әлемдік озық ой-пікірімен ұштастырған сапалы білім мен тәрбие берілуі қажет.

Жаңартылған білім беру бағдарламасы – уақыт талабына сай жасалған реформалық қадам. Оның басты ерекшелігі – оқушыны жан-жақты дамытып, қоғамға бейімделген тұлға етіп тәрбиелеу. Құзыреттіліктерді қалыптастыру арқылы мектеп түлектері XXI ғасырдың талаптарына сай білімді, бәсекеге қабілетті азамат болып қалыптасады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мұғалімге арналған нұсқаулық үшінші (негізгі) деңгей. «Назарбаев зияткерлік мектебі» ДББҰ, 2012.
2. Қазақстан Республикасы 12 жылдық орта білім берудің жалпыға міндетті стандарты. Нормативтік құжаттар, Астана 2006 ж.
3. Тұрғынбаева Б.А. Дамыта оқыту технологиялары: оқу әдістемелік құрал – 2000ж.
4. Педагогикалық ізденіс. – Алматы: Рауан, 1990.

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТҮЗЕТУ КАБИНЕТІНІҢ БАСТЫ МАМАНЫ

Абдалинова Дильнара Абдикасимовна,
Қордай ауданы «Психологиялық- педагогикалық түзету» кабинетінің дефектолог – олигофренопедагогы,
Ултанбаева Молдир Темиргалиевна,
Қордай ауданы «Психологиялық- педагогикалық түзету» кабинетінің логопеды

Психологиялық-педагогикалық түзету кабинетінің дефектолог–олигофренопедагог маманы-Динара Абдикасимовна және логопед маманы-Мөлдір Ултанбаева. Бүгінгі таңда арнайы білім беруді қажет ететін балаларды оқыту, дамыту және тәрбиелеу,сондайақ қоғамға бейімдеу бағытында жұмыс атқарамыз. Біздің негізгі қамтитын балалар, ол сөйлеу тілінде, зерде бұзылысы бар, психикалық даму тежелген эмоцианалды ерік әрекетінде және мінез құлқында бұзылысы бар балалар. Негізгі мақсатымыз –ерекше білім беруді қажеттілігі бар балдарды алдыма келгенде кешенді түрде зерттеу жасау, олардың мүмкіндіктерін анықтай отырып жеке сабақ түрін ұйымдастыру, заманауй әдіс-тәсілдердің көмегімен балаға кешенді сабақ түрін ұйымдастыра отырып, түзету сабақтарын ұсыну. Сонымен қатар әлеуметтік бейімдеу, баланың танымдылық қабілетін дамыту және ең негізгісі бұл қоршаған ортаны танып қабылдау қиындықтарын алдын алу.

Олигофренопедагог ретінде мен баланы ең бірінші кезекте әлеуметтік тұрмыстық дағдыларына қалыптастыруды үйретемін. Яғни бала өзін қоғамдық ортада қалай ұстау керек, әдеп, дағды түсініктерін негізге ала отырып, қоғамдастыруға қалыптастырамын.

Логопед ретінде мен ерекше білімді қажет ететін балалардың сөйлеу тіліндегі кемшіліктерді түзету, тілін дамыту, қарым-қатынас қабілетін арттыру. Яғни сөйлеу тілі, дыбыс айту, сөздік қоры, грамматикалық құрылымы тексеріп, ОНР (жалпы сөйлеу дамымауы), ЗПР, ТНР (фонетико-фонематикалық бұзылыстар) сияқты диагноздарды нақтылап, түзету жұмыстарын жүргізу.

Бізге қайрылған ерекше балалар зейіні өте шашыраңқы болып келеді, сабақта тез шаршайды. Сондықтан әр бір сабақта балаларды демалта отырып, сабақты ойын арқылы қызықтырып, физикалық дамуын, оқуын, жазуын ұйымдастырамыз.

Мысалы нумекон әдісі – арқылы қосу, азайту амалдары, тақ сан мен жұп санды ажырату,

сандық құрамды анықтау, салыстыру амалдары, бөлу, көбейту, ондық санды анықтау, уақытты бағдарлауды және балалардың математикалық түсініктерін қалыптастыруға болады. Нумиконда 1-ден 10-ға дейінгі сандар әр-түрлі түсте пластмасс шаблонды кесінділермен берілген, сол себепті сандар көру арқылы және тактильді қабылдауына өте тиімді. Текшелер, түтікшелермен әр-түрлі ойындар ұйымдастыру (құмға тығу, судан аулау, ермексаздың бетіне бастыру) ойын ойнау арқылы балалар түріне, түсіне, пішініне назар аударады. Құрастыра отырып, бала өзінің іс-әрекетін, нені құрастырып отырғанын, қандай түстерді таңдағанын әңгімелеу арқылы сөздік қоры молайып, байланыстырып сөйлеу дағдылары қалыптасады. Баланың сөздік қоры-ұзын, қысқа, жуан, жіңішке, үлкен, кішкентай, артық, кем, аз, көп, үстінде, астында, оң жағында, сол жағында деген сөздермен толықтырылады.

Құм терапиясы арқылы баланың сенсорлық және психомоторлы, сондай-ақ ақыл ой интелетісін ойлау, есте сақтау, қиялын, анализ-синтез функцияларын дамытуда осы құм терапияның алатын орны ерекше. Құммен ойын - балалардың эмоционалдық хал-жағдайларына оң әсер етеді, бұл баланың өзіндік дамуы үшін тамаша құрал бола отырып, баланың ұсақ моторикасын дамытады.

Ерекше балалар әрқашан қайталауды қажет етеді, себебі бүгін сабақта үйренген дағдыны ертең ұмытып қалатыныда бар. Осы жағдайды ескере отырып, олигрофренопедагог, логопед маманының бойында білім мен біліктілікпен қатар, әрқашанда сабырлық, жылдамдылық, ұқыптылық, мейірімділік болу қажет.

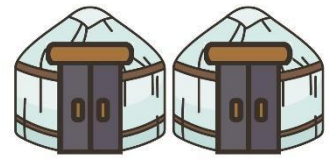
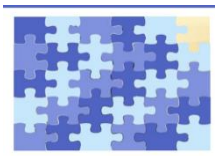
Әр бір ерекше баланың ата-анасына психологиялық, педагогикалық және әлеуметтік бағытта, ерекше балдармен үй жағдайында дамыту, білім беру, оқыту, сондай-ақ баламен болатын түрлі психологиялық тұрғыда қиындықтардың алдын алу және сол проблемаларды шешу бағыты бойынша кеңес береміз.

Қысқа мерзімді жоспар

Мектеп:	«Қ.Жазықов атындағы орта мектебі» КММ
Пәні:	Қазақ әдебиеті
Бөлім:	Тәрбиенің қайнар бұлағы.
Педагогтің аты-жөні:	Абдуллина Айшат Найзабекқызы
Күні:	08.11.2024ж.
Сыныбы: 5	Қатысушылар саны: Қатыспағандар саны:
Сабақтың тақырыбы:	Ы.Алтынсарин «Қыпшақ Сейітқұл» әңгімесі.
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	5.1.1.1. – Әдеби шығарманың жанрына қарай фабуласы мен сюжеттік дамуын сипаттау. 5.1.2.1.- Әдеби шығарманың тақырыбы мен идеясын анықтау.
Сабақтың мақсаты:	Әдеби шығарманың жанрына қарай фабуласы мен сюжетік дамуын сипаттайды. Әдеби шығарманың тақырыбы мен идеясын анықтайды.

Сабақтың барысы:

Сабақ кезеңі/Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Қызығушылықты ояту 7 мин.	**І.Ұйымдастыру кезеңі:** **а)** Оқушылармен сәлемдесу, түгендеу.	Психологиялық ахуал Қолшатыр» әдісі -Балақай, мұнда не иітеп отырсын? -Маган біреулер комектесе ме	Бұл жерде саралаудың **«Жіктеу»** тәсілі қолданылады. Оқушылардың оқуға деген қызығушылығын арттыру	Әңгіме аттары жазылған қима қағаз

Үй тапсырмасын тексеру	**7-тапсырма** Жетім бала мен ақын арасындағы әңгімені елестете отырып, диалог құрастырыңдар. **«Киіз үй»** әдісі	деп үміттеніп отырмын -Ата-анаң кайда? -Ата-анам жок. Мен жетімін -Өкінішті. Д. Бабатайұлының жетім туралы өлеңі бар еді.Әрі қарай талпын. Мақсатыңа жет.Арманыңды шындыққа айналдыр.Сонда сенің жетімділігіңді ешкім білмейді. -Жақсы кеңесіңізге рахмет 	мақсатында оларға таңдау еркіндігі беріледі. Дескриптор: Жетім бала мен ақын арасындағы әңгімеге диалог құрастыра алады. ҚБ: 1 балл	дар Интер белсе нді тақта
Жаңа сабаққа кіріспе 31мин	«Мозайка» әдісі арқылы *Сабақты болжауОқушылар сұрақтарға жауап беріп, өзара ұжымдық талқылау жасағаннан кейін мұғалім оқушыларға сабақтың тақырыбы, мақсатымен таныстырады.* **«Оқиғалар картасы» әдісі** арқылы әңгіменің мазмұнын айту.	 1.Қабырға өзенінің бойына қоныс тепті. 2. Кетпен алып, жер жыртты. 3. Егін егіп, мол өнім алды. 4. Егінді қолмен суарды, игерді. 5.Өнімін сатуды үйренді. 6.Табысына мал алып өсірді. 7. Адал еңбекпен мұратына жетті. Шығарманың мазмұнын ашады.	**Дескриптор:** 1.Оқиғалар картасы бойынша шығарманың мазмұнын аша алады. 2. Оқиғаны әңгімелейді ҚБ:2 балл	Оқулық, жұмыс дәптерлері. суреттер
Сабақтың ортасы Мағынаны ашу. Топтық жұмыс	**1-тапсырма Кубик»** ***әдісі Топпен жұмыс (постер қорғау)***	**I топ:Шығарманың композициясын төмендегі жүйеге сай сипаттаңыз:** **Басталуы**: Әңгіме Сейтқұлдың тұрмыс жағдайы мен оның қарапайым отбасыдан шыққанын суреттеуден басталады. Осы арқылы автор Сейтқұлдың қарапайым өмірден үлкен жетістікке қалай жеткенін көрсетпекші болады. **Дамуы**: Сейтқұлдың еңбек жолы, алға қойған мақсаттарына жету үшін	ҚБ «Уық» әдісі арқылы бағалау **Дескриптор:** 1.Шығарманың композиция сын төмендегі жүйеге сай сипаттайды 2.Әңгімедегі ұлттық құндылықтарды табу 3.Өмірмен байланыстыру **ҚБ: 3 балл**	Оқулық, жұмыс дәптерлері.

		төзімділікпен күресуі сипатталады. Ол түрлі қиындықтарды жеңіп, өз еңбегінің жемісін көруге ұмтылады. **Шарықтау шегі**: Сейтқұлдың еңбегінің арқасында үлкен жетістіктерге жетіп, байып, құрметке ие болуы. Бұл жерде оның еңбегінің нәтижесі мен құрметке ие болғаны айқын көрсетіледі. **Шешімі**: Әңгіме Сейтқұлдың еңбекқорлығы мен төзімділігінің арқасында жеткен жетістіктерімен аяқталады. Осы арқылы автор оқырмандарға еңбектің қадірін ұғындыруға тырысады. **II топ:Қыпшақ Сейтқұл әңгімесіндегі кездесетін ұлттық құндылықтарды тауып өмірмен байланыстырыңдар**		
Жеке жұмыс 	**2- тапсырма. «Буремио» әдісі арқылы тапсырманы орындау.**	**1-топ А бөлімі** **…….....болыпты** **……армандапты** **……жүріп** **.....көшіріпті** **2-топ Ә бөлімі** **..... игеріпті** **..... жіберіпті** **..... алып** **..... болыпты**	**Дескриптор:** 1.Ұйқас бойынша өлең жолдарын құрай алады. 2.Шығарманың мазмұнын толық аша алады. ҚБ:2	Оқулық, жұмыс дәптерлері.
Жеке жұмыс 	Сергіту сәті.	**Мақалды суретпен сәйкестендір** Еңбек етпей елге өкпелеме, … (егін екпей жерге өкпелеме) Еңбек ерлікке жеткізер, …(ерлік елдікке жеткізер) 	**Дескриптор:** 1.Мақалдардың сыңарларын тауып, суреттермен сәйкестендіре алады. ҚБ:1 балл	Оқулық, жұмыс дәптерлері.

		Еңбек адамның … (екінші анасы) 		
		Еңбек – ата, … (жер – ана) 		
		Еңбекке жастан, … (өнерге бастан) 		
		Еңбек етсең емерсің, … ерінбесең жеңерсің) 		
Жеке жұмыс 	**«Әмиян» әдісі.**	1.Сейітқұлдың арманы. (Отыз үйлі кедейді байыту, ел қатарына қосу, жайлы қоныс табуды, елінің аман болуын). 2.Еңбекқор Сейітқұл. (Қолына кетпен алып, халқына да кетпен ұстатып, Қабырғаның бойына егін егеді, судан арық қазып шығарады, артығын сатып, малға айырбастайды, жарлы жақыбайлар келе бастайды). 3. Сейітқұл - жұрт ағасы. (адал бейнет, табан ет, маңдай терімен елін байытты, шымнан биік қорған салдырды, Бұқара, Қоқанға мал айдатты, жәрмеңке базар болғызды, егінмен , саудамен айланысты). 47ЫБырай туралы не білесіңдер?	**Дескриптор:** 1.Сұрақтарға жауап беру ҚБ:1	Оқулық, жұмыс дәптерлері.
Сабақтың соңы Ой толғаныс. Рефлексия 7 мин. 	**«Қоржын»әдісі арқылы кері байланыс жасау** *Әңгіменің тақырыбын белгілеп, идеясын өз көзқарастарың ыз негізінде*	**Бүгінгі сабақтан алған пайдалы ақпараттарды «жасыл қоржын»***өте жақсы түсіндім*, **«көк қоржын»** *жақсы түсіндім*, **«қызыл қожын»** *әлі де түсінуім керек.* Үйге тапсырма: «Еңбек мұратқа жеткізер»	Оқушылардың сабаққа қатысқан белсенділігіне қарай бақылау парағы бойынша 1-10 баллдық жүйемен әр оқушы өзіне-өзі тиісті баллын қойып бағалайды.	

	<u>түсіндіріңіздер</u> Мұғалім сабақты қорытындылау мақсатында оқушылардың сабаққа деген көзқарасын, рефлексиясын тыңдайды. ***Мақсаты:***Оқушы алған білімін саралай білуге дағдыланады. ***Тиімділігі:***Тақырып бойынша оқушылардың пікірін анықтайды. Жинақталған деректердің құнды болуын қадағалайды. ***Саралау:*** Бұл кезеңде саралаудың ***«Қорытынды»*** тәсілі көрінеді.	тақырыбына эссе жазу.	Сонымен қатар, оқушыларды ынталандыру үшін ***«Уық» әдісі*** арқылы бағалайды.	

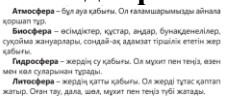
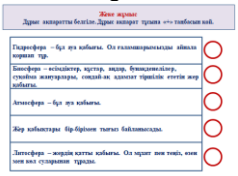
Ы.АЛТЫНСАРИН «ҚЫПШАҚ СЕЙІТҚҰЛ» ӘҢГІМЕСІ

Абдуллина Айшат Найзабекқызы,
«Қ.Жазықов атындағы орта мектебі» коммуналдық мемлекеттік мекемесінің қазақ әдебиеті пәні мұғалімі

Білім беру ұйымының атауы	«№13 орта мектебі»КММ	
Пәні:	Жаратылыстану	
Бөлім:	Жер және ғарыш	
Педагогтің аты-жөні:	Абдуллина Гульмарал Онгарбаевна, Тажмагамбетова Светлана Сагынбаевна	
Күні:	06.02.2025	
Сынып: 3 «Б»	Қатысқандар саны 20	Қатыспағандар саны
Тақырыбы	**20.** Жер сфералары деген не?	

Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	3.4.1.1 Жер сфераларының орналасу реттілігін түсіндіру және көрсету 3.1.2.1 ақпарат көзінің түрлерін, артықшылығы мен кемшілігін анықтау			
Сабақтың мақсаты	Оқушылар Жер сфераларының орналасу реттілігін түсіндіру және көрсетеді ,ақпарат көзінің түрлерін, артықшылығы мен кемшілігін анықтайды			
	Сабақтың барысы			
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурс-тар
Сабақтың басы 7 минут	**І. Ұйымдастыру кезеңі.** Амандасу. Түгендеу. **Психологиялық ахуал қалыптастыру «Қал қалай?»** әдісі бойынша - Қалдарың қалай? - Сабаққа дайындықтарың қалай? -Бүгінгі көңіл күйлеріңіз қалай? Топқа бөлу **«Сиқырлы дорба»** Дорба ішіндегі түрлі түсті асықтар арқылы топтарға бөлінеді. - Көк асық – **ГИДРОСФЕРА** - Ақ асық – **АТМОСФЕРА** - Жасыл асық – **БИОСФЕРА** - Сұр асық – **ЛИТОСФЕРА** **«Өзін-өзі бағалау»** парағы таратылады.	Мұғаліммен сәлемдеседі. Жағымды көңіл күй орнайды. Оқушылар топқа бөлінеді. Топтық ережені ұстанады.	Жарайсыңдар! 	Интерб елсенді тақта. Дорба, асықтар
	Өткен сабақты пысықтау «Қаламсап» әдісі арқылы алдыңғы білім қайталанады. 1. Топырақтың қандай қасиеті бар? 2. Құнарлылық дегеніміз не?	Сұрақтарға жауап береді, өз ойларын айтады.	Ауызша мадақтау **ҚБ:**Жарайсың ! Өте жақсы! Дұрыс! Тамаша! Дескриптор: *Білім алушылар*	Қаламсап

	3.Қарашірік қалай пайда болады? 4.Топырақ құрамының өзгеруіне адам қалай әсер етеді? https://learningapps.org/view11316226 Леорнинг қосымшасы арқылы Топырақ анықтамасы құрастырылады.	Сілтеме арқылы тапсырма орындалады.	Топырақ қасиетін сипаттайды; Қарашірік қалай түзілетінін айта алады;	https://learningapps.org/view11316226
Сабақтың ортасы 33 мин	**Оқушыларды оқу мақсаты және бағалау критерийімен таныстырамын.** **III. Жаңа тақырып.** Білу және түсіну . Оқулықпен жұмыс. **Сен** -жердің қандай қабықтары болатынын білесің; -жердің әр қабығы неден құралатынын анықтайсың. **Жауап бер** Өзіңді қоршаған ортаның нысандарын ата. Жанды табиғат жансыз табиғаттан қалай ерекшеленеді? Өз өлкеңде қандай су қоймалар бар? Ауа қандай табиғатқа жатады? **Суретке қарап, сипаттап айт** Жердің төрт қабығы бар. Оларды **сфера** дейді. Коллажға мұқият қара. Әр қабыққа нелер жататынын ата. Әр қабықтағы нысандарға не ортақ? Бір сөзбен атауға тырыс. Бұл қабықтар қайда орналасады деп ойлайсың? **Қайда орналасқанын ата** Суреттерге қара. Олар жердің қай қабығында орналасқан? Жердің қабықтарында тағы	Өзін қоршаған ортаның нысандарын атайды. Жанды табиғат жансыз табиғаттан қалай ерекшеленетінін түсіндіреді. Коллажға мұқият қарап, әр қабыққа нелер жататынын атайды. Әр қабықтағы ортақ нысандарды бір сөзбен атайды. Сұрақтарға жауап береді, өз ойларын айтып талқылайды.	**ҚБ:**Жарайсың ! Өте жақсы! Дұрыс! Талпын! **Дескриптор:** 1.Өзін қоршаған ортаның нысандарын атайды. 1б 2.Жанды табиғат жансыз табиғаттан қалай ерекшеленетінін түсіндіреді.1б 3.Өз өлкесіндегі суқоймалар жайлы айтады.1б **ҚБ:**Жарайсың ! Өте жақсы! Дұрыс! Талпын! **Дескриптор:** 1.Коллажға мұқият қарап, әр қабыққа нелер жататынын атайды.1б 2. Әр қабықтағы ортақ нысандарды	Оқулық . Оқулық

	нелер орналасатынын ата. **Мәтінді түсініп оқы.** **ЕБҚ** Жердің неше қабығы бар? Оларды атап көр. **Топтық жұмыс** https://wordwall.net/ru/resource/79079101 Вордвалл қосымшасы арқылы «Жер сфералары» сәйкестендіру тапсырмасы орындалады. **Жұптық жұмыс** **Жеке жұмыс** 	Сәйкестендіру тапсырмаларын орындайды. Жер сфераларының моделін жасайды. Негеш сфералардың қандай ерекшелігін көрсеткенін айтады. Дұрыс ақпаратты белгілейді.	бір сөзбен атайды.1б ҚБ: Кереметсің! **Дескриптор:** 1.Жер сфераларының моделін жасайды.1б **Дескриптор:** 1. Кестедегі ақпараттың дұрыс/ бұрыстығын анықтайды.1б **ҚБ:**Жарайсың ! Өте жақсы! Дұрыс! Талпын!	дәптер https://wordwall.net/ru/resource/79079101 Түрлі түсті қағаз, желім, ақ парақ Таратпа қағаздары
Сабақтың соңы 5 мин	**IV.Сабақты қорытындылау.** **«Орнын тап»** әдісі арқылы сфералар компаненттерін тауып, тақтадағы жер қабықтарына орналастырады. -Бүгінгі сабақ түсінікті болды ма? Бұл сабақта қандай жаңа білім алдыңыздр? **Оқушылардың білімін бағалау** **Рефлексия** 	Сұрақтарға жауап береді, өз ойларын айтады. Өздері кері байланыс жасайды.	Сен тамаша баласың! Сабаққа жақсы қатыстыңдар! Рақмет сендерге! Балдар жиынтығын қою	Плакаттар Рефлексия парақтары

МЕКТЕПІШІЛІК БАҚЫЛАУДЫ ЖОСПАРЛАУ

Абрахманова Е.Ж.,Кадирова З.К.,
Шығыс Қазақстан облысы білім басқармасы Өскемен қаласы бойынша білім бөлімінің «№47 жалпы білім беретін мектебі» КММ директордың оқу-тәрбие ісі жөніндегі орынбасарлары

Сапалы қызметті ұйымдастыруда мектепішілік бақылау үлкен функция атақарады. Барлық мектеп әкімшілігінің, мектеп командасының үйлесімді жұмысының мектепішілік бақылау жоспарында көрініс табуы тиіс. Білім беру саласындағы инновациялармен байланысты динамикалық өзгерістер мектеп әкімшілігінен білім беру процесін тиімді іске асыру үшін өзгерістерді жоспарлау мен басқаруда жаңа тәсілдерді талап етеді.

Мектепішілік бақылау жоспары 6 бағыттан тұрады:

1. Нормативтік құжаттардың орындалуын және талаптарға сәйкес мектеп құжаттамасының жүргізілуін бақылау;
2. Оқу процесінің сапасын бақылау;
3. Оқушылардың білімдегі олқылықтарының орнын толтыру бойынша және үлгерімі төмен оқушылармен жұмысты бақылау;
4. Оқу-зерттеу қызметі;
5. Мұғалімнің шеберлік деңгейі мен әдістемелік дайындығының жай-күйін бақылау;
6. Тәрбие процесінің сапасын, іс-шараларды өткізуді бақылау. 6 бағытқа назар аудара отырып, әр мектептің әкімшілігі оқу жылының соңында бақылау объектілерін анықтайды және нақты білім беру ұйымында оқу-тәрбие процесін жетілдіру идеясына бағытталған басқару шешімдерін болжайды.

МЕКТЕПІШІЛІК БАҚЫЛАУ
2025-2026 оқу жылы

№ р/н	*Бақылау тақырыбы*	Бақылау мақсаты	Бақылау объектісі	Бақылаудың түрі	Бақылаудың әдісі	Орындау мерзімі	Жауаптылар	Қарау орны	Басқарушылық шешім	Екінші бақылау
I. Нормативтік құжаттардың орындалуын бақылау										
1	Оқушылардың оқулықпен қамтылуы	Жетіспейтін оқулықтармен оқушыларды қамту жұмыстарын жүргізу, кітапханашысының жұмысын жүйелеу	Оқушылардың оқулықпен қамтылуын қадағалау, жетіспейтін оқулықтарды анықтау	Сыныптық-жалпылаушы	Байқау, әңгіме	Тамыз		Директор жанындағы кеңес	Хаттама	

2	Жалпыға бірдей міндетті біліммен қамту айлығын өткізу. «Мектепке жол» акциясы	Оқушылардын мектепке тарту базасын анықтау және жасау, Мектепке оқушыларды тарту, Тізімін құру және тегін тамақтандыруға сынып жетекшісі тарапынан құжаттарды дайындау Отбасы төмен, оқушыларының тегін тамақтанумен қамту, «Мектепке жол » акциясын өткізу мақсатында	Мектепке оқушыларды тарту, Тізімін құру және тегін тамақтандыруға сынып жетекшісі тарапынан құжаттарды дайындау Отбасы төмен, оқушыларының тегін тамақтанумен қамту, «Мектепке жол » акциясын өткізу	Сыныптық-жалпылаушы	талқылау	Тамыз		Пед. кеңес	Хаттама	
3	Білім беру аясында ҚР-ның білім беру саласындағы нормативтік құжаттарды енгізу бойынша мектеп жұмысының негізгі бағыттары	Педагогтерде 2025-2026 оқу жылына арналған нормативтік құжаттармен таныстыру	Негізгі оқу жылының ерекшеліктерін таныстуру	Сыныптық-жалпылаушы	талқылау	Тамыз		Пед кеңес	Хаттама	
4	Қорытынды аттестаттау, PISA-ға дайындық жоспарын құру, бекіту	Оқушыларды жүйелі дайындау мақсатында	Жоспар, нормативтік құжаттар	тақырыптық	талқылау	Қыркүйек		Оқу ісі меңгеруші ісі	Анықтама Хаттама	
5	Үлгерімі төмен білім алушылармен жұмысты күшейтуге бағытталған жұмыстар (үлгерімі төмен және үлгерімі жоғары білім алушылар арасындағы алшақтықты қысқарту)	Оқушыларды жүйелі дайындау мақсатында	Жоспар, нормативтік құжаттар	тақырыптық	талқылау	Қыркүйек		Оқу ісі меңгеруші ісі	Анықтама Хаттама	
II. Талаптарға сәйкес мектеп құжаттамасының жүргізілуін бақылау										

1.	ҚР Білім және ғылым министрлігінің «Жалпы білім беретін мектептерде ғылым негіздерін оқытуды ұйымдастыру туралы» әдістемелік нұсқау хатына сәйкес 2025-2026 оқу жылына арналған күнтізбелік-тақырыптық жоспарларды құрастыру, пән бірлестіктерінде талқылау, бекіту**.**	Білім беру саласындағы заңнаманы сақтау	Құжаттар	Сыныптық-жалпы лаушы	Құжаттарды зерттеу	Қыркүйек		Педкеңес	Хаттама	
2.	*Әдістемелік жұмыстың жоспарын бекіту.*	Білім беру саласындағы заңнаманы сақтау	Бірлестік отырысы	дербес	Құжаттарды зерттеу	қыркүйек		Әдістемелік кеңес	Хаттама	
3.	Мектеп іс-қағаздарын жүргізуге қойылатын талаптар (элект. журналы, күнделікті сабақ жоспарлары, оқушылардың бас құжаттары).	Білім беру саласындағы заңнаманы сақтау	Құжаттар	дербес	Құжаттарды зерттеу	Қыркүйек	Оқу ісі мең герушісі Пән мұғалімдер	ДЖО	Хаттама	
4.	БЖБ,ТЖБ, зертханалық, сарамандық жұмыстарының кестесін бекіту	Мемлекеттік білім беру стандартының орындалуын қадағалау	зертханалық, сарамандық жұмыстар	тақырыптық	Құжаттарды зерттеу	Қыркүйек		Оқу ісі меңгеруші сі алды кеңес	Анықтама	
5.	Пән бірлестіктері бойынша үйірмелердің, оқу мотиві жоғары, төмен оқушылармен жұмыс жоспарларын талдап, бекітуге ұсыну	Жоспарларды талдау, бекіту	Оқушылар	Сыныптық-жалпы лаушы	Байқау, талдау	Қыркүйек	Директордың оқу ісі жөнін дегі орынбасары	Педкеңес	*Хаттама*	

6.	Үйден оқитын оқушылардың күнтізбелік-тақырыптық жоспарын (орта мерзімді жоспар), тексеру, бекіту.	ЕББҚ оқушылардың құжаттарының талапқа сай болуын бақылау	ЕББҚ оқушылардың құжаттары	жекелей	Байқау, талдау	Қыркүйек	Директордың оқу ісі жөніндегі орынбасары	Педкеңес	Хаттама	
III.Оқу процесінің сапасын бақылау										
1	Мұғалімдердің білім жетілдіру жұмыстары	Білім жетілдіру курсына баратын мұғалімдердің тізімін құру, перспективалық жоспар құру	Білім жетілдіру курсына баратын мұғалімдерді анықтау және түзету енгізу арқылы өз уақытында мұғалімдердің білім жетілдіру институтына баруын кадағалау.	тақырыптық	мониторинг	тамыз		Әдістеме отырыс	Жоспар құру	
2	Жас мамандарға бекітілген тәлімгерлермен жұмыс жоспарын бекіту.	Жас мамандармен жұмыс жоспарын құру	Бірлестік жетекшілерінің жас мамандарымен жұмыс жоспарын құрылуының сапасын бақылау, тәлімгерлерді бекіту	тақырыптық	Бақылау	тамыз		Педкеңес	Хаттама	
3	2025-2026 оқу жылында аттестаттаудан өтетін педагогтердің оқу мақсатына сәйкес тапсырмаларды жоспарлауы	Аттестаттаудан өтетін педагогтердің ҚМЖ талапқа сай жазылуын бақылау	Аттестаттаудан өтетін педагогтер	Шолу	Тікелей сабақтарына қатысу	тамыз		Әдістемелік кеңес	Анықтама Өтініш Хаттама	
4	Әдістемелік бірлестік жетекшілердің жаңа оқу жылына арналған жұмыс жоспары	Бірлестік жетекшілердің жаңа оқу жылына арналған жұмыс жоспарының сапалы болуы және жүйелі болуын қадағалау	Әдістемелік кеңес	дербес	әңгіме	тамыз		Әдістемелік кеңес отырысы	Хаттама	
IV.Білімнің олқылықтарын толтыру және төмен көрсеткіштермен жұмыс істеу бойынша жұмыстарды бақылау										

1	4-9-сыныптарда кіру бақылау жұмыстарын алу: 1)	Білім алушылардың білім деңгейіндегі олқылықтарды анықтау	Сынып оқушылары	тақырыптық	Байқау	Қыркүйек		Оқу ісі меңгерушісі алдында отырыс	Анықтама	
V.Оқу-зерттеу қызметі										
1	Мектепшілік, аудандық пән олимпиадасына және оқушылардың ғылыми-зерттеу жұмыстарына дайындық барысы	Оқушылардың біліктілігін шыңдау	Сынып оқушылары	тақырыптық	Бақылау , талдау	Қыркүйек		Директор жанындағы кеңес	Хаттама	
2	ТЭЖ-дің екінші қорытынды кезеңінде атқарылатын жұмыстарға шолу жасау	ТЭЖ-дің үшінші қорытынды кезеңінде атқарылатын жұмыстардың орындалуын бақылау	ӘБ жұмыстары	шолу	бақылау	қыркүйек		Әдістемелік кеңес	хаттама	
1	«Жас маман мектебі» жұмысы Мектепке келген жас мамандардың ортаға бейімделуі, сауалнама алу, тренингтер өткізу	Тәлімгер тағайындау, мектептің жұмыс тәртібімен таныстыру Жас мамандармен жұмыс жоспарын құру	Жас мамандар Бірлестік жетекшілерінің жас мамандарымен жұмыс жоспарының құрылуының сапасын бақылау, тәлімгерлерді бекіту	дербес	Байқау, талдау	Қыркүйек-		Әдістеме кеңес	Жас маман мектебінің отырысы	
VII.Тәрбие үрдісінің процесін, өткізілген іс-шаралардың сапасын бақылау										
1	*А.Байтұрсынұлының туған күні мен ҚР халықтарының Тілдер күнін өткізуге арналған мерекелік іс – шараларды жоспарлау, өткізу*	Тілге деген құрмет, оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға бағытталған жұмыстарды ұйымдастыру	Сынып сағаты	дербес	Байқау	Қыркүйек		Әдістемелік бірлестік	Хаттама	
2	Оқушыларды ыстық тамақпен қамту жұмыстарының ұйымдастырылуы	Оқушылардың ыстық тамақпен қамту жұмыстарының жүргізілуі	Аз қамтылған және Отбасы төмен оқушыларды тегін тамақтандырудың қадағалау	тақырыптық	Байқау	Қыркүйек		ДЖО	Хаттама	

3	Оқушылардың сабаққа қатысуы	ЕББҚ оқушылардың оқу процесіне тартылуы	Оқушылардың сабаққа қатысуы туралы жұмыстарын жүргізілуі, мониторинг жасалуын қадағалау	Сыныптық жалпылаушы	Байқау, әңгімее	Қыркүйек		Оқу ісі меңгерушісі алдындағы отырыс	Хаттама	
VIII. Материалдық-техникалық базаның нығаюын бақылау										
1	*Оқу кабинеттерінің жабдықталуы, оқу жылына дайындығы*	Оқу кабинеттеріндегі қауіпсіздік ережелерінің сақталуы, СанПИн ережесінің сақталуы	Оқу кабинеттері	тақырыптық	Байқау,талдау, әңгімелесу	Қыркүйек	Мектеп әкімшілігі, Кәсіподақ комитеті	Оқу ісі меңгерушісі алдындағы отырыс	Анықтама	

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ОҚЫТУДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІНІ (ЖИ) ҚОЛДАНУ

Ажиғалиева Бақнұр Еділжанқызы,
Қыдырбаева Аружан Амандыққызы
Ұ. Құлымбетов атындағы №64 ЖББОМ
ағылшын тілі пәні мұғалімдері

Қазіргі заманда білім беру жүйесінде цифрландыру үрдісі қарқынды дамып келеді. Соның ішінде ағылшын тілін оқытуда жасанды интеллектіні (ЖИ) қолдану — педагогикалық тәжірибеде жаңа сапалық деңгейге көтерілуге мүмкіндік беретін маңызды бағыттардың бірі. ЖИ технологиялары оқыту процесін жекешелендіруге, тиімді кері байланыс орнатуға және білім алушылардың қажеттіліктеріне сай бейімделген оқу ортасын қалыптастыруға жағдай жасайды.

Бірқатар зерттеулердің мәліметтері бойынша, ЖИ қолданылатын оқыту платформалары білім алушылардың тіл меңгеру қарқынын орта есеппен 25–40%-ға арттырады (OECD, 2023). Мысалы, Duolingo және ChatGPT сияқты жүйелер грамматикалық құрылымдарды автоматты түрде түзетіп, сөйлеу дағдыларын жетілдіруге көмек көрсетеді. Мұндай құралдар оқушылардың жеке оқу стиліне бейімделе алады, бұл дәстүрлі әдістермен салыстырғанда анағұрлым тиімді нәтижелер береді. Сонымен қатар, Pearson (2024) компаниясының зерттеуінде жасанды интеллект қолданылған интерактивті сабақтар студенттердің сабаққа қызығушылығын 60%-ға дейін арттырғаны атап өтіледі.

ЖИ технологияларының басты артықшылықтарының бірі — оқытудың дараландыруы. Әрбір оқушының білім деңгейі мен оқу қарқыны әртүрлі болғандықтан, жасанды интеллект жеке оқу траекториясын құруға мүмкіндік береді. Мәселен, интеллектуалды жүйе оқушының қателіктерін талдап, сол бойынша келесі тапсырмаларды ұсынады. Бұл тәсіл когнитивті жүктемені азайтып, білімді бекітуді жеңілдетеді. Мысалы, Microsoft Copilot немесе Grammarly сияқты құралдар

оқушылардың жазба жұмыстарын талдап, нақты ұсыныстар беріп отырады. Мұндай жүйелер тек грамматикалық дәлдікті ғана емес, стилистикалық сауаттылықты да арттырады.

Сонымен қатар, ЖИ тілдік орта қалыптастыруда ерекше рөл атқарады. ChatGPT немесе Google Bard сияқты тілдік модельдермен диалог жүргізу арқылы оқушылар ағылшын тілінде сөйлесу дағдыларын табиғи жағдайда дамыта алады. Бұған қоса, сөйлеу мәнерін талдау, дыбыстауды түзету, интерактивті жаттығулар құрастыру сияқты мүмкіндіктер шет тілін үйренуді жандандырады. Бұл тәсіл әсіресе онлайн оқыту форматында өз тиімділігін көрсетіп отыр. Жасанды интеллект көмегімен оқушылар виртуалды тренингтер мен рөлдік ойындар арқылы шынайы өмір жағдайларын модельдей алады. Осылайша, білім алушылардың коммуникативтік және мәдени құзыреттері бір мезгілде дамиды.

Дегенмен, жасанды интеллектіні білім беру саласына енгізу барысында бірқатар мәселелер де туындайды. Біріншіден, технологияға тәуелділік қаупі бар — оқушылар өздігінен ойланудан гөрі, дайын жауаптарға сүйеніп кетуі мүмкін. Екіншіден, дербес деректердің құпиялылығын сақтау маңызды. Пайдаланушылардың оқу тарихы мен дауыстық жазбалары сияқты мәліметтер сенімді түрде қорғалуы тиіс. Үшіншіден, кейбір сарапшылардың пікірінше (Smith, 2022), ЖИ жүйелері мәдени контексті әрдайым дәл түсіне алмайды, бұл тілдің прагматикалық мағынасын бұрмалауға әкелуі мүмкін. Сондықтан мұғалімнің рөлі — ЖИ ұсынған ақпаратты педагогикалық тұрғыдан сараптап, оны тиімді бағыттау.

Білім берудің болашағына көз жүгіртсек, жасанды интеллект мұғалімді алмастырмайды, керісінше, оның кәсіби мүмкіндігін кеңейтеді. ЖИ педагогтарға оқушылардың оқу үлгерімін автоматты түрде талдау, бағалау жүйесін жетілдіру, оқу материалдарын бейімдеу секілді функцияларды тиімді орындауға көмектеседі. Ал мұғалімнің басты міндеті — тұлғалық, эмоционалдық және мәдени аспектілерді дамытатын орта құру. Себебі тіл үйрену тек лингвистикалық емес, мәдени және психологиялық процесс болып табылады.

Қорыта айтқанда, ағылшын тілін оқытуда жасанды интеллектіні қолдану — қазіргі білім беру жүйесін жетілдірудің инновациялық жолы болып табылады. Ол оқытуды тиімді, икемді және қызықты етуге мүмкіндік береді. Дегенмен, ЖИ технологияларын қолдану кезінде педагогикалық бақылау мен адам факторының маңызын ұмытпау қажет. Болашақта жасанды интеллект пен мұғалімнің бірлескен жұмысы білім беруді жаңа сапалық деңгейге көтеретіні сөзсіз. Ағылшын тілін меңгертудің интеллектуалды жүйелерге сүйенген жаңа моделдері дәстүрлі әдістемелермен үйлескен жағдайда, білім беру сапасы мен тиімділігі айтарлықтай артады деп күтілуде.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. OECD (2023). “AI in Education: Global Trends and Insights.” Paris: OECD Publishing.
2. Smith, J. (2022). “Artificial Intelligence and Language Learning.” Journal of Educational Technology, 45(3), 112–124.
3. Duolingo AI Research Report (2024). Duolingo Inc.
4. Pearson Education (2024). “AI Integration in Language Teaching.” London: Pearson Publishing.
5. Microsoft Research (2023). “AI and Personalized Learning.” Redmond, WA.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ПЕН ВИЗУАЛИЗАЦИЯ: ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ФОРМАТЫ

Аманжол Сымбат Махатқызы,
Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы
№1 Хромтау орта мектебінің физика пәні мұғалімі
Жолдыбаева Мадина Мырзабайқызы,
Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы
№1 Хромтау орта мектебінің химия пәні мұғалімі

Қазіргі таңда білім беру жүйесі үздіксіз өзгеріп, цифрландыру мен жасанды интеллект (ЖИ) технологияларының ықпалы артып келеді. Әсіресе, жаратылыстану пәндерін (физика, химия, биология, география) оқытуда күрделі ұғымдарды түсіндіруде визуальды көру және елестету қабілеті маңызды рөл атқарады. Дегенмен дәстүрлі оқыту барысында оқушылардың кеңістік ойлау, абстрактілі ұғымдарды елестету және процестерді көз алдына келтіру қабілеті әрқашан бірдей дамымайды. Бұл өз кезегінде пәнге деген қызығушылықтың төмендеуіне және түсіну деңгейінің әлсіреуіне әкеледі.

Сондықтан заманауи білім беруде жасанды интеллект пен визуализация әдістерін біріктіре отырып, оқыту форматын жаңарту өзекті болып отыр. Мұндай тәсіл тек ақпаратты қабылдау үдерісін жеңілдетіп қана қоймай, оқушының танымдық белсенділігін арттырады, ғылыми ойлауды дамытады және зерттеушілік қабілетті қалыптастырады.

Мақсаты: жаратылыстану пәндерін оқытуда жасанды интеллект пен визуализацияны қолданудың тиімді жолдарын көрсету.

Міндеттері:

1. Жасанды интеллекттің білім берудегі маңызын анықтау;
2. Визуальды тәсілдердің оқушылардың қабылдауына әсерін талдау;
3. AI құралдарын физика және химия сабақтарында қолданудың тиімді мысалдарын ұсыну.

Негізгі бөлім

1. Жасанды интеллект – заманауи білім берудің құралы

Жасанды интеллект (Artificial Intelligence, AI) – адамның ойлау, талдау, үйрену қабілеттерін еліктейтін технологиялар жиынтығы. Қазіргі таңда ChatGPT, Google Gemini, Canva AI, DeepMind сияқты жүйелер білім беру саласында белсенді қолданылуда. AI оқытудың жеке даралығын қамтамасыз етіп, оқушының деңгейіне сәйкес материал ұсынуға мүмкіндік береді. Мысалы, оқушы есеп шығару барысында қателессе, жасанды интеллект оның қатесін талдап, түсіндірме береді немесе баламалы әдіс ұсына алады. Бұл оқушының өз бетімен ойлану дағдысын жетілдіреді.

Сонымен қатар, AI технологиялары виртуалды зертхана, интерактивті модель, бейімделген тапсырма сияқты визуальды құралдарды автоматты түрде жасай алады. Бұл физика мен химиядағы тәжірибелерді қауіпсіз әрі көрнекі түрде көрсетуге мүмкіндік береді.

2. Визуализация – ғылыми ұғымдарды түсінудің кілті

Визуализация (көрнекі бейнелеу) – ақпаратты көру арқылы қабылдауды, елестетуді және есте сақтауды жеңілдететін тәсіл. Психологиялық тұрғыда адамның қабылдауының 80%-ы көру арқылы жүзеге асады, сондықтан көрнекі бейнелер оқушылардың ойлау қабілетін белсендіреді. Физика пәнінде визуализация арқылы қозғалыс, күш, энергия, қысым сияқты абстрактілі ұғымдарды нақты мысалмен көрсетуге болады. Мысалы, қозғалыс траекториясын 3D модель түрінде көрсету немесе толқындардың таралуын анимациямен түсіндіру оқушылардың түсінуін айтарлықтай жеңілдетеді.

Ал химия пәнінде визуализацияның орны ерекше. Молекулалардың кеңістік

құрылымын, атом арасындағы байланыстарды, реакция механизмін көзбен көру арқылы түсіндіру оқушылардың химиялық ойлауын дамытады. Canva AI немесе Chemix платформалары арқылы мұғалімдер молекула моделін автоматты түрде жасай алады.

3. Жасанды интеллект пен визуализацияның өзара байланысы

Жасанды интеллект пен визуализацияны бірге қолдану — жаратылыстану пәндерін оқытудың жаңа форматы. AI визуальды бейнелерді автоматты түрде құрастырып қана қоймай, олардың мағынасын түсіндіреді, оқушыға бейімдеп ұсына алады.

Мысалы:

- Физикада – AI қозғалыс заңдарын түсіндіретін 3D симуляция жасап, оқушыға түрлі параметрлерді өзгерту арқылы тәжірибе жасауға мүмкіндік береді.
- Химияда – жасанды интеллект химиялық реакция теңдеуін енгізсең, оның молекулалық бейнесін визуальды түрде көрсетеді.

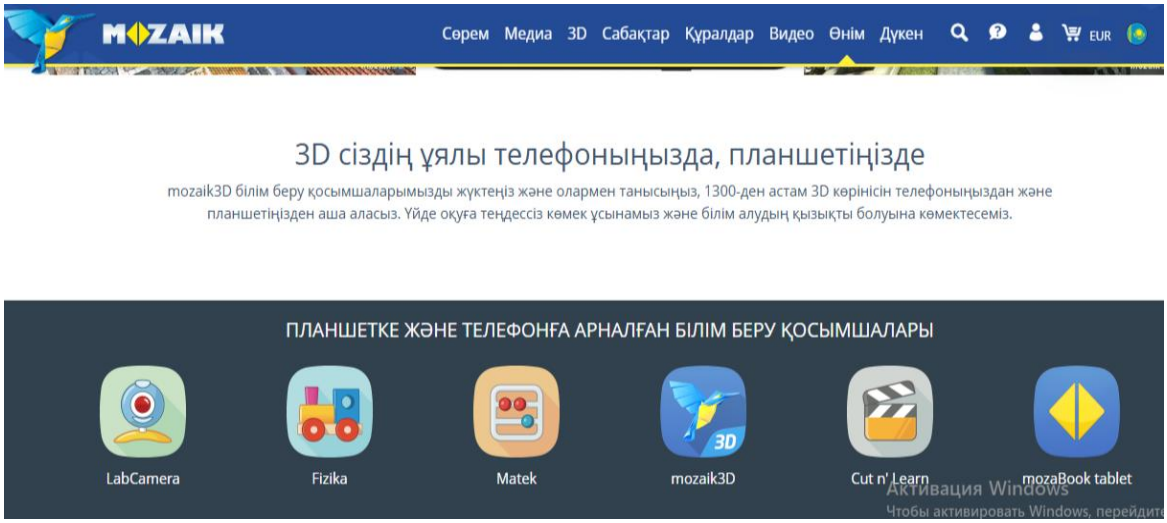
Осындай құралдар оқушының дербес зерттеу қабілетін арттырып, пәнге деген қызығушылығын күшейтеді. Мұғалім үшін бұл тәсіл — сабақ мазмұнын түрлендірудің тиімді жолы. Мұғалім AI құралдарын сабақ жоспарына енгізу арқылы күрделі ұғымдарды түсіндіруді жеңілдетіп, уақыт үнемдей алады.

Сонымен қатар, бұл әдіс инклюзив білім беру жүйесінде де аса пайдалы. Ойлау қабілетінің баяулығы бар оқушылар үшін визуальды ақпарат пен AI түсіндірулері материалды қабылдауды жеңілдетеді. Мысалы, қысым мен күш арасындағы байланыс график түрінде көрсетілсе, жасанды интеллект оны дыбыстық немесе қысқаша мәтіндік түсініктемемен сүйемелдей алады.

4.Физика және химия пәндерінде қолдануға тиімді визуализациялық форматтағы платформалар

Mozaika 3d- біз бұл қосымшаны ең алдымен 8–18 жас аралығындағы оқушыларға ұсынамыз.Тарих, технология, физика, математика, биология, химия, география және бейнелеу өнері пәндеріне қатысты интерактивті оқу көріністері оқуды қызықты саяхатқа айналдырады.

3D-көріністер бірнеше тілде қолжетімді, бұл өз кезегінде шет тілдерін үйрену мен тәжірибелеуге тамаша мүмкіндік береді.

Сілтеме: **https://www.mozaweb.com/kk/mozaik3D**

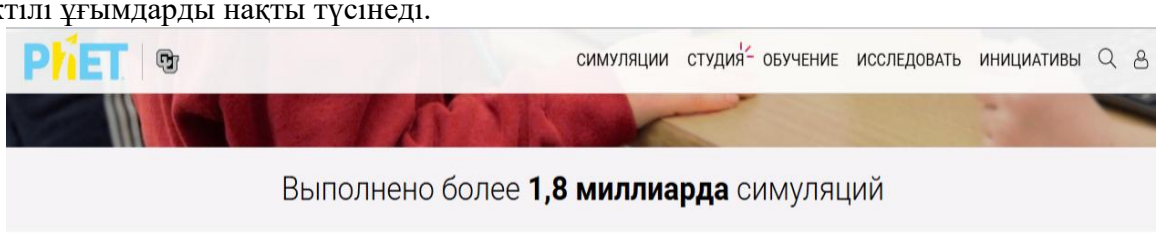
Phet Colorado-Бұл жоба 2002 жылы Нобель сыйлығының лауреаты **Карл Виманның** бастамасымен АҚШ-тағы **Колорадо университетінде (Боулдер қаласында)** құрылды. Жобаның басты мақсаты — **математика мен жаратылыстану ғылымдары бойынша тегін интерактивті симуляциялар** жасау.

PhET симуляторлары білім беру саласындағы **терең зерттеулерге** сүйене отырып жасалған және оқушыларды **ойын түріндегі интуитивті ортада** белсенді зерттеуге, тәжірибе жасауға және жаңа заңдылықтарды өз бетімен ашуға ынталандырады.

Мысалы, физика пәнінде оқушылар денелердің қозғалысын, энергияның түрленуін немесе жарықтың сыну құбылысын визуалды түрде бақылай алады. Ал химия сабақтарында атомдар мен молекулалардың әрекеттесуін көру арқылы абстрактілі ұғымдарды нақты түсінеді.

PhET симуляторларының тағы бір артықшылығы — олардың **көптілді интерфейсі**, яғни қолданушылар өз ана тілінде немесе шет тілінде тәжірибе жасап, сонымен қатар тілдік дағдыларын жетілдіре алады.

Осылайша, PhET Interactive Simulations жобасы — **жасанды интеллект пен визуализация мүмкіндіктерін тиімді біріктіре отырып**, оқушылардың зерттеушілік қабілетін арттыратын және оқу процесін жандандыратын заманауи білім беру құралы болып табылады.

Сілтеме: https://phet.colorado.edu/
Efizika-

• **Қызмет саласы**: физика пәні бойынша виртуалдық лаборатория жұмыстарын, электронды демонстрациялық эксперименттер мен эксперименттік тапсырмаларды ұсыну.

• **Мазмұны**: сайтта физика курсының әр түрлі бөлімдеріне (механика, молекулярная физика, электричество и магнетизм, колебания и волны, оптика, квантовая физика және т.б.) арналған **200-ден астам** виртуалды лабораториялық жұмыстары, эксперименттік тапсырмалары және демонстрациялары бар.

• **Пайдаланушылар үшін мүмкіндіктері**:

○ Оқушылар мен мұғалімдер «гостевой доступ» (қонақ режимінде) немесе тіркелгі арқылы қол жеткізе алады.

○ Тапсырмалар нақты уақыт режимінде жұмыс істейді — стационарлы және нестационарлы физикалық модельдер ретінде.

○ Кейбір тапсырмалар олимпиадалық деңгейге дайындық үшін арналған.

• **Тілдік қолдау**: сайттың интерфейсі орыс тілінде және ағылшын (English) тілінде қолжетімді.

• **Қосымша мүмкіндіктер**: форум, жаңалықтар бөлімі, курс іздеу жүйесі.

Артықшылықтары

1. **Интерактивті тәжірибелік жұмыстар** — оқушылар теорияны тәжірибемен байланыстырып, түсінікті түрде меңгере алады.
2. **Көп бөлімді қамту** — сайт физика пәнінің барлық негізгі тақырыптарын қамтиды.
3. **Олимпиадалық бағыт** — күрделі тапсырмалармен дайындау мүмкіндігі бар.
4. **Тегін қолжетімділік (гостевой режим, кейбір элементтер үшін)**

— оқушыларға кедергісіз пайдалануға мүмкіндік береді.

5. **Реал-уақыт режимі** — физикалық модельдер жедел түрде әрекет етеді, өзгерістер көрініп тұрады.

6. **Ағылшын тілінде қолдау** — шет тілін үйрену бөлігінде де қолдануға жарамды.

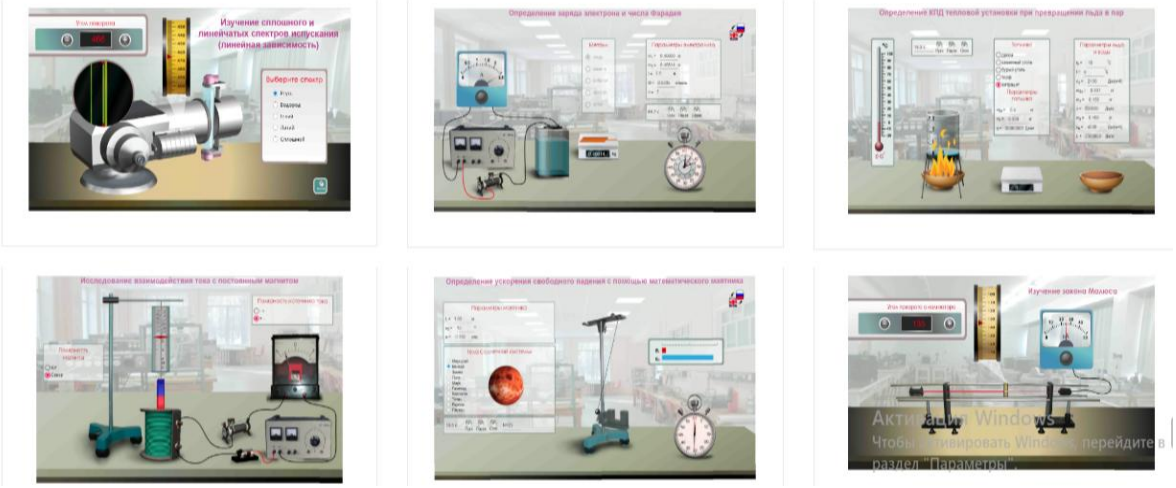
Кемшіліктері / шектеулері

1. **Тілдік шектеулер** — негізгі контент орыс тілінде, қазақ тілінде интерфейс немесе нұсқаулық болуы белгісіз.

2. **Физикаға бағытталуы** — сайт негізінен физикаға арналған, химия, биология, география секілді пәндерге арналған толық виртуалдық зертханалары жоқ.

3. **Тіркелу қажеттілігі** — кейбір курстар мен толық мүмкіндіктерге қол жеткізу үшін тіркелу талап етілуі мүмкін.

4. **Жаңарту мен техникалық қолдау** — сайттың жаңартылуы, техникалық қолдауы мен сервер тұрақтылығы маусымдық болуы мүмкін.

Сілтеме: https://efizika.ru/?lang=ru

Қорытынды

Жасанды интеллект пен визуализацияны біріктіре қолдану – білім берудің жаңа парадигмасын қалыптастырады. Бұл тәсіл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың ғылыми және кеңістік ойлауын дамытады. AI арқылы визуальды модельдер құру оқушылардың күрделі процестерді өз көзімен көріп, түсінуіне жағдай жасайды. Мұғалімнің рөлі тек ақпарат берушіден бағыттаушыға айналып, оқыту үдерісі интерактивті және шығармашылық сипат алады.

Болашақта жасанды интеллект негізіндегі визуальды оқыту құралдары физика мен химия пәндерінде зерттеу мен тәжірибені виртуалды форматқа көшіруге мүмкіндік береді. Бұл білім беру сапасын арттырумен қатар, оқушылардың ғылыми ойлау мәдениетін қалыптастырады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Назарбаева С.Қ. Жаратылыстану пәндерін оқытудағы цифрлық технологиялар. – Алматы: Рауан, 2023.

2. OECD Education. AI in Education: Challenges and Opportunities, 2022.

3. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: A Review of Policy and Practice, 2023.

4. PhET Interactive Simulations. University of Colorado Boulder. – https://phet.colorado.edu

5. Жумабаева А.Т. Визуализация в обучении естественнонаучным дисциплинам. – Нұр-Сұлтан, 2021.

ЦИФРОВОЙ ПЕДАГОГ: РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В ЭПОХУ ИИ

Амангелді Алтынай Бақытқызы,
Апендина Гульжазира Хамитовна,
учителя русского языка и литературы СШ №8, г. Актобе

Введение: Трансформация роли учителя

Развитие технологий и широкое внедрение искусственного интеллекта (ИИ) в повседневную жизнь оказали заметное влияние на современную систему образования. Если раньше учитель традиционно выступал основным и часто единственным источником знаний, то сегодня любую информацию ученик может получить в пару кликов. Однако это не приводит к уменьшению роли учителя; напротив, она кардинально трансформируется, становясь более сложной и гуманистической.

В условиях насыщенной цифровой среды роль учителя смещается от **передатчика знаний** к **медиатору, навигатору и наставнику**. Основной задачей педагога становится не предоставление фактов, а развитие у учеников навыков критического мышления, цифровой безопасности и глубокого понимания мира.

1. Понятие и компетенции Цифрового педагога

Возникает новая педагогическая фигура — **цифровой педагог**. Это учитель, который не просто владеет ИКТ-компетенциями , но и способен интегрировать цифровые инструменты, включая ИИ, в учебный процесс.

Цифровой педагог XXI века должен обладать следующими ключевыми навыками:

- **Цифровая этика и безопасность:** Обучение учеников ответственному и безопасному использованию технологий, а также пониманию этических проблем, связанных с ИИ.
- **Гибкость и открытость к инновациям:** Готовность постоянно осваивать новые инструменты и методы, умение адаптировать учебный материал под меняющиеся технологические реалии.
- **Развитие высших мыслительных навыков:** ИИ может предоставить ученику голую информацию, но **интерпретация, обсуждение, поиск смысла и глубокое понимание** остаются задачей учителя.
- **Работа в тандеме с ИИ:** Главный принцип цифрового педагога — **обучать вместе с ИИ, а не вопреки ему**.

2. Сдвиг парадигмы: От контроля к персонализации

Внедрение ИИ радикально меняет приоритеты педагогической деятельности:

А. От контроля к поддержке и наставничеству

Инструменты ИИ позволяют автоматизировать рутинные и ресурсоемкие процессы, такие как проверка тестовых и стандартизированных заданий. Освободившееся время педагог направляет на **развитие личности, коммуникативных и социальных навыков** учащихся. Роль учителя трансформируется из контролирующего органа в **поддерживающего наставника**.

Б. От массового обучения к персонализации

Традиционное образование часто ориентировано на "среднего" ученика. ИИ, используя диагностические и аналитические платформы , помогает создать **адаптивные образовательные траектории**. Ученик, который испытывает трудности, может получить дополнительные упражнения, а одаренный — более сложные, творческие задания. При этом именно **педагог оценивает прогресс** ученика, корректирует его направление и обеспечивает эмоциональную вовлеченность.

3. Инструменты и их применение

Цифровой педагог использует широкий арсенал инструментов для повышения эффективности и вовлеченности:

- **Генеративные платформы с ИИ:** ChatGPT, Canva Magic Write, Quillionz, Curipod используются для создания черновиков текстов, разработки тестовых вопросов или генерации идей для проектов.
- **Образовательные среды:** Google Classroom, Moodle, Khan Academy служат для организации учебного процесса, хранения материалов и сбора данных.
- **Диагностика и аналитика:** Специализированные платформы предоставляют учителю данные об успеваемости, вовлеченности и пробелах в знаниях, что позволяет принимать **обоснованные педагогические решения**.

4. Вызовы, риски и пути их преодоления

Широкое внедрение ИИ сопровождается серьезными вызовами, которые должен учитывать цифровой педагог:

Вызов/Риск	Описание проблемы	Стратегии преодоления
Цифровой разрыв	Не все педагоги готовы к технологическим изменениям, что создает неравенство в качестве образования.	Систематическое обучение педагогов, программы менторства (когда более опытные учителя обучают коллег).
Этические проблемы и мотивация	Чрезмерное злоупотребление ИИ (например, написание эссе) может снижать учебную мотивацию и личную ответственность ученика.	Фокус на **проектном и исследовательском обучении**, где ИИ используется как помощник, а не как исполнитель. Разработка заданий, требующих синтеза, а не репродукции.
Эмоциональная дистанция	Технологии, в том числе онлайн-обучение, могут невольно создавать дистанцию, не заменяя **«живое» слово, поддержку и эмпатию** учителя.	Активное использование технологий для рутины, но сохранение **максимума времени для личного общения** в классе, обсуждений, дискуссий и развития эмоционального интеллекта.

Заключение: Человек в центре процесса

Искусственный интеллект уже стал неотъемлемой частью современного образования, и его влияние будет только расти. Однако, несмотря на колоссальное развитие технологий, главный, незаменимый элемент обучения — это **человек**.

Цифровой педагог — это учитель нового времени, который не конкурирует с ИИ, а работает в тандеме с ним, развивая в учениках самое важное: **мышление, креативность, эмпатию и умение быть Человеком**. Будущее образования зависит от способности педагогов принять эту новую роль и стать истинными навигаторами в эпоху цифровой трансформации.

Список использованной литературы

1. Селевко, Г.К. «Современные образовательные технологии». — М.: Народное образование, 2020.
2. Андреев А.А. «Цифровая дидактика». — СПб.: Питер, 2022.

3. ЮНЕСКО. Доклад: «Искусственный интеллект в образовании: вызовы и перспективы», 2021.
4. Heffernan N., Heffernan C. «The ASSISTments Ecosystem...» IJAIED, 2021.
5. Choi, J., et al. (2023). "Artificial Intelligence and the Future of Teaching." EdTech Review.

КЕЙБІР ЕСЕПТЕРДІ ШЕШУДЕ ГЕОМЕТРИЯЛЫҚ ӘДІСТЕРДІ ҚОЛДАНУ

Арызахметов Еркебулан Алтынбекулы,
Ақтөбе қаласы Сазды орта мектебінің
математика пәні мұғалімі,
Танақұлов Әсет Алтынбекұлы,
Ақтөбе қаласы Ш. Құдайбердіұлы атындағы
№66 орта мектебінің математика пәні мұғалімі

Аннотация. *Мақалада мектеп математика курсының кейбір күрделі есептерін шешу барысында геометриялық әдістерді тиімді қолдану жолдары көрсетіледі. Функциялардың ең үлкен және ең кіші мәндерін табу барысында векторлар мен координаталық әдістер қолданылады.*

Тірек сөздер: *векторлық әдістер, Пифагор теоремасы, косинустар теоремасы, векторлардың скаляр көбейтіндісі.*

Геометриялық әдістің негізгі идеясы берілген есепке геометриялық интерпретация беріп, оны геометриялық түрлендірулер арқылы шығару болып табылады. Жалпы көптеген есептің шығарылуының геометриялық альтернативасын байқау өте күрделі мәселе. Осыған орай кейбір есептерді шешуге геометриялық әдісті қолданылуын талдау мақсатында осы мақалада бірнеше алгебралық есептің геометриялық әдіс көмегімен шешеміз.

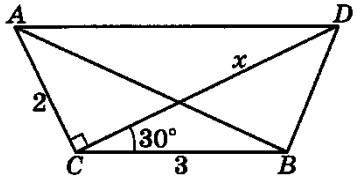
Геометриялық әдіске біздер координаталар әдісін, векторлар әдісін, және геометриялық фигураларға келтіру әдістерін жатқыза аламыз. Көп жағдайда геометриялық әдіс көмегімен есепті шешу, қарапайым стандартты әдіспен шешуден әлдеқайда жеңілдейді. Сондықтан да, геометриялық әдісті меңгеру есеп шығаруда қолданылатын мықты қару десек те болады. Әдісті түсіну үшін келесі есептерді қарастырайық.

Есептерді шешудің мысалдары

Мысал 1. Функцияның ең кіші мәнін табыңыз:

$$f(x) = \sqrt{x^2 + 4} + \sqrt{x^2 - 3x\sqrt{3} + 9}$$

Шешуі. Келесі суреттен ΔACD және ΔBCDүшбұрыштарынан $AC = 2$, $CD = x$, $\angle ACD = 90°$, $BC = 3$, $CD = x$, $\angle BCD = 30°$ болсын.

1-сурет

ΔACD -Пифагор теоремасы бойынша $AD = \sqrt{x^2 + 4}$, ал

ΔBCD -косинустар теоремасы бойынша

$BD = \sqrt{x^2 + 9 - 3x\sqrt{3}}$.

$f(x) = (AD + DB) = AB$.

ΔABC -косинустар теоремасы бойынша AB:

$$AB = \sqrt{2^2 + 3^2 - 2 \cdot 2 \cdot 3 \cos \cos 1\,20°} = \sqrt{19}.$$

Жауабы: $\sqrt{19}$.

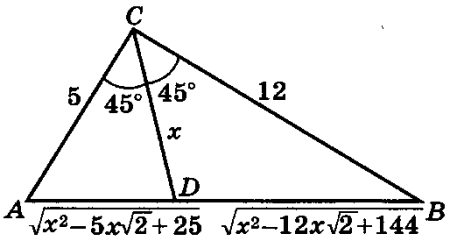
Ескерту. Суретте D нүктесі үшбұрыш ішінде орналасуы мүмкін, бірақ, ол жауапқа әсері болмайды, өйткені, функцияның ең кіші мәні $D \in AB$ болған жағдайда ғана орындалады.

Мысал 2. Теңдеуді шешіңіз:

$$\sqrt{x^2-5x\sqrt{2}+25}+\sqrt{x^2-12x\sqrt{2}+144}=13$$

Ескерту. Иррационал теңдеулерді оқушылар бағдарлама бойынша 11 класстан бастап, екі жағын квадраттау әдісі арқылы шығарады, бұл әдіс өте ұзақ шығарылады, ал мұндай теңдеулердің геометриялық әдіспен шығарылуы әлдеқайда тезірек жүзеге асырылады.

Шешуі. Теңдеудің геометриялық интерпретациясы келесі 2 суретте көрсетілген :

ΔABC - Пифагор теоремасы бойынша $AB=13$

$D\in AB$ болғандықтан

$f(x)=(AD+DB)=AB$ мұндағы, $f(x)=\sqrt{x^2-5x\sqrt{2}+25}+\sqrt{x^2-12x\sqrt{2}+144}$

x -ті табу үшін келесі теңдіктерді аламыз:

$S_{\Delta ABC}=\frac{1}{2}\cdot 5\cdot 12=30,$

$S_{\Delta ACD}=\frac{1}{2}\cdot 5\cdot x\cdot sin\ sin\ 4\ 5^\circ=\frac{5x\sqrt{2}}{4}$,

$S_{\Delta BCD}=\frac{1}{2}\cdot 12\cdot x\cdot sin\ sin\ 4\ 5^\circ=3x\sqrt{2},$

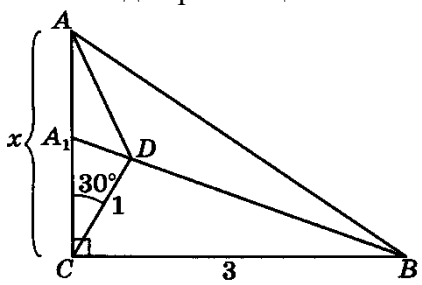
$S_{\Delta ABC}=S_{\Delta ACD}+S_{\Delta BCD}\Leftrightarrow 30=\frac{5x\sqrt{2}}{4}+3x\sqrt{2}$, және $x=\frac{60\sqrt{2}}{17}$

Жауабы: $\frac{60\sqrt{2}}{17}$.

Мысал 3. Функцияның ең үлкен мәнін табыңыз:

$$f(x)=\sqrt{x^2+9}-\sqrt{x^2-x\sqrt{3}+1}$$

Шешуі. $\angle ACB=90^\circ$, $\angle ACD=30^\circ$, $AC=x$, $BC=3$, $CD=1$ және D үшбұрыштың ішкі облысында орналасқан болатын ΔABC қарастырайық.

Пифагор теоремасы бойынша ΔABC -дан $AB=\sqrt{x^2+9}$. Косинустар теоремасы бойынша ΔACD -дан $AD=\sqrt{x^2-x\sqrt{3}+1}.$

$f(x)=(AB-AD)=A_1B-A_1D=DB$

Мұндағы, $A_1\in AC$ (яғни, егер $D\in AB$)

Косинустар теоремасы бойынша ΔBCD -дан:

$BD=\sqrt{1^2+3^2-2\cdot 1\cdot 3\cdot cos\ cos\ 6\ 0^\circ}=\sqrt{7}.$

Жауабы: $\sqrt{7}$.

Мысал 4. Функциялардың ең кіші мәндерін табыңыз.

a) $f(x)=x\sqrt{2}+\sqrt{2x^2+2x+1}+\sqrt{2x^2-14x+25}+\sqrt{2x^2-26x+89};$

b) $g(x)=\sqrt{5x^2+20}+\sqrt{5x^2-32x+64}+\sqrt{5x^2-40x+100}+\sqrt{5x^2-8x+16}.$

Шешуі. Бұл есептердің стандартты жолмен шешуі өте күрделі. Геометриялық әдіс көмегімен шешімді қарастырсақ:

a) Келесі векторларды қарастырайық $\vec{a}(x;x)$, $\vec{b}(4-x;3-x)$, $\vec{c}(x+1;x)$, $\vec{d}(5-x;8-x)$ және олардың ұзындықтары сәйкесінше:

$|\vec{a}|=x\sqrt{2};$

$|\vec{b}|=\sqrt{2x^2-14x+25};$

$|\vec{c}|=\sqrt{2x^2+2x+1};$

$|\vec{d}|=\sqrt{2x^2-26x+89}.$

Демек, функцияны $f(x)=|\vec{a}|+|\vec{b}|+|\vec{c}|+|\vec{d}|$ түрінде жазуымызға болады.

Векторларды қасиеті бойынша: $|\vec{a}| + |\vec{b}| + |\vec{c}| + |\vec{d}| \geq |\vec{a} + \vec{b} + \vec{c} + \vec{d}|$

Онда, $f(x) = |\vec{a} + \vec{b} + \vec{c} + \vec{d}|$. $\vec{a} + \vec{b} + \vec{c} + \vec{d} = (10; 11)$ болады. Демек, $|\vec{a} + \vec{b} + \vec{c} + \vec{d}| = \sqrt{221}$, бұдан, $f(x) = \sqrt{221}$

Жауабы: $\sqrt{221}$

b) Келесі векторларды қарастырайық $\vec{a}(5x; 10)$, $\vec{b}(16 - 5x; 8)$, $\vec{c}(20 - 5x; 10)$, $\vec{d}(5x - 4; 8)$ және олардың ұзындықтары сәйкесінше:

$|\vec{a}| = \sqrt{25x^2 + 100} = \sqrt{5} \cdot \sqrt{5x^2 + 20}$;

$|\vec{b}| = \sqrt{25x^2 - 160x + 320} = \sqrt{5} \cdot \sqrt{5x^2 - 32x + 64}$;

$|\vec{c}| = \sqrt{25x^2 - 200x + 500} = \sqrt{5} \cdot \sqrt{5x^2 - 40x + 100}$;

$|\vec{d}| = \sqrt{25x^2 - 40x + 80} = \sqrt{5} \cdot \sqrt{5x^2 - 8x + 16}$.

$g(x) = \frac{|\vec{a}|+|\vec{b}|+|\vec{c}|+|\vec{d}|}{\sqrt{5}}$.

Әрі қарай $f(x)$ функциясы үшіе сияқты:

$\vec{a} + \vec{b} + \vec{c} + \vec{d} = (32; 36)$, $|\vec{a} + \vec{b} + \vec{c} + \vec{d}| = 4\sqrt{145}$. Демек, $g(x) = \frac{4\sqrt{145}}{\sqrt{5}} = 4\sqrt{29}$

Жауабы: $4\sqrt{29}$.

Мысал 5. Функцияның ең кіші мәнін табыңыз:

$$f(x) = \sqrt{2x^2 - 4x + 2} + \sqrt{2x^2} + \sqrt{2x^2 - 2x + 2}$$

Шешуі. Келесі төрт нүктені қарастырайық $O(0; 0)$, $A(1; 1)$, $B\left(\frac{1-\sqrt{3}}{2}; \frac{1+\sqrt{3}}{2}\right)$, $M(x; x)$ және OM, AM, BM арақашықтықтарын табайық:

$$OM = \sqrt{2x^2}, AM = \sqrt{2x^2 - 4x + 2}, BM = \sqrt{2x^2 - 2x + 2}.$$

$$f(x) = OM + AM + BM.$$

ABO үшбұрышының оның қабырғаларын есептеу оңай мәселе: $AO = BO = AB = \sqrt{2}$. Демек, ABO үшбұрышы теңқабырғалы және $f(x) = (OM + AM + BM) = 3R$. Мұндағы, R -сырттай сызылған шеңбердің радиусы, онда $\sqrt{2} = R\sqrt{3}$ болғандықтан, $f(x) = 3R = \sqrt{6}$.

Жауабы: $\sqrt{6}$.

Мысал 6. Функциялардың ең үлкен және ең кіші мәндерін табыңыз:

a) $f(x) = 4\sqrt{1 - x} + 3\sqrt{x}$

b) $g(x) = \sqrt{x} + 4\sqrt{1 - \frac{x}{2}}$

Шешуі.

a) Келесі векторлар және олардың ұзындықтарын қарастырайық:

$\vec{a} = \left(\sqrt{1 - x}; \sqrt{x}\right)$, $\vec{b} = (4; 3)$, $|\vec{a}| = 1$, $|\vec{b}| = 5$

$\vec{a}$ және $\vec{b}$ векторларының скаляр көбейтіндісі: $\vec{a} \cdot \vec{b} = 4\sqrt{1 - x} + 3\sqrt{x}$.

Скаляр көбейтіндінің қасиеті бойынша: $\vec{a} \cdot \vec{b} \leq |\vec{a}| \cdot |\vec{b}|$, онда $f(x) \leq 5$. Демек, функцияның максимумы 5-ке тең. Бұл теңдік орындалуы үшін векторлар коллинеар болуы қажет, яғни, $\vec{a} \uparrow\uparrow \vec{b}$, онда $\frac{\sqrt{1-x}}{4} = \frac{\sqrt{x}}{3}$, теңдік $x = \frac{9}{25}$ нүктесінде орындалады.

Функция $D(f) = [0; 1]$ өзінің анықталу облысында үзіліссіз болады, $[0; 0{,}36]$ кесіндісінде өседі және $[0{,}36; 1]$ кесіндісінде кемиді. $[0; 0{,}36]$ және $f(1) = 3$. Демек, $f(x) = 3, f(x) = 5$.

Жауабы: $f(x) = 3, f(x) = 5$.

a) Берілген $g(x)$ функциясын келесі түрде жазамыз:

$$g(x) = \sqrt{x} + 2\sqrt{1-\frac{x}{2}} + 2\sqrt{1-\frac{x}{2}}$$

Келесі векторлар және олардың ұзындықтарын қарастырайық:

$\vec{a} = \left(\sqrt{x}; \sqrt{1-\frac{x}{2}}; \sqrt{1-\frac{x}{2}}\right)$, $\vec{b} = (1; 2; 2)$, $|\vec{a}| = \sqrt{2}$, $|\vec{b}| = 3$

$\vec{a}$ және $\vec{b}$ векторларының скаляр көбейтіндісі: $\vec{a} \cdot \vec{b} = \sqrt{x} \cdot 1 + \sqrt{1-\frac{x}{2}} \cdot 2 + \sqrt{1-\frac{x}{2}} \cdot 2.$

Яғни, $\vec{a} \cdot \vec{b} = \sqrt{x} + 4\sqrt{1-\frac{x}{2}}$. Скаляр көбейтіндінің қасиеті бойынша: $\vec{a} \cdot \vec{b} \leq |\vec{a}| \cdot |\vec{b}|$, онда $g(x) \leq 3\sqrt{2}$. Бұл теңдік орындалуы үшін векторлар коллинеар болуы қажет, яғни, $\vec{a} \uparrow\uparrow \vec{b}$, онда $\frac{\sqrt{x}}{1} = \frac{\sqrt{1-\frac{x}{2}}}{2}$, теңдік $x = \frac{2}{9}$ нүктесінде орындалады.

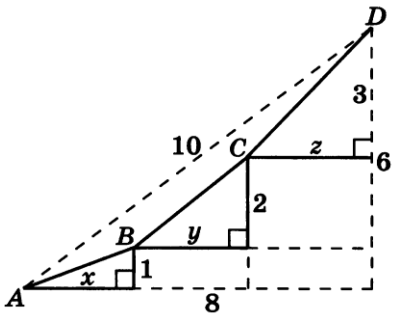
Функция $D(f) = [0; 2]$ өзінің анықталу облысында үзіліссіз болады, $\left[0; \frac{2}{9}\right]$ кесіндісінде өседі және $\left[\frac{2}{9}; 2\right]$ кесіндісінде кемиді. $g(0) = 4$ және $g(2) = \sqrt{2}$. Демек, $g\,(x) = \sqrt{2}, g\,(x) = 3\sqrt{2}$.

Жауабы: $g\,(x) = \sqrt{2}, g\,(x) = 3\sqrt{2}$.

Мысал 7. $x + y + z = 8$ шартын қанағаттандыратын $f(x; y; z)$ функциясының ең кіші мәнін табыңыз:

$$f(x; y; z) = \sqrt{x^2+1} + \sqrt{y^2+4} + \sqrt{z^2+9}$$

Шешуі. Есептің шешіміне келесі сурет сәйкес келеді:

4-сурет.

$ABCD$ сынық сызығының ұзындығы 10-нан кем емес, егер $x + y + z = 8$ онда $f\,(x; y; z) = 10$ болады.

Жауабы: 10.

Пайдаланылатын әдебиеттер:

1. Арызахметов Е.А., Танақұлов Ә.А. «Есептерді шешудің стандартты емес әдістері», Ақтөбе, 2019

2. Супрун В.П. «Математика для старшеклассников. Нестандартные методы решения задач»,-М.: 2009

3. Сканави М.И. «Сборник задач по математике для поступающих во ВТУЗы», М.: 2013

4. Кушнир И. «Шедевры школьной математики. Задачи с решениями в двух книгах», Киев, 1995

5. Золотарева Н.Д., Семендяева Н.Л., Федотов М.В. «Геометрия. Базовый курс с решениями и указаниями», Москва, БИНОМ, 2015.

6. Будак Б.А., Золотарева Н.Д., Федотов М.В., «Геометрия. Углубленный курс с решениями и указаниями», Москва, БИНОМ, 2020.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ЖАҢА ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ДАМЫТУ

Аскарова Акерке Бериккалиевна,
Семей қаласы «№35 ЖОББМ »КММ-нің
бастауыш сынып мұғалімі

Қазіргі таңда білім беру саласында тың өзгерістер орын алып жатыр. Жаңартылған білім беру мазмұны бағдарламасының енгізілуі осыған дәлел. Бұл бағдарламаның басты мақсаты: заман талабына сай жеке тұлғаны тәрбиелеу. Ал заман талабына сай жеке тұлғаны қалыптастыру бәсекеге қабілетті, сауаттты, құзіретті және білікті азаматтарды дайындау мұғалімдерге қойылатын талап сандық-сапалық тұрғыдан арта түсті. Оқушыларды білім берудегі басты бағыт оларды ауыспалы, қарқынды дамып жатқан өзгермелі қоғамда өмір сүруге бейімдеуге, теориялық алған білімдерін іс жүзінде қолдана алуға үйрету.

Математикалық сауаттылықтың әдістемесі мазмұнын кіші жастағы оқушыларға математиканы оқытудың әдістемелік ерекшеліктерін сипаттайтын ережелер, сондай-ақ оқытуда дамытушылық және тұлғалық-іскерлік тұрғыдан қарау әрекеті құрайды.

Математикалық сауаттылықтың мақсаты, бүгінгі күн талабына сай, жан-жақты дамыған, белсенді, өмірге талпынысы, тұрақты қызығушылығы бар, алған білімді іс- әрекетте еркін қолдану дағдысы қалыптасқан тұлға. Математика білім мазмұнының ең алғашқы бастамасы бастауыш буында жүзеге асатыны белгілі. Себебі, бастауыш буында жоғары сыныптарда оқылатын бүкіл пәннің іргетасы қаланып қана қоймайды, сонымен қатар білім алуға талпынушылық, яғни балалардың оқу әрекеті, танымдық белсенділік, жеке бастың адами қасиеттерінің негізі осы кезеңде қаланады. Сонымен қатар, осы кезеңде баланың белсенділігі, оның рухани және дене күші де дами бастайды. Осы жасқа лайықты мазмұн мен оны оқытудың әдісін саралау, бала жанына жақын қарым-қатынас арқылы оларды дамыту мәселесін ғылыми жолға қою оңай мәселе емес. Бастауыш баласы үшін жаңа рөл - оқушы, жаңа әрекет - оқу болса, осы мәселелерге олардың шаршамай, жалықпай, қызығушылықпен араласып кетуіне, маңайы мен қарым-қатынасының күшеюіне жағдай жасау мұғалімнің шеберлігін және осы жастағы оқушының психологиялық ерекшелігін жете білуін керек етеді.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда «функционалдық сауаттылық», «құзіретті тұлға», «функционалды сауатты тұлға» сияқты ұғымдар көп қолданылады.

Функционалдық сауаттылық дегеніміз - адам өзінің оқу және жазу дағдыларын қоғамда, әлеуметтік ортада, қарым-қатынаста қолдана білу қабілеті. Яғни ортамен қарым-қатынасқа түсуге мүмкіндік беретін және сол ортаға тез бейімделуіне жағдай туғызу деген сөз. Басты қабілет-адам мәтіндерден өзіне қажетті ақпаратты іріктеп алуы және оны басқаға жеткізе алу дағдылары. Бұл функционалдық дағдылар мектеп қабырғасында, бастауыш буыннан басталады. Бастауыш сынып білім алудың фундаменті болғандықтан, оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру өзекті болып табылады. [1]

Функционалдық сауаттылықтың бірнеше негізгі түрлері бар:

- Сөйлеу әрекетінің барлық түрлерінде еркін сөйлеуді көздейтін коммуникативтік сауаттылық; басқа біреудің ауызша және жазбаша сөзін барабар түсіну қабілеті және өз ойын өз бетінше жеткізе алу;

- Ақпараттық сауаттылық-оқулықтар мен анықтамалық әдебиеттерден ақпаратты іздеу, интернеттен және білім беру дискілерінен, сондай-ақ басқа да іртүрлі

көздерден ақпаратты алу, ақпаратты өңдеу және жүйелеу және оны әртүрлі тәсілдермен ұсыну қабілеті.

- Іс-әрекет сауаттылығы-ұйымдастырушылық қабілеттер мен дағдылардың көрінісі, іс-әрекетке мақсатын қою және ауызша тұжырымдау, жоспарлау және қажет болған жағдайда оны өзгерту, осы өзгерістерді ауызша дәлелдеу, өзін-өзі бақылауды, бағалауды жүзеге асыру, түзету және т.б.

«Математика» пәні бойынша оқу іс-әрекетінде функционалдық сауаттылықты дамыту мүмкіндіктерін қарастырайық. Оқу пәні арифметикалық санау дағдыларын қалыптастыруды, геометрия негіздерімен таныстыруды, заттардың жазықтықта орналасқан жерін тану және осы орынды тілдік құралдар арқылы белгілеу дағдысын қалыптастыру: төмен, жоғары, арасында, қасында, артында, жақынырақ, әрі қарай; уақыт бойынша бағдарлаудың практикалық қабілеті, сюжеті өмірлік жағдайлармен байланысты мәселелерді шешу қабілеті.

«Сауаттылық» терминінің өзі бұл зерттеуде белгілі бір мазмұнға ие. Мұнда сауаттылық деп бұл білімді мектеп бағдарламасының талаптары шеңберінде меңгеруді емес, математикалық білім мен біліктерді функционалды түрде пайдалана білуді айтады. Ал бұл қабілетті «функционалды математикалық сауаттылық» деп атауға болады.

Сонымен, «математикалық функционалдық сауатттылық» -адамның өзі өмір сүріп жатқан әлемдегі математиканың рөлін анықтау және түсіну, дәлелді математикалық пайымдаулар жасау және математиканы бүгінгі және болашақты қанағаттандыратындай қолдану қабілеті. Қабылданған анықтамада «математикамен айналысу» қарапайым физикалық немесе әлеуметтік математиканы орындау дегенді білдірмейді (мысалы, дүкеннен сатып алынатын тауардан қайтарым сомманы санау емес). Бұл матемаиканы кең ауқымды мақсаттарға байланысты қолдануды білдіреді. [2]

Математикалық функционалдық сауаттылық сонымен қатар әртүрлі жағдайларда математикалық есепті анықтау және шешу қабілетін, сондай-ақ мұндай әрекеттерді орындауға бейімділікті қамтиды, бұл көбінесе өзіне деген сенімділік пен қызығушылық сияқты мінез-құлық қасиеттерімен байланысты. Математика сабағында функционалдық сауаттылықты қалыптастыру дұрыс математикалық сөйлеусіз мүмкін емес. Сауатты, логикалық дұрыс математикалық сөйлеуді қалыптастыру үшін математикалық сөздік құрастыруды, математикалық диктант жазуды, сандарды, математикалық терминдерді дұрыс жазуға, айтуға және қолдануға бағытталған тапсырмаларды орындауға болады.

Бастауыш сыныптарда оқушылар сандық өрнектермен арифметикалық амалдарды орындаумен шектелсе, алгебра, геометрия, тригонометрия әлеміне енген сайын басқа жаңа талаптар қойылады. Бастауыш сыныптарда 0,1,2,3,4,5,6,7,8,9 және «+», «-», «*», «/» секілді таңбалармен қатар I, V, X, M, L, C тәріздес Рим цифрларын білумен шектелеміз. Ал енді алгебрада латын, грек әріптерін үйренуге тура келеді. Міне, осы әріптерді дұрыс жаза және оқи білу математикалық сауаттылықты білдіреді. Мұғалім бұл әріптерді үйренген күнінен бастап теңдеуді шешу X, Y, Z әріптері көп кездеседі,оның оқылуын оқушы дұрыс түсіне білуі керек. Бастауыш сыныптарда жоғарлаған сайын талап та күшейе түседі. Оқушылар геометрия ұғымдарымен бірінші сыныптан таныс болады, кейін жаңа жазулар мен сызулар кездесуі мүмкін және оқытуда арнайы заңдылықтар сақтау қажет.Түзу сызық жоғарыдан төмен, солдан оңға қарай сызылады. Мұғалім оқушыны математика пәнінің қыр сырына үйрету үшін оған математикалық сауаттылықты сақтау жөнінде күнделікті қатаң талаптар қойып, орындалуына мұқият зер салуы керек.

Бастауыш сыныптардағы математикалық сауаттылық оқыту материалының мазмұны кіші жастағы оқушылардың математикалық

дайындығына, білім, білік және дағдылар деңгейіне қойылатын талаптардың өзгеруімен байланысты дәстүрлі модельге елеулі түзетулер енгізген жаңа мектеп бағдарламасымен анықталады. Ал функционалдық сауаттылық пәндік сауаттылыққа қарағанда кіші ұғым, немесе оның саласы болып есептелінеді. Осыған орай функционалдық математикалық сауаттылық дегеніміз - пәнде игерген білімді іс-әрекетте, тұрмыс- тіршілікте қолдана білуі.

Оқушыда функционалдық математикалық сауаттылық қалыптастыру үшін ең алдымен пәндік сауаттылық қалыптасуы керек.

Математиканы оқыту мен математика пәнінен сауаттылықты қалыптастырудың негізгі мақсаттарына тоқталайық:

1) Математика–барлық ғылымдардың логикалық негізі–күре тамыры ретінде қарастырылады;

2) Математика, ең алдымен оқушылардың дұрыс ойлау мәдениетін қалыптастырады, дамытады және оны шыңдай түседі;

3) «Математикалық сауаттылық» (ауызша және жазбаша) қабілетін қалыптастыру арқылы оқушының «математикалық сауаттылықты» меңгере білу қабілетінің болуы;

4) Математика әлемде болып жатқан түрлі құбылыстарды, жаңалықтарды дұрыс қабылдап, түсінуге көмектеседі;

5) Математиканың болашақ тұлғаны моральдық, эстетикалық және этикалық тұрғыдан да тәрбиелік мәні бар.

Математика дүниетанымды қалыптастыруда, математикалық модельдеу идеяларын ұсынады, математикалық сауаттылық жалпы функционалдық сауаттылықты меңгеруде математикалық білім мен біліктіліктің алар орны ерекше. Математикалық сауаттылық математикалық сөйлеу және жазу мәдениетіне қоршаған ортаны және олардың заңдылықтарын баяндау, оны оқып үйренудің оқушылардың дүниенің ғылыми бейнесін меңгерудегі басты құралы ретінде ерекше көңіл бөлу қажет. Математикалық сауаттылық оқушылардың математикалық текстi оқуына, жазуына және қайта айтып беруіне, жазылғандар мен айтылғандарды түсіне білуіне ең төмен талап ретінде қарау қажет. Сонымен математикалық біліктіліктердің негізгі құрамдас, толыққанды тіршілік жасауға қажеттілік ретінде оны арнайы, бағдарлы түрде дамытып, қалыптастыру керек.

Математикалық сауаттылық дұрыс сөйлеу қабілетін математика сабақтарында оқушылардың келесі қабілеттері мен бейімділіктерін шыңдай түсуді меңзейді:

1) Тақырыптағы, текстегі басты ойды бөліп көрсете білу және оған жоспар құра білуге;

2) Материалды қисынды, мағыналық топтай, талдай білуге;

3) Математикалық терминологияларды түсіне, қолдана және негіздей білуде;

4) Ұғымдардың, түсініктердің өзге ұғымдар жүйесіндегі орнын және түсініктер иерархиясы тұрғысында білуде;

5) Ауызша және жазбаша математикалық сауатты сөйлеуді меңгеру, математикалық символдар мен белгілеулерді дұрыс қолдана білуге.

Математикалық сауаттылықтың дамуы оқушының жалпы сөйлеу мәдениетін дамытып, қазіргі қоғамда тұлғаның ұтымды сөйлеу коммуникацияларын қалыптастырады. Осыған қоса, көп жылғы іс-тәжірибе көрсеткендей, математикалық білімнің меңгерілуі мен үйретілуі, оқытылуы дәрежесі жоғары болған сайын, оның бастауыш сыныптағы оқушылардың бойында адамгершілік қасиетті қалыптастырады. Математикалық сауаттылықты қалыптастырудың бастауыш сынып оқушылары үшін сыныптан тыс жұмыстар арқылы олардың қызығушылықтарымен пәндік, функционалдық сауаттылығын дамытуға болады. Мысалы: математикалық үйірмелерде сабақтан тыс уақытта тек

математикалық сауатты оқу мен жазуға, ұғымдарды дұрыс қолданып дұрыс

ажыратуға көңіл бөліп, тұрмыс тіршілікке қажет экономикалық есептерді шығаруға жаттықтыруда маңызы зор.

Математика пәнін игеру барысында оқушыларды математика ұғымдарын оқумен бірге өзінің ойын жеткізе білуге, оқыған математикалық ұғымдарды дұрыс тани біліп, қолдана алуға баулудың маңызды айрықша екендігі белгілі.

Математикалық ұғымдарды біліп қана қоймай, оның қолдану ерекшеліктерін ұғуға, оларды іс- тәжірибеде қолдана алуға үйрету қажеттігі туындайды.

Математикалық ұғымдарды оқытуда, келесі мәселелерге көңіл бөлу қажет:

а) математиканы, қарапайым ұғымдарды мектепте оқытуда теориялық жақтарын таныстырумен бірге, іс-тәжірибеде қолдана алу бағытында жұмыс жүргізу;

ә) математикалық ұғымдарды үйретуді олардың жас ерекшеліктеріне байланысты күнделендіріп, алған білімді тұрмыс-тіршілікте қолдана білуге үйрету;

б) математикалық ұғымдарды қалыптастыруды сабақта, сыныптан тыс жұмыстарда жүргізу.

Мысалы: оқушылар нумерацияны оқып үйренгенде меңгеруі тиіс, қолдануа білуі тиіс:

- біріншіден, санағанда әрбір сан алдыңғы санмен бірліктен, сондай-ақ сан мен бірліктен, қалай жасалатынын игеру мен қолдана білуі;

- екіншіден, әрбір сан қалай аталады және ол баспа және жазба цифрмен қалай белгіленетінін, сан мен заттың сәйкестігін білу;

- үшіншіден, әр сан санағанда тікелей өзінің алдында тұрған саннан қанша үлкен және тікелей өзіне кейінгі саннан қанша кіші болатынын білу;

- төртіншіден, әр санның сандар қатарында қандай орында тұратынын, оны санағанда қай саннан кейін және қай саннан бұрын айтатынын, реттілікті тұрмыс-тіршілікте қолдана білу.

Осы білімді ұғыну: санды жеке өзін емес басқа сандармен өзара байланысты қарастыру, санның натурал қатары жөнінде түсінігі оны тұрмыс-тіршілікте қолдана білуі, сан ұғымын саналы түрде игеруі тақырып бойынша функционалдық сауаттылығының көрсеткіші бола алады.

Математикалық ұғым – мәнді белгілері көрсетілген пән, құбылыс туралы логикалық өрнектелеген ой. Пәндік ұғымдарды игеру оқытудың негізін құрайды. Математикалық ұғым – ақиқат нәрсенің жалпы және елеулі белгілерін ғана бейнелеумен бірге түрлер мен қатынастардың көрінісі білдіреді. Егер олар болмысты шын бейнелейтін болса, онда ол үнемі дұрыс болады. Ұғым мазмұны – нәрселердің ұғым қамтитын елеулі белгілерінің жиынтығы.

Ұғым көлемі – нәрселердің осы ұғымды тарату жиынтығы. Мысалы: «Үшбұрыш» ұғымының мазмұны үш қабырға, үш төбе және үш бұрыш, ал көлемі «барлық мүмкін болатын үшбұрыштардың» жиыны. Математикалық ұғымдарды қарастыра отырып, олардың ерекшеліктерін ескере отырып, математикалық сауаттылық ұғымдарды дұрыс ажырата білулерімен тығыз байланысты. Мысалы: «бірдей», «пішіндері әртүрлі» сөз тіркестерін, сондай-ақ «ұзын-қысқа», «жуан-жіңішке», «кең-тар», «биік-аласа», «үлкен-кіші», «жоғары-төмен», «ең ұзын- ең қысқа», т.б. ұғымдарын игеру жүзеге асырылады; «Тез фигура құрастыр», «Не өзгерді?», «Екі бірдей фигураны тап», «Қандай?», «Геометриялық лото» сияқты балалар ойындарын ойнатуға болады.

Таратылатын материалмен (санау материалдары мен қағаз парақтары) жұмыс: жолақшаларды (ұзындығы және ені бойынша) салыстыру;

ә) кеңістік түсініктерді қалыптастыру: жоғары, төмен, жоғарыда, төменде, сол жақта, оң жақта, солдан оңға қарай, алдында, артында, арасында, жанында, жоғары жақтан, төмен жақтан, ішінде, артынан, алдынан және т.б.

б) уақыт жайлы түсінікті анықтау: ерте, кеш, алдымен, содан соң, одан соң, басында, соңында, таңертен, түсте, кешке, күндіз, түнде және т.б. Циклдік уақыт ұғымдарын бекіту: тәулік өзгеру (кеше, алдыңғы күні, бүгін, ертең, бүрсігүні) және жыл мезгілдерін (қыс, көктем, күз, жаз), сондай-ақ тәулік бөліктері (таңертен, күндіз, кеш, түн).

Бастауыш сыныпта математиканы оқытуда келесі пәндік және функционалдық сауаттылық қалыптасуы тиіс.

1) ережелер мен үлгілерді және берілген алгоритмдерді математикалық материалда қолдану біліктігін;

2) қоршаған ортада болып жатқан әртүрлі жағдайларда және аралас пәндерде математикалық білімін, біліктігін, есептеу, өлшеу және графиктік дағдыларын;

3) ауызша және жазбаша есептеулерді тиімді пайдалана отырып, практикалық есептеу техникасын;

4) математикаға тән ойлау стилін, оның абстрактылығын, дәлелденуін, қатаңдығын;

5) дәлелдемелі пайымдау жүргізу, логикалық негізделген қорытындылар жасау біліктігін;

6) математикалық мәтінмен жұмыс жасау (талдау, қажетті ақпаратты алу), математикалық терминология мен символдарды қолдана отырып, өз ойын ауызша және жазбаша түрде анық және нақты түсіндіру біліктігін;

7) жоспар бойынша әртүрлі әрекеттерді жоспарлау орындау білігін;

8) өзін-өзі бақылау жүзеге асыруды;

9) өз іс әрекетін бағалауды;

10) оқу қызметінің әртүрлі формаларында коммуникативтік қабілеттерін қолдана білуі қажет.

Қорыта келгенде, 2-4 сынып оқушыларының математикалық функционалдық сауаттылықты дамыту үдерісінде ойлау дағдыларын қалыптастыру пәндік білім мен дағдыларға сүйене отырып жүзеге асады. Әр тоқсанда берілген модульдердегі математика пәні мен оқу іс-әрекеттерін меңгеруде білім, ептілік, дағдының құзіреттілікке айналуы оқушының функционалдық сауаттылығының қалыптасу үдерісінің жүріп жатқанын танытады. Функционалдық сауаттылықты қалыптастыру қазіргі таңда оқыту жүйесіне қойылып отырған әлеуметтік сұраныс талаптарымен сай келу үшін бастауыш сыныптардан бастап математикалық тапсырмалар арқылы оң нәтижеге қол жеткізеді. [4]

Бастауыш мектептегі оқыту үдерісінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыруда жоғарыда аталған ұстанымдар қызметінің көмегі орасан зор. Себебі осы ұстанымдар негізінде ұйымдастырылған оқу үдерісі оқушылардың білімді жүйелі, терең, практикамен байланыста, жеңілден ауырға, қарапайымнан күрделіге, нақтыдан белгісізге қарай жүретін бағытта белсенді түрде әрі қызығушылықпен меңгеруді қамтамасыз етеді.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі:

1. Г.К. Аментаева, Н.Н. Жолдыбаева «Функционалдық сауаттылық – білім беру сапасының көрсеткіші» жаратылыстану-математикалық цикл және бастауыш сынып пәндері мұғалімдерінің II облыстық форумының материалдары, Павлодар қ. 24.02.2022 ж.

2. С.О. Шаяхметова, 15 жастағы оқушылардың математикадан функционалық сауаттылықтарын практикаға бағытталған есептерді шешу арқылы дамыту, 2021 ж.

3. «Колледжде математиканы оқыту: басымдықтар және жетілдіру стратегиялары» техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім беру ұйымдары педагогтерінің біліктілігін арттыру курсы, «Назарбаев Зияткерлік мектептері» ДББҰ, 2023ж.

СТРАТЕГИЯ СОПРОВОЖДЕНИЯ МУЗЫКАЛЬНО ОДАРЁННОГО РЕБЁНКА

Ахметова Сауле Накеновна,
педагог отдела хорового дирижирования
«Мәдениет саласының үздігі»
РГУ «РССМШИ для одаренных детей
им. К. Байсеитовой» города Алматы

Музыкально одарённый ребёнок - это не просто ребёнок, обладающий хорошим слухом, чувством ритма или быстрым освоением инструментальных навыков. Это личность с особым внутренним миром, с повышенной чувствительностью, стремлением к самовыражению и жаждой творческого познания. Однако наличие таланта - это только отправная точка. Чтобы потенциал стал реальным достижением, необходима поддержка и руководство. Одной из ключевых фигур, способных оказать значимое влияние на формирование и развитие музыкально одарённого ребёнка, становится дирижёр. В условиях детских оркестров, ансамблей и хоров дирижёр часто выполняет не только художественную, но и наставническую функцию. Его роль в сопровождении ребёнка выходит далеко за рамки сугубо музыкального руководства.

Дирижёр как наставник - это педагог, тонко чувствующий, как художественные, так и психологические особенности каждого участника коллектива. Он не просто ставит задачи и добивается точного исполнения; он направляет, вдохновляет, поддерживает и воспитывает. Именно дирижёр способен рассмотреть уникальность каждого ребёнка, помочь ему раскрыться в коллективной форме музицирования, сформировать в нём уверенность, дисциплину, ответственность и вкус к настоящему искусству.

Сопровождение одарённого ребёнка в рамках музыкального коллектива требует продуманной стратегии, которая должна быть гибкой, индивидуализированной и развивающей. Начинать важно с тонкого анализа: выявления уровня развития слуха, ритма, музыкальной памяти, чувства формы, артистизма, а также личностных черт - уровня мотивации, эмоциональной устойчивости, умения работать в команде. Это позволяет дирижёру понять, какие задачи ставить перед ребёнком, каким должен быть его путь в коллективе, какое место в репертуаре он может занимать, и какие перспективы развития открываются перед ним.

Следующий этап - это индивидуализация работы. Даже в рамках одного оркестра или хора важно учитывать, что один ребёнок тянется к сольной партии, другой лучше раскрывается в ансамбле, третий испытывает страх сцены, а четвёртый - горит желанием творческого лидерства. Дирижёр как мудрый наставник выстраивает репертуар таким образом, чтобы каждый участник коллектива имел возможность не только реализоваться, но и расти, преодолевать свои сложности и выходить на новые уровни исполнительства. Очень важно, чтобы сложность музыкального материала была соразмерна возможностям ребёнка, а сами произведения - художественно наполнены и эмоционально увлекательны. Через интересный, содержательный репертуар у ребёнка формируется вкус, развиваются эстетические ориентиры, рождается потребность в дальнейшем постижении музыкального искусства.

Центральное место в стратегии сопровождения занимает создание особой творческой среды. Музыкально одарённые дети нуждаются в пространстве, где царит доверие, уважение, сотворчество. Коллектив становится для них не только площадкой для развития, но и средой общения, самоутверждения, эмоционального раскрытия. Дирижёр, в этом контексте, - не просто руководитель, а

человек, объединяющий разных по характеру, опыту и степени одарённости детей в единое художественное целое. Он учит их слышать друг друга, быть внимательными, помогать, поддерживать, работать ради общей цели. Именно в таких условиях рождается настоящее коллективное музицирование, где каждый чувствует свою значимость и вклад в общий результат.

Особое внимание в работе с одарёнными детьми педагог должен уделять развитию самостоятельности, аналитического мышления и творческого подхода. Важно не только научить ребёнка исполнять написанное в нотах, но и объяснить, как интерпретировать музыку, как осмысленно строить фразу, как услышать замысел композитора и выразить его средствами исполнения. В процессе такой работы педагог не диктует готовые решения, а побуждает ребёнка размышлять, искать, пробовать, сравнивать. Это способствует формированию не просто исполнителя, а юного художника, способного к осознанному творчеству.

Не менее значимым аспектом наставничества становится работа с мотивацией и эмоциональной сферой ребёнка. Часто одарённые дети сталкиваются с внутренними кризисами, неуверенностью, страхом выхода на публику, чувством одиночества или, наоборот, завышенными ожиданиями. Дирижёр как наставник должен чувствовать эти состояния и уметь на них реагировать: поддерживать в трудные моменты, искренне радоваться успехам ученика, направлять и, при необходимости, мягко корректировать амбиции. Здесь важны не столько директивные указания, сколько тонкий педагогический диалог, умение вовремя заметить проблему и предложить решение, подходящее именно этому ребёнку.

Стратегия сопровождения одарённого ребёнка невозможна без взаимодействия с родителями и другими педагогами. Только в условиях согласованной работы всех участников образовательного процесса возможно полноценное развитие ребёнка. Учитель может стать связующим звеном, который помогает родителям понять, в каком направлении движется их ребёнок, как его поддерживать, какие формы работы наиболее эффективны. Совместное участие в конкурсах, фестивалях, концертах также становится важной частью стратегии, развивая у ребёнка сценическую культуру, устойчивость к стрессу и радость от публичного признания своих усилий.

Дирижер как наставник - это не просто специалист, работающий с нотным материалом. Это личность, влияющая на формирование юного музыканта на всех уровнях - художественном, эмоциональном, интеллектуальном и личностном. От того, насколько чутко, профессионально и последовательно выстроена стратегия сопровождения, зависит будущее одарённого ребёнка: будет ли он не только успешным исполнителем, но и гармонично развитой, уверенной, творческой личностью. В этом заключается истинная педагогическая и человеческая миссия дирижёра - наставника в мире детского музыкального искусства.

Использованная литература

1. Аргингазинова Гульнара Болатовна; Хусаинова Г.А. *Энциклопедия музыкально-педагогического образования Казахстана: в лицах и фактах*. Астана : Мастер По, 2018. ISBN 978-601-7458-77-5. (КазНЭБ)

2. Алибекова Б.Э. «Казахское хоровое искусство сегодня». // *Музыкальная академия*. № 4, 2011, с. 60-68.

3. Сметова А. А.; Мукашева А. Б. *История развития музыкального образования и воспитания в Казахстане*. Астана, 2011. — 137 с. ISBN 978-601-278-121-2. (КазНЭБ)

ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДАҒЫ ЖАҢАШЫЛ ҚАДАМ

Байгабылова Бақтыгүл Оралбайқызы,
Дермисалиева Эльмира Манатбековна,
Түркістан облысы, Сайрам ауданы, Ақсу ауылы
№20 Сәкен Сейфуллин атындағы мектеп-гимназиясының мұғалімдері

Қазақ тілі – халықтың рухани байлығы мен ұлттық болмысының басты айнасы. Сондықтан оны терең меңгерту,оқушыларға сауатты үйрету – бүгінгі білім беру жүйесінің ең өзекті міндеттерінің бірі. Қазіргі таңда тіл үйретудетек қана дәстүрлі жаттығулармен шектелу жеткіліксіз. Уақыт талабына сай оқушыны шығармашылықпен ойлауға,өз ойын еркін жеткізуге, тілді практикада дұрыс қолдануға үйрету қажет. Осы бағытта ұстаздардың ізденісі менеңбегі айрықша маңызға ие.Солардың қатарында Түркістан облысы, Сайрам ауданы, Ақсу ауылындағы №20 Сәкен Сейфуллин атындағы мектеп-гимназиясының қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі Байгабылова Бақтыгүл Оралбайқызы дайындаған «Қазақ тілінің грамматикасы сөйлемдерді құрудың негізгі ережелері» атты мақалам атап өтуге болады. Бұл бағдарлама –қазақ тілін оқытуда жаңашыл әдістерді қолданудың үлгісі әрі тәжірибелік маңызы зор еңбек.

Мақаланың негізгі мақсаты – оқушылардың қазақ тіліндегі грамматикалық құрылымдарды дұрыс меңгеруіне,оларды сөйлеу және жазу барысында еркін қолдануына жағдай жасау. Сонымен бірге бағдарлама оқушылардың:

- грамматикалық білімін тереңдетуге;
- сөз таптары мен сөйлем мүшелерін дұрыс анықтауына;
- сөйлемдерді сауатты құрастыруына;
- тілдік қателерді тауып, түзетуіне;
- шығармашылық және сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамытуға бағытталған.

Осы міндеттерді жүзеге асыруда мұғалім дәстүрлі әдістерге қосымша интерактивті ойындарды, топтық жұмыстарды,шығармашылық тапсырмаларды кеңінен қолдануды мақаланың басты ерекшелігі – грамматикалық ережелерді оқушыларға ойын түрінде меңгертуді көздеуі.Мысалы, «Кім жылдам?», «Сөйлем құрастыру чемпионаты», «Грамматикалық марафон» сияқты ойындар арқылы оқушылар сабаққа белсенді қатысады. Бұл тәсілдер оқушының есте сақтау қабілетін дамытып қана қоймай, олардың алған білімін тәжірибеде қолдануына мүмкіндік береді.Сонымен қатар, бағдарламада жобалық жұмыстар, пікірталастар, шығармашылық тапсырмалар ерекше орын алады.Әрбір оқушыға эссе жазу, қате жіберілген сөйлемдерді түзету, түрлі тақырыпта сөйлемдер құрастыру сияқты тапсырмаларберіледі. Мұндай жұмыстар оқушыны тек орындаушы емес, ізденуші, зерттеуші деңгейіне көтереді.

Мақаламның әдістер оқушылардың тілдік құзыреттілігін жан-жақты дамытуға бағытталған. Ойын арқылы оқушы өздігінен ойлануға, қателігін көруге және түзетуге дағдыланады. Топтық және жұптық жұмыстар ынтымақтастыққа, бір-біріне көмек көрсетуге, пікір алмасуға мүмкіндік береді. Ал шығармашылық тапсырмалар оқушылардың қиялын дамытып, қазақ тіліне деген қызығушылығын арттырады.Мысалы, «Құрмалас сөйлемдер құрастыру» тапсырмасы оқушыны сөйлемдердің байланысу жолдарын түсінуге жетелесе,«Сөйлеу стилін өзгерту» жаттығуы қазақ тіліндегі стильдік ерекшеліктерді меңгеруге көмектеседі. Мұндай әдістер тек грамматикалық ережелерді үйретіп қана қоймай, оқушының коммуникативтік дағдыларын қалыптастырады.

Бақтыгүл Оралбайқызының жазған мақаламның құндылығы зор. Ол қазақ тілін оқыту әдістемесін жаңа деңгейге көтеріп, сабақ процесін қызықты әрі нәтижелі етеді. Сонымен қатар, бұл еңбек тәрбиелік тұрғыдан да маңызды. Оқушылар қазақ тілінің байлығын сезініп, оны құрметтеуге

үйренеді. Әдеби және мәдени құндылықтармен байланыс орната отырып, тілге деген сүйіспеншілігі артады. Бағдарламаны жүйелі қолданған жағдайда мынадай нәтижелерге қол жеткізуге болады:

- оқушылар грамматикалық құрылымдарды еркін меңгереді;
- сөйлемдерді сауатты құрастырып, ойын жүйелі жеткізе алады;
- тілдік қателерді табу және түзету дағдыларын игереді;
- топтық, жұптық жұмыстар арқылы қарым-қатынас мәдениетін дамытады;
- қазақ тіліне деген қызығушылығы артып, тілдік сауаттылығы күшейеді.

Мұның бәрі жас ұрпақтың тілдік мәдениетін қалыптастырып, олардың болашақта кез келген салада қазақ тілін еркін қолдануына ықпал етеді.Қазақ тілін оқыту – ел болашағы үшін стратегиялық маңызы бар міндет. Сондықтан мұғалімдердің шығармашылық ізденістері мен жаңашыл еңбектері әрдайым қолдауға тұрарлық. Түркістан облысы, Сайрам ауданы, Ақсу ауылындағы №20 Сәкен Сейфуллин атындағы мектеп-гимназиясының қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі Байгабылова Бақтыгүль Оралбайқызы әзірлеген «Қазақ тілінің грамматикасы сөйлемдерді құрудың негізгі ережелері» атты мақалам осы бағыттағы тың бастамалардың бірі.Бұл бағдарлама оқушылардың грамматикалық білімін жетілдіріп қана қоймай, олардың шығармашылық қабілетін дамытады, тілге деген сүйіспеншілігін арттырады. Мұндай еңбектер өзге ұстаздарға үлгі болып, қазақ тілін оқытудың сапасын жаңа деңгейге көтеретіні сөзсіз. Ұлттық тілдің мәртебесін көтеру – әр ұстаздың парызы. Сол парызды адал атқарып жүрген жаңашыл мұғалімдер еңбегі еліміздің рухани дамуына зор үлес қосатыны анық.

ЕЖЕЛГІ ҚАЗАҚСТАН АДАМДАРЫНЫҢ АНТРОПОЛОГИЯЛЫҚ ТҰРПАТЫ

Байтохина Асемгуль Турмаганбетовна,
Акжолова Ляззат Жуматаевна,
Ақтөбе қаласы Ш.Құдайбердіұлы атындағы
№ 66 ЖББОМ тарих пәні мұғалімдері

Бөлім:	5.4 Ежелгі Қазақстан тарихына шолу	
Сынып: 5	**Қатысушылар саны:**	**Қатыспағандар саны:**
Сабақтың тақырыбы	**Ежелгі Қазақстан адамдарының антропологиялық тұрпаты.** Зерттеу сұрағы: Ежелгі Қазақстан адамдарының антропологиялық тұрпаты қалай өзгерді?	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	5.1.1.2 Ежелгі Қазақстан адамдарының антропологиялық тұрпатын анықтау	
Сабақтың мақсаты	тайпаларды нәсілдік ерекшеліктеріне қарай ажырату	

Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/ уақыт	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**
Ұйымдастыру кезеңі	Оқушылармен амандасу. Сабаққа сәттілік тілеу. **Үй тапсырмасын сұрау (5 мин)** https://wordwall.net/ru/resour	Әр бір топқа 5 сұрақтан беріледі. Оқушылар жауаптарын ұсынады: Оқушылар парақтан тапсырманы орындап өз	Мадақтау түстерменен баға лау	**https://wordwall.net/ru/resource/9**

	се/90423828 **Ақиқат жалған** 1.Бесоба ескерткішінен 3 жауынгер табылды Ж 2. Сармат көсемі қазақстаннан табылған алғашқы алтын адам Ж 3. Сарматтардың ер адамдарының барлығы жауынгер саналған А 4. Сарматтарда балық аулау болды А 5. Аңдық стильмен полихрондық стиль болды А Топқа бөлу түстермен **(қара, сары, қоңыр (2 мин)** **Суреттер туралы ойларыныз қандай?** Осы сабағымыз адамның түр сипатының өзгеруіне қатысты болады. Оқу мақсатын және бағалау критерийлерімен таныстыру. **«Миға шабуыл»** жасау арқылы, - бейнебаяндағы көрсетілген мүсіндерден нені аңғаруға болады? қандай әсер береді? не ойладыңыз? оқушылардан сұрау «Антропология» ғылымың нені зерттейтінін айтып өту.	өздерін бағалайды. Түстер бойынша оқушылар топқа отырады Оқушылар бұл суреттер туралы ежелгі адамдардың түр сипатының өзгеруі туралы айтады.	өзін-өзі баға лау	**042382 8**
Жаңа сабақ	Сабақтың тақырыбы мен мақсатын айту. **Видео көрсетілім. (3 мин)** https://yandex.kz/video/preview/7852846140631707180 **1-тапсырма (Постер) (15**	Оқушылар видео қарап тамашалайды. **Дескриптор** **1-топ** 1.Антропологиялық		https://yandex.kz/video/preview/78528461

	мин) **1-топ** **Нәсілдерді қалай ажыратамыз** **2-топ** **Андроновтық тұрпат дегеніміз не?** **3-топ** **Үйсіндер мен сарматтардың турпаты** **Монголойдтық белгілердің күшеюі** **2 тапсырма (5 мин)** **«Тарихи диктант» әдісі** Ерте темір дәуірінің тұрғындары-сақтардың антропологиялық тұрпаты _____өкілдеріне ұқсас. Сақтардың бас сүйегі _____, беті _____, маңдайы тайқы, көз ұясы _____ болды. Жалпы, сақтарға _____ антропологиялық типі тән болған. Үйсіндердің бас сүйегі _____, маңдайы _____, бет сүйегі мен кеңсірігі шығыңқы, қабағы _____, мұрны _____ болды. Бұл белгілер сақтарға қарағанда үйсіндерде _____	типтің не екеніне тоқталу 2. Монголойдтық европойдтық және негройдтық түрге бөлінуін ерекшелігін айтады, 3. Монголойдтық европойдтық және негройдтық түрге ажыратады **2-топ** Андрондық тұрпаттың ерекшелігін анықтайды Ойжайлау обасынан табылған бас сүйектің ерекшелін анықтайды Монголойдтық типпен Андрондтық типтің ерекшелігін анықтайды **3-топ** Үйсіндер мен сарматтардың тұрпатын анықтайды Монголойдтық белгілердің ерекшелігін атайды Генетикалық байланысты түсіндіреді **Оқушылар бос орындарға сөздерді жазып шығады** Ерте темір дәуірінің тұрғындары-сақтардың антропологиялық тұрпаты **андронов мәдениеті** өкілдеріне ұқсас. Сақтардың бас сүйегі **шағын**, беті **жалпақ**, маңдайы тайқы, көз ұясы **шығыңқы** болды. Жалпы, сақтарға **еуропойдтық** антропологиялық типі тән болған. Үйсіндердің бас сүйегі **орташа,** маңдайы **тайқы,** бет сүйегі мен кеңсірігі шығыңқы, қабағы **дөңес,** мұрны **орташа** болды**.** Бұл белгілер сақтарға қарағанда үйсіндерде	**КБ** дескрипторменоптық баға лау Жұптық баға лау	406317 07180

	белгілердің көп таралғанын көрсетеді. Сарматтардың бас сүйегі тұрпаты жағынан _____ ұқсайтыны байқалған. Бас сүйегі _____, мурын сүйегі дөңес, _____. Сондықтан сарматтардық турпатында да _____ белгілер байқалады. **(андронов мәдениеті, шағын, жалпақ, шығыңқы, еуропойдтық) (орташа, тайқы, дөңес, орташа, моңголойдтық) (үйсіндерге, үлкен,көзі үлкен, моңғолойдтық)** **3-тапсырма** **Картамен жұмыс (5 мин)** Әр бір топ бойынша контур картаға Сақтарды, үйсіндерді, сарматтарды, андрондықтарды картаға түсіреді және антропологиялық түр сипатын орналастырады. **Сабақты қортындылау (2 мин)** **https://wordwall.net/ru/resource/90423828/сабақты-қорытындылау**	**моңголойдтық** белгілердің көп таралғанын көрсетеді. Сарматтардың бас сүйегі тұрпаты жағынан **үйсіндерге** ұқсайтыны байқалған. Бас сүйегі **үлкен,** мурын сүйегі дөңес, **көзі үлкен.** Сондықтан сарматтардық турпатында да **моңғолойдтық** белгілер байқалады. **(андронов мәдениеті, шағын, жалпақ, шығыңқы, еуропойдтық) (орташа, тайқы, дөңес, орташа, моңголойдтық) (үйсіндерге, үлкен,көзі үлкен, моңғолойдтық)** **Қолдарындағы контур** картаға сақтар, үйсіндер, сарматтарды, андрондықтардың мекендеген жерлерін картаға түсіріп олардың түр сипатын ажыратып жазады Дөңгелекті айналдыру арқылы топ болып сұрақтарға жауап береді	**Дескриптор** арқылы бағалау -Мекен еткен жерлерін белгілеу -Түр сипатын анықтап жазу. Мұғалімнің бағалауы «керемет»	
Қорытынды	 **Светофор әдісі. (4 мин)** Қара түс – мүлдем түсініксіз. Қоңыр түс – сұрағым бар Сары түс – барлығы түсінікті. **Үй тапсырмасы (1мин)** «Қазақстандағы тайпалардың антропологиялық ерекшеліктері қандай болды?» эссе жазу сөз жұмбақ құрастыру	Тақырып бойынша түсінбеген, не білгісі келетінін, түсінгенін жазады ***Дескриптор.*** -эссе құрылымын біледі; -35-50 сөз жазады; -тақырып ойын аша алады	ҚБ – сабақтағы өз әрекетіне рефлексия жасау;	А4, конспект

ЗАМАНАУИ ҰСТАЗДЫҢ КЕЛБЕТІ: КӘСІБИ ШЕБЕРЛІК ПЕН РУХАНИ БИІКТІК

Баракова Елена Асылхановна,
Куттыбаева Ляззат Талгатовна,
Ақтөбе қаласы №3 орта мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімдері

XXI ғасыр – білім мен технология ғасыры. Бұл дәуірде қоғам дамуының негізгі қозғаушы күші – **білімді, рухани бай, кәсіби шебер мұғалім**. Заманауи ұстаздың міндеті тек оқыту емес, ол – **тәрбиелеу, шабыттандыру, бағыт көрсету** және **өмірге бейім тұлға қалыптастыру**. Бүгінгі ұстаз – жаңашыл ойлы, ізденімпаз, рухани биік тұлға.

Заманауи ұстаздың келбеті

Бүгінгі мұғалім бейнесі өткен ғасырдағы дәстүрлі ұстаздан өзгеше. Қазіргі оқушы – ақпараттық дәуірдің өкілі, яғни интернет арқылы көп біледі, сұрақ қоя алады, пікір білдіруге бейім. Сондықтан заманауи ұстаз ең алдымен **әр баланың ерекшелігін түсініп**, онымен серіктес ретінде жұмыс істей білуі тиіс.

Мұндай ұстазға тән негізгі қасиеттер:

- **Кәсіби құзыреттілік** – өз пәнін терең меңгеру, жаңа әдістер мен технологияларды шебер қолдану;
- **Психологиялық сауаттылық** – оқушының ішкі әлемін сезіну, мотивациясын арттыру;
- **Коммуникативтік мәдениет** – тиімді қарым-қатынас орнату;
- **Рухани байлық** – ізгілік, әділдік, сабырлылық, мейірімділік қасиеттерін бойына сіңіру.

Нағыз заманауи мұғалім – тек білім көзі емес, **рухани жетекші**, **тәрбие үлгісі**, **қоғамдық сана қалыптастырушы**.

Кәсіби шеберлік – ұстаздық өнердің өзегі

Мұғалімнің кәсіби шеберлігі – оның кәсібіне деген сүйіспеншілігі мен үздіксіз ізденісінен туындайды. Қазіргі таңда педагог үнемі жаңа технологияларды меңгеріп, оқытудың заманауи әдістерін пайдалана білуі керек. Бұл – интерактивті тәсілдер, цифрлық құралдар, жобалық және саралап оқыту, критериалды бағалау жүйесі сияқты элементтер.

Бірақ кәсіби шеберлік тек техника мен әдістеме емес. Ол – **сабақтағы шығармашылық атмосфера**, **оқушыны өз қабілетін ашуға жетелеу**, **оқытуды өмірмен байланыстыру**. Шебер ұстаз білімді құр жаттату емес, оны **сезіндіре алатын**, **қызықтыра алатын**, **жанды үрдіске айналдыратын** адам.

Ұлы педагог В. Сухомлинский айтқандай:

“Мұғалімдік мамандық – адамтану, адамның күрделі әрі қызықты жанына үңіле білу.”

Осы ой қазіргі ұстазға да бағыт береді: кәсіби шеберлік – білімді жеткізумен ғана емес, **адам жанына жол таба білумен** өлшенеді.

Рухани биіктік – ұстаз тұлғасының айнасы

Мұғалімнің рухани әлемі – оның кәсіби беделінің негізі. Рухани бай ұстаз – сабырлы, әділ, шәкіртке сүйіспеншілікпен қарайтын тұлға. Ол өз мінез-құлқымен, сөйлеу мәдениетімен, киім киісімен, тіпті көзқарасымен де шәкіртке үлгі болады.

Бүгінгі таңда рухани биіктік ұстазға бұрынғыдан да қажет. Себебі қазіргі қоғамда ақпарат көп болғанымен, **адамдық құндылықтар мен мейірімге** деген сұраныс артып келеді. Оқушыларға тек формулалар мен ережелер емес, **адам болудың мәні мен ізгілік қағидалары** қажет. Бұл бағытта мұғалімнің жүрек жылуы, рухани мәдениеті ерекше рөл атқарады.

Рухани бай ұстаз:

- оқушыға сенім артады;
- әр баланың қадірін біледі;
- өмірлік құндылықтарды ісімен дәлелдейді;
- өз бойындағы ізгілікті шәкірт жүрегіне жеткізе біледі.

Қорытынды

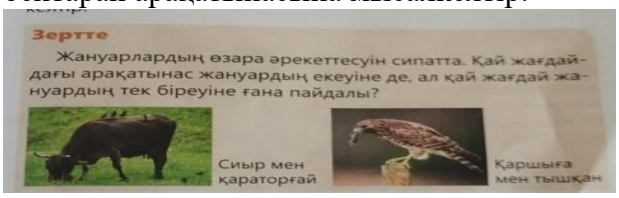
Заманауи ұстаз – білім мен тәрбие үйлесімін таба білген тұлға. Оның кәсіби шеберлігі – шәкіртін ойлануға, ізденуге, армандауға үйретеді. Ал рухани биіктігі – шәкіртке адамдықтың, мейірім мен парасаттың үлгісін көрсетеді.

Болашақ қоғамның сапасы – бүгінгі мұғалімдердің қолында. Сондықтан ұстаз өз мамандығын сүйіп, үздіксіз даму жолында болса ғана ел ертеңін тәрбиелей алады. Мұғалім – өткен мен болашақты жалғап тұрған алтын көпір, ал **заманауи ұстаздың келбеті – кәсіби шеберлік пен рухани биіктіктің жарасымды үйлесімі**.

ТІРІ АҒЗАЛАР ҚАНДАЙ ҚАРЫМ –ҚАТЫНАСҚА ТҮСЕДІ?

Бегимова Айнагуль Курашовна,
Ақтөбе қаласы Сымбат жеке мектебінің
бастауыш сынып мұғалімі
Омар Сандуғаш Салаватқызы,
Ақтөбе қаласы №80 ЖББОМ
бастауыш сынып мұғалімі

Пәні:	Жаратылыстану			
Бөлім:	Құндылықтар.2.2.Жануарлар			
Сынып: 4 « »	Қатысушылар саны:	Қатыспағандар саны:		
Сабақтың тақырыбы:	**№6 Тірі ағзалар қандай қарым –қатынасқа түседі?**			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	4.2.2.4 симбиоздық қарым-қатынасқа мысал келтіру 4.1.2.2 - алынған нәтижені білім алушы таңдаған формада ұсыну			
Сабақтың мақсаты:	- симбиоздық қарым-қатынасқа мысал келтіреді; - алынған нәтижені білім алушы таңдаған формада ұсына алады.			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңдері:	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Басы 10 мин	**I. Психологиялық дайындық** Шаттық шеңбері: *«Ыстық лебіз»* **II. Кір жайғыш» әдісі**. Осы әдіс арқылы 4 топқа бөлу. (1-3 сыныпта оқып үйренген жануар топтарын еске түсіру.) Тапсырма: Сурет бойынша жануарлар тобын анықтап, өз қатарына іліңіз. **Құндылық:** *Бірлесіп жұмыс жасау, табиғатты аялау, байқағыштық.* **Сабақтың тақырыбы мен мақсаты таныстырылады.**	Шеңберге жиналып, бір-біріне жылы лебіз, тілек айту. Сабақтың тақырыбы мен мақсатымен	Мадақтау Жарайсың! Тамаша!	Слайд 1 Суреттер Слайд 2

		танысады.		
Ортасы 25 мин	**Жаңа сабақ** **1-тапсырма. Есіңе түсір.** Өсімдіктер мен жануарлардың байланысын сипатта. Жануарлардың бәсекелесуі мен бейтарап арақатынасына мысалкелтір. **Құндылық:** *Жауапкершілік, ынтымақтастық.* Оқушылар бір-бірінің пікірін тыңдап, ортақ шешім шығарады. **2-тапсырма.Арақатынасын сипатта** Әр сызба сипатына сійкес келетін ағзалардың жұбын таңда Олардың қарым-қатынас түрін ата. Инфографиканы зерделе. Ұяшықтарға төменде берілген ағзалардың атауын өзгертпей жаз.(біте,құмырсқа,алма ағашының гүлі,ара,балқарағай бүршігі, балқарағай торғайы) **2-тапсырма. Сипатта** Жануарларды ата. Олар немен қоректенеді?Жыртқышар және өсімдікпен қоректенетін жануарлар тіршілікке қалай бейімделеді? Суреттеріне қарап сипатта. **ЕБҚ тапсырмасы** Мұғалімнің көмегімен тапсырманы орындайды. Сұраққа жауап береді. **Ширату.«Дыбыссыз сәт»** Әр топ бір жануарды таңдап, қарсы топқа дыбыс шығармай қимылмен жасыру. Қарсы топтар өз жауабын айтады. **3-тапсырма.Жікте. «Суреттер сөйлейді» әдісі.** Суреттердегі тірі ағзалар арасындағы қарым – қатынас мысалдарын сипатта..Оларды қандай топтарға біріктіруге болады? Көмекші сөздерді пайдалан. Жауабыңды Бәсекелестік, симбиоз, бейтараптық сөздерінің біреуін жаз. А) 1,2,4,5-симбиоз В) 3,7-бейтараптық С) 6-	Мәтінді оқиды. Мәтін не туралы екенін айтады. Суретке қарап тірі ағзалар бір – біріне жасайтын қарым – қатынасын айтады.Инфографиканы зерделеп, сипаттайды. Ит пен мысықтың қарым-қатынасын анықтайды. Әр топ бір жануарды таңдап, қарсы топқа дыбыс шығармай қимылмен жасырады. Суреттердегі тірі ағзалар арасындағ	**Дескриптор:** - тірі ағзалар бір – біріне жасайтын қарым – қатынасын айтады;(1б) - Инфографиканы зерделейді;(1б) - Ұяшықтарға төменде берілген ағзалардың атауын өзгертпей жазады;(1б) -сурет бойынша нәтижелерін тіркейді.(1б) **Дескрипторы:** - жануарларды атайды;(1б) -сұрақтарға жауап береді.(1б) **Дескрипторы:** - Суреттердегі тірі ағзалар арасындағы қарым – қатынас мысалдары	Слайд 3 Слайд 4 Слайд 5 Слайд 6

<table>
<tr>
<td></td>
<td>
бәсекелестік

ЕБҚ тапсырмасы
Сурет бойынша Бәсекелестік, симбиоз, бейтараптық сөздерінің біреуін жазады.
4-тапсырма. «Венн диаграммасы» әдісі
Жануарлар мен өсімдіктер арасындағы қарым – қатынас түрлерін салыстыр, артықшылығын сипатта .

Саралау.
Қарқыны жоғары оқушыға:
«Семантикалық карта» әдісі. Берілген өсімдіктер мен жануарлар арасындағы қарым – қатынасты анықта
<table>
<tr><th></th><th>Симбиоз</th><th>Бетарап тық</th><th>бәсекелестік</th></tr>
<tr><td>Гүл мен ара</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Бөкен мен торғай</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Шымшық пен тиін</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Қасқырлар</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Тоқылдақ пен саңырау құлақ</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Тиін мен кірпі</td><td></td><td></td><td></td></tr>
</table>
Қарқыны баяу оқушыға:
Суретпен бойынша әңгімелейді.
</td>
<td>ы қарым – қатынас мысалдарын зерделейді.

Жануарлар мен өсімдіктер арасындағы қарым – қатынас түрлерін салыстырады, артықшылығын сипаттайды .</td>
<td>н зерделейді; (1б)
- Бәсекелестік, симбиоз, бейтараптық сөздерінің біреуін жазады.(1б)

Дескрипторы:
Жануарлар мен өсімдіктер арасындағы қарым – қатынас түрлерін салыстырады;(1б)
- Жануарлар мен өсімдіктер арасындағы қарым – қатынас түрлерін сипаттайды .(1б)</td>
<td>Слайд 7</td>
</tr>
<tr>
<td>Соңы 10 мин</td>
<td>
Сабақты бекіту. «Еркін микрофон» әдісі арқылы сабақты бекіту.
Құндылық: Өзіндік пікір білдіру, ашықтық, сыйластық.
Бағалау
Рефлексия

Үйге тапсырма. Оқу.
</td>
<td>Бүгінгі сабақта алған білімдері бойынша рефлексия жасайды.</td>
<td>Оқушылар 1-10 балдық жүйемен бағаланады .</td>
<td>Слайд 8

Слайд 9</td>
</tr>
</table>

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ПРЕДМЕТНО-РАЗВИВАЮЩАЯ СРЕДА ПО ШКАЛАМ ECERS-3.

Брагина Татьяна Алексеевна, директор
КГУ «Санаторный детский сад – ясли № 103»
отдела образования по городу Усть-Каменогорску
управления образования Восточно-Казахстанской области

Шкалы ECERS-3 оценивают, в какой степени среда дошкольной организации отвечает потребностям развития детей в плане его результатов, включая физическое благополучие, возможности для становления позитивного самоощущения и социальных навыков, а также базы знаний и мыслительных компетенций, необходимых для будущих успехов как в школе, так и на протяжении всей жизни. Несмотря на то, что шкалы были разработаны в США, они создавались не только для использования в группах американских детей. Скорее, напротив, шкалы отражают общемировой, универсальный взгляд на детское развитие вне зависимости от расовых и культурных границ.

Использование этих Шкал в нашей образовательной среде – увлекательное и смелое начинание. Оно дает возможность специалистам, работающим в сфере дошкольного образования, оглянуться на то, что было сделано в прошлом, и пересмотреть приоритеты, которые могли устареть в контексте произошедших социальных изменений и в связи с новыми надеждами и целями в жизни казахстанских детей. С другой стороны, появляется возможность поддержать практики, которые оказывают позитивное влияние на результаты детского развития в долгосрочной перспективе. В любом случае применение Шкал позволяет создать площадку для вдумчивого обсуждения и оптимальной расстановки приоритетов в различных программах с целью формирования среды, которая наилучшим образом будет обеспечивать успехи каждого ребенка, с какими бы требованиями он ни столкнулся в будущем.

Шкалы ECERS-3 охватывают предметно-пространственную среду, присмотр и уход за детьми, речь и грамотность, виды детской активности и другие аспекты развития дошкольников.

Работать по этим Шкалам мы решили с 2022 года, когда вместе с методистом Прошкиной Л.П. прошли обучение на московском семинаре по Шкалам ECERS-3 второго уровня. В 2023 году Институт раннего развития также проводили обучающие семинары в нашей области по работе с этими шкалами. И в первую очередь мы решили обратить пристальное внимание на предметно-пространственную среду, понимая, что она играет огромную роль во всестороннем становлении детей.

За прошедшие годы мы проследили и проанализировали предметно-пространственную среду по развитию изобразительных способностей наших воспитанников, основ математики, развития речи и коммуникации.

При работе со Шкалами определили план работы:

1. Знакомство и обучение педагогического коллектива с брошюрой Тельма Хармса, Ричарда М.Клиффорда, Дебби Крайера «Шкалы ECERS-3 для комплексной оценки качества образования в дошкольных образовательных организациях» посредством проведения долгосрочного семинара.

2. Первый этап работы – анализ предметно-пространственной среды.

3. Формулирование Положения о смотре предметно-развивающей среды по конкретному направлению Шкалы ECERS-3, критерии оценки, по которым анализировали наполняемость всех возрастных групп.

4. Приказом по учреждению были закреплены все критерии оценки. Педагогам детского сада было предоставлено время

для подготовки к смотру, когда они могли самостоятельно, с помощью родительской общественности обновить и пополнить методические материалы по конкретной тематике.

5. По прошествии определенного времени локальным актом по детскому саду утверждалась комиссия, в которую включаются как специалисты, так и воспитатели возрастных групп. Это помогает педагогам анализировать не только свою работу, но и своих коллег.

6. Проведение смотра предметно-пространственной среды по определенным критериям.

7. Анализ результатов смотра на педагогическом совете или совещании при директоре.

Для примера могу привести некоторые документы, регламентирующие нашу работу по Шкалам ECERS-3:

Приказ

«О проведении смотра-конкурса организации центров речевого развития «Речь и грамотность» по шкалам ECERS-3»

На основании Положения о смотре-конкурсе организации центров речевого развития в _____(наименование учреждения)

«Речь и грамотность» по шкалам ECERS-3 приказываю:

1. Создать комиссию-жюри с следующем составе:

_____- председатель;

_____- секретарь;

_____- члены комиссии.

2. Разработать критерии оценки для проведения смотра-конкурса согласно шкалам ECERS-3.

3. Провести смотр-конкурс организации центров речевого развития «Речь и грамотность» с ____ по _____ 20_____года.

ПОЛОЖЕНИЕ

о проведении смотра-конкурса организации центров речевого развития

Виды активности «Речь и грамотность»

1. Общие положения

1.1. Настоящее Положение определяет порядок проведения смотра-конкурса на оформление центров математики.

2. Цели и задачи смотра-конкурса

Способствовать использованию в практике Шкалы для комплексной оценки качества образования в дошкольных образовательных организациях» (ECERS-3). Виды активности «Речь и грамотность». Привести материалы для занятий по развитию коммуникативных навыков в группах в соответствии с требованиями ГОСО ДО, Типовой учебной программой дошкольного воспитания и обучения.

3. Сроки проведения смотра-конкурса

Конкурс проводится ***с_____ по_____ 2025 года***

Подведение итогов состоится_____***2025 года***

4. Критерии оценки

4.1. Методисты:

- разрабатывают положение о смотре – конкурсе, оценочные критерии;

- знакомят с положением о смотре – конкурсе воспитателей всех возрастных групп, участвующих в смотре – конкурсе;

- осуществляет консультации, рекомендации.

4.1. Конкурс проводится в соответствии с оценочной таблицей (прилагается).

4.2. Оценка, выставляемая группе, определяется как сумма баллов, полученных по каждому критерию.

5. Основные критерии

Комиссия руководствуется следующими критериями:

5.1. Соответствует возрасту, требованиям ГОСО ДО, Типовой учебной программы полифункциональность, трансформируемость, вариативность, учёт специфики национально-культурных условий.

5.2. Соответствует гигиеническим требованиям: хорошее освещение, соблюдение безопасности; доступность,

рациональность, эстетичность в оформлении.

5.3. Виды материалов: в оформлении группы используются печатные буквы (на шкафчиках, на выполненных работах, на стенах и тд). Книги размещаются в определенном центре выделенном для чтения. Оснащено удобной мебелью для работы с книгами. Уголок уединения (расположение, внешний вид). Подбор красочно иллюстрированных книг по программе. Аудиозаписи литературных произведений, программных и не программных Тематические подборы картин для рассматривания и рассказывания. Подбор сюжетных образных игрушек (для творческого рассказывания, драматизации). Оборудование для театрализованной деятельности (фланелеграф, ширма) Комплекты театров (настольного, театра картинок, пальчикового и тд). Детали костюмов для наряжения. Дидактические игры (наличие, разнообразие, соответствие возрасту) Настольно-печатные игры по сюжетам литературных произведений. Национальный уголок (символика, атрибуты нац игр, иллюстрации, нац костюмы и тд)

6. Участники смотра-конкурса

воспитатели всех возрастных групп.

7. Жюри смотра — конкурса

_____ – директор, председатель

_____-методист, педагог-исследователь

_____ – методист, педагог-эксперт

_____– воспитатель, педагог-исследователь

_____-воспитатель-эколог, педагог-исследователь

_____-воспитатель, педагог-эксперт

8. Подведение итогов

Оценочная таблица смотра-конкурса организации центров речевого развития
Виды активности «Речь и грамотность»
старшие и предшкольные группы

№	Параметры	Возрастные группы				Примечание
		№8	№9	№10	№11	
1	В оформлении группы используются печатные буквы (на шкафчиках, на выполненных работах, на стенах и тд)					
2	Книги размещаются в определенном центре, выделенном для чтения Оснащено удобной мебелью для работы с книгами					
3	Уголок уединения (расположение, внешний вид)					
4	Подбор красочно иллюстрированных книг по программе старших и предшкольных групп (не менее 40 книг).					
5	Книжки-ширмы					
6	Подбор и иллюстрированных книг, рекомендованных для детей 4-6 лет					
7	Аудиозаписи литературных произведений, программных и не программных					
8	Подбор видеофильмов и мультфильмов					

9	Тематические подборы картин для рассматривания и рассказывания Тематические подборки иллюстраций: «Наши сказки» художник Сутеев, «Наши игры», «Мы любим животных», «Родная природа», «Взрослые трудятся», «Космос» и др.					
10	Оборудование для театрализованной деятельности (фланелеграф, ширма)					
11	Комплекты театров (настольного, театра картинок, пальчикового и тд) (*каждый набор оформляется в конверте или коробке*) соответствие возрасту					
12	Атрибуты для игр-драматизаций, самостоятельной литературной и театрализованной деятельности (наборы шапочек животных и др. по сказкам)					
13	Настольные-печатные дидактические речевые игры					
14	Национальный уголок (символика, атрибуты нац игр, иллюстрации, нац костюмы и тд)					
15	Сменяемость материала					
	Итоговое количество баллов					

Параметры оценки: 0 – показатель отсутствует, 1 – минимально, 2 – достаточно
Эксперт ФИО, должность, категория

За эти годы предметно-развивающая среда всех возрастных групп пополнилась новыми материалами, пособиями. Появились интересные новинки, помогающие в воспитательном процессе.

Нельзя объять необъятное, поэтому один учебный год мы посвящаем конкретной теме Шкалы ECERS-3. Работа кропотливая и интересная. Все педагоги активно включились в процесс, находится в постоянном творческом поиске. Индикаторы, применяемые в шкалах, очень понятные. Мы их более «разбивали» на более мелкие, адаптируя для нашего дошкольного учреждения, детализировали. Это помогает внимательно просмотреть, проанализировать имеющие у нас достоинства и недостатки.

По прошествии лет с начала работы по Шкалам могу ответственно сказать, что в выигрыше - наши воспитанники, которые в сад идут с огромным удовольствием.

Используемая литература:

Тельма Хармс, Ричард М. Клиффорд, Дебби Крайер. Шкалы ECERS-3 для комплексной оценки качества образования в дошкольных образовательных организациях. Москва. 2019 год. Изд. Национальное образование.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

МУЗЫКАЛЬНО-РИТМИЧЕСКИЕ ДВИЖЕНИЯ КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА (НА ОСНОВЕ АВТОРСКОГО СБОРНИКА МУЗЫКАЛЬНЫХ ИГР «ШАҢЫРАҚ АСТЫНДАҒЫ ОЙЫНДАР»)

Битимбаева Альфия Фаридовна,
Республика Казахстан, Восточно-Казахстанская область,
город Усть-Каменогорск, КГУ «Санаторный
детский сад-ясли № 103» ОО по городу Усть-Каменогорску УО ВКО
музыкальный руководитель

В статье рассматривается значение музыкально-ритмических движений в развитии дошкольников. Показано, что музыкально-ритмическая деятельность способствует формированию чувства ритма, координации, эмоциональной отзывчивости и творческой активности детей. На примере авторского сборника музыкальных игр «Шаңырақ астындағы ойындар» раскрываются возможности интеграции национальной культуры и инновационных педагогических технологий. Представлены результаты наблюдений, рекомендации для педагогов и пути преодоления трудностей.

Ключевые слова: музыка, движение, дошкольники, национальная культура, игровая деятельность, музыкально-ритмическое развитие.

Музыка и движение — естественные формы самовыражения ребенка. Музыкально-ритмические упражнения способствуют не только развитию музыкальности, но и формированию у детей социальных навыков, творческого воображения, эмоциональной отзывчивости. В современных условиях особое значение приобретает сохранение национальной идентичности, что делает актуальным использование этнокультурного материала в образовательной практике.

Актуальность темы заключается в том, что музыкально-ритмическая деятельность способствует формированию гармоничной личности, объединяя в себе музыку, игру, движение и элементы национальной культуры. В сборнике музыкальных игр «Шаңырақ астындағы ойындар» представлены авторские разработки, основанные на казахских традициях, где дети не только выполняют движения, но и приобщаются к культурным ценностям народа.

Музыкально-ритмическая деятельность выполняет:

- развивающую функцию (развитие слуха, внимания, памяти, координации);
- воспитательную функцию (воспитание эстетического вкуса, эмоциональной отзывчивости, патриотизма);
- социализирующую функцию (коллективные действия, чувство партнерства, ответственность);
- творческую функцию (импровизация, выражение эмоций через движение).

Таким образом, музыкально-ритмические игры являются мощным педагогическим инструментом.

Практическая реализация (на основе авторского сборника музыкальных игр «Шаңырақ астындағы ойындар»)

Сборник включает игры, в которых гармонично сочетаются музыка, движение и национальные традиции.

Примеры игр:

«Построй юрту» — дети с помощью движений изображают процесс установки юрты, развивая чувство ритма и взаимодействия.

«Укрась юрту» — выкладывание орнаментов в сочетании с ритмическими движениями способствует развитию эстетического восприятия.

Шанырак – символ единства — круговые движения символизируют сплоченность и дружбу.

Практика показала:

- дети стали увереннее в движениях, точнее передают ритм;
- повысилась эмоциональная выразительность и творческая инициатива;
- дети лучше ориентируются в пространстве, умеют действовать коллективно;
- появился интерес к национальным традициям, символике.

Трудности и пути их преодоления

- недостаточно развитое чувство ритма у некоторых детей - постепенное усложнение упражнений.
- трудности у детей с нарушениями речи - использование наглядности и индивидуальных подсказок.
- сложности с синхронностью - многократное повторение движений в игровой форме.

Рекомендации педагогам. Регулярно включать музыкально-ритмические игры в образовательный процесс.

Подбирать разнообразный музыкальный материал: марши, танцы, спокойные мелодии.

Использовать этнокультурные образы для воспитания интереса к традициям.

Создавать условия для творческой импровизации детей.

Поощрять эмоциональные проявления и инициативу ребенка.

Сборник музыкальных игр «Шаңырақ астындағы ойындар» демонстрирует, что музыкально-ритмические движения являются эффективным средством развития дошкольников. С их помощью формируются музыкальные и двигательные навыки, эмоциональная отзывчивость и эстетический вкус, а также закладывается основа патриотического воспитания через приобщение к национальной культуре.

Таким образом, музыкально-ритмическая деятельность способствует формированию

гармоничной, творчески активной личности ребенка.

Литература:

Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте. – М., 1991.

Орф К. Шульверк. Музыка для детей. – М., 2003.

Кабалевский Д.Б. О музыке. Избранные статьи. – М., 1988.

Байжуманова Г. Музыкальное воспитание детей дошкольного возраста. – Алматы, 2012.

Битимбаева А.Ф. «Шаңырақ астындағы ойындар» - Сборник авторских музыкальных игр.

ЗЕЙІН ПРОЦЕСІН ДАМЫТУҒА АРНАЛҒАН ЖАТТЫҒУЛАР

Болатова Қарлығаш Жомартқызы,
Жамбыл облысы, Байзақ ауданы, Сарыкемер ауылы
«Жамбыл облысының білім басқармасы
Байзақ ауданының білім бөлімінің»
«Психологиялық педагогикалық түзету кабинеті»
КММ-нің педагог-психологі

Тренинг өткізу үшін екі жұп сурет жинағы бір-бірінен 10-15 айырмашылығы бар және бірнеше анықталмаған сурет мазмұны қисынсыз бейнелерді, жартылай боялған сурет дайындалады.

1-ші тапсырмадағы бейнені бір-бірімен салыстыру арқылы өзара айырмашылықты тауып беруін талап етесің.

2-ші тапсырмадағы бейнені көрсетіп, не жетіспейді, суреттің қай бөлігі жетіспейді немесе суреттегі қисынсыздықты көрсетуін талап етеді.

3-ші тапсырмада жартылай боялған суретті алып, екінші жартысын тура солай етіп бояу талап етіледі. Осы үш тапсырманың нәтижесін бағалағанда айырмашылық тапты, суреттегі заттың жетіспеген бөлігін , жалпы саны қанша, қисынсыз сурет бар немесе дұрыс боялмаған суреттің жалпы саны да есептеледі.

Тапсырма: оқып, санай алатын балаға 5 қатар етіп ретсіз жазылған әріп тіркесін ұсынып, әр қатардағы әріп тізбегінің ішінде кездейсоқ ұшырасқан сөзді оқиды да, оның астын сызып қояды. Бұл сөз 2-3-4-5 әріптен құралған болуы мүмкін. Әріп пен сөзді анық етіп қолмен немесе машинамен жазуға баланы қызықтыру үшін күлдіргі сөзді жазуға болады. Нәтижесін қортындылау сөзді табу жылдамдығына және табылған сөздің санына қарай бағытталады.

Зейінді дамытуға арналған жаттығулар

1. Зейіннің ауысу қабілетін дамыту жаттығуын балаға ескертіп, бірнеше сөз тіркесі айтылады.

Тапсырма: үстел, төсек, қой, кесе,қарындаш, дәптер,кітап, торғай, шанышқы, айтқан сөзге зер салып тыңдау.

Нақты шарт: жануарды білдіретін болса, атын естіген сәтте алақанын шапалақтау. Бала қателесіп кетсе, сөзді қайталап анық айтқызу. Ойынды екі рет қайталағанда уәде бойынша өсімдікті сипаттайтындай болуы керек.

2. Келесі бөлімінде 2-бөлімді қосып өткізуге болады. Яғни жануар туралы айтқанда орнынан тұрады.

Зейіннің тұрақтылығын дамытуға арналған жаттығу

Тапсырма: Зейінінің тұрақтылығын дамыту үшін газет-журналдан қысқаша жеңіл балаға түсінікті бір шумақ үзінді алып, әр жолды оқып отырып осы сөйлемдегі «а» дыбысының астын сызып, санап шық деп тапсырма беріп, уақытты белгілеп, жазу таңбасының қанша қате жібергенін қадағалау керек.

Зейіннің бөлінуі мен ауысуына жаттығу

Нұсқауда өзгеріс болады: әр қатардағы «а» әрпін сызып тастап, «б» әрпінің астын сыз немесе «а» әрпінің алдында «н» әрпі тұрса «а»-ны сызып таста, «а» әрпінің алдында «л» әрпі тұрса «ә» әрпінің астын сыз. Мұнда да жіберген қателігі мен уақыттың ұзақтығы есепке алынады. Мұндай дамытушы жаттығуды жарыс түрінде өткізу керек.

Ырықты зейінді дамытуға арналған жаттығу

Тапсырма: Бір парақ таза қағаз бен түрлі-түсті қарындаш беріліп, бірінен соң бірі он үшбұрыштың суретін салу талап етіледі.

Осы суретті салып біткен соң балаға тапсырма бір-ақ рет беріледі деп қатаң ескертіп айтады да, «зер салып тыңда, 3,7,9 үшбұрышты қызыл қарындашпен жіңішке сызық түсір» деп ұсыныс жасап, бала, әрі қарай не стеймін деп сұраса, өзіңнің түсінігің бойынша жаса деп айту керек. Егер бала тапсырманвы бірден түсініп, дұрыс орындаса, бұдан да күрделірек тапсырманы орындауға болады.

Зейіннің бөлінуін дамытуға арналған жаттығу

Тапсырма: Кері санай білетін болса, 10,9,8,7,6,5,4,3,2,1 деп санай отырып, жалпы дамыту жаттығуы еңкею, отыру, бұрылу сияқты қарапайым жаттығуды орындату керек. Мұны жылдамырақ орындатуға немесе жаттығусыз санатуға болады. Қателік санын, уақытты есептеуге болады.

Сан білетін бала үшін зейіннің бөлінуін жаттықтыру үшін мынадай жаттығу жүргізуге болады. 25 тор көзге ретсіз 1-ден 5-ке дейінгі сандар жазылған, соның ішінде 10 саны жоқ, бала қарап тұрып, қай санның жоқ екенін тез ауызша айтса, психолог жазу арқылы санап тұрады.

«Түгендеу-шатастыру» ойыны

Мақсаты: Еріксіз зейінді дамыту.

Жүргізуші сол жерде отырған баланың атымен, тегін қате айтады. Бала зейін қойып, мұқият тыңдап отырады. Тек қана атымен тегін дұрыс айтқанда ғана алға шығады.

Егер кімде-кім қателессе, ойыннан шығады, айыбын төлейді (жұмбақ, жаңылтпаш, әзіл өлең).

«Не өзгерді?» ойыны

Мақсаты: Баланың танымдық белсенділігін ояту, зейінін және ес процесін дамыту.

Тапсырма: Үстелдің үстіне бірнеше зат, не болмаса кішкентай бес ойыншық қойылады. Балаға үстелде тұрған ойыншықты есінде сақтау ұсынылады, содан кейін «көзіңді жұм» - деп нұсқау беріледі, осы кезде жүргізуші ойыншықтың біреуін алып тастайды да, қай ойыншықтың жоғалғанын табу ұсынылады.

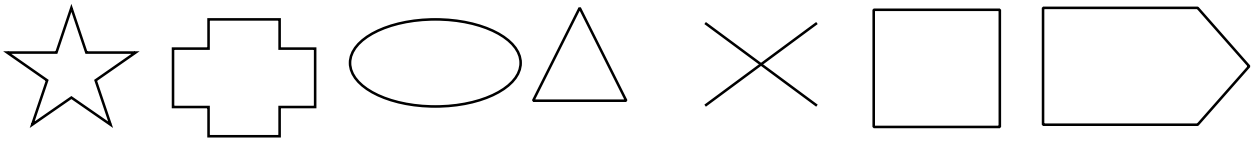
Осы ойынның басқа нұсқасы: тапсырма заттың орналасуының өзгергенін табу болып табылады. Ойыншыға үстелдегі заттың қандай тәртіппен орналасқанын есінде сақтауы ұсынылады, ал кейін ойынды жүргізуші бірнеше заттың орнын ауыстырады да, не өзгергенін табуды ұсынады.

Егер бұл ойын балаға тым қиын болса, онда сөзбен бірігіп айту тәсілі қолданады.

«Фигураны есте сақтап, суретін салу» жаттығуы

Мақсаты: Көру зейінін дамыту.

Нұсқау: Шағын өлшемдегі әртүрлі фигура тақтаға салынып бетін жауып қояды. Бала дәптер мен қаламсапты дайындайды.Психолог: мен қазір фигураны тақтаға саламын. 1,2,3 деп санап тақтадағы фигураны көрсетемін.Мен беске дейін санап бұл фигураны қайта жауып қоямын. Сенің міндетің – фигураға зейін салып қарап, оны есте сақтау.

Алғашқы тәжірбиеде бұл жаттығу бағаланбайды. Бала жаттыққаннан кейін бағалауға болады. Фигура қатары әртүрлі болуы мүмкін. Ең күрделі элементі шетінде болғаны жөн. Бір қарағанда бірдей болып көрінетін, бірақ кеңістіктегі бағдарында айырмашылығы бар фигураны пайдалану қызық.

ПЕДАГОГТАРДЫҢ КӘСІБИ ДАМУЫНДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ҚОҒАМДАСТЫҚТАРДЫҢ РӨЛІ

Гавдикадирова Анаргуль Узакбаевна,
Шагамбаева Гульфия Болатовна,
Ақтөбе облысы, Мұғалжар ауданы «Қандыағаш қаласы №3 мектеп-гимназиясы» КММ-нің тарих пәні мұғалімдері

«Сенде бір кірпіш дүниеге ,кетігін тап та, бар қалан »деп халқымыздың ұлы ақыны Абай атамыз айтқандай өмірдегі өз жүрек қалауым ұстаздық мамандық болғаннан кейін осы мамандықтың қыр сырын меңгеруге бар ынта жігеріммен кірістім. Өйткені, көп мамандықтардың ішінде жан-жақты білімділікті, икемділікті, шеберлікті, ерекше шәкіртжандылықты, мейірімділікті қажет ететін мамандық — ұстаздық . Олай дейтінім, мұғалім еңбегі біріншіден, адамзат қоғамы тарихында жинақталған ғылым негіздерінен білім беруге тиіс болса, екіншіден, үнемі шәкірттерімен қарым-қатынаста болып, білсем, үйренсем деген бала арманы мен оның сырлы тағдырына басшылық етуді мойнына алған.Сондықтан да ол әрдайым шәкіртінің болашағына жарқын үміт сыйлап, жол сілтейді. Менің пікірім бойынша бүгінгі ұстаз шәкіртіне тек білім беріп қана қоймай, ғылым негіздерінен мәлімет беріп , оны дүниежүзілік білім, ақпарат, экономика кеңістігіне шығуға, яғни қатаң бәсеке жағдайында өмір сүруге тәрбиелей отырып, оқушының бойына жүрек жылылығын, мейірім шуағын, адамгершілік ұлылығын дарыту қажет. Ол үшін білімді, еңбекқор, бала жанын түсіне алатын болса ғана ұстаздық кәсіптің шыңына жете алады деп ойлаймын. Әйтседе осы мақсатта барлық педагогтармен бірлесе қауымдаса жұмыс істеуге міндетті екендігін де назардан тыс қалдыруға болмайды..

Сондықтан өз ортасына сыйлы, іскер әріптестеріммен бітесе қайнаса жұмыс істеу тек нағыз ұстаздың ғана қолынан келетінін жадымызда шығармауымыз қажет. Ұстаз атана білу, оны қадір тұту, қастерлеу, арындай таза ұстау – әр мұғалімнің борышы. Мен өз кәсібімді, өз пәнімді, барлық шәкірттерімді, мектебімді шексіз сүйемін. Ұстаздық қызметіме деген қызығушылық пен сүйіспеншілік мені небір қиын әрекеттерге жетелеп, іске батыл кірісуге септігін тигізеді.

Нәтижесінде бір емес, бірнеше жас жүрекке мәңгі ұстаз болып қалатынына сенемін. Қазақстан Республикасы білім беру заңында көрсетілгеніндей, адамзат құндылықтары, ғылым мен тәжірибе негізінде, жеке тұлғаны қалыптастыруға қажетті жағдайларды жасау - білім беру жүйесінің негізгі міндеті болып отыр.. Еліміздің бүгіні мен ертеңі өскелең ұрпақ еншісінде. Ал осы ұрпақты бүгінгі таңда жан–жақты, терең білімді, интеллектуалдық деңгейі жоғары, өзбетімен ізденуге қабілетті етіп қалыптастырудың бірден-бір жолы – оқушыны шығармашылыққа жетелеу.

Бұл мұғалімнен терең біліктілікті қажет ететіндігін түсіне. Себебі шығармашыл ұстаз ғана шығармашыл тұлғаны қалыптастыра алады. Бүгінгі қазақстандық мектептерге қоғамның қарқынды дамуына ілесе алатын, заман талабына сай ойлайтын, ғылыми-әдістемелік білімі жеткілікті, педагогика мен психологияны терең меңгерген

ізденімпаз мұғалім қажет. . Басқаша айтқанда, мұғалімнің кәсіби шеберлігі – бүгінгі оқушы – ертеңгі қоғамның, елдің тірегін өмірге дайындаушы.

Сондықтан кәсіби мұғалім - құзырлығы жоғары, әлеуметтік тұрғыдан жетілген, әдіс-тәсілдерді меңгерген, шығармашылықпен жұмыс істейтін, өзін-өзі кәсіби жетілдіруге ұмтылған маман екенін үнемі басшылыққа алып отырамын. Өзімнің пәнім ағылшын тілін үйретуде де тек қана білім беріп қана қоймай оның алған білімдерінн өмірде қолдана алатындай дәрежеге жеткізсем деймін..

Қорыта айтқанда.сыни тұрғыдан ойлап, жаңа технологияларда жұмыстана алатын, құзыретті, да жан – жақты дамыған шәкірт тәрбиелеуге бар күш жігерімді саламын. «Сенің қолыңнан келеді», «Біз саған сенеміз», «Саған үміт артамыз» деген түрткі сөздердің өзі – ақ психологиялық ахуал туғызып шәкірттеріме шабыт беретінін үнемі жадымда ұстаймын.Өз мектебімізде ұйымдастырылып отырған әрбір шараларда ,семинарларда, үштілділік саясаты өз нәтижесін беруде. Ал , мен өзім әрдайым «кәсіби тұрғыдан дайынмын ба?» деп психологиялық тұрғыдан өзіме әрдайым сұрақ қойып өзімді қамшылап отырамын.

Педагогтың өзін – өзі тәрбиелеудің қозғаушы күші мен қайнар көзі десек, өзін – өзі жетілдіру қажеттілігі болып табылатындығына сенімдімін. Осы орайда өз ұжымдастарыммен тәжірибе алмасу маған творчествалық шабыт, асқан зор қуат береді. Педагогикалық қауымдастық , бірлесе жұмыс істеу ортақ мақсатқа жетелейтін потенциялды қозғаушы бірден-бір күш екенін көз жеткізіп келемін.

МҰХТАР ӘУЕЗОВ- ДРАМАТУРГ

Дауренбекова Динара Танашовна,
Найзабекова Айгуль Бирлескеновна,
«Жетісу облысы білім басқармасының
Ескелді ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Ж.Жақыпбаев атындағы
орта мектебі» коммуналдық мекемесінің
қазақ тілі мен қазақ әдебиеті пәнінің мұғалімдері

Қазақ сөз өнерінде драматургия 20 ғасырдың басында қалыптасты. Қазақ жастары ұйымдастырған әдебиет, ойын-сауық кештері ұлттық сахналық өнер мен драматургияның бастамасы болды. Бұлардың тәжірибелері отандық драматургияның пайда болуына, ұлттық драмалық шығармалардың жазылуына ықпал жасады.

Қазақстанның әр түкпіріндегі алғашқы сахналық талпыныстар Қазан төңкерісімен ілесе, ұлттық драматургияның дүниеге келуіне негіз болды. Төңкеріс қарсаңында және одан кейін Ж. Аймауытов, М. Дулатов, К. Тоғысовтың, М. Әуезов, С. Сейфуллин, Ж. Шанин, т.б. алғашқы драмалық шығармалары ұлттық драматургияның жанрының негізін қалады. Ұлттық драматургияның пайда болып, қалыптасуы мен дамуына ерекше еңбек сіңірген ұлы қаламгер Әуезов XX-ғасырдың 20-жылдары «Еңлік-Кебек», «Ел ағасы», «Бәйбіше-тоқал», «Қарагөз» пьесаларын жазып, сахнаға шығарды. Бұлардың барлығында да өткен замандағы қоғамның әлеуметтік қайшылықтарын суреттеп, сан қилы кейіпкерлердің қайталанбас бейнелерін жасады. Күні бүгінге дейін сахнадан түспей келе жатқан «Еңлік- Кебек» халық жырының негізінде жазылып, бірнеше өңдеулерден кейін ұлттық драматургияның қайталанбас

классикалық дүниесіне айналды. Трагедияның түп нұсқасы 1923 жылы жеке кітап болып басылып шықты.

Көркем әдебиеттің өшкенді жандырып, өлгенді тірілтетін құдіретті қасиетін ұлы дана жазушы, кең ақылды, терең ойлы кемеңгер Мұхтар Әуезов «Еңлік – Кебек» трагедиясымен көрсетіп берді. Жиырма жасар Мұхтар Әуезовтің қиялын қозғап, қолына қалам алдырған Еңлік пен Кебек жайлы халық аңызы болатын. Махаббат жолында құрбан болған Еңлік пен Кебек атты ғашықтар тағдыры баяндалады. Қос ғашық Еңлік пен Кебек тағдыры жайлы М.Әуезов драмасы қойылғанға дейін аңызға айналған бұл оқиғаның екі әңгіме, екі поэма түріндегі төрт нұсқасы жарияланған, яғни, драмалық шығармаға арқау болғанға дейін аңыз қолдан – қолға өтіп, сараланып, оның тұрақты сюжеттік желісі құрылып, образдар айқындалып, халықтық идея дәстүрлі арнаға түскен.

«Еңлік – Кебектегі» екі жастың арасындағы махаббат өрістей түсіп, көп тақырыпты қамтиды. Мысалы, адамгершілік, адамның жеке басын қадірлеу, ел бірлігін көксеу, бұқара халыққа бейбітшілік өмір тілеу, болашаққа үміт, сенім көзімен қарау тәрізді күрделі мәселелер көтеріледі.

20-жылдардағы драматургияның көркемдік шоқтығы биік «Қарагөз» - махаббат пен жеке бастың бостандығы жолындағы күресті суреттейтін шығарма. Трагедия ауыз әдебиетінен ұтымды пайдаланған «Жар-жар», «Беташар», айтыс және басқа өлең-жырлар ерекше көрік, поэтикалық мазмұн береді. Фольклорлық материалды пайдаланып жазылған осы пьеса отандық драматургия жанрының дамуына ерекше ықпал етті.

Драматургияның тақырыптық аясы кеңейіп, сюжет пен тартыс ұйымдастырудың, кейіпкер бейнелерін сомдаудың, диалог пен монолог құрудың үлгілері жасалған, көркем-идеялық мазмұны терең пьесалар театр репертуарын байыта түсті.

Қазақ қызының мінез-құлқын, іс-әрекетін, сыр сезімін, қимыл-қылығын дәл, терең, нәзік суреттеуде шебер алдына жан салмайды. Жазушы әңгімелерінде орын алған әйел тақырыбы оның драмалық шығармаларында да үлкен мәнге ие. Мәселен, «Қаракөз» пьесасы – характерлер сипаты толық ашылған, күрделі психологиялық тартысқа құрылған, драматургияның қатал талаптарына жауап бере алатын дүние. Пьесада Сырым, Нарша, Қаракөз, Мөржанның ішкі жан дүниесінде болып жатқан астаң-кестең сезім қақтығыстары, ой мен сезім қайшылықтары шиыршық атқан тартысқа ұласқан.

Қаракөз бен Сырым өз заманының озық жандары. Махаббат теңсіздігіне, әділетсіздікке қарсы шығып, өз бостандықтарын қорғау – ол заманда екінің бірінен келе бермейтін ерлік құбылыс. Қазақтың феодалдық заманында Нарша сияқты әлдінің баласын менсінбей, Мөржан сияқты азулылармен арпаласып, дәстүр, жоралғы – жобаны бұзу, өзінің сүйгенімен қосылып алып, шымылдық ішінде айтыс құру Қаракөз бойына аз әрекет емес. Қабағынан қар жауған қатал Мөржанның алдында ол міз бақпай, өзін еркін ұстайды. Айбарлы әженің сұрағына көзінің астымен бір қарап алып барып, баяу да селқос жауап береді. Ел билігін ұстаған осы кісінің зілді ескертуі өңменінен өтіп, еңсесін басып кеткен сияқты.

Пьесадағы кейіпкердің бірі - Нарша. Ол әлдінің баласы бола тұра, қалыңмалы төленген қалыңдығын күшпен алмай, өз махаббатымен, шын ниетімен келгенін қалайды. Қаракөздің оны менсінбеуі трагедияға душар етеді. Қалыңмалы төленген, енді не істесе де өз еркінде деп түсінетін надандық мінезден іргесі аулақ Наршаның достарына шешіліп мұңын шағып, шешіле сөйлеуі көрермен ықыласын арттырады. Нарша аузымен Қаракөз сырттай сипатталады. Сыпайы, сұлу мінезді, қылықты қыз көз алдыңызға елестейді. Ата – баба дәстүрімен дүниесін төгіп, заңды күйеу боп келе жатқан Нарша

кеудесінде удай дерт: Қаракөз оны сүймейді, майда мінезбен кері серпіп отыр. Наршаның екі ұдай хал – жайы өзіне қаншама батса да, ол сыр білдірмей, Қаракөзді қатты сыйлайды, сезімін селт етерліктей зілді сөзге бармайды.

Сырым алғашқы адымында шалдуар жігіт немесе думан қуған тентек ретінде елестеуі де ықтимал, бірақ Қаракөздің қатты боранда үш күн, үш түн адасуы, жұрттың бәрі одан күдер үзген кезде сал Сырымның өз басын өлімге байлап, жас аруды іздеп табуы оның бейғам өміріне жарық ұшқын ұялағандай болды.

Жас жеткіншектің сезімі оянып, ғашықтық оты ұшқындап, шын өмірді тани бастайды.

Пьесадағы басқа күйлерді былай қойғанда, қалыңмалы алынған, ұзатылып бара жатқан Қаракөз бен Сырым арасындағы сүйіспеншілікті суреттеудің өзі драматургтің революция алдындағы қазақ өміріндегі «Құдалық дәстүрін» құптамайтынын айғақтайды» .

М.Әуезовтің отызыншы жылдардағы пьесаларының ішінде “Түнгі сарын” трагедиясы 1934 жылы жазушының үлкен таланты мен шығармашылық мол мүмкіндігін айқын танытты. “Түнгі сарын” пьесасы 1916 жылғы қазақ даласында болған ұлт-азаттық қозғалыстың таптық мәнін ашумен қатар, қазақ қоғамының төңкеріске дейінгі шындығын суреттейтін құнды шығарма.

Қазақстан топырағында өтіп жатқан күрделі де сан қилы саяси - әлеуметтік құбылыстарды бейнелеп, өткір тартысқа, жаңа тіршілік жолындағы айқасқа құрылған Әуезовтің «Түнгі сарын», т.б. пьесалар жазылып, сахнада қойылды. Бұлардың кейбіреулері партиялық идеологияға ыңғайлап жазылғанымен, тарихи шындық арқауы үзілмей, шынайы бейнелеу тапқан.

Пьеса оқиғасы әлеуметтік мәні зор драмаға құрылса, шиеленісіп өрбуі үстінде қаһармандар шынай суреттеліп, даралық қасиеттерімен шебер айқындалған. Драманың жанрлық табиғатынан туатын айрықша белгінің бірі – шығармадағы тартыстың ең ақырында зор жарылыс – басты қаһармандар аянышты өлімімен аяқталуы. “Түнгі сарын” да осылай тамамдалады, бірақ шығармадағы күрестің астарлы ағыны, тереңдегі толқыны жеріне жетпегендігі, түптің түбінде, анау Тәнеке, Бөрібасарлар бойындағы қайрат халық жүрегіндегі кек оты қайта тұтанып, Казанцев, Нұрқандардың күлін көкке ұшыратынын оқырман іштей сезіп, ойша топшылап отырады.

Әуезов пен Ә.Тәжібаевтың «Ақ қайың», Әуезовтің «Абай» трагедияларында жалғасын тапты. Ұлы Абайдың өмірі мен қазақ халқының өткен ғасырлардағы әлеуметтік болмысын суреттейтін «Абай» трагедиясы отандық драматургияның көркемдік қуатының молдығын көрсетіп берді. Сондай-ақ, Әуезовтің «Қарақыпшақ Қобыланды» пьесалары күрделі жанрдың өзіндік ерекшелігін меңгерудің үлгісіне айналды.

Қазақ халқының даңқты жазушысы, ғалымы, педагогы, қоғам қайраткері М.Әуезов аса құнды еңбектері үшін туған халқының зор құрметіне бөленіп, шығармашылықта ең жоғары биігіне көтерілді. Ұлы жазушының талантын шарықтатып, көркемдік дамудың шырқау биігіне жеткізген өмір жолы оңай емес еді. Ол дамылсыз ізденудің, табанды еңбектенудің қиын-қыстау жолдарын бастан кешірді.

М.Әуезовтің артында қалған бай әдеби-ғылыми мұрасы әдебиетшінің, оның қаламгерлік қарымының, ой-арманы мен мақсат-мұратының биік мүдделері туралы сыр шертуге үлкен темірқазық екені баршаға мәлім. Жазушы, драматург, әдебиетші ғалымының өлмес туындылары ұлы суреткер дің зиялылығы, асқақ азаматтығы, қаламгердің шығармашылық қызметтіндегі жарқын өнегесі болып қала береді.

Сахна өнерінің негізгі қазығы - драматургия саласында тер төгіп жүрген жазушылар тек өз ісін меңгерген емес, сонымен бірге рухани жан дүниесі бай,

өнері өрге жүзген, әдебиеттің жаршысы бола білген, білімді, сұлулық пен поэзияны түсінетін, елін, жұртын сүйетін азаматтар болса ғана сахналық өнеріміз ұрпақтан ұрпаққа мәңгі мұра болып қалары сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер:
1.Ысқақұлы Д. «Талант пен тағдыр» Алматы, 1997
2. Нұрғали Р. «Драма өнері» Алматы, 2001
3.Тәжібаев Ә. «Қазақ драматургиясының дамуы мен қалыптасуы» 1971.
4. Смағұлов С. «Ұлт театры туралы»

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ - БІЛІМ БЕРУДІҢ БОЛАШАҒЫ

Джамбулова Назым Жайлауовна,
Жетісу облысы білім басқармасының
Ескелді ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Ж.Жақыпбаев атындағы
орта мектебі» КММ математика пәні мұғалімі,
Хусаинова Айдана Бағдатовна,
«Ж.Жақыпбаев атындағы орта мектебі»
КММ-нің информатика пәні мұғалімі

Заманауи қоғамның дамуында ақпараттық технологиялардың рөлі күннен-күнге артып келеді. Жасанды интеллект бұдан былай ғылыми фантастика емес, өмірдің ақиқатына айналды. Жаңа дәуірдің басталғанына куә болып отырмыз. Кезінде электр жарығы мен интернетті ойлап табу тіршілігімізді қалай түбегейлі өзгертсе, жасанды интеллекті технологиясының ықпалы да дәл сондай орасан зор. Ол адамзаттың тұрмыс салтын мүлдем басқа арнаға бұрып, жұмыс процестерін автоматтандырады және ауқымды экономикалық құндылық қалыптастыра алады. Кейбір сарапшылардың бағалауынша, жасанды интеллектінің жаһандық экономикаға қосатын елеулі үлесі – дүниежүзілік ЖІӨ-нің төрттен бір бөлігіне парапар. Аталған технологияның кең қолданысқа ие болуы Қазақстанның қарқынды дамуында маңызды рөл атқара алады Жасанды интеллект (ЖИ) білім беру саласында да революциялық өзгерістерді алып келуде. Бұл мақалада ЖИ-нің білім беру жүйесіне ықпалы, оның артықшылықтары мен мүмкіндіктері, сондай-ақ, кездесетін қиындықтар мен шешімдер қарастырылады.

Жасанды интеллект білім беру процесін тиімдірек ету үшін әртүрлі құралдар мен әдістерді ұсынады. Мысалы, жасанды интеллект негізіндегі оқу платформалары оқушылардың жеке қажеттіліктеріне сәйкес оқыту бағдарламаларын құра алады. Бұл әдіс білім алушылардың оқу үлгерімін жақсартуға, мотивациясын арттыруға және өз бетімен білім алу қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

ЖИ-нің артықшылықтары

1. Жеке оқыту: жасанды интеллект алгоритмдері білім алушылардың оқу стилін, деңгейін және қызығушылықтарын анализдей отырып, оларға арнайы бағдарламалар ұсына алады. Бұл білім алушыларға өз қарқынымен білім алуға мүмкіндік береді.

2. Уақытты үнемдеу: Мұғалімдер мен оқытушылар үшін жасанды интеллект автоматтандырылған жүйелер арқылы әкімшілік жұмыстарды жеңілдетуге көмектеседі. Мысалы, бағалау, тестілеу және оқу материалдарын дайындау сияқты міндеттерді автоматтандыру арқылы мұғалімдер өз уақытының көп бөлігін оқушылармен жұмыс істеуге жұмсай алады.

3. Қолжетімділік: жасанды интеллект технологиялары арқылы білім алу мүмкіндігі шектеулі адамдар үшін де қолжетімді болады. Онлайн курстар мен виртуалды оқыту платформалары географиялық шектеулерді жояды.

4. Деректерді талдау: жасанды интеллект жүйелері студенттердің оқу нәтижелерін талдау арқылы білім беру бағдарламаларын жетілдіруге көмектеседі. Бұл мұғалімдерге өз сабақтарын тиімдірек жоспарлауға мүмкіндік береді.

Мектептерде жасанды интеллектті қолдану мұғалімдер үшін оңтайлы шешім болып келеді. Өйткені ЖИ мұғаілімнің жұмысын жеңілдетеді. Сабақ жоспарын құрудан бастап , кезкелген құжатты өңдеуге дейін.

Оқу үдерістерін автоматтандыру.

Жасанды интеллект мектептердегі оқу үдерісінің әртүрлі аспектілерін автоматтандыруға қалай көмектесетінін егжей-тегжейлі қарастыруға болады. Міне, жасанды интеллект білім беру процестерін автоматтандырудың кейбір нақты жолдары:

1. Оқу материалдарын басқару:

Оқулықтарды, оқу бағдарламаларын және оқу ресурстарын қоса алғанда, оқу материалдарын автоматты түрде жаңартып, қолдайтын мазмұнды басқару жүйелерін жасайды.

Өзгеретін стандарттар мен білім беру талаптарын ескере отырып, материалдарды жаңарту және бейімдеу процестерін автоматтандыру.

2. Электрондық тесттер мен бағалаулар:

Тесттер мен тапсырмаларды автоматты түрде жасау және тексеру жүйелерін енгізу.

Қосымша қолдауды қажет ететін оқушыларды жылдам анықтау үшін жасанды интеллект аналитикасын пайдаланып, оқушылардың үлгерімін бақылау және бағалау.

3. Әкімшілік тапсырмаларды басқару:

Тіркеу, сабаққа қатысу мен ресурстарды бақылау және сабақты жоспарлау сияқты әкімшілік тапсырмаларды автоматтандыру.

Оқушылар, педагогикалық ұжым және мектеп қаржысы туралы мәліметтерді есепке алудың тиімді жүйелерін құру.

4. Кері байланысты басқару жүйелері:

Оқушылар мен олардың ата-аналарына үлгерімі мен жетістіктері туралы ақпаратты жылдам алуға мүмкіндік беретін ЖИ-ді қолданатын ата-аналар мен оқушылар үшін кері байланыс жүйесін енгізу.

Оқушылардың үлгерімі мен тәртібі туралы есептерді автоматты түрде жасау.

5. Қабылдау және қабылдау процесін автоматтандыру:

Құжаттарды және сұхбаттарды автоматтандырылған сканерлеуді және талдауды қоса, қабылдау және студенттерді іріктеу процесін жеңілдету үшін ЖИ пайдалану.

Білім беру үдерістерін автоматтандыру мұғалімдер мен әкімшілерге мектеп ресурстарын тиімдірек басқаруға және сапалы білім беруге көңіл бөлуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ автоматтандырудың артықшылықтары мен міндеттерін талқылау және оқу процесінде адамдардың өзара әрекетін сақтауға назар аудару маңызды.

Алайда, білім беруде АИ енгізілуімен жаңа сын-қатерлер де туындайды. Деректердің құпиялылығы, АІ қолдану этикасы және технологияға тәуелділік немесе оқу процесінде адамның өзара әрекеттесу рөлінің төмендеуі сияқты ықтимал әлеуметтік салдарларды ескеру маңызды. Кездесетін қиындықтар

Дегенмен, ЖИ-нің білім беру саласындағы қолданылуы кейбір қиындықтарды да туындатады:

1. Этика мәселелері: жасанды интеллект технологияларын қолдану кезінде деректердің қауіпсіздігі мен жеке өмірді қорғау мәселелері туындайды. Білім алушылардың жеке ақпаратын қорғау маңызды міндет болып табылады.

2. Технологиялық дайындық: Білім беру мекемелерінің жасанды интеллект технологияларын енгізуге дайындығы әртүрлі болуы мүмкін. Кейбір мектептерде қажетті инфрақұрылым мен ресурстар болмауы мүмкін.

3. Мұғалімдердің рөлі: ЖИ-нің енгізілуі мұғалімдердің рөлін өзгертуі мүмкін. Олар тек ақпарат беруші емес, сонымен қатар білім алушылардың жеке дамуына бағыт беруші ретінде әрекет етуі керек.

Қорытынды

Жасанды интеллект білім берудің болашағын айқындайтын маңызды факторлардың бірі болып табылады. Оның мүмкіндіктері мен артықшылықтары білім беру процесін тиімдірек, қолжетімді әрі қызықты етуге мүмкіндік береді. Дегенмен, жасанды интеллект технологияларын енгізу барысында кездесетін қиындықтарды ескере отырып, этикалық нормаларды сақтау және мұғалімдердің рөлін қайта қарастыру маңызды. Осылайша, білім беруде жасанды интеллектті пайдалану маңызды перспективалар мен қиындықтарды ұсынады. Жасанды интеллектті дұрыс пайдалану тиімдірек, қолжетімді және инклюзивті білім беруге әкелуі мүмкін. Білім беруде жасанды интеллектті қолдану бойынша одан әрі зерттеулер мен әзірлемелер білім беру контекстінде AI технологияларын қолдану мен озық тәжірибелерді анықтау үшін маңызды болады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Woolf, B. P. (2010). "Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning."
2. Luckin, R., et al. (2016). "Intelligence Unleashed: An Argument for AI in Education."
3. Holmes, W., et al. (2019). "Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning."
4. Браун, Л. және т.б. (2018). «ЖИ негізіндегі оқыту қолданбалары: ағымдағы тенденцияларға шолу». International Journal of Educational Technology, 7(1), 32-45.
5. Білім беру ЖИ консорциумы. (2021). «Білім берудегі ЖИ: үздік тәжірибелер мен нұсқаулар».
6. Ұлттық білім беру зерттеулері орталығы. (2017). «Оқытудың болашағы: ЖИ және білім». Зерттеу есебі, 42.

РАБОТА ЛОГОПЕДА ПО РАЗВИТИЮ РЕЧИ У ДЕТЕЙ С ОНР

Джаналиева Назира Кубанычбековна,
учитель-логопед Кордайского КППК
Кенжебаева Гүлжайна Артыкбаевна,
учитель-логопед Кордайского КППК

Развитие речи у детей с общим недоразвитием речи (ОНР) является одной из приоритетных задач логопедической работы. Нарушения речи у таких детей проявляются в недостаточном формировании всех компонентов речевой системы — фонетико-фонематического, лексического и грамматического. Поэтому логопедическая работа требует системного и комплексного подхода.
На занятиях логопед использует разнообразные методы и приёмы: артикуляционную гимнастику, упражнения на развитие фонематического слуха, лексико-грамматические задания, игры на формирование связной речи. Большое внимание уделяется развитию мелкой моторики, так как она тесно связана с речевыми функциями.

В процессе коррекционно-развивающей работы логопед учитывает индивидуальные особенности каждого ребёнка. Занятия проводятся как в индивидуальной, так и в подгрупповой форме, что способствует формированию коммуникативных навыков, уверенности в

себе и положительной мотивации к обучению.

Таким образом, систематическая работа логопеда направлена не только на устранение речевых нарушений, но и на развитие познавательной активности, коммуникативных умений и успешную социализацию ребёнка в коллективе.

ЕҢ ҮЛКЕН ОРТАҚ БӨЛГІШ. ЕҢ КІШІ ОРТАҚ ЕСЕЛІК.

Елдесбаева Асель Бердимуратовна,
Ақтөбе қаласы, №45 жалпы білім беретін орта мектебінің математика пәні мұғалімі

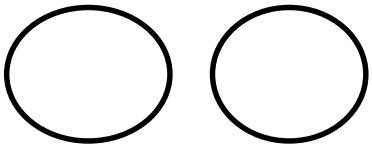
Пән/Сынып:	5 “А”сынып
Күні:	08.10.2025
Тарау немесе бөлім атауы:	**5.1В Натурал сандардың бөлінгіштігі**
Сабақтың тақырыбы:	Ең үлкен ортақ бөлгіш. Ең кіші ортақ еселік.
Оқу мақсаты:	5.5.1.2.мәтінді есептерді шығаруда ЕҮОБ және ЕКОЕ қолдану;
Бағалау критериі:	Сабақтың соңында оқушылардың барлығы берілген сандардың ЕҮОБ таба алады, ЕҮОБ табу алгоритмін айта алады

Сабақтың барысы:

Уақыты	Кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
2 минут	Ұйымдастыру	Сәлеметсіздерме! Бүгін, ең үлкен ортақ бөлгіш, ең кіші ортақ еселік тақырыбын қарастырамыз.Сабақтың соңында оқушылардың барлығы берілген сандардың ЕҮОБ таба алады, ЕҮОБ табу алгоритмін айта алады **Ұйымдастыру кезеңі.** Оқушылармен сәлемдесу. Сабақтың тақырыбын және мақсатымен оқушыларды таныстыру. Үй тапсырмасын тексеру. Өткенді қайталау: ¬ Жазылуы тақ цифрлармен аяқталатын сандарды тақ сандар деп атайды. ¬ Жазылуы жұп цифрлармен аяқталатын сандарды жұп сандар деп атайды. ¬ 1 - ге және өзіне ғана бөлінетін натурал сандарды жай сандар деп атайды	Оқушылар сәлемдеседі Үй тапсырмасын қатар отырған оқушымен дәптер алмастырып тексеру	Өзін-өзі бағалау **Дескриптор:** -жұп және тақ цифрларды айыра алады	Жұмыс парағы Көрнекіліктер

8 мин	Жаңа сабақ	Жаңа сабақ. Видео сабақ. YouTube каналынан тақырып түсіндіріледі. Берілген натурал сандардың әрқайсысына еселік болатын ең кіші натурал санды, сол сандардың ең кіші ортақ еселігі деп атайды. 4 пен 6 сандарының ең кіші ортақ еселігі 12. Жазылуы: ЕКОЕ (4; 6)=12. Ең кіші ортақ еселікті табу тәсілдері. 1 - тәсіл. Берілген натурал сандардың ең кіші ортақ еселігін, сол сандарды жай көбейткіштерге жіктеу арқылы табу. Ол үшін: 1) берілген натурал сандарды жай көбейткіштерге жіктеу арқылы; 2) берілген сандардың ең үлкенінің жай көбейткіштерін жазып, оны оның жіктелуінде жоқ, бірақ басқа сандардың жіктелуінде бар жай көбейткіштермен толықтыру керек; 3) шыққан көбейткіштердің көбейтіндісін табу керек. Егер берілген натурал сандардың үлкені кішілеріне еселік болса, онда үлкен сан осы сандардың ең кіші ортақ еселігі етіп алынады. Мысалы, ЕКОЕ(57, 19)=57; ЕКОЕ(8, 16, 32)=32. Өзара жай екі санның ең кіші ортақ еселігі, осы сандардың көбейтіндісіне тең. Мысалы, ЕКОЕ(5, 7)=35; ЕКОЕ(3, 11)=33; ЕКОЕ(10, 21)=210; ЕКОЕ(6, 35)=210. 2 - тәсіл. Үлкен санды еселей отырып, берілген сандардың ең кіші ортақ еселігін табу. 2 - мысал. ЕКОЕ(12, 16)=48 Тапсырмалар. Оқулықтан №297	Жаңа тақырып туралы видео қарайды Оқушылар мысалдарды жаза отыра жаңа тақырыпты ашады	**Дескриптор:** - Екі санның еселіктерін дұрыс табады 2балл	https://youtu.be/WNiI5qvi4J0 Слайд

15 минут		Берілген натурал сандардың әрқайсысына еселік болатын ең кіші натурал санды, сол сандардың ең кіші ортақ еселігі деп атайды. **Жеке жұмыс**. Деңгейлік тапсырмалар. 1. 96 санын жай көбейткішке жікте. 2. 56 мен 160 сандарын жіктеп ЕҮОБ мен ЕКОЕ тап. 3. Үсеннің 39 көк, Асанның 52 сары асығы бар, ал Серікте Үсеннің асықтарынан 26асық көп және боялмаған. Олар асықтарын өздері мен достарына тең бөлді. Неше бала әр түстен неше асықтан алды? Жауабы: 1. $96=2^2*3$ 2. ЕҮОБ $(56;160)=2^{3=8}$ ЕКОЕ$(56;160)=2^5*5*7=32*5*7=1120$ 3. 12 бала 13 асықтан алады. Оқулықтан №303, №309, №310 Ең кіші ортақ еселікті тап: А) 3^2*5 және$2*3*5^2$ ЕКОЕ$(45,150) =2*3*5^2*3=450$ Б) 2^2*3^2*5 және $2*5^2$ ЕКОЕ$(180,50) =2^2*3^2*55=900$ В) 2^3*3 және $2*3^2*7$ ЕКОЕ$(24,126) =2*3^2*7*2*2=2^3*3^2*7=504$ Г) $2*3*5$; 2^2*5 және 2^2*3^2 ЕКОЕ$(30,20,36) =2^2*3^2*5= 180$	Өзара пікір алмасып ,бір- біріне тапсырма орындауда көмектеседі. Мұғалім берген деңгейлік тапсырманы орындайды Оқушылар кітаптан жаңа тақырып есептерін шығарады	**Дескриптор:** - деңгейлік тапсырмаларды дұрыс орындайды, әр дұрыс тапсырмаға 1 балл 3 балл **Дескриптор:** - кітаптан шығарылған әр тапсырмаға 1 балл 3 балл	Слайд Кітаппен жұмыс
10мин	Жеке жұмыс	Қосымша тапсырма орындау. «Jigsaw»әдісі. 	Тапсырманы орындайды	Дескриптор: - сұрақтарға жауап бере алады 2 балл	**Genially платформасы**
5 минут		**Бүгінгі сабақта:** ең үлкен ортақ бөлгіш (ЕҮОБ)ұғымының анықтамасын білу;	Тақырыпты меңгергенін анықтау		Презентация

		екі және одан артық сандардың ЕҮОБ-ін табу **Үйге тапсырма:** №316, №318 Венн диаграммасы. ЕКОЕ ЕҮОБ 			

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӘНЕ БІЛІМ БЕРУ ЭТИКАСЫ

Елеукенова Гаухар Абибуллиевна,
Бегимова Айнагуль Курашовна,
Ақтөбе қаласы, Ж.Тәшенов атындағы №68 ЖББОМ
бастауыш сынып мұғалімдері

Кіріспе

Цифрлық дәуірде білім беру жүйесі түбегейлі өзгерістерге ұшырап жатыр. Жасанды интеллект (ЖИ) технологиялары оқыту процесін жеңілдетіп, тиімділігін арттыруға мүмкіндік беруде. Алайда бұл өзгерістермен бірге этикалық мәселелер де туындауда. Мұғалімдер мен білім беру ұйымдары ЖИ-ды қолдану барысында деректер қауіпсіздігі, оқушының жеке кеңістігі және кәсіби жауапкершілік секілді маңызды аспектілерге назар аударуы тиіс.

1. Деректер қауіпсіздігі

Жасанды интеллект жүйелері оқушылар туралы үлкен көлемде деректер жинайды: оқу үлгерімі, мінез-құлық, қызығушылықтар, тіпті эмоциялық реакциялар. Бұл деректерді сақтау мен өңдеу барысында келесі қауіптер туындайды:

• 🔐 Жеке деректердің таралуы

Егер жүйе дұрыс қорғалмаса, оқушының жеке ақпараты үшінші тарапқа өтіп кетуі мүмкін.

• ♡ Кибершабуылдар қаупі

Білім беру платформалары хакерлік шабуылдарға ұшырауы мүмкін, бұл оқушылардың қауіпсіздігіне нұқсан келтіреді.

• 📜 Құқықтық реттеу қажеттілігі

Қазақстанда дербес деректерді қорғау туралы заң бар, бірақ ЖИ-ға қатысты нақты нормалар әлі де жетілдіруді қажет етеді.

Мұғалімдер мен мектеп әкімшілігі деректерді жинау, сақтау және пайдалану барысында оқушының құқықтарын сақтауға міндетті.

2. Оқушының жеке кеңістігі

ЖИ технологиялары оқушының оқу барысын толық бақылауға мүмкіндік береді. Бұл кейде оқушының жеке кеңістігіне қол сұғу ретінде қабылдануы мүмкін.

• 👁 Толық бақылау – толық еркіндік емес

Оқушының әрбір әрекетін бақылау оның еркіндігін шектеп, сенімсіздік тудыруы мүмкін.

• □ Жеке ерекшеліктерді ескеру

ЖИ жүйелері оқушыны тек деректер арқылы бағалайды, ал тұлғалық қасиеттер мен шығармашылық қабілеттер ескерілмей қалуы мүмкін.

• □ Сенім мен қолдау атмосферасы

Мұғалім мен оқушы арасындағы сенімді қарым-қатынас ЖИ-дан маңыздырақ. Технология – тек құрал, ал адамгершілік – білімнің негізі.

3. Мұғалімнің рөлі мен жауапкершілігі

Жасанды интеллекттің дамуы мұғалімнің рөлін өзгертуде. Енді мұғалім тек ақпарат

жеткізуші емес, бағыттаушы, сарапшы және этикалық бақылаушы рөлін атқарады.

• 🎓 ЖИ-ды дұрыс қолдану

Мұғалім ЖИ құралдарын тиімді әрі этикалық тұрғыдан қолдана білуі керек. Бұл үшін арнайы дайындық қажет.

• 🧭 Бағыттаушы рөл

Мұғалім оқушыға тек білім беріп қана қоймай, ЖИ арқылы алынған ақпаратты дұрыс түсінуге көмектеседі.

• ⚖️ Жауапкершілік пен шешім қабылдау

ЖИ ұсыныстары негізінде шешім қабылдағанда мұғалімнің кәсіби және адамгершілік жауапкершілігі бірінші орында тұруы тиіс.

Қорытынды

Жасанды интеллект білім беру саласына үлкен мүмкіндіктер әкелуде. Алайда оның этикалық аспектілерін ескермей қолдану оқушының құқықтарына, жеке кеңістігіне және мұғалімнің кәсіби беделіне қауіп төндіруі мүмкін. Сондықтан ЖИ-ды білім беру жүйесіне енгізу барысында этика, қауіпсіздік және адамгершілік қағидалары басты назарда болуы тиіс.

АБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫ ТӘРБИЕ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Жайтақова Гүлфарам Төлепкерейқызы,
Ақтөбе қаласы №3 орта мектебінің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Абай Құнанбаевтың шығармалары қазақ халқының рухани-мәдени мұрасының ажырамас бөлігі болып табылады және олардың тәрбиелік мәні ерекше назар аударуды қажет етеді. Ұлы ақынның өлеңдері мен қара сөздері жас ұрпақтың рухани-адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Қазіргі қоғамдағы моральдық құндылықтардың өзгеруі, әлеуметтік-мәдени жаңғырулар мен жаһандану процестері жас ұрпақтың тәрбиесіне жаңа талаптар қояды. Осы орайда, Абай шығармаларының тәрбиелік қуаты ерекше маңызға ие болып отыр, себебі олар адамгершілік пен парасаттылықты дәріптейді.

Абайдың "Қара сөздері" мен өлеңдеріндегі тәрбиелік идеялар қазіргі заманның ең өзекті мәселелерін шешуге бағытталған. Мәселен, адалдық, еңбекқорлық, білімге ұмтылу секілді құндылықтар бүгінгі жастардың бойында тәрбиеленуі тиіс. Абайдың шығармашылық мұрасы жастардың рухани-адамгершілік дамуына ықпал ете отырып, олардың өмірлік бағдарын анықтауға көмектеседі.

Қазіргі білім беру жүйесінде Абай шығармаларын тәрбие құралы ретінде пайдалану практикалық маңыздылыққа ие. Бұл шығармалар арқылы оқушылардың рухани дүниесін байыту, олардың ішкі мәдениетін қалыптастыру, қоғамдағы өзекті мәселелерді шешуге дайындық жасауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, Абайдың шығармалары жастарды ұлттық мәдениетке баулу, ана тілін құрметтеу және тарихи сана-сезімін дамыту сияқты мәселелерді шешуге көмектеседі.

Қазіргі таңда Абай шығармаларын оқыту мен зерттеу арқылы жас ұрпақтың бойында ұлттық құндылықтарды қалыптастыру, олардың рухани әлемін байыту, әлеуметтік жауапкершілік пен азаматтық белсенділікті арттыру мүмкіндіктері кеңейе түсуде.

Сондықтан Абай шығармаларын тәрбие құралы ретінде пайдалану білім беру жүйесінің маңызды аспектілерінің бірі болып табылады.

Абай Құнанбаевтың шығармаларының тәрбиелік маңызы қазіргі білім беру жүйесінде ерекше орын алады. Оның шығармашылық мұрасы қазақ халқының рухани-мәдени құндылықтарының негізін

құрайды және жастарды адамгершілікке, адалдыққа, еңбекқорлыққа тәрбиелеуге арналған бай материал болып табылады. Бұл бөлімде Абай шығармаларын тәрбие құралы ретінде пайдалану мәселесін тереңірек қарастырамыз.

Абайдың шығармаларының басты ерекшелігі – олардың терең философиялық мазмұны мен адамгершілікке баулитын құндылықтарға толы болуы. Мысалы, оның "Қара сөздері" адам өмірінің мәні, адамгершілік, білім, еңбек, адалдық сияқты тақырыптарды қамтиды. Бұл шығармалар жас ұрпақты ойлануға, өзін-өзі тануға және қоғамға пайдалы болуға шақырады. Абайдың өлеңдеріндегі тәрбиелік идеялар да осы бағытта өрбиді. Мәселен, "Ғылым таппай мақтанба" өлеңінде білімге ұмтылудың маңыздылығы айқын көрсетілген.

Абай шығармаларының тәрбиелік маңызы қазіргі қоғамда ерекше маңызға ие. Бүгінгі таңда жаһандану, әлеуметтік-мәдени өзгерістер жастардың рухани дамуына жаңа талаптар қойып отыр. Абайдың шығармалары арқылы жастарды ұлттық мәдениетке баулу, ана тілін құрметтеу, тарихи сана-сезімін дамыту мүмкіндігі бар. Бұл құндылықтар қазіргі қоғамдағы моральдық құндылықтардың өзгеруіне қарсы тұруға көмектеседі.

Абай шығармаларының негізінде тәрбиелік бағдарламалар мен әдістемелік нұсқаулар әзірлеу арқылы білім беру жүйесін жетілдіру мүмкіндігі бар. Бұл бағдарламалар жастарды рухани-адамгершілік дамуға бағыттай отырып, олардың өмірлік бағдарын анықтауға көмектеседі. Сонымен қатар, Абайдың шығармашылық мұрасы арқылы оқушылардың ішкі мәдениетін қалыптастыру, олардың рухани дүниесін байыту мүмкіндігі кеңейе түсуде.

Алайда, Абай шығармаларын тәрбие құралы ретінде пайдалану барысында кейбір қиындықтар да туындауы мүмкін. Мысалы, қазіргі жастардың кейбірі ұлттық мәдениетке қызығушылық танытпауы мүмкін. Сондықтан, бұл мәселелерді шешу үшін оқушылардың қызығушылығын арттыру мақсатында заманауи педагогикалық технологияларды қолдану қажет.

Қорытындылай келе, Абай Құнанбаевтың шығармаларын тәрбие құралы ретінде пайдалану – жас ұрпақты рухани-адамгершілік дамуға бағыттайтын маңызды қадам. Бұл шығармалар арқылы жастардың ішкі мәдениетін қалыптастыру, қоғамдағы өзекті мәселелерді шешуге дайындық жасауға ықпал ету мүмкіндігі бар. Сондықтан, Абай шығармаларын білім беру жүйесінде кеңінен пайдалану қажет деп санаймын.

БІЛІМ МЕН КӘСІБИ МАМАНДЫҚ: ҚАЗІРГІ ҚОҒАМНЫҢ ТАЛАПТАРЫНА ЖАУАП БЕРУ

Жемисова Гульнара Айтугановна,
«№1Хромтау орта мектебі» КММ-нің
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалім

Қазіргі замандағы жаһандану, технологиялық даму және еңбек нарығындағы өзгерістер білім беру жүйесіне және кәсіби даярлыққа жаңа талаптар қояды. Қоғамның әр саласында білікті мамандарға сұраныс артып келеді. Осы тұрғыда, білім мен кәсіби мамандық өзара тығыз байланысты факторлар ретінде қоғамдағы адам капиталын дамытуда маңызды рөл атқарады.

Қазіргі қоғамдағы қарқынды өзгерістер, еңбек нарығының үдемелі сұраныстары мен жаңа технологиялардың дамуы білім беру жүйесіне де жаңа талаптар

қойып отыр. Әсіресе, кәсіби маман даярлауда білім сапасы, құзыреттілік пен икемділік басты өлшемге айналды.

Бүгінгі таңда кәсіби маманнан тек қана теориялық білім емес, практикалық машық, инновациялық ойлау, сыни тұрғыдан талдау қабілеті, өмір бойы оқуға дайын болу қасиеттері талап етіледі. Демек, білім беру жүйесі еңбек нарығымен тығыз байланыста болуы шарт.

Ең алдымен, қазіргі қоғам білімді тек ақпарат жиынтығы ретінде ғана емес, оны тиімді пайдалана алатын, сыни ойлайтын, креативті, коммуникативті қабілеттері жоғары тұлға қалыптастыру құралы ретінде қарастырады. Сондықтан да білім беру жүйесі тек академиялық біліммен шектелмей, студенттерді өмірлік және кәсіби дағдылармен қаруландыруы қажет.

Кәсіби мамандықты дұрыс таңдау — тұлғаның өмірлік жолына, қоғамдағы орнына, тіпті елдің экономикалық дамуына тікелей әсер етеді. Жастардың кәсіби бағдарлануы мектеп қабырғасынан басталуы тиіс. Мұнда кәсіби кеңес беру, өндірістік тәжірибелер ұйымдастыру, еңбек нарығының сұранысына сәйкес ақпарат беру — маңызды құралдардың бірі.

Сонымен қатар, еңбек нарығы үнемі өзгеріп отыратындықтан, өмір бойы оқыту (lifelong learning) қағидаты басты бағыт болуы тиіс. Бұл — тек білім беру ұйымдарының ғана емес, әрбір азаматтың жеке жауапкершілігі. Өйткені қазіргі таңда бір ғана мамандықпен зейнетке дейін жұмыс істеу мүмкіндігі азаюда.

Қазіргі қоғамның талаптарына сай білім беру – кәсіби маманның табысты болашағының кепілі. Әрбір жастың өмірлік жолында дұрыс мамандық таңдауы мен сапалы білім алуы елдің дамуының негізін қалайды. Бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу арқылы Қазақстан әлемдік өркениет көшінде өз орнын нығайтады.

Қорытындылай келе, қазіргі қоғамға жауап бере алатын білім мен кәсіби мамандыққа ие болу үшін мемлекет, білім беру мекемелері және жеке тұлғаның күш біріктіруі аса маңызды. Тек осындай жағдайда ғана еліміз дамыған мемлекеттер қатарына қосылып, бәсекеге қабілетті ұлт қалыптастыра алады.

Кәсіптік бағдар беру мектептен басталып, жоғары оқу орындарында тереңдетіліп, практикалық тәжірибемен ұштасуы тиіс. Сонда ғана студент бәсекеге қабілетті маманға айналады. Жастардың еңбек нарығында өз орнын табуы үшін кәсіби біліммен қатар, ақпараттық технологияларды меңгеруі, шет тілдерін білуі, ұжымда жұмыс істей білуі аса маңызды.

Сонымен қатар, қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер кәсіби бейімделуді талап етеді. Жаңа кәсіп түрлері пайда болуда, сондықтан мамандардың қайта даярлануы да маңызды. Мұндай жағдайда білім беру жүйесінің басты міндеті – икемді, бейімделгіш, заманауи өзгерістерге дайын маман даярлау болып табылады.

Қазіргі таңда елімізде техникалық мамандықтарға, инженерлік салаға, IT технологияларына деген сұраныс күн санап артып келеді. Бұл жағдай білім беру мекемелерінің оқу бағдарламаларын еңбек нарығының сұранысына сәйкестендіруді қажет етеді. Университеттер мен колледждер жұмыс берушілермен әріптестік орнатып, дуальды оқыту жүйесін дамыту арқылы түлектердің тәжірибелік дағдыларын нығайтуы тиіс.

Білім беру ісіндегі тағы бір маңызды мәселе – үздіксіз білім алу принципін жүзеге асыру. Қазіргі заманда адамның алған білімі бірнеше жылдан кейін ескіріп қалуы мүмкін. Сондықтан әр маман жаңа білімдерді игеріп отыруға, кәсіби шеберлігін үнемі арттыруға міндетті. Бұл – қоғам дамуының, технологиялық прогрестің басты шарты.

Сонымен бірге кәсіби этика мен адами құндылықтар да маман даярлауда ерекше рөл атқарады. Қазіргі қоғам тек білікті ғана емес, сонымен қатар жауапты, әділ, өз ісіне адал мамандарды қажет етеді. Бұл тұрғыда тәрбие мен білімнің бірлігін қамтамасыз ету

– заманауи педагогиканың басты міндеттерінің бірі.

Жаһандану дәуірінде халықаралық тәжірибені меңгеру, үздік білім беру үлгілерін енгізу де маңызды. Қазақстандық студенттердің академиялық ұтқырлығы, шетелдік оқу орындарымен тәжірибе алмасуы – олардың кәсіби дамуына ықпал ететін негізгі тетіктердің бірі. Сондай-ақ отандық білім беру мекемелері шетелдік университеттермен бірлескен бағдарламалар ашу арқылы мамандардың халықаралық деңгейде танылуына мүмкіндік береді.

Осы орайда мемлекет тарапынан жасалып жатқан реформалар мен стратегиялық құжаттар білім беруді жетілдіруге бағытталғанын атап өткен жөн. «Қазақстан – 2050» стратегиясы, «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасы және ұлттық жобалар жастарды жаңа жағдайда тәрбиелеу мен оқытуға жол ашуда. Бұл құжаттарда еңбек нарығының қажеттіліктеріне сәйкес маман даярлау, жаңа технологияларды енгізу, жастардың кәсіби әлеуетін арттыру мәселелері айқын көрініс тапқан.

Қорытындылай келе, қазіргі қоғамның талаптарына сай білім беру – кәсіби маманның табысты болашағының кепілі. Әрбір жастың өмірлік жолында дұрыс мамандық таңдауы мен сапалы білім алуы елдің дамуының негізін қалайды. Бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеу арқылы Қазақстан әлемдік өркениет көшінде өз орнын нығайтады.

Қорытындылай келе, қазіргі қоғамға жауап бере алатын білім мен кәсіби мамандыққа ие болу үшін мемлекет, білім беру мекемелері және жеке тұлғаның күш біріктіруі аса маңызды. Тек осындай жағдайда ғана еліміз дамыған мемлекеттер қатарына қосылып, бәсекеге қабілетті ұлт қалыптастыра алады.

ИНТЕГРАТИВНЫЙ ПОДХОД В ПРЕПОДАВАНИИ ГЕОГРАФИИ КАК СРЕДСТВО АКТИВИЗАЦИИ УЧЕБНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧАЩИХСЯ

Жиенгалиева Аида Сериковна,
учитель географии КГУ СШГ №9 г.Актобе

Цель обучения ребенка состоит в том,
чтобы сделать его способным
развиваться дальше без помощи учителя.
Э. Хаббард

Настоятельной потребностью современного образования является поиск новых, более действенных педагогических технологий обучения. В современной практике обучения инновации рассматриваются, как необходимое условие интеллектуального, творческого и нравственного развития учащихся.

Меняется общество, в котором мы живем, меняются приоритеты. А вместе с ними и цели географического образования. Наступивший XXI век требует от преподавателя географии обучения школьников умениям самостоятельно получать нужные географические материалы, анализировать их. На первое место выступают задачи по формированию личности, способной к дальнейшему самообразованию.

Развитие индивидуальных качеств личности становится важнейшей задачей современного образования. Выпускник современной школы, которому предстоит жить и трудиться в постиндустриальном обществе, должен обладать определенными качествами личности:

- гибко адаптироваться к изменяющимся жизненным ситуациям, самостоятельно приобретать необходимые знания, умение применять их на практике для решения поставленных задач;

- самостоятельно критически мыслить, уметь увидеть возникающую проблему, грамотно и рационально подобрать необходимое решение;

- уметь творчески мыслить и генерировать принципиально новые идеи;

- самостоятельно и грамотно работать с информацией;

- быть коммуникабельным, уметь работать в команде;

Современные педагогические технологии непрерывного развития позволяют больше индивидуализировать дифференциацию на уроке географии, расширяя диапазон творческих работ учащихся и включая их в образовательный компонент учебно-воспитательного процесса.

В обучении географии интеграция охватывает все новые сферы. Совсем недавно учительство получило возможность обучаться со всем миром, не выходя из класса, из дома. Речь идет о всемирной сети Интернет. Интернет сделал доступ учителя-географа к информации простым. С развитием Интернета работа географа, сотрудничающего с учителем информатики, стала более интересной, эффективной и плодотворной, но отнюдь не более простой.

Создание в нашей стране единой образовательной информационной среды позволяет учителю географии использовать компьютер как техническое средство для доступа к тысячам других, хранящих огромное количество полезных учащимся ресурсов.

Использование ИКТ очень эффективно на всех стадиях педагогического процесса:

1. предоставление учебной информации;
2. усвоение учебного материала;
3. повторение и закрепление нового материала;
4. промежуточный и итоговый контроль и самоконтроль результатов обучения.

В процессе обучения с помощью ИКТ ребёнок учится самостоятельно:

1. работать с текстом;
2. использовать электронные таблицы;
3. создавать графические объекты и базы данных;
4. осваивает новые способы сбора и обработки информации;
5. расширяет свой кругозор и интеллект.

То есть компьютер является средством повышения эффективности процесса обучения в школе, а основная задача учителя мотивировать ученика в его занятиях географией, стимулировать познавательную активность и самостоятельность, индивидуализировать и дифференцировать процесс обучения.

В последнее время самым доступным и распространённым методом применения ИКТ является использование мультимедийных образовательных программ, которые позволяют одновременно изучать новый и повторять пройденный материал в том темпе, который ученик или несколько учащихся подбирают сами в соответствии со своими индивидуальными особенностями. Такие уроки привлекают учащихся, создают положительный эмоциональный настрой к учёбе, при этом развивается гибкость и целостность мышления детей, осознанность мыслительной деятельности.

Первые шаги к созданию единой информационной образовательной среды уже сделаны. Появилось значительное количество Web – сайтов образовательной тематики по географии, по развитию речи. Опытно-экспериментальная работа показывает преимущество компьютерных программ и их огромную роль в обучении географии подрастающего поколения.

Качественно новая ступень в географическом образовании, личностно-развивающем обучении – это залог здорового

развития общества, как в информационном, так и в интеллектуальном плане.

Грамотное использование компьютерных программ на уроках географии, библиографических поисках учащихся, в создании ими собственных географических проб возможно только тогда, когда учитель географии постоянно повышает свой профессиональный уровень в области информационной культуры, умело сотрудничает с профессионалами в этой сфере.новые формы и методы влияния на процесс мирового развития. Внедрение новых методик, особенно интеграционных, в преподавании географии – назревшая необходимость сегодняшнего дня.

Список использованной литературы:

1.Научно-методический журнал «География в школах и ВУЗах Казахстана», № 3, 2009.
2.Арефьева Г.Я. Интегрированные уроки: география, биология, экология, ОБЖ, химия. Ж. «География в школе» – №3, 2002.
3.Рудакова Д.Т., н.с.ЦНИТ ИОСО РАО. Интернет-технологии в деятельности учителя. Материалы НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ "ИНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГИИ В СОВРЕМЕННОМ ШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ"// www.ioso.iip.net
4.Якиманская И.С. Технология личностно-ориентированного обучения в современной школе. М.; 2000.
5.Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. Учебное пособие. - М.: Народное образование, 1998.
6. Сухова Т.С. Технология развивающего обучения. – М.: Вентана-Граф, 2004.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГЕЙМИФИКАЦИИ НА УРОКАХ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Зотова Нина Александровна,
учитель начальных классов
Жайсанской общеобразовательной средней школы
Актюбинской области, Мартукского района

Современное образование в начальной школе сталкивается с задачей сделать процесс обучения максимально эффективным и интересным для детей. В условиях высокой конкуренции за внимание учеников и развития цифровых технологий традиционные методы зачастую недостаточны для поддержания мотивации и вовлечённости. Одним из перспективных подходов является метод — использование игровых элементов в учебном процессе. Она позволяет интегрировать элементы игры в занятия, что способствует формированию положительной мотивации и активному усвоению материала.

Геймификация — это применение игровых механик и принципов вне контекста игры, направленное на повышение мотивации и вовлечённости. В образовании такой прием помогает сделать обучение интереснее, вызывая у детей положительные эмоции и стимулируя стремление к достижению целей. В отличие от образовательных игр, геймификация не заменяет урок игрой, а лишь включает игровые элементы в традиционный образовательный процесс. Это могут быть баллы, рейтинги, уровни, значки, квесты и многое другое.

Главная цель геймификации — повышение учебной мотивации младших школьников через создание интересной и динамичной среды. Кроме того, она способствует развитию творческого мышления, формированию навыков сотрудничества и коммуникации, повышению самостоятельности и

ответственности за обучение, а также созданию положительного эмоционального фона на уроке.

В начальной школе широко применяются различные игровые механики. Например, учитель может использовать систему баллов и очков опыта, которые начисляются за успешное выполнение заданий и активность на уроке. Такие поощрения, как звёздочки за правильные ответы, стимулируют детей работать лучше. Учебный материал можно разбивать на уровни, прохождение которых сопровождается переходом на следующий этап, что помогает видеть личный прогресс. Кроме того, значки и награды, которые получают ученики за достижения, повышают интерес к обучению. Очень эффективны квесты и миссии, когда задания оформляются как приключения или миссии, вовлекая детей в сюжет и стимулируя активное участие. Командные соревнования помогают развивать навыки сотрудничества и коммуникации, поскольку дети работают в группах, выполняя задания совместно.

Примеры использования данного метода разнообразны. На уроках математики учитель может делить класс на команды, каждая из которых получает баллы за решение задач, и побеждает команда с наибольшим количеством баллов. На занятиях по русскому языку активно применяются цифровые приложения с викторинами, где дети соревнуются в знании правил и орфографии. В курсе познания мира популярны интерактивные квесты, связанные с изучением природы и экологии. В физической культуре игровые элементы используются для создания полос препятствий с различными уровнями сложности, что повышает интерес к занятиям.

Использование геймификации имеет множество преимуществ. Во-первых, игровые элементы существенно повышают мотивацию, делая обучение более привлекательным. Во-вторых, эмоциональное вовлечение способствует лучшему усвоению материала. Кроме того, работа в командах развивает социальные навыки, такие как общение и сотрудничество. Данный метод также позволяет индивидуализировать обучение, подстраивая задания под уровень каждого ребёнка. Наконец, использование современных приложений и технологий способствует развитию цифровой грамотности у младших школьников.

Однако, несмотря на все плюсы, метод имеет и некоторые ограничения. Иногда чрезмерное использование игровых элементов может отвлекать детей от основных учебных целей. Не все ученики одинаково воспринимают геймификацию — некоторые могут быть менее заинтересованы в игровом формате. Технические сложности, такие как недостаток оборудования или программного обеспечения, также могут стать препятствием. К тому же для учителя требуется дополнительная подготовка и навыки для эффективного внедрения приемов в уроки.

Для успешного применения такого метода рекомендуется использовать игровые элементы дозировано, чтобы не перегружать урок. Важно сочетать геймификацию с традиционными методами обучения, учитывать возрастные и индивидуальные особенности учеников и регулярно анализировать эффективность применяемых подходов, корректируя их при необходимости.

Геймификация является эффективным инструментом, который помогает сделать уроки в начальной школе более интересными и продуктивными. Она способствует развитию мотивации, формированию важных навыков и улучшению усвоения учебного материала. При правильном подходе приема становится неотъемлемой частью современного образовательного процесса, создавая позитивную атмосферу и стимулируя детей к активному обучению.

Использованная литература

1. Абдиева, Г. А. (2020). *Современные технологии в начальном образовании: геймификация как средство мотивации учащихся*. Алматы: Казахский национальный университет.
2. Айтжанова, Н. К. (2019). Использование игровых методов в обучении младших школьников. *Вестник педагогики Казахстана*, 3(12), 45–50.
3. Каримова, Ж. С. (2021). Влияние геймификации на развитие познавательной активности у детей младшего школьного возраста. *Педагогические науки Казахстана*, 2(5), 12–18.
4. Нургалиева, А. М. (2018). Инновационные подходы к обучению в начальной школе. Алматы: Издательство «Білім».
5. Смагулова, Л. Т. (2022). Использование цифровых технологий и игровых элементов в начальном образовании. *Образование и инновации Казахстана*, 1(7), 30–36.
6. Тургунбаев, Е. Б. (2019). Геймификация как инструмент повышения мотивации младших школьников. *Журнал педагогических исследований*, 4(10), 22–28.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ ПӘНІН ОҚЫТУДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТТІ ҚОЛДАНУ

Искалиева Эльмира Нурлановна,
Умарова Эльмира Галиаскаровна,
Ақтөбе қаласы "№3 орта мектеп" КММ-нің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімдері

Қазіргі заманғы білім беру жүйесінде жасанды интеллект (ЖИ) жаңа мүмкіндіктер ашып, оқу процесін жаңғыртуда маңызды рөл атқаруда. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда ЖИ қолдану — мұғалімдер мен оқушылар үшін тиімді оқыту құралдарын ұсынып, білім сапасын арттыруға ықпал етеді. Бұл мақалада қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде жасанды интеллекттің қолдану тәсілдері мен оның тиімділігі қарастырылады. Жасанды интеллект білім беру саласына бірнеше инновациялық мүмкіндіктер ұсынады. Әсіресе, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда ЖИ мәтіндерді талдау, тілдік құрылымдарды түсіндіру, шығармашылық тапсырмаларды орындау, бағалау жүйелерін автоматтандыру сияқты көптеген аспектілерде қолданылады. Бұл технологияның басты артықшылығы — оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, жекелендірілген білім беру тәсілдерін жүзеге асыру. Жасанды интеллект қазақ тіліндегі мәтіндерді автоматты түрде талдай алады. Бұл процеске мәтіннің грамматикалық құрылымын, сөйлемдер мен сөздер арасындағы байланыстарды, мәтіннің мағыналық контекстін түсіну кіреді. Мысалы, ЖИ оқушыларға шығарманың негізгі идеясы, кейіпкерлердің мінез-құлқы, сюжет құрылымы жайлы түсініктемелер бере алады. Сонымен қатар, ЖИ мәтіндердегі тілдік қателерді автоматты түрде тауып, олардың дұрыс нұсқасын ұсынады, бұл оқушылардың тілдік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында ЖИ негізіндегі тестілеу жүйелері оқу процесін тиімді әрі әділ бағалауға мүмкіндік береді. Жасанды интеллект оқушылардың білім деңгейін автоматты түрде бағалап, әрбір сұрақтың дұрыстығын тексереді[1,15-19]. Сонымен қатар, грамматикалық қателерді түзетіп, шығармашылық тапсырмаларды орындау барысында ұсыныстар береді. Бұл мұғалімнің уақытын үнемдеп, әрбір оқушыға жеке тапсырма мен сұрақтар беру арқылы білім сапасын арттыруға септігін тигізеді. Жасанды интеллект әрбір

оқушының жеке қажеттілігі мен даму деңгейіне қарай оқыту бағдарламаларын құра алады. Оқушылардың әлсіз тұстарын анықтап, оларды жетілдіруге бағытталған жекелендірілген тапсырмалар ұсыну арқылы ЖИ оқу үдерісін персонализациялауға мүмкіндік береді. Бұл тәсіл әрбір оқушының өзіндік қарқынын ескере отырып, оның оқу процесіне тиімді түрде араласуына жағдай жасайды. Жасанды интеллектті қолдану арқылы оқушылардың сөйлеу және жазу дағдыларын дамытуға болады.

ЖИ қазақ тіліндегі сөздерді дұрыс айтуға, жазуға көмектесетін дауыстық көмекшілермен жұмыс істей алады. Бұл технология оқушылардың дұрыс айтылым мен жазылым дағдыларын жетілдіруге септігін тигізеді. Сонымен қатар, ЖИ арқылы оқушылардың жазбаша жұмыстарындағы грамматикалық қателерді түзетуге болады, бұл олардың жазу қабілетін жақсартуға көмектеседі. Қазақ әдебиеті сабағында ЖИ оқушыларға әдеби шығармаларды талдауға көмектесетін құрал ретінде қолданылуы мүмкін. Мысалы, ЖИ әрбір шығарманың жанрын, құрылымын, негізгі идеясы мен тақырыбын анықтап, оны түсіндіруге мүмкіндік береді. Шығарманың кейіпкерлері мен оқиғаларын талқылау арқылы оқушылардың сыни ойлау дағдыларын дамытуға болады. Бұл орайда ЖИ әдеби шығармалардағы символизм, метафоралар мен автордың қолданған әдеби тәсілдері туралы түсінік береді. Жасанды интеллектпен жұмыс істеу оқушыларға жаңа технологияларды пайдалану арқылы оқу процесін қызықты әрі тартымды етеді. Жиі жаңартылып отыратын автоматты тапсырмалар мен ойындар оқушылардың белсенділігін арттырып, олардың қызығушылығын оятады [2,42-47]. Сонымен қатар, ЖИ арқылы әрбір оқушының жетістіктері туралы жекелей кері байланыс алуы мүмкін, бұл олардың оқуға деген ынтасын күшейтеді. Мұғалімдер үшін ЖИ жүйелері тестілер мен тапсырмаларды автоматты түрде бағалап, оларды түзету жұмыстарын жеңілдетеді. Бұл мұғалімдерге оқушылармен жеке жұмыс жасауға көбірек уақыт бөлуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ, ЖИ уақытылы кері байланыс ұсыну арқылы оқушылардың нәтижелерін талдап, оқу процесін түзетуге көмектеседі. Жасанды интеллект білімді бағалаудың объективтілігін қамтамасыз етеді. Оқушылардың білім деңгейі автоматты түрде тексеріліп, бағаланады, бұл оқу процесінде әділдікті сақтауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ЖИ шығармашылық тапсырмаларды тексеруде қателіктерді байқап, шешімдер ұсына алады. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда жасанды интеллекттің қолданылуы білім беру процесін жаңғыртып, оқушылардың білім сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Жасанды интеллекттің көмегімен оқушылар жеке оқыту жоспарлары мен тапсырмаларды орындап, өздерінің білімдерін тереңдетеді. Әсіресе, мәтіндермен жұмыс істеу, шығармашылық тапсырмалар мен тестілерді орындау барысында ЖИ технологиясы оқушыларға тиімді көмек көрсетеді.

Сонымен қатар, бұл технология мұғалімдерге оқу процесін оңтайландыруға, уақыт үнемдеуге және оқушылармен жеке жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Бұдан бөлек, ЖИ-ды қолдану оқушылардың қазақ тілін үйренуге деген қызығушылығын арттырып, олардың тілдік дағдыларын дамытуға септігін тигізеді. Дегенмен, бұл технологияны тиімді пайдалану үшін мұғалімдердің цифрлық сауаттылығын арттыру, жаңа құралдарды пайдалану дағдыларын дамыту және оқушылардың ЖИ-ға деген қызығушылығын қалыптастыру қажет. Жасанды интеллекттің қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде қолданылуы — білім берудің жаңа дәуіріне жол ашатын маңызды қадам болып табылады [3,84]. Жаканы интеллекттің қазақ тілі мен әдебиетін оқытудағы ықпалы тек қана бүгінгі таңда емес, болашақта да өзінің маңыздылығын сақтайды. Бұл технологияның дамуы мен жетілуі оқу процесіне көптеген жаңашылдықтар әкелуі мүмкін. Қазіргі уақытта ЖИ жүйелері тек

қолжетімді оқыту құралдарын ұсынумен шектеліп отыр, бірақ болашақта оның мүмкіндіктері әлдеқайда кеңейіп, жаңа білім беру әдістері мен тәсілдерін жасауға жол ашады. Жасанды интеллекттің дамуы әртүрлі салаларда, әсіресе білім беру саласында, зор ықпал етіп жатыр. Қазіргі таңда ЖИ тек қарапайым тапсырмаларды орындауға қабілетті болса да, оның алгоритмдері мен мәліметтер базалары үнемі жаңартылып, жетілдірілуде. Бұл өз кезегінде қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде ЖИ-дің мүмкіндіктерін арттыра түседі. Тілдің табиғатын терең түсіну: Болашақта ЖИ тілдік құрылымдарды және әдеби шығармалардағы тілдік мән-мағыналарды әлдеқайда тереңірек талдай алады. Мысалы, әдеби шығармалардың ішкі құрылымын, кейіпкерлердің эмоциялық жағдайларын, мәтіндердегі символизмді, сондай-ақ, шығарманың тарихи контекстін анықтау арқылы оқушыларға терең әрі жан-жақты түсінік береді. Бұл қазақ тілін үйренушілерге қазақ әдебиетінің түпқазынасына терең енуге мүмкіндік береді.Қорытындылай келе, қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқытуда жасанды интеллекттің қолданылуы білім беру жүйесін жаңғырту мен оқушылардың білім сапасын арттыруда маңызды рөл атқарады. Жасанды интеллект мұғалімдерге оқу процесін жеңілдетіп, оқушыларға тиімді көмек көрсетуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл технология қазақ тілін үйренуге деген қызығушылықты арттырып, шығармашылық ойлау мен сыни талдау дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Болашақта ЖИ-дің мүмкіндіктері артып, ол білім беру саласында жаңа көзқарастар мен тәсілдерді қалыптастырады. Алайда, оның тиімді пайдаланылуы үшін қажетті инфрақұрылым мен мұғалімдердің цифрлық сауаттылығын арттыру мәселелері шешілуі тиіс. Жасанды интеллекттің әлеуетін толық ашу үшін, қазақ тілі мен әдебиетінің ерекшеліктеріне сай арнайы жүйелер мен құралдарды дамыту қажет.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әбдікәрімов Б. Жасанды интеллект және оның білім беру саласындағы мүмкіндіктері // Білім берудегі жаңа технологиялар. – 2020. – №2. – Б. 15–19.
2. Әлқұлова Н.Ш., Құсайынова А.С. Қазақ тілі мен әдебиеті сабағында цифрлық технологияларды қолдану ерекшеліктері // Абай атындағы ҚазҰПУ Хабаршысы. – 2021. – №3(75). – Б. 42–47.
3. Бектемісова А. Қазақ тілі мен әдебиетін оқытуда жаңа технологияларды тиімді пайдалану жолдары: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Қазақ университеті, 2022. – 84 б.

КЕҢЕСТІК КЕЗЕҢДЕГІ МӘДЕНИЕТ САЛАСЫНДАҒЫ ЖЕТІСТІКТЕР МЕН ҚАЙШЫЛЫҚТАР

Нұрғалиева Фариза Нұрлыбекқызы, Кадымбергенова Назгуль Рашидовна,
Ақтөбе қаласы Ш. Құдайбердіұлы атындағы
№66 жалпы білім беретін орта мектебінің тарих пәні мұғалімі

Бөлім: Мәдениет, білім және ғылымның даму	
Сынып: 10 «Б»	
Оқу мақсатттары	10.4.2.1 Кеңестік дәуірде Қазақстан мәдениет саласындағы жаңа бағыттарды және жанрларды анықтау 10.4.2.2 кеңестік дәуірдегі мәдениеттің даму ерекшеліктерін қорытындылай келе, жетістіктер мен қайшылықтарды талдау
Сабақ мақсаты	Кеңестік дәуірде Қазақстан мәдениет саласындағы жаңа бағыттарды және жанрларды анықтап, кеңестік дәуірдегі мәдениеттің даму

	ерекшеліктерін қорытындылай келе, жетістіктер мен қайшылықтарды талдау.
Бағалау критерийлері	✓ мәтінмен танысып, қазақ кеңес әдебиеті өкілдерінің шығармалары қандай тақырыпта жазылғандығын анықтайды. ✓ Кеңестік дәуірдегі шығармаларын талдайды. ✓ Қазақстандағы өнер салалары бойынша постер немесе презентация дайындайды.
Тілдік мақсаттар	**Пәнге қатысты лексика мен терминология:** Оқушылар цензура, социалистік реализм,догма .Атеизм, идеология, социалистік реализм ұғымдарын түсіндіреді **Диалогқа /жазылымға қажетті тіркестер:** Социалистік реализм дегеніміз.... Қазақ әдебиетінде социалистік реализмнің көрініс табу себептері... Реалистік бағыттағы жазушылар... Кеңестік қазақ әдебиетінің жетістігі ретінде..... бағалайды Кеңестік идеология әдебиет пен өнерге.... әсер етті. Кеңестік кезеңдегі мәдениет саласындағы **жетістіктер** ... Кеңестік кезеңдегі мәдениет саласындағы **қайшылықтар** ... **Ұлттық жаңғыру** кезеңіндегі мәдениеттің дамуы... ..... **жаңа бағыттар мен жанрлар** пайда болды. **Халықаралық мәдени кеңістікке кірігу** процесі нәтижесінде .
Құндылықтарды дарыту	тұлғааралық қарым-қатынасты дамытуға және бағалауға мүмкіндік беретін жұптық және топтық жұмыстарды қолдану; - жеке тұлғаның пікірін ескеру және әрбір ойдың құндылығын құрметтеу; Құндылықтар:патриотизм, ұлттық сана-сезім, төзімділік, бостандық, кедейшілікпен күрес.
Пәнаралық байланыстар	*Дүниежүзі тарихымен байланысты, өйткені ғаламдық мәселелер туралы мәліметтер кездеседі.*
АКТ қолдану дағдылары	*Қажетті ақпаратты алу және өңдеу дағдысы дамытылады.*
Бастапқы білім	Қазақ халқының әдеби мен музыкалық мұрасы «Quizizz» әдісі бойынша үй тапсырмасын сұрау
Тарихи концепт	***Дәлел***

Сабақ кезеңдері	**Педагог әрекеті**	**Оқушы әрекеті**	**Бағалау**
Басы	**Ұйымдастыру кезеңі**. Амандасу Сабаққа сәттілік тілеу Үй тапсырмасын сұрау «Quzizz» платформасы бойынша сұрау Жаңа сабақтың мақсатын түсіндіріп, тақырыпқа шолу жасау	**(М)** Сабақты келесі сұрақтарды талқылаудан бастаңыз: Мәдениетке идеология әсер етеді ме?Кеңестік идеология мәдениетте қалай көрініс тапты? Неліктен кеңестік	**Оқушылардың сабаққа қатысу белсенділігіне қарай ынталандыру мақсатында қалыптастырушы бағалау жүйесі бойынша бағаланады**

		кезеңде білім мен ғылым, өнер салалары қарқынды дамыды? Қалай?	
Ортасы	**(М)** 1 тапсырма **I –топ Кластер әдісі бойынша** (КСРОдағы ислам діні Кеңестік мектептердің құрылымы, сауатсыздықпен күрес) **II- топ Суреттер сөйлейді әдісі бойынша** (Кеңес дәуіріндегі Қазақстандық ғылым мен әдебиет) III- топ Презентация (Социалистік реализм өнер саласындағы жаңғыру) **2 тапсырма** Жеке жұмыс **3 тапсырма « Lumio»** платформасы бойынша оқиға мен жылды сәйкестендір. **4 тапсырма Жұптық жұмыс** 1. Кеңестік кезеңмен бүгінгі күнгі мәдениет (дін, ғылым, әдебиет, кино) саласындағы жетістіктер мен қайшылықтар 2. I- топ 3 дәлел келтір II-топ Венн диаграммасы III- топ 3 сөйлемнен тұжырымда	**Дескриптор:** I-топ 1. Дін мемлекеттен, мектеп діннен толықтай бөлінгендігін анықтайды 2. Сауатсыздықпен күрес барысында бірдей бастауыш, кейін орта білімнің қалыптасқандығын дәлелдейді 3. Кеңес үкіметінің алғашқы онжылдығында жоғары білімнің дамуын талқылайды 3 балл **IIтоп** 1. Кеңес дәуірі тұсында Қазақстандық ғылымдағы өзгерістерге тоқталады 2. 20-30 жылдардағы қазақ әдебиетінің тұлғаларымен танысады 3. Қазақ әдебиетіндегі шығармалардың жанрларын анықтайды 3балл **IIIтоп** 1. Социалистік реализм не екенің түсіндіреді 2. Өнер саласындағы жаңғыртуларды баяндайды 3. Қазақ	**Оқушылардың сабаққа қатысу белсенділігіне қарай ынталандыру мақсатында қалыптастырушы бағалау жүйесі бойынша бағаланады**

		тарихындағы елеулі мәдениеттің дамуына тоқталады 3 балл **Дискриптор** XX ғасырдың 20-30 қазақ әдебиетінің ерекшеліктерін анықтайды. Сәбит Мұқанов өлеңіндегі социалистік реализм көрініс тапқан жолдарын белгілейді. Қазақ әдебиетіндегі Классикалық және социолистік әдебиет өкілдерін жіктейді (3 балл) **(Б)** **Қорытындылау** Кеңестік дәуірдегі Қазақстандағы мәдениеттің дамуының жетістіктері мен кемшіліктерін талдау.	
Соңы	**Кері байланыс:** Рефлексия Пирамида әдісі арқылы	***Тақырып бойынша білгенін айтады***	**Оқушылардың сабаққа қатысу белсенділігіне қарай ынталандыру мақсатында қалыптастырушы бағалау жүйесі бойынша бағаланады**
Үйге тапсырма	**XX ғасырдың 20-40 жылдарындағы қазақ өнерінің ерекшелігі тақырыбына эссе жазу**		

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ТЕЗ ЖӘНЕ БАЯУ ЖИЫРЫЛАТЫН БҰЛШЫҚ ЕТ ТАЛШЫҚТАРЫНЫҢ ОРТАҚ ҚАСИЕТТЕРІ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

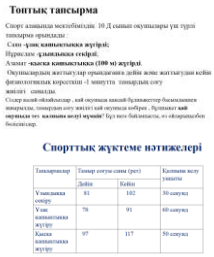
Капашева А.Б., Муратова Г.М.,
Ақтөбе қаласы «SMART BILIM» ЖОББ
мектеп гимназиясының биология пәні мұғалімі

Бөлім:	Координация және реттеу
Пән: Биология Сынып: 10 ҚГБ	
Сабақтың тақырыбы	**§47. Тез және баяу жиырылатын бұлшық ет талшықтарының ортақ қасиеттері мен ерекшеліктері.**
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары:	10.1.6.2 жылдам және баяу жиырылатын бұлшықет талшықтарының ортақ қасиеттерін, орналасуы мен құрылысының байланысын орналастыру
Сабақтың мақсаты:	тез және баяу жиырылатын бұлшықет талшықтарының ортақ қасиетін сипаттау; тез және баяу жиырылатын бұлшықет орналасуы мен құрылысының байланысын орнату;
Бағалау критерийлері:	Жылдам және баяу жиырылатын бұлшықет талшықтарының ортақ қасиеттерін анықтайды Бұлшықет талшықтарының құрылысы мен орналасуы арасындағы байланысты түсіндіреді Құрылыстық ерекшеліктерін салыстырады

Сабақтың барысы

Уақыты	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Басы	Психологиялық ахуалды қалыптастыру. Қайырлы күн достым, Қайырлы күн болсын! Бүгінгі күн біз үшін, Сәттілікке толсын! ЖИ видео қаратпа -ҚР Парламент Мәжілісінің депутаты ,қазақ тілді блогер, тіл жанашыры, танымал тұлға ЖИ Д.Мұқаев сөзі Құрметті "Смарт -білім" мектеп гимназиясының 10 З сынып оқушылары! "Адам бойындағы ең тамаша нәрсе-білім мен ақыл " деп Жүсіп Баласағұн айтқандай ешқашан адам баласына білім көптік етпеген. Оқушы үшін білім-болашақтың кілті. Бүгінгі сабақта ойларың ұшқыр, жауаптарың нақты, ұстаздарың мен сыныптастарың белсенділіктеріңе қызықсын! Сабақ барысында	ЖИ видео арнау тындайды Жағымды психологиялық ахуал қалыптасады 		Видео blob:https://web.whatsapp.com/832f0d74-f752-4578-a947-eda70f7b747f https://www.classtools.net/random-group-generator/

	өздеріңді сенімді ұстап, бар білімдеріңді көрсетіңдер! Бүгінгі ашық сабақтарыңа сәттілік тілеймін! **Топқа бөліну 1 -топ "Баяу талшықтар"** **2- Топ "Тез талшықтар"** **3- Топ "Аралас талшықтар"** **Жаңа сабаққа кіріспес бұрын өткен сабақты еске түсіріп жіберейік** 1. Цифрлы платформа сұрағы wordwall платформасында әр топқа 4 сұрақтан қойылады Бейнематериал қарау Бұл бейнематериалда адамның қандай мүшесі туралы айтылған ? Соның ішінде неге баса назар аударылған деп ойлайсыңдар? Олай болса бүгінгі сабағымыз "Бұлшықеттің жиырылуы, жылдам және баяу жиырылуы" туралы болмақ. Сабақ тақырыбы, мақсаты таныстырылады. Оқулықпен жұмыс .Топтық жұмыс 1- Топқа "Бұлшықет талшықтарының құрылысы.Адам бұлшық еттері" 2- "Баяу жиырылатын талшықтар ерекшеліктері" 3- "Тез жиырылатын талшықтар ерекшеліктері Дескриптор: Дескриптор: Бұлшықет талшықтарының құрылысы мен қызметі арасындағы байланысты анықтайды. Жылдам және баяу жұмыс істейтін бұлшықет талшықтарының құрылысымен танысады. **Жаңа сабақты мұғалімнің қорытындылауы**	Тұрақты топ принципінде 3 топ таныстырылады. Сұраққа жауап береді WhatsApp Video КІРІСПЕ БҰЛШ ЕТ.mp Дәптерге жаңа тақырыпты жазады. Болған топ 3 шапалақ соғады немесе Сигналдық карточкаларын көтереді. Топтар берілген тақырыпты оқушылар кезек - кезек тақтаға шығып талдайды, постер қорғайды.	Мадақтау сөздері БК: әр дұрыс сұраққа жауап бергені үшін 1 балл Топтардың бірін бірі бағалауы Көңіл күй смайликтері арқылы топтар бір бірін бағалайды. Топтарды бағалау критерийлері 1.Сұраққа жауаптың шындығы 2.Бақылауы 3.Постердің эстетикалығы Барлығы 3 балл	https://wordwall.net/ru/resource/90024669 https://teacher.gynzy.com/en/board/ УАҚЫТ А-2 қағаз , маркерлер, түрлі түсті суреттер Бұлшықет талшықтары суреттері
Жаңа сабақты бекіту	**1- тапсырма. Әр топқа тапсырма беріледі** **1- топқа Зертханалық ыдыстарда**	Құстың төс бұлшықеті мен сиырының бұлшықеті айырмашылығы неде?	**Дескриптор:** - Бұлшықеттің қызметі	Тауықтың еттері , мал еттері ,ақ халат,

тапсырмалары	Тауықтың төс еті, сан еті, малдың қызыл бұлшық еті Сұрақ : Берілген еттер түсі қандай, неге байланысты , құрылысы мен қызметі арасындағы байланыс қандай? **2- Топқа бейнематериал бойынша тапсырма:** Спорт алаңында мектебіміздің 10 Д сынып оқушылары үш түрлі тапсырма орындады : Саян ұзақ қашықтыққа жүгірді Нұрислам -ұзындыққа секірді; Азамат -қысқа қашықтыққа (100 м) жүгірді. Оқушылардың жаттығулар орындағанға дейін және жаттығудан кейін 1 мин жүректің соғу жылдамдығы тамырдан саналды. Сіздер қалай ойлайсыздар , қай оқушыда қандай бұлшықеттер басымдықпен жиырылды, тамырдың соғу жиілігі қай оқушыда көбірек , қай оқушыда тез қалпына келуі мүмкін? Бұл неге байланысты, түсіндіріңіздер **3- Топқа "Жасырын цифрды тап"** Бұлшықеттің құрылысы мәтініндегі цифрларды пайдалана отырып , есеп орындайды, анықталған цифрдағы спорт түрін , оның басым бұлшықет талшықтарын анықтайды. 	 Стадион 10 Д кл.mp4 	мен қасиеттерін нақтылайды. **Бағалау:** Фишка беру арқылы Дұрыс жауапқа 2 балл	резеңке қолқап , ұлғайтқыш қол әйнегі Бейнематериал Спортшы суреттері Спорт түрл
Сергіту сәті	Баяу және тез жиырылатын бұлшықет түрлері басымдық көрсететін спорт түрлері туралы айта отырып, әр топ ер балаларын қол күрестір.у Мектептің дене шынықтыру пәнінің мұғалімі қатысып , төрешілік етеді, осы спорт түрі туралы мағлұмат береді. **4- Тапсырма Жеке жұмыс**	 Әр оқушы дәптерге орындайды,	**Дескриптор :** - спорттың белгілі түрі үшін бұлшықет талшықтарының қандай түрлері дамытылаты	Спортшы суреттері Спорт түрлері

<table>
<tr>
<td></td>
<td>Дәптермен жұмыс
Оқушыларға таратпа қағаздар таратылады. Бүгінгі сабақ бойынша қорытындылау сұрақтары жазылған кестені толтыру.
Кесте
<table>
<tr><th>Р/с</th><th>Салыстыру параметрлері</th><th>Баяу талшықтар</th><th>Жылдам талшықтар</th></tr>
<tr><td>1</td><td>Тез шаршау</td><td></td><td>+</td></tr>
<tr><td>2</td><td>Аяқ-қол бұлшықеттерінің терең қабатында</td><td>+</td><td></td></tr>
<tr><td>3</td><td>Аэробты тыныс алу типі</td><td>+</td><td></td></tr>
<tr><td>4</td><td>Шаршауға деген шыдамдылық</td><td>+</td><td></td></tr>
<tr><td>5</td><td>Миоглобиннің болмауымен ерекшеленеді</td><td></td><td>+</td></tr>
<tr><td>6</td><td>Ұзақ уақыттық күш түсуге қабілетті</td><td>+</td><td></td></tr>
<tr><td>7</td><td>Қысқа мерзімді күш түсу кезінде белсенді</td><td></td><td>+</td></tr>
<tr><td>8</td><td>Митохондриялары аз</td><td></td><td>+</td></tr>
<tr><td>9</td><td>Футбол, баскетбол,арқан тарту кезінде белсенді</td><td></td><td>+</td></tr>
<tr><td>10</td><td>Велоспорт, Көкпар ойыны кезінде белсенді</td><td>+</td><td></td></tr>
</table>
</td>
<td>тақтадан дұрыс жауаппен өзін-өзі тексереді.</td>
<td>ндығы туралы біледі.
Бағалау:
Мадақтама сөздер арқылы.</td>
<td></td>
</tr>
<tr>
<td>Қосымша тапсырма</td>
<td>4-тапсырма. Жеке жұмыс.
«Күш , бұлшықет »туралы мақал мәтелдер айту
Жағдаяттық тапсырма орындау
</td>
<td></td>
<td>Дескриптор:
-өз ойын жеткізе біледі.
Бағалау:
Мадақтау сөздері</td>
<td></td>
</tr>
<tr>
<td></td>
<td>Сабақты қорытындылау
Топты бағалау , жеңімпаз топқа кубок табыстау</td>
<td></td>
<td></td>
<td></td>
</tr>
<tr>
<td></td>
<td>Ой толғаныс
- Балалар, бүгінгі сабақ бойынша өз пікірлеріңізді жазыңыздар
Кері байланыс:
Үйге тапсырма беру §46 оқу</td>
<td>Сұрақтарға жауап береді</td>
<td>Мадақтау сөздері</td>
<td>https://padlet.com/na444n/padlet-qgv2upwsjr39a7g</td>
</tr>
</table>

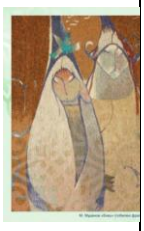
«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ДӘСТҮРЛІ ТОҚЫМА ӨНЕРІ. ҚАЗАҚ КІЛЕМДЕРІ. АЛАША. КІЛЕМ ТОҚУ. ГОБЕЛЕН. ҚАЗІРГІ КІЛЕМДЕР ҮЛГІЛЕРІ

Мұхамбетова Ләззат Бақытжанқызы,
№3 Қарауылкелді орта мектебінің көркем еңбек пәнінің мұғалімі,
Қайсарова Венера Тұрарқызы,
«Қ. Жазықов атындағы олрта мектебі» КММ-нің
көркем еңбек пәнінің мұғалімі

Бөлімі	Сәндік қолданбалы өнер
Сынып: 9 қыздар	
Тақырыбы:	Қазақстанның дәстүрлі тоқыма өнері. Қазақ кілемдері. Алаша. Кілем тоқу. Гобелен. Қазіргі кілемдер үлгілері.
Оқу мақсаты:	9.1.2.1 өнер туындыларының тарихи және мәдени шығармаларындағы материалдар мен стильдерді жариялауда көпшілік назарының әсерін қарастыра отырып, салыстырмалы талдауды жасау; 9.1.3.1 шығармашылық ойды жүзеге асыру мен дамытуда алғашқы және қазіргі ақпарат көздерін мақсатты түрде және өнімді қолдану (ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану); 9.2.2.2 әртүрлі өнеркәсіпте технологиялық және өдірістік үдерістер туралы білімдері мен түсінігін көрсету
Мақсаты:	Оқушылар тарихи және мәдени өнер туындыларындағы материалдар мен стильдерді салыстырып талдайды және олардың көпшілікке қалай әсер ететінін түсіндіреді. Оқушылар шығармашылық идеяларын жүзеге асыруда дәстүрлі және заманауи ақпарат көздерін, сондай-ақ АКТ-ны тиімді пайдаланады. Оқушылар өнеркәсіптегі түрлі технологиялық және өндірістік үдерістер туралы білімдерін көрсетіп, олардың мәнін түсіндіреді.
Құндылықтарға баулу:	Тәуелсіздік және Отаншылдық: Өз халқына деген сүйіспеншілігін білдіру және ұлттық мәдениетті құрметтеу.

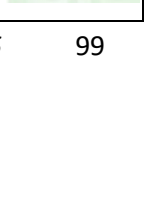
Сабақтың барысы

Сабақтың кезеңі/уақыт	Педагогтың әрекеті	Оқушылардың әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Басталуы 3 минут	**Ұйымдастыру кезеңі.** Сәлемдесу. Оқушыларды түгелдеу, құрал-жабдықтарды тексеру. Өткен сабаққа шолу. **Психологиялық ахуал қалыптастыр** оқушылардың көңіл-күйіне назар аудару. **Миға шабуыл стратегиясы**: Қазақ кілемдері жайында не білесіңдер?	Оқушылар мұғаліммен амандасады. Бір-біріне сәттілік тілейді. Бүгінгі көңіл-күйлерімен бөліседі. Орындарына жайғасады. **Оқушылардан болжамды жауап:** **Қазақ кілемдері** — бұл қазақ халқының ұлттық қолөнері, дәстүрлі сәндік қолданбалы өнер	**Қалыптасты рушы бағалау:** мадақтау. **Жарайсында р!**	Презентация.

		түрлерінің бірі. Кілемдер көбінесе жүннен тоқылып, үй ішін безендіруде қолданылған. Олардың әртүрлі түстері мен өрнектері болған, бұл өрнектер көбінесе табиғат пен тұрмыстан алынған. Қазақ кілемдерінің ерекшелігі – оларда геометриялық және өсімдік тектес оюлар мен мотивтер көп кездеседі. Кілемдер өмірде тек сәндік мақсатта ғана емес, сонымен қатар практикалық мақсатта да қолданылған, мысалы, жерге төсейтін төсеніш ретінде.		
Ортасы 35 минут	**Жаңа білімді меңгерту.** Тоқымашылық Ткачество Weaving Пазырық түкті кілемі б. з. д. V-IV гг. Аңызға жүгінсек, парсы кілемінің озық үлгісі саналатын Хұсрау патшаның «Көктемгі кілемі» өте үлкен болған: ұзындығы 122 метр. ені 30 метрге дейін жеткен. Кілем VI ғасырда парсылардың римдіктерді жеңіп, Араб түбегін басып алу құрметіне тоқылған. Ол алтынмен, күміс жіптермен өрнектеліп, асыл тастармен көмкерілген. Кілемде гүлденген бақша нақты көлемде бейнеленген. Қолданбалы өнер әрдайым халық мәдениетінің ажырамас бөлігі болып келді. Сол арқылы ұлттың ақыл-	Оқушылар мұғалімнің ақпаратын тыңдайды. Сабақта белсенділік танытып ойлармен бөліседі.		 Ұлттық мәдениетті насихаттау

	парасаты, болмысы, мінезі, тұрмыс-салты көрінеді, ол ұрпақтан ұрпаққа мирас болып отырады. Кілем тоқу өнерінің бірнеше мыңжылдық тарихы бар. Адамзат ба ласы малдың жүнін кәдеге жара- та бастаған кезден-ақ кілем тоқумен айналысқан. Ежелгі Мысырдың монументтерінде тоқыма ста- ноктардың суреттері сақталған. Бұл суреттер біздің заманымызға дейінгі XIV ғасырға тән. Археологиялық және этнографиялық дереккөздерде көрсетілгендей, кілем көбінесе Түркия, Парсы елі (қазіргі Иран), Кавказ, Түркістан, Ауғанстан, Пәкістан, Непал, Үндістан мен Қытайда тоқылған. Қолдан тоқылған кілемдер Испанияда да өндірілген. Алғашқы кілем бұйымдарының нақты қашан тоқылғаны белгісіз. 1949 жылы Алтайдың Пазырық деген алқабында сақ қорғандарының арасынан түкті кілем табылған. Бүгінгі таңда біздің заманымызға дейінгі V-IV ғасырларға тән Пазырық кілемі қолдан тоқылған кілемдердің ішіндегі ең көнесі саналады. Кілемнің түрі өте көп болғандықтан, олардың санын анықтау мүмкін емес. Көбінесе дайындалу тәсілі, материалы т.с.с. қарай кілем бұйымдарын жіктеудің бірнеше принципін ерекшелеп көрсетуге болады. Кілемдер әлеуметтік, экономикалық, мәдени үдерістерге сәйкес дамып,	Оқушылар кестені дәптерлеріне көшіреді. 	Жақсы !	

	жетіліп отырды. Жасанды жіптер мен бояуларды ойлап табу, өнімділігі жоғары мәшине жасау кілемді көпшілік тұтынатын нарыққа жеткізді. Бірақ қоғамның қарқынды дамуы мен ғылыми- техникалық үдерістің ілгерілеуіне қарамастан, қазіргі кілемдер өзіндік ерекшелігін сақтап қалды. Көздің жауын алатын қолдан тоқылған кі- лемдер бүгінгі таңда да шынайы өнер туындысы саналады. Кілем тоқу өнері қазақ халқының көркемдік жағынан өзін-өзі танытудың бірден-бір түрі, бұл өнерде ұлттың тарихы мен мәдениетінің ерекшеліктері көрініс тапқан. Бүлдіршін кілемде қаз тұрып, тәй- тәй басып, алғашқы қадамдарын жасаған. Қазақта қыздың жасауы кілемсіз болмаған. Кілемді қадірлі қонағына сыйға тартқан. Тоқыма бұйымдар үйдің сәнін кіргізген. Кілем тоқу қазақтың ертеден келе жатқан қолөнері. Оның тарихы бес мың жылдан асады. Өңін жоғалтпай, жақсы сақталған көне кілемдер бүгінде әлемдегі атақты мұражайлардың топтамаларында өз орнын тапқан. Қазақтың тоқыма бұйымдарының пішіндері мен ою-өрнек нақыштары ғасырлар бойы қалыптасып, үздіксіз жетілдірілді. Тоқу құпия- лары сақталып, ұрпақтан ұрпаққа беріліп келеді. Кілем бұйымдарын дайындаумен негізінен	**Оқушылардың болжамды тапсырманың орындалуы:**	**Дескриптор:**	 **Gemini** – қысқаша анықтама, тарихи деректер алу.

	әйелдер айналысқан. Қыздар бала кезінен бұл қолөнер түрін әжесінен, анасынан, әпкесінен үйренген. Ертеде тоқыма өнеріне байланысты түрлі жол-жоралғы, өзіндік әдет-ғұрыптар жасалған. ◈ Тоқыма өнеріндегі қауіпсіздік ережелері 1. **Жұмыс орнын ұйымдастыру** Тоқу станогын немесе құрал-жабдықтарды орнықты етіп қою. Үстелде артық заттар болмауы керек. Жарық жеткілікті болуын қадағалау. 2. **Құрал-жабдықтарды қолданғанда** Инені, бізді киімге қыстырмау, арнайы қорапшада сақтау. Қайшыны сабымен беру, ашық күйде қалдырмау. Ілмек, ширатқыш құралдарды мұғалімнің рұқсатымен қолдану. 3. **Жіппен жұмыс кезінде** Жіпті ауызбен тістеп үзбеу. Жіпті тарқатқанда абай болу, шатастырмау. Ұзын жіппен ойнамау, жан-жағына соқтырмау. 4. **Станокпен жұмыс кезінде** Жіпті қатты тартып үзбеу. Қолды өткір немесе қатты жерлерге тигізбеу. Станокты босатып қоймау, мықтап бекіту. 5. **Жалпы қауіпсіздік талаптары** Жұмысты мұғалімнің нұсқауымен бастау. Жұмыс кезінде жүгірмеу, ойнамау.	Қазақ халқының тоқыма өнері өте бай және ерекше. Бұл өнердің ішінде кілем тоқу, сырмақ, текемет жасау сияқты бірнеше түрлері бар. Тоқыма өнері қазақтың тұрмыс-тіршілігімен тығыз байланысты және салт-дәстүрлерінде үлкен рөл атқарған. **Дереккөздерді қолдану:** Қазақ халқының тоқыма өнері туралы мен бірнеше дереккөзді қарадым. Кітаптар мен интернеттен оқыған мәліметтеріме қарағанда, қазақ халқының дәстүрлі кілемдері көбінесе жүннен тоқылған. Олардың әртүрлі ою-өрнектері мен түстері бар. Кілем тоқу – ертеден келе жатқан өнер, ол қазір де көптеген ауылдарда сақталып келеді. **Тоқыма өнерінің салт-дәстүрлері:** Қазақ халқының тоқыма өнері тек үйді безендіру үшін ғана емес, сонымен қатар түрлі дәстүрлер мен салт-жораларда қолданылған. Мысалы, **текемет** - қазақтың көшпелі өмір салтында төсеніш ретінде қолданылған. **Сырмақ** - үйдің іші мен төрін әсемдеуге арналған. Кілемдер үйде үлкен маңызға ие болған және қонақ күткенде сәндік ретінде пайдаланылған. Әр кілемнің, сырмақтың,	**1.Дереккөздерді қолдану** **2.Тоқыма өнерінің салт-дәстүрлерін түсіндіру** **3.Салт-дәстүрлердің қазіргі өмірмен байланысы** **4.Өрнектер мен символиканы түсіну** **Қорытынды және жеке көзқарас**	

	Сабақ соңында құрал-жабдықтарды жинап, орнына қою. Қолды жуып, тазалық сақтау. **Тапсырма:** Түрлі дереккөздерді және ЖИ пайдаланып, қазақ халқының тоқыма өнеріне қатысты салт-дәстүрі туралы айтып беріңдер. Тоқуды бастар алдында үй бәйбішесі кілем бастау рәсімін жасаған. Тоқу үдерісі алдымен жүн да- йындаудан басталған. Жуып, кептірген соң жүнді сұрыптап, қолмен тазалаған. Шеберлер жүнді іріктеп таңдаған: тығыз жүнді негіз үшін пайдаланса, түкке биязы жүнді пайдаланған. Кілем дайындауда қой және түйенің көктемде қырқылған жұмсақ жабағы жүні пайдаланылған. Жіптің беріктілігі үшін аздап күзде қырқылған - күзем жүн қосылған. Жіпті ұршықпен иіру арқылы дайындаған. Тоқу үшін өрмек деп аталатын, оңай құрастырылатын көлденең және тік станоктар қолданылған. Бұйымды тоқу барысына, салтдәстүр, жол-жоралғы өткізу рәсіміне туыс-туған, көрші-қолаң және дос-жарандар атсалысқан. Тоқудың аяқталуын шағын мерекекілем той, кілем құру жорасымен атап өткен. Кілем тоқу кеңінен таралған. Бірігіп жұмыс істеген кезде шеберлер өзара тәжірибелерімен алмасқан, бір-біріне көмек көрсете	текеметтің өз орны мен мақсаты болған. **Қазіргі өмірмен байланысы:** Бүгінде тоқыма өнері әлі де маңызды. Көптеген қазақ отбасылары үйлерінде дәстүрлі кілемдер мен текеметтерді сақтап келеді. Сонымен қатар, бүгінгі таңда бұл өнерге жаңаша көзқарас пайда болды: кейбір адамдар тоқыма өнерін заманауи тәсілдермен ұштастырып, жаңа стильде жасауда. **Өрнектер мен символика:** Қазақ кілемдеріндегі ою-өрнектердің үлкен мәні бар. Мысалы, гүлдер мен геометриялық өрнектер өмірдің мәңгілігін, табиғатпен үйлесімділікті бейнелейді. Әр оюдың өз символикалық мәні бар, және олар адамның өмірінің түрлі кезеңдерін немесе маңызды оқиғаларын көрсетеді. **Қорытынды:** Қазақ халқының тоқыма өнері – бұл тек әдемі бұйымдар ғана емес, сонымен қатар қазақ халқының мәдениеті мен дүниетанымының бір бөлігі. Бұл өнер салт-дәстүрлерді сақтап, бүгінгі күнге дейін өз мәнін жоғалтпай келеді.	**Дескриптор: Дереккөздерді пайдаланады. Тақырыпты таныстырады. Бұйымдарды**	

	отырып, шығармашылық қарым-қатынас орнатқан. Сөйтіп, бұл үдеріс мерекеге ұласқан. Шеберлердің қолынан түкті кілем, тақыр кілем, алаша, басқұр, бау, дедеге, туырлыққас, таңғыш және т.б. алуан түрлі кілем тоқылатын бұйымға байланысты бұйымдары шыққан. **Тапсырма:** ЭҚ материалдарын пайдалана отырып, қазақ халқының тоқыма бұйымдары (басылған және өрілген қазақ кілемдерінің түрлері, оларды дайындау тәсілдері) туралы хабарлама немесе таныстырылым дайындаңдар. Сабақ барысында жұмыстарынды көрсетіңдер. Қазақтың жүннен басылған, өрме, тоқылған кілемдері алуан түрлі. Оларды ою-өрнегіне, түстік шешіміне, дайындау тәсілінің өзіндік ерекшелігіне қарай бірнеше топқа бөлуге болады. Жүннен басылған (киіз) кілемдер - текемет, сырмақ, тұскиіз - қой жүнінен дайындалады. Тоқылған кілем бұйымдары жүн, мақта, жібек не синтетикалық материалдардан дайындалады. Да- йындаған кезде негізгі желі жіп пен көлденең арқау жіп бір мезгілде өрілген. Току арнайы тоқыма станогында орындалады. Тақыр кілемдер тік және көлденең тоқыма станоктарында тоқылады.	Оқушылар ақпарат көздерін пайдана отырып тапсырманы дескрипторларға сүйене орындап шығады. Оқушылар тапсырмаларды орындайды. 1. ЭҚ-да берілген материалдарды игеріп, қазақ ою- өрнегінің түрі	**сипатт айды. Презе нтаци я көрсет еді** **Дескр иптор лар: 1.ЭҚ матер иалда рынан ақпар ат табад ы. 2.Кіле м суретт ерін талдай ды.**	

	Жұмыс барысында екі жіп - бойлық (желі) және көлденең (арқау) жіп қолданылады. Түкті кілемдер көбінесе түйінді тоқу тәсілімен көлденең тоқыма станогында тоқылады, сондықтан оларды тоқыма кілем деп те атайды. Негізгі (желі), түйін (түк) жасайтын, түйінді бекітетін (арқау) үш жіп қолданылады. Өрнек сурет бойынша желі жіпке бекітілген түктерден пайда болады. **Тапсырма:** 1. ЭҚ-да берілген материалдарды игеріп, қазақ ою- өрнегінің түрі мен сарындарын зерттеңдер. 2. Оқулықтағы кілем суреттерін қарастырып, шеберлердің қандай ою-өрнек пайдаланғанын анықтаңдар. **Ою-өрнек түрлерін дұрыс атайды және сипаттайды.** Бескесте техникасы бойынша тоқылған кілемдердің композициялық құрылымы (үлкен орталық өріс пен жақтау) түкті кілемге ұқсайды. Ол үзік сызық, үшбұрыш, сызықша, мүйізге ұқсас өскін түріндегі ұсақ, геометриялық өрнектерден тұрады. Шебер керегіне қарай суыртпақтап отырып, арқау мен жіптерге іліп, түр жасайды. Сондық- тан түрлі түсті жүнмен тоқылған бұйымдар кестеленген болып ке- рінеді. Осыдан «бескесте кілем» деп аталған. Оның түстік шешімі ерекше. Әдетте фоны мен ою-өрнекке реңкі ұқсас екі түс	мен сарындарын зерттейді. 2. Оқулықтағы кілем суреттерін қарастырып, шеберлердің қандай ою-өрнек пайдаланғанын анықтаңдайды. Оқушылар тапсырманы орындайды. Кілем тоқу өнері туралы таныстырылым мен бейнематериалдарды зерттейді. Кілем тоқудың бүгінгі күнге дейінгі даму тарихын талдайды. «Кілем - кезеңдер тарихы» тақырыбына эссе жазады.	**Дескриптор лар: Таныстырылым мен бейнематериалдан негізгі ақпаратты анықтайды. Кілем тоқудың даму кезеңдерін сипаттайды. Эсседе жеке көзқарасын білдіріп, ой қорыт**	

	пайдаланылады. Өрнек безендіруіне ерекше мәнер беретін кереғар түстермен толықтырылады. **Тапсырма:** 1. Кілем тоқу өнері туралы таныстырылым мен бейнематериалдарды зерттеңдер. 2. Кілем тоқудың бүгінгі күнге дейінгі даму тарихын талдаңдар. 3. «Кілем - кезеңдер тарихы» тақырыбына эссе жазыңдар. Алаша - түрлі түсті жолақтардан жасалған тоқыма бұйым. Өрмек станогында төсеніш дайындау үшін ені 30-50 см-лік жолақтар тоқылған. Дайын тоқы- маны бірнеше бөлікке қиып, ұзындық бойымен қосып тіккен. Сөйтіп, еденге төселетін бұйым алаша жасалған.		**ынды жасайды.**	
Аяқталуы 5 минут	**Үйге тапсырма:** Тақырып бойынша таныстырылымды аяқтау. аяқтау **Рефлексия:** **Сабақта саған не қызық болды?** – Қай тапсырма немесе жұмыс түрі сені ерекше қызықтырды? – Неліктен бұл сені тартты деп ойлайсың? **Сабақта не қиын болды?** – Қай кезеңде қиналдың? – Бұл қиындықты қалай шештің немесе келесі жолы не істер едің? **Сен үшін бүгінгі сабақтан қандай жаңалық болды?** – Бұрын білмеген қандай	Үй тапсырмасын нақытылап алады. Оқушылар сұрақтарағ жауап береді. **Оқушылардан болжамды жауап:** 1.Қазақ кілемдері көбінесе жүннен тоқылып, табиғаттың бейнесі мен қазақ халқының дүниетанымын көрсететін ою-өрнектермен безендіріледі. Олар геометриялық және өсімдік тектес өрнектермен сипатталады. 2.Алаша – қазақ халқының дәстүрлі тоқымасы, ол әдетте	Өте жақсы! Өте жақсы!	.

	мәліметті немесе тәсілді меңгердің? **Қорытынды.** **1.Қазақ кілемдерінің негізгі ерекшеліктері қандай?** **2. Алаша және кілем тоқу арасындағы айырмашылықты түсіндіріңіз.** **3. Гобелен мен қазіргі кілемдердің негізгі айырмашылығы неде?**	төсеніш ретінде қолданылады. Кілем тоқу – тоқыма өнерінің бір түрі, ол тек сәндік емес, сондай-ақ үйді безендіруге арналған, негізінен кілемдер мен басқа да бұйымдар жасалады. 3. Гобелен – бұл арнайы техниканы қолдана отырып, түстер мен өрнектер арқылы бейнелерді бейнелейтін қолөнер бұйымы. Ал қазіргі кілемдер әдетте индустриалды түрде жасалады, оның дизайны заманауи үлгілер мен әртүрлі стильдерге негізделген.		

БІЛІМ ӘЛЕМІНЕ САЯХАТ

Құрмаш Қамар Қожеліқызы,
Ақтөбе облыстық арнайы "мектеп-интернат-колледж кешені КММ-нің ағылшын тілі пәні оқытушысы,
Тарасенкова Нина Анатольевна,
преподаватель русского языка и литературы
КГУ "Актюбинский областной специальный комплекс" школа-интернат-колледж"

Үш тілдік зияткерлік ойын

Мақсаты: Оқушылардың мемлекеттік тілдің өркендеуіне ,мемлекеттік тілімізді сүюге мемлекеттік тілді аяққа баспай , мәртебесін көтеруге тәрбиелеу,оқушылардың шет тіліне деген қызығушылығын арттыру.

Білімділік: Оқушылардың ойлау қабілетін дамыта отырып, тілге деген қызығушылы - ғын ояту,ағылшын,орыс тілі және қазақ тілін байланыстыра отырып, сөздік қорларын кеңейту.Теориялық білімдерін практикада дағдыландыру . Пәнге деген қызығушылы- ғын арттыру.

Тәрбиелік:Тапсырмаларды орындау арқылы өзіндік ізденістерін қалыптастыру. Бір-біріне көмек көрсетіп,топ, ұжым болып бірлесіп жұмыс істей білуге тәрбиелеу.

Дамытушылық:Оқушылардың ойлау, сөйлеу қабілеттерін дамыта отырып, түзету жұмыстарын жүргізу.

Көрнекіліктер:интерактивті тақта слайд, карточкілер, көркем суреттер.

Барысы: Жүргізуші: Құрметті ұстаздар мен оқушылар! Бүгінгі өткізгелі отырған **«Білім әлеміне саяхат** » атты зияткерлік ойынға қош келдіңіздер! Тіл-халықтың ең басты қазынасы.Үш тұғырлы тіл саясатын қолға алсақта, өз еліміздің

ішінде қазақ тілін өгейсітуге болмайды.Мұндайда «Өзге тілдің бәрін біл,Өз тіліңді құрметте» деген сөз ойымызға орала кетеді.Тіл білу –байлық. Әсіресе өркениеттік өрелік алға шығып,жаһанданудың лебі есіп тұрғанда көп тілді игергенге ешкімнің таласы бола қоймайтыны анық. Сондықтанда қазақ, орыс және ағылшын тілдерін жетік меңгерген ұрпақ қалыптастырып, бәсекеге қабілетті болу мақсатында мемлекетіміз түрлі іс-шаралар ұйымдастырып келеді.

Дорогие учащиеся,участники нашей игры! Сегодня мы проводим с вами интеллектуальную игру.

Dear participants of our game: Today we spend with you the next out of classe work on development of speech and intellect.

В нашей интеллектуальной игре участвует учащиеся 6-10,классов. Игра состоит из 4 туров .Каждый тур имеет свое название.

The pupls of 6 -10th participate in our intellectual game from 4 rounds. Eachroundhasthethreelanguage.

Сейчас каждый из вас должен приветствоватьдруг друга на трёх языках.

Амандасу.Приветствие.Greeting.

Сәлеметсіз бе! Здравствуйте! Good morning!

Жүргізуші 1: Зияткерлік ойынга келгендеріңізге қуаныштымыз, және бұл ойын сіздерге ұнайды деп ойлаймыз.

Жүргізуші 2: Мы рады видеть вас и надеемся, что вам понравится наша игра.

Жүргізуші 3: Welcome to our intellectual game! We are glad to see you we hope that you'll enjoy today game.

1 кезең: «Бәйге».
2 кезең: «Мақал-мәтелдер »
3 кезең: **«Сен білесің бе?».**
4 кезең: «Полиглот»

Жүргізуші 1 : Көп тіл білетін адамға ешқандай кедергі жоқ және кедергілерден еш қиындықсыз өтеді. Олай болса бірінші кезең «Бәйге». Әрбір дұрыс жауапқа 1 ұпайдан аласыздар.

Жүргізуші2: - Well let` s start the 1-st level.
-Are you ready?

Level 1 "Baiga"

1. Қазақстанның астанасын атандар. (Астана)
2.Who is officially head of the United Kingdom ? (TheQueen)
3. Какой юбилей мы отмечаем в этом году в нашей школе? (тридцатилетнийюбилейшколы **)**
4. What's the capital of Great Britain? (London)
5. Қазақ ұлы ақыны,ойшылы, философы кі м? (Абай Құнанбаев)
6.В каком году и в каком месяце состоялось открытие нашей школы (август 1988 года)
7. Қазақстанның мемлекеттік рәміздерін ата ндар? (ту, елтаңба, әнұран)
8. What is Big Ben? (a clock)
9. В каком году школа-интернат была переименована в школу-интернат-колледж**?**(2014 г)
10. Каким профессиям обучают в колледже? (парикмахер и швея)
11. ҚазақстанРеспубликасыныңжаңагимнік ашанқабылданды? (қаңтар 2006 ж.)

Жүргізуші 2: Good of you! We see that you know Kazakh and English languages very well.

Жүргізуші 2: Нургалиева Қ. орындауында тіл туралы өлең жолдары.

Қымбат маған ана тілім, бал тілім.
Қымбат маған дана тілім, ар тілім.
Ақ сүтімен бірге сіңген бойыма,
Анатілі – ардақтұтаралтыным.
Ана тілін жырлап өткен талайлар,
Жырлап өткен Ыбырай мен Абайлар.
Қасиеттіменіңанатілімде,
Өшпесмәнгіалаулағанарай бар.
Өлен – жырменарайланса, тау күліп,
Ардақтымды жырлап өте мәң қылып.
Мағжан, Қасым, Мұқағали жырларын,
Жалғастырыпжаза берем мәңгілік,

Жүргізуші 1: Сонымenкелесікезең«Мақа л-мәтелдер ».

Сіздердің тапсырмаларыңыз мақал-мәтелдерді аяқтап, жасырын сөзді қазақ, ағылшын, орыс тілдеріне аудару керек. Әрбір дұрыс жауапқа 2 ұпайдан аласыздар.

Жүргізуші 1: So, we are lucky that we know such languages as Kazakh, English, Russian. Well our next level is "Proverbs". Your task is to say Kazakh or English or Russian

equivalents of proverbs given below. Youwillget2pointsforyoureachrightanswer.
Жүргізуші 3: Нашследующийтур «Пословицы». Ваша задача :сказать эквиваленты нижеследующих пословиц на английском, или казахском ,или русском языках.
Закаждыйправильныйответвыполучаете2балла.

Level 2"Proverbs"I read Kazakh proverbs, you will find missing word and translate it into Russian, Kazakh and English.
1.Еліші ... бесік. (алтын, золото,gold)
2 .Жүзтенгеңболғанша ,жүз ... болсын. (друзей,досың, friends)
3. Әкекөрген-оқжанар, ...көрген-тонпішер.(ана, мать, mother)
4.Шәкіртсіз- ... тұл.(учитель, ұстаз,teacher)
5. Балаларөмірдің (гүлі,flower, цветы)
6. Білім-... (күш, power,сила)
7. Ғасырөмірсүр,Ғасыр ... (Оқы, учись,learn)
8.Таумен...(mountain , тау,гора) қосылмайды, адамменадамқосылады.
9. ... түскенжерінеауыр.(тас, stone, камень)
10. Денсаулық-зор... (байлық,богатство,rich)

Жүргізуші 3: Послушаем стихотворение о языке.

Родной язык!
Родной язык!
Он с детства мне знаком,
На нём в первые я сказала «мама»
На нём клялась я верности упрямой,
И каждый вздох понятен мне на нём.
Родной язык!
Он дорог мне, он мой.
На нём ветра в предгорьях наших свищут,
На нём впервые довелось услышать
Мне лепет птиц зелёною весной.
Но как родной язык люблю я русский:
Он нужен мне как небо, каждый миг.
На нём живые трепетные чувства открылись мне,
И мир открылся в них.

3 кезең: «Сен білесің бе?». «Знаешь ли ты?». «Do you know?».
Суретті таңдап алып, оны үш тілде айтуларыңыз керек.
You must take pictures and say the word in Kazakh, Russian and English language.
Назови изображения на картинках на трех языках.

Үй-дом-house. Кітап –книга-book. Қарындаш- карандаш-pencil . Доп- мяч-ball. Алма-яблоко- apple. Шар- шарик-balloon. Қалам- ручка- pen.Ит-собака- dog.

Стихотворение
Poems
Motherland
One among many countries
Native land mother .
Native land universe
Native land Kazakhstan.
Kazakhstan
Kazakhstan is my country
Kazakhstan is my land.
I live here with my friends.
Kazakhstan is my country.
Kazakhstan is my land.
I live here with my friends.

4 кезең: . Полиглот-Poliglot
Түстерді ата. Назови цвета.Name colors.
Red - желтый - қызыл
Orange оранжевый- қызғылт сары
Yellow красный - ақ
Green - синий көк
Blue - зеленый- жасыл
Purple- фиолетовый - күлгін
Pink - черный - қызғылт
White- серый- сары
Black - розовый қара
Grey- белый - сұр
Red - красный -қызыл
Orange -оранжевый- қызғылт сары
Yellow – желтый-сары
Green -зеленый - жасыл
Blue - синий-көк
Purple- фиолетовый -күлгін
Pink -розовый - қызғылт
White-белый -ақ
Black -черный -қара
Grey-серый- сұр
«Қызықтыдеректер»

Көрермен қауымға тіл туралы қызықты деректерімізді бөлісекеткеніміздұрыссияқты. Ендеше адамзаттарихындағыкөптілменгерген полиглот ғалымдар мен басқа да тілтуралықызықтыфактілерімізді естеріңізге сала жүріңіздер.

Шығыс ғұламасыӘбунасырӘл-Фараби 70-кежуықтілдіменгерген.

Ұлы Абай орыс, қазақтілдеріменқатарпарсы,арабтілдерінменгерген.

А.С.Пушкин француз, ағылшын, неміс ,итальян, испан, грек, славян тілдерінбілген. Көне еврей тілінзерттеген.

Профессор ҚұдайбергенЖұбанов-көптілді білген адам.Тіпті ана тілімізді салыстырмалы жүйемен үйренугеде,зерттеуге де қажеті бар деп жапон тілін де игерген.

Олай болса, құрметті көрермен , тілді үйрену кеш емес.Ол үшін ниет етіп, көп еңбектену керек.

Вот подошла в концу наша интеллектуальная игра. Для подведения итогов мероприятии слово предоставляется членам жюри. Спасибо за внимание! Изучайтеилюбитеязыки!

Conculision. Dear teachers and participants our competition is over. You know everyting. Thank your very much for the holiday. Good bye !See you soon!

3 жүргізуші бірге:

Әрбір тілде сөйле әлемді таң қылып,
Ана тілін білмей өскен әңгүдік.
Өсер болсаң, байтақ далаң тұрғанда,
Қазақ тілі жасау керек мәңгілік!

Ана тілің - арың бұл ,
Ұятың боп тұр бетте,
Өзге тілдің бәрін біл,
Өз тіліңді құрметте...- деп Қадыр Мырзалиев атамыз айтқандай, мейлі ол орыс тілі болсын, мейлі ағылшын тілі болсын, қай тілді меңгерсек те, өз тілімізге деген құрметіміз, өз тілімізге деген жанашырлығымыз ешқашан өшпесін дегіміз келеді. Осымен біздің бүгінгі зияткерлік ойынымыз өз мәресіне жетті. Назар қойып тыңдағандарыңызға үлкен рахмет. Сау болыңыздар!

ТАСЫМАЛ. БЕСІК ЖЫРЫ.

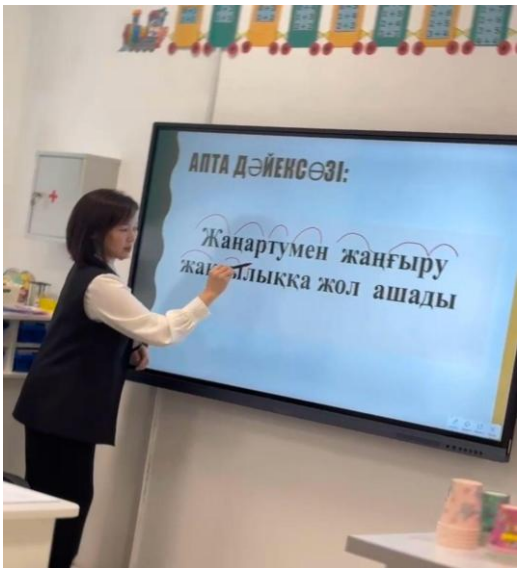
Марат Гүлназ Маратқызы,
Ақтөбе облысы Хромтау қаласы
№1 Хромтау орта мектебінің бастауыш сынып

Пәні:	**Ана тілі**			
Бөлім:	Буын және тасымал			
Сынып:	1 А			
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:	1.4.1.1.айтылуы мен жазылуы бірдей сөздерді көшіріп жазу және есту, есте сақтау арқылы жазу;			
Сабақтың мақсаты	Сөздерді дұрыс тасымал жасауға үйренеді, бесік жырын жаттайды			
Құндылықтар: **Ақпан айы:** **ЖАСАМПАЗДЫҚ ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ**	Сабақ құндылығы: ЖАСАМПАЗДЫҚ ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ Апта дәйексөзі: Жаңартумен жаңғыру жақсылыққа жол ашады			
Сабақтың барысы				
Сабақтың кезеңі// уақыты	**Педагогтің әрекеті**	**Оқушының әрекеті**	**Бағалау**	**Ресурстар**

Сабақтың басы 5 минут	**Психологиялық ахуал қалыпт астыру** Біз қандаймыз қандаймыз Жарқыраған таңдаймыз Бір бірімізді қолдаумыз Пікіріміз құнды Қателесуге болмайды	Өлең жолдарын бірге оқиды		Суреттер
Өткенді пысықтау 5 минут	**Өткенді еске түсіру** «КИНДЕР» әдісі Сөздерді буынға бөліп оқу. Туған жер, Отан, Дархан,дала, қала, қыран, елім.	Сыйлықты таңдап сөздерді буынға бөліп оқиды	**Дескриптор:** Сөздерді дұрыс буынға бөле алады Дыбыстарды ажырата біледі, қолданады	Фишкалар
Сабақтың ортасы 20 минут	**Апта дәйексөзі:** Жаңартумен жаңғыру жақсылыққа жол ашады хормен оқу **Жаңа тақырып Ұжымдық жұмыс** **Тақырыпты ашу** «**Сиқырлы стақандар»** ойыны -Берілген буындарды оқи отырып, құрастыру -Балалар біз не құрастырдық? -Сөздер неден құралады? -Тасымал деген не қалай ойлайсыңдар? "Тасымал" тақырыбын түсіндіру Ережемен жұмыс Құрақ, жұлдыз, бала сөздері жазып келе жатқан жолға сыймаса, қалай жазасың? Балалардың жауабын тыңдау. Балаларға осы сөздерді шапалақпен буынға бөлгізу. Балалармен бірге тұжырымдап, ережемен таныстыру. Жазу жолына сыймаған сөз буынға бөлініп тасымалданады. Сөздердің тасымалданбаған бөлігінен соң сызықша (дефис) қойылады: ұс-таз, дә-рігер, дәрі-гер. **Жұмбақ шешу:** Ғажап екен кіп-кішкентай Сәнді үй. Ішінде ұйықтап жатыр Балқып әлди. Бұл не? –Бесікке кімді жатқызады? –«Бесік жырын» кім орындайды?	Сұрақтарға жауап береді Ережемен жұмыс жасайды Жұмбақ шешеді	**Дескриптор:** Буындап оқиды. Тасымал сөзін анықтайды. **ДескриптоР:** Суретпен жұмыс жүргізеді. Өлеңді	Бесік « Музыка Ереже жазылған

	Суретпен жұмыс Суреттен кімдерді көріп тұрсыңдар? Тағы нені байқадыңдар? Суретке қарап, өлеңнің мазмұнына болжау жасап көріңдерші. Өлең кім жайында болмақ деп ойлайсыңдар? Өлеңнің мазмұнымен жүргізілетін жұмыстар: 1.Өлеңді тыңдатады. 2.Жеке оқушыларға оқытады. **Топтық жұмыс** 1-топ:Сурет пен сөздерді сәйкестендіру кез келген бір сөзді тасымалдау (*тақтада)* 2-топ: Әріптер арқылы сөз құрау Буынға бөліп жазу *(трубочкамен)* ***Қамажай, жорға*** 3- топ: Буындардан сөз құрау бір сөзді тасымалдау *(кір жаяды)* 4-топ: **Зерттеу жүргізу** Күріштің арасынан сөздерді тауып оқып буынға бөліп жаз *(күрішпен)* **ЕБҚ** Анаңның айтатын бесік жырын айта аласың ба? Анаң сені қалай еркелетеді? Мына сөздерді тасымалда Құндызым, шырағым, құрағым, жұлдызым. **ЕБҚ** Гүлді құрастыру ойыны; Буындарды оқып, жұбын табу арқылы **Қосымша тапсырма;** Буындарды сөздерді сәйкестендіру **Дәптермен жұмыс** Көркем жазу С С С С С С С с с с с с с с 2-жаттығу Құрақ-тар, құн-дыз,жұлдыз-ша,ба-ла. Асықпен күй орындау 3-тапсырма **Жұптық жұмыс** - Берілген сөздерді буынға бөл және тасымалда **Wordwall** платформасында тапсырма орындау	«Бесік жырынан» үзінді тыңдайды. Сұрақтарға жауап береді. Тасымалдау жасайды Жеке оқушы жұмыс жасайды Дәптермен жұмыс жасайды Жаттығу жасайды	оқушылардың бәрі оқиды. «Бесік жырының» әуенімен қосылып, оқушылар бірге айтады. **Дескриптор:** Буын, буын саны туралы түсінігі бар Тасымалдау туралы білімін көрсетеді «Фишкалар» әдісі арқылы мадақтау Өте жақсы орындадың! Тамаша жұмыс! **Дескриптор:** Көркем жазу емлесін сақтап жазады Сөздерді буынға бөледі. асымалдау белгісін	плакат Музыка Көркем жазу үлгісі Суреттер Асық Жұмыс парағы Кері
Сергіту сәті 2 минут				

Сабақты қорыту **6**минут Қосымша тапсырма 2минут Кері байланыс 5 минут	 -Әлди әлди бесік жырын қосылып айту **Кері байланыс «Теңге алу» ойыны** Сұрақтарға жауап беру - Бесік жырын кімге арнап айтады? бала - Анасы кішкентай сәбиіне қандай жырмен әлдилейді ? -Бесік жырын кім айтады ? Ана - Асық сөзін тасымалда - Сөздегі буын саны неге байланысты болады ? дауысты дыбыстарға - Қарлығаш сөзін неше тәсілмен тасымалдауға болады? 2 - Балалар сөзін буынға бөл - Алма сөзінде неше буын бар Бесік жырын жаттап келіңдер **Бағалау Оқушыларды мадақтау**	Кері байланыс жасайды	қойып, көшіріп жазады. **Дескриптор:** - Буындарға бөледі. - Тасымалдайды **Дескриптор:** - Сұрақтарға жауап береді. -Алған ақпараттарын қорытындылайды «Білім қоржыны» әдісі	байланыс тақтасы

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ДАРЫНДЫ БАЛАМЕН ЖҰМЫС ЖҮРГІЗУ

Мимықова Дина Саветқызы,
Ақтөбе қаласы №77 ЖББОМ бастауыш сынып мұғалімі,
Абдракманова Гулназ Қалжанқызы,
Ақтөбе облысы,Ырғыз ауданы Қалыбай ауылы
Қалыбай негізгі орта мектебінің бастауыш сынып мұғалімі

ҚР Тұңғыш Президенті Н.Ә.Назарбаев: «Еңсесін енді көтеріп жатқан біздің еліміз үшін дарынды ұрпақтың орны мүлдем бөлек»,-ау дейді. Демек, ұстаздар қауымының оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту, ғылыми насихаттау бағытында интеллектуалды дамуына жол ашу, ғылыми-танымдық қызығушылығын қолдау мақсатында дарынды оқушылармен жұмыс жасауына тура келеді.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» заңында мемлекеттік саясат негізінде ең алғашқы рет «Әр баланың қабілетіне қарай интеллектуалдық дамуы, жеке адамның дарындылығын дамыту» сияқты өзекті мәселелер енгізіп отырғаны белгілі.Өйткені ғылым мен техниканы, өндірісті қазіргідей әлемдік деңгейде дамыту үшін елімізге шығармашылықпен жұмыс жасайтын білімді жоғары дайындығы бар білікті мамандар қажет. Ал ондай мамандар дарынды балалардың ішінен шығады.

Адамның дарындылығы оның жоғары жүйке саласындағы туа біткен қасиетімен тығыз байланысты.Адамға белгілі бір қызметті ойдағыдай атқару мүмкіншілігін қамтамасыз ететін қабілеттердің ерекше қиысу қызметтің сол саласында талант деп атайды.Сонымен талантты адам дегеніміз-жоғары білікті шығармашылық тапқырлықпен жігерлі еңбек етеді. Сонымен дарынды, талантты бала деп баланың, ата-ананың, мектептің үздіксіз еңбегінің жемісін айтуға болады.

Қабілетті балалармен жеке жұмыстарды ұйымдастыру біздің тәжірибемізде төмендегідей негізгі бағыттарды қамтиды.

1. Жан-жақты зерттеу жұмыстарын жүргізу арқылы оқушылардың икемділігін, қабілеттілігін анықтау, оларды топтарға бөлу;
2. Оқу үрдісінің барлық сатыларында әр түрлі топтардағы оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің және дамытудың әдістемелік тәсілдерін жасау;
3. Әр алуан мақсатта жеке дидактикалық материалдардың жүйесін құру;
4. Білімді бағалау, бақылау жүйелерін жетілдіру;

Осы бағыттағы жұмыстарды жүйелі жүргізу нәтижесінде оқушылардың икемділігін, қабілеттерін ашуға, шығармашылық мүмкіндіктерін анықтауға болады.Шәкірттерді топтарға бөлу кезінде олардың оқу және жұмысқа деген қабілеттері ескеріледі. Оқуға қабілеттілік деп оқушының неғұрлым қысқа мерзім ішінде білімнің биік деңгейіне жету қабілетін түсінеміз. Бұл белгі бойынша оқуға қабілеті жоғары, орташа және төмен деп үш топқа бөлуге болады. Оқушылардың жұмысқа қабілеті деп олардың өнімді оқу қызметімен шұғылдануын айтамыз.Жұмысқа қабілеттілік дәрежесі оқушылардың психо-физиологиялық мүмкіндіктерімен,оқуға ынтасы және іскерлігімен анықтайды. Жұмысқа қабілеттілікті арттыруда оқу дәйектілігі, оқуға құлшынысы, денсаулық жағдайы, табандылығы, сезімталдығы, оқудың тиімді тәсілдерін қолдану тағы басқалары елеулі рол атқарады. Жұмысқа қабілеттілігінің де жоғары, орташа, төмен деңгейлері бар. Оқушыларды топтарға бөлу үшін мұғалімдер мен сынып жетекшілер төмендегі бағытта жұмыстар жүргізеді:

А)оқушылардың жеке құжаттарын, мінездемесін, сынып журналын зерттеу.

Ә)оқушының сабақтағы, сабақтан тыс кездегі іс-әрекетіне бақылау жасау, талдау.

Б)әр түрлі формада білім тексеру жұмыстарын ұйымдастырып шәкірттің білім деңгейін айқындау.

В)оқушы білімін өздігінен жетілдіру іскерлігі мен дағдыларының бастапқы деңгейін анықтау мақсатында арнайы тексеру жұмыстарын жүргізу.

Осындай жұмыстарды жүйелі жүргізу және жан-жақты талдау арқылы оқушылардың икемділігін, қабілет мүмкіндіктерін айқындау болады.

Әр мұғалім, тәрбиешінің аса маңызды міндеттерінің бірі әр оқушының бойындағы қабілетті икемділікті көре білу болып табылады. Кейбір оқушылардың қабілеті ерте ашылған гүл сияқты жұрттың бәрін,таңдандырып жарқырап көрінеді, ал екіншілерінің мінез-құлқына, темпераментке байланысты көзге көп түсе бермейді, ал ұстаздың міндеті оқушылардың көзге түсе бермейтін қабілетін көре білу және оны дамытуды жүзеге асыру. Бұл бағытта жұмысты ұйымдастырудың ең басты да, негізгі формасы сабақ болып табылады. Оқу материалының саралап оқытудың сабақ түрінде қолданылуы, негізінен дидактикалық материалдардың мақсаты жүйесі және оқушылардың жеке ерекшіліктеріне қарай әдістемемелік тәсілдерді ұтымды пайдалану арқылы жүзеге асырылады. Қолдану мақсатына қарай дидактикалық материалдар ақпараттық, нұсқаушы, жаттықтырушы, аннотациялық бақылаушы болып бөлінеді.

Бұл материалдардың дені карточка-тапсырма, нұсқаушы парақтар, сызбалар тағы басқа түрінде беріледі. Дидактикалық материалдар ауызша және жазбаша, зертханалық және тәжірибелік, аналитикалық және графиктік сияқты танымды тапсырмаларды орындауды көздейді. Сөйтіп дидактикалық тапсырмалар жеке оқушының да, деңгейлік топтардың да ерекшіліктері мен дайындық дәрежелерін, мүмкіндіктерін ескере отырып жасалған бұл тапсырмаларды орындау нәтижесінде оқушылардың өз күштеріне сенімі, білімді игеруге деген қызығушылығы, ынта-ықласы, қабілеті, қасиеттері ашылады.

Біздің тәжірибемізде шәкірттерге берілетін шығармашылық сипаттағы тапсырмалар сабақ үстінде негізгі бағдарламалық жұмыстар орындалып болғаннан кейін барлық оқушыларға, яғни бүкіл сыныпқа түгел беріледі. Тапсырманы орындаған оқушыға «өте жақсы» бағасы қойылады да, орындамаған оқушыға баға қойылмайды. Шығармашылық сипаттағы тапсырмалар қабілетті шәкірттерді неғұрлым дамытуды көздейді, сондықтан тапсырмалар мазмұны стандартты тапсырмалардан өзгеше болып келеді. Осындай тапсырмаларды жүйелі орындату арқылы оқушылардыың қабілеттерін шыңдауға, ал кейбір көрінбей жүрген оқушылардың қабілеттерін, мүмкіндіктерін көрсетуге мүмкіндік жасауға болады.

Қабілетті оқушылармен жеке жұмыстарды ұйымдастырудың біздің мектебімізде қолданылып жүрген тағы бір пәнді оқып, үйретуге, шығармашылық ситпаттағы тапсырмаларды орындауға ерекше белсенділік көрсеткен оқушылармен жұмыстың арнайы оқу бағдарламасы жасау барысында оқушылар жеке ерекше,қабілет,ынта-ықыласы, дайындағы,мұқият ескеріледі. Осындай бағдарлама бойынша жұмыс жасау қабілеті шәкірттің мүмкінділігін тежемей оның білімге,ғылыми жоба жарыстарына дайындауда төмендегі мәселелерге ерекше көңіл бөлінеді:

1. Тақырыптың ғылыми құндылығы;
2. Аталған тақырыпты ашудағы шәкірт еңбегінің сипаты, қоскан жеке үлесі;
3. Шешендік шеберлігі, сөйлеу мәнері, ойын ұтымды, жағымды жеткізе алуы, өзін ұстауы, аудиторияны тартуы;
4. Көрнекілігі мен ұсынылған материалдың сапалылығы;
5. Жұмыстың көркем безендірілуі.

Қабілетті шәкірттердің бейімділігі одан әрі дамыту, оның шығармашылық қызметін, іс-әрекетін жетілдірудің бір түрі, оларды олимпиадаларға дайындау жұмыстарын ұйымдастыру мектеп бойынша, сондай-ақ пән мұғалімдерінің арнайы жасалынған жеке жоспары негізінде жүргізіледі. Мектепшілік пән олимпиадасының жүлдегерлері, олимпиадаға катысатын үміткер оқушылар арнайы сауалнама негізінде іріктеліп мұғалімдерге бекітіліп беріледі. Бұл оқушылармен дайындық барысы, жоспарланған жұмыстың орындау сапасы мектеп басшылары тарапынан апта сайын тексеріледі, қорытындыланып отырылады. Тексеру кезінде тапсырмалардың талапқа сай іріктеп алынуы, оның орындалу сапасы, пайдаланып жүрген әдебиеттер, оның дұрыс іріктелуі, шәкірт дайындығының деңгейі,т.с.с.егжей-тегжейлі тексеріледі. Осындай жұмыстарды жүйелі жүргізудің нәтижесінде оқушыларымыз облыстық, республикалық олимпиадалардан жүлделі орындарға ие болып жүр.

Құрметті әріптестер! Оқушылардың шығармашылық қабілетін дамыту, ғылымды насихаттау бағытында интелектуалды дамуына жол ашу, ғылыми-танымдық қызығушылығын қолдау мақсатында дарынды оқушылармен жұмыс жасай берейік.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДАҒЫ ЦИФРЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ

Мухамбетказина Марина Мажитовна,
Ақтөбе обл. Темір ауданы Кеңқияқ ауылы,
Кеңқияқ жалпы орта білім беретін
мектебінің бастауыш класс пәндері

Кіріспе:

Қазіргі таңда білім беру саласында цифрлық технологиялар маңызды рөл атқарады. Әсіресе, бастауыш сынып оқушыларына білім беру үдерісінде интерактивті құралдар, мультимедиалық мазмұндар мен онлайн платформалар балалардың оқу материалын тез әрі қызығушылықпен меңгеруіне ықпал етеді. Бұл баяндамада цифрлық технологиялардың бастауыш білім берудегі маңыздылығы, артықшылықтары мен қиындықтары қарастырылады.

Мақсаты:

Бастауыш сынып оқушыларының білім сапасын арттыруда цифрлық технологияларды тиімді пайдалану жолдарын қарастыру, оқыту процесін заманауи талаптарға сай жетілдіру.

Міндеттері:

- Цифрлық технологиялардың оқыту процесіндегі маңызын ашу;
- Тиімді цифрлық платформаларды анықтау және қолдану;
- Мұғалім мен оқушы арасындағы байланыста жаңа әдістерді енгізу;
- Цифрлық құралдарды пайдалану арқылы оқушылардың қызығушылығын арттыру.

Негізгі бөлім:

1. Цифрлық технологиялардың білім берудегі маңызы

Цифрлық технологиялар – оқушылардың оқу үрдісіне белсенді араласуына, шығармашылық қабілетін дамытуына, ойлау жүйесін жетілдіруге жағдай жасайды. Олар оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді.

2. Бастауыш сыныптағы қолданылатын технологиялар:

- Интерактивті тақта
- BilimLand, Kundelik, Daryn.online секілді платформалар
- Видеосабақтар мен анимациялар

- Ойын арқылы оқыту бағдарламалары
- Электронды күнделік пен бағалау жүйелері

Негізгі жұмыс түрлері:

- Сандық оқыту платформаларымен таныстыру (презентациялар, тренингтер);
- Ашық сабақтар мен шеберлік сағаттарын өткізу;
- Электронды ресурстарды сабаққа енгізу (видео, интерактивті тапсырмалар);
- Қашықтықтан оқыту элементтерін пайдалану.

Қолданылатын тиімді платформалар:

- BilimLand, Kundelik.kz, Google Classroom, LearningApps.org, Kahoot, Quizizz, Wordwall
- ZOOM, Microsoft Teams – қашықтықтан немесе гибридті форматтар үшін

Жұмыс түрлеріне мысал:

1. Wordwall арқылы қазақ тілі сабағында "Сөйлем мүшелері" тақырыбында интерактивті тапсырма
2. LearningApps платформасында "Математика: 10 көлеміндегі қосу мен азайту" ойыны

Артықшылықтары:

- Оқушылардың қызығушылығын арттырады
- Көрнекілік және интерактивтілік
- Жеке және саралап оқытуға мүмкіндік береді
- Уақытты үнемдеу және оқу материалын тез меңгерту

Қиыншылықтары:

- Техникалық ақаулар мен интернетке тәуелділік
- Мұғалімдердің цифрлық сауаттылық деңгейі әртүрлі
- Барлық оқушылардың құрылғылармен қамтамасыз етілмеуі
- Сабақ дайындауға қосымша уақыт талап етеді

Мектептегі бастауыш ұжымымен өткізілетін жұмыс түрлері:

- Цифрлық құралдар бойынша тәжірибе алмасу отырыстары
- Әр мұғалім цифрлық сабақ үлгісін көрсетіп, ортақ база құру
- "Цифрлық сағат" апталық жобасы: әр мұғалім бір апта бойы сандық құралдармен сабақ өтеді
- Мектепішілік семинар: "Сандық технология – сапалы білім кепілі"
- Қиындықтарға байланысты кері байланыс жиналыстары, қолдау көрсету

Қорытынды:

Цифрлық технологиялар бастауыш сынып оқушыларына білім беруде үлкен мүмкіндіктер ұсынады. Дегенмен, оны тиімді пайдалану үшін мұғалімдердің кәсіби біліктілігін арттыру, техникалық базаны нығайту және оқушылардың денсаулығын ескеріп, дұрыс режим қалыптастыру қажет. Цифрлық сауаттылық – XXI ғасырдың басты дағдыларының бірі, сондықтан оны бастауыш деңгейден бастап дамыту өте маңызды.

Ұсыныстар:

- Мұғалімдерге цифрлық технологияларды пайдалану бойынша тұрақты семинарлар өткізу
- Мектептерді қажетті құрал-жабдықтармен қамтамасыз ету
- Балаларға цифрлық мәдениетті үйрету
- Ата-аналармен бірлесе жұмыс істеу

АКРОБАТИКАЛЫҚ ЖАТТЫҒУЛАРДЫ ТІЗБЕГІ: ТЕПЕ ТЕҢДІК ЖӘНЕ СЕКІРУ.

Мұхамбетова Жаңылсын Бақытжанқызы,
Сагинов Нурдаулет Нурлыбаевич Ақтөбе облысы,
Байғанин ауданы, Қарауылкелді ауылы
№3 Қарауылкелді орта мектебінің дене шынықтыру пәнінің мұғалімдері

Бөлім- 3	**Гимнастикалық элементтер және оның түрлері**
Күні: 13.11.2024	**Класс: 8** сынып
Сабақтың тақырыбы	**Акробатикалық жаттығуларды тізбегі: Тепе теңдік және секіру**. Кіші аттың биіктігі 120 см секіру
Оқу мақсаттары	8.1.5.1 кең ауқымдағы дене жаттығуларының тактикаларын, стратегияларын және композициялық идеяларын анықтау және бағалай білу
Сабақ мақсаттары	Оқушылардың тепе-теңдік ұстау және ептілік дене қабілеттерін дамыту. Тепе-теңдік жаттығуларын ұқыпты жасауға үйрету,кіші аттан секіру барысында берілген тапсырмаларды орындау кезінде қауіпсіздік ережесін сақтау.
Құндылықтарды дарыту	Ынтымақтастық: өзара жақсы қарым-қатынас орнатады, ынтымақтастық дағдыларын қалыптастырады, бір-біріне көмек көрсетеді. Академиялық әділдік: бір-бірін әділ бағалайды, идеялары мен ой-пікірлеріне құрметпен қарайды. Өмір бойы оқу: алған білімін өмірмен байланыстырады, кері байланыс орнатады, білім алуға деген сүйіспеншілікті қалыптастырады. Патриотизм және азаматтық борыш: отанға деген сүйіспеншілікті, адалдықты, өз іс-әрекеттерімен дәлелдейді. Өзіне және өзгеге құрмет: топтық жұмыс, жұптық жұмыс кезінде жүзеге асырады. Еңбек пен шығармашылық: альтернатив ойынды ұйымдастырады, ойын барысында жеңіске талпынады.

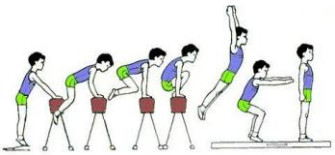
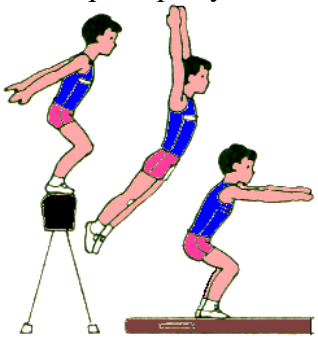
Сабақ барысы

Сабақ кезеңдері/ уақыты	Педагог әрекеті	Оқушы әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 13 мин.	Сәлемдесу. Оқушылардың спорттық киімдеріне назар аудару. Қатарда түзу тұруын қадағалау. Келмеген оқушылардың себебін анықтау. Сабақтың тақырыбымен және мақсатымен таныстыру. Гимнастика (грек тілінен аударғанда "гимназия" -мен	Сабаққа спорттық киіммен келу. Қатарға тұру. Сәлемдесу. Рапорт тапсыру. Сабақтың тақырыбымен және мақсатымен танысу. Техника қауіпсіздігін сақтау. Бой жазу жаттығуларын орындау. - Жүру жаттығулары. -Баяу жүгіру.	Оқушыларм ен кері байланыс жасау 	спорт зал төсеніштер Ысқырғыш Секундомер Доп Конустар Тақта

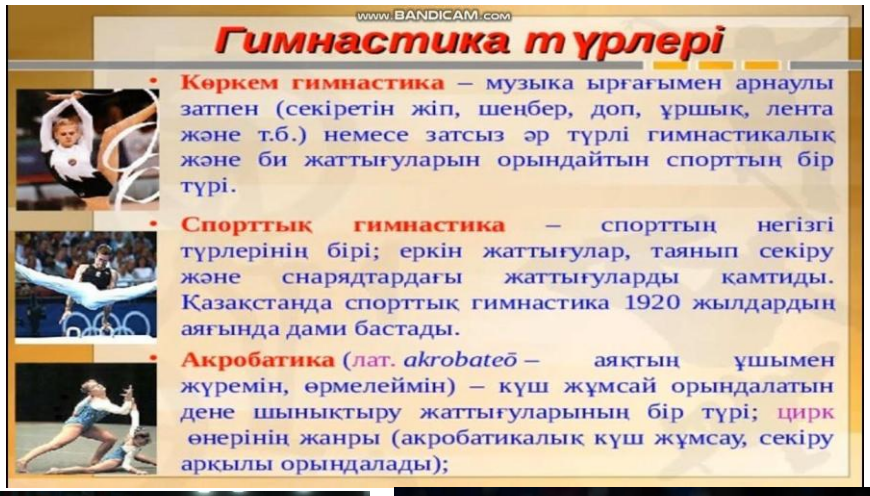
	оқытамын ,жаттықтырамын) деген мағына береді.Ежелгі Грецияда біздің дәуірімізге дейінгі көптеген ғасырларда қалыптасқан Бағалау критерийлерін түсіндіру. Техника қауіпсіздік ережелерімен таныстыру 1.Гимнастикалық жабдықта белгілі бір уақытта бірнеше адамның жаттығу орындауына болмайды 2.Таянып секіру кезінде спортшының жүгіретін жолында және секіріп түсетін жерінде тұруға болмайды 3.Қандайда болсын құрал жабдықтар люорындалатын жаттығуларды мұғалімнің рұқсатынсыз бастауға болмайды 4.Спорт құралдарында мұғалімнің немесе әріптесіңнің көмегінсіз күрделі жаттығулар орындауға болмайды. 5.Спорт құралдарында жаттығуды орындамас бұрын міндетті түрде олардың жарамдылығын тексеріп алу керек Бой жазу жаттығуларын ережеге сай орындалуын қадағалау. Жаттығулар жасаған кездегі оқушыларға қауіпсіздік ережелерін айту. ЖДЖ жаттығуларын көрсету.	-Жүгіру жаттығулары. -Дем алу - ЖДЖ шеңберге тұрып орындау Тыныс жолдарын қалпына келтіру.		

Сабақтың ортасы 27 мин.	Ағаш аттан секіру - гимнастикалық көпсайыстың қарапайым түрлерінің бірі.Ол.ең алдымен күрделі тіреп секіру жаттығуларын меңгеруге көмектеседі.Өйткені секірудің әрбір жекеленген түрлерінде ортақ жайттар көп кездеседі.Ағаш аттан секіру аяқпен көпіршені (мостик) басудан басталады.Көпіршеден серпілуге қолдың алға қарай серпілуі дем береді.Бұл қимыл әрекеттер әрқашан ұқсас және барлық секіру түрлеріне ортақ болып келеді.Сонымен бірге бұлар секіру әдісінің жалпы түп негізін құрайды.Көпіршеге аяқты тіреп секіруді дұрыс үйрену және оны өз бетінше жетілдіру үшін бұл жаттығуды орындау кезеңдерін жақсы білу қажет.Тіреп секіру тұтасымен мынандай кезеңдерден тұрады. 1Екпіндей жүгіру 2Көпіршені басу 3Аяқпен серпілуі 4Қолды ағаш атқа тірегенге дейінгі қалықтап ұшу 5Қолмен серпілу 6Қолмен серпілуден кейінгі қалықтап ұшу 7 Жерге түсу Ағаш аттан секіруге арналған екпіндей	Кіші аттан секіруге арналған қыздырыну жаттығулары Бір орында тұрып ұзындыққа секіру. Жүгіріп келіп секіріп қос аяпен жерге түсу.Жерге түскеннен кейін тепе-теңдікті ұстап қалу. Ағаш аттан секіру барысындағы кезеңдерімен танысу. Мұғалім рұқсатымен көпірше үстіне шығып кіші атқа қолды тіреп дайындық жасау және дайындалып болған соң ер балалар аяқты алшақ ашып секіру,қыз балар жүгіріп келіп ағаш атқа тізерлеп отырып мұғалім рұқсатымен секіру.	Оқушылардың жасаған жұмыстарына байланысты қалыптастырушы бағалау 	Гимнастикалық құрал – жабдықтар. Гимнастикалық төсеніштер. Гимнастикалық кіші ат Спорт алаңы

	жүгіріп келу қашықтығы 12-15 м ден аспайды.Көпіршені ағаш аттың алдына қою кезеңде мынадай жайттар екпіндей жүгіріп келу жылдамдығы,секіру түрі,аяқпен серпілу күші есепке алынады.Мектеп бағдарламасында ағаш аттан секірудің екі түрінің бірі-екі аяқты кең ашып немесе екі тізені бүгіп секірудің бірі орындалуға тиіс 1-жаттығу секіру дағдысын дамыту бір орында тұрып ұзындыққа секіру.Секіру барысында қалықтап ұшу және жерге қону кезеңдерін орындатады 2- жаттығу жүгіріп келіп ұзындыққа секіру.Жүгіру барысында екпіндей жүгіру кезеңдерін және жерге қону кезінде тепе-теңдікді ұстауды орындатады 3-жаттығу оқушылар мұғалім көмегімен кіші аттан секіру жаттығуын орындайды. Жаттығуларды және тапсырмаларды орындап көрсетеді. Мұғалім акробатикалық жаттығуларды орындау	Дескриптор - секіру кезінде қауіпсіздік ережелерін біледі және сақтайды. - жаттығуларды орындау техникаларын үйлесімді жасай алады. - берілген тапсырмаларды ережеге сай жасайды.	Classroomscreen әдісі арқылы оқушыларды бағалау 	

	кезінде оқушыны сақтандырады. Жаттығуды қалай жасалатынын техникасымен көрсету.Тапсырма орындату барсында қауіпсіздікті сақтау. Жаттығулар жасау кезіндегі оқушылардың қателерін түзету. 3			

Сабақтың соңы 5 **мин**	**Кері байланыс** Сабақ тақырыбына байланысты қағаздағы суреттерді орындау ретімен қою. Оқушыларды екі топқа бөлу. 1-топ алға домалау әдісін ретімен жинақтап қою. 2-топ артқа домалау әдісін ретімен жинақтап қою. Топтар суреттермен ауысып тапсырманы қайта орындайды. Оқушылардың үй тапсырмасын мұқият тындауын қадағалау	Оқушылар бүгінгі сабақтың қалай өткендігін тақтада көрсетілген бағалаулар арқылы кері байланыс жасайды Үй тапсырмасы: жалпы дамыту және бой жазу жаттығуларын орындау	Тапсырманы уақытқа орындайды.	Кері байланыс Қағаздағы суреттер Тақта

и

Айбота Ертайқызы

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ТЕХНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНДАҒЫ ОҚУ ҮДЕРІСІН ЦИФРЛАНДЫРУ: ТӘЖІРИБЕ МЕН НӘТИЖЕЛЕР

Мырзағали Нургул Ярлыкашиновна,
Қобда көпсалалы колледжінің директордың оқу – ісі жөніндегі орынбасары,
Карасаева Перизат Абилхайровна,
директордың ақпараттық технологиялар жөніндегі орынбасары

Қазіргі таңда білім беру саласы жаңа даму сатысына аяқ басты. Цифрландыру – оқу процесін тиімді, ашық және нәтижелі етуге бағытталған негізгі құралдардың бірі. Әсіресе техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарында бұл үрдіс оқу сапасын арттыру, басқару жүйесін жетілдіру және еңбек нарығына сай бәсекеге қабілетті маман даярлау үшін аса маңызды.

Колледж деңгейіндегі оқу үдерісін басқару мен цифрлық технологияларды үйлестіру – тек техникалық шешім ғана емес, бұл стратегиялық маңызы бар жұмыс. Қазіргі таңда білім беру жүйесінде цифрлық технологияларды енгізу – заман талабы. Әсіресе техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдары үшін білім алушылардың оқу жетістіктерін бақылау, оқу үдерісін ұйымдастыру мен басқару тиімділігін арттыру – басты міндеттердің бірі. Осы орайда колледжімізде оқу үдерісін цифрландыру бағытында **Platonus** ақпараттық жүйесі кеңінен қолданылып келеміз.

Оқу үдерісін цифрландырудың қажеттілігі

Бүгінгі студент – цифрлық буын өкілі. Сондықтан оқу үдерісін дәстүрлі әдістермен шектеу оқу сапасын төмендетіп, білім алушының қызығушылығын бәсеңдетуі мүмкін. Бұл бағытта оқу ісін басқаруға ақпараттық технологияларды енгізу – уақыт талабы. Оқу процесін цифрландыру – білім беру мазмұнының заманауи талаптарға сай болуын қамтамасыз етумен қатар, білім алушының тұлғалық дамуына, дербес оқыту траекториясын қалыптастыруға жол ашады. Мәселен, сабақ кестесін автоматтандыру, электронды журналдар мен сынақ кітапшасы, онлайн бағалау және кері байланыс жүйелері арқылы оқу процесінің ашықтығы мен тиімділігі қамтамасыз етіледі.

Оқу ісін басқаруда цифрландырудың рөлі

Оқу ісі және ақпараттық технологиялар жөніндегі орынбасарлары ретінде, біз білім беру процесін стратегиялық тұрғыда ұйымдастырып, цифрлық жүйелерді оқу кестесіне, сабақ үрдісіне және бағалау жүйесіне үйлестіру жұмыстарын қолға алдық. Цифрлық технологияларды тиімді қолдану – басқару шешімдерінің жедел қабылдануын, оқу үдерісінің ашықтығын және сапалы мониторинг жүргізуді қамтамасыз етеді. Электронды журналдар студенттің оқу үлгерімін уақытылы бақылауға мүмкіндік берсе, автоматтандырылған есеп беру жүйесі оқытушының уақытын үнемдеп, сапалы талдау жасауға жағдай жасайды. Сондай-ақ, оқу жүктемесін оңтайландыру, академиялық күнтізбені үйлестіру және білім беру бағдарламаларының орындалуын қадағалау – цифрлық платформалар арқылы тиімді жүзеге асырылады.

Платформалар мен цифрлық құралдарды енгізу тәжірибесі

Platonus – білім беру ұйымдарына арналған кешенді басқару жүйесі. Бұл жүйе колледждің барлық оқу үдерісін автоматтандыруға мүмкіндік береді. Колледжімізде Platonus жүйесі келесі бағыттар бойынша қолданылады:

✓ Сабақ кестесін автоматты түрде құрастыру;

✓ Электронды журнал жүргізу;

✓ Оқу үлгерімін бақылау (баға қою, рейтинг);

✓ Студенттердің қатысуын тіркеу;

✓ Онлайн құжат айналымы (транскрипт, академиялық анықтама, сынақ кітапшасы т.б.);

✓ Педагогтер мен студенттер арасындағы кері байланыс құралы ретінде.

Platonus жүйесі сонымен қатар бірыңғай ақпараттық кеңістік құруға, оқыту процесіне қатысушылардың (студент, оқытушы, әкімшілік) өзара әрекетін жеңілдетуге мүмкіндік береді. Білім алушылар мобильді қосымша арқылы күнтізбе, сабақ кестесі, үй тапсырмасы, бағалар мен ескертулерді көре алады. Бұл олардың оқу процесіне деген жауапкершілігін арттырып, цифрлық мәдениетін қалыптастырады.

Оқу үдерісін басқарудағы тиімділік

Platonus жүйесінің оқу ісін басқарудағы негізгі артықшылықтары:

✓ Ашықтық пен айқындық: студент пен ата-ана оқу жетістіктерін кез келген уақытта бақылап отыра алады.

✓ Жеделдік: оқытушы тарапынан енгізілген бағалар бірден жүйеде көрінеді.

✓ Қағаз бастылықты азайту: сабақ кестесі, журнал, ведомость т.б. – барлығы цифрлық форматта.

✓ Мониторинг мүмкіндігі: мамандықтар бойынша есеп беру жеңілдейді.

Сондай-ақ, оқытушылар мен бөлім меңгерушілері оқу процесінің әр кезеңінде нақты деректер негізінде педагогикалық шешімдер қабылдай алады. Бұл білім беру сапасының үздіксіз жақсаруына себеп болады.

Нәтижелер мен жетістіктер

Оқу және IT салаларының өзара ықпалдасуы бірнеше нақты нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік берді:

✓ Сабаққа қатысу мен үлгерімді бақылау 100%-ға автоматтандырылды;

✓ Электронды бағалау жүйесі енгізілді;

✓ Студенттердің цифрлық сауаттылығы артты;

✓ Оқытушылардың IT құзыреттілігі бойынша біліктілігін арттыру семинарлары өткізілді;

✓ Қашықтан және аралас оқыту жүйесі толық жолға қойылды.

Қиындықтар мен шешу жолдары

Цифрландыру процесінде бірқатар қиындықтар да кездесті:

✓ Оқытушылардың кейбірі жүйені меңгеруде қиындықтар көрді – оқыту семинарлары ұйымдастырылды;

✓ Студенттер тарапынан жүйеге кіру мәселесі туындағанда – кеңес беру жұмыстары жүргізілді.

Platonus жүйесін енгізу оқу үдерісін басқаруды жаңа деңгейге көтерді. Ақпараттың қолжетімділігі, оқу жетістіктерін ашық бағалау, цифрлық есеп берудің жеңілдігі – білім сапасын арттыруға және оқу процесінің тиімділігін қамтамасыз етуге ықпал етуде.

Цифрландыру – бұл тек жаңа технологияны қолдану емес, бұл – білім беру парадигмасының өзгеруі. Ол оқытушы мен студент арасындағы қатынасты жаңа деңгейге шығарып, оқытудың тұлғалық және құндылықтық қырларын күшейтеді. Болашақта колледжіміз жасанды интеллект, Big Data және білім аналитикасы құралдарын оқу процесіне енгізуді жоспарлап отыр. Бұл – оқу сапасын жаңа деңгейге көтерудің және еңбек нарығына бейімделген маман даярлаудың кепілі.

Оқу ісін ұйымдастыру мен ақпараттық технологияларды үйлестіре отырып, колледжіміз цифрлық трансформацияны сәтті жүзеге асыруда. Бұл бағытта жүйелі жұмыс пен үздіксіз жетілдіру – басты стратегиялық бағдар болып қала береді.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

МУЗЫКА БАРЛЫҚ ДЕРТКЕ ЕМ

Нагиева Жадра Карашовна,
Ақтөбе қаласы № 40 жалпы білім беретін
орта мектебінң музыка пәні мұғалімі

Музыка – адамды ерекше рахатқа бөлейтін ұлы күш. Ән - әуен адам сезімін баурап алып, жанға жайлы, мол эмоциялық сәттер туғызады. Тартымды да мәнді музыка – дертке де шипа. Жақсы ән мен сазды музыка – жан азығы. Әсем ырғақты, жан тербетер ән, сазды музыка тыңдаған адамның жүрегі жай тауып, рахат сезімге, ерекше қуанышты күйге бөленеді. Солардың арқасында қан айналу, зат алмасу процесі жақсарады. Музыка көңілді көтереді, қайғыны жеңілдетеді, бойды сергітеді, жанға жайлы эмоция тудырады. Музыканың адам өміріндегі мәні ерекше. ”Ән жоқ жерде адам тірлігі де жоқ” деп Ю. Фучек өте тауып айтқан. Музыка адамды шаттыққа бөлеп, мұң - зарын сейілткен. Музыканың әсер - ықпалының күштілігі соншалық, ол адамдардың мінез - құлқы мен салт - дәстүрін де өзгерте алады екен. Сөзіміз дәлелді болу үшін қытайлық музыка зерттеушісі Сыма Цяньның мына пікірін еске алайық: ”Дүниеге келген адам баласы өміршең рухты, жүрек пен сананы еншілей туады. Ал, қайғы мен шаттық, ашу мен қуаныш болса, туа бітетін қасиеттер емес, мұның бәрі де сыртқы әсерге деген адам сезімінің өзгеруі ғана, әрі - беріден соң сезімді қалыптастыратын да сол сыртқы әсерлер. Содан да болар, баяу да бойлауық, зарлы да сарнауық әуен бел алған ортада халықтың санамен сарғайып, мұңға батқаны; егер ерке де еркін, жайдары да жеңіл, иірім - қайырымы алабұрта елпілдеген әуен бел алса, онда халықтың шат - шадыман ғұмыр кешкені; егер қатқыл да қаһарлы, бастауы жігерлі, қоштауы асқақ, қайырмасы кең орамды әуен бел алса, онда халықтың өзіне - өзі сенімді де табанды болғаны; егер қоңыржай да ашық, орнықты да қалыпты, байсалды да шыншыл әуен бел алса, онда халықтың сыпайы да ізетшіл болғаны; егер шалқар да шалқымалы, жүрекке жылы, жанға жайлы әуен бел алса, онда халықтың мейірім мен махаббатқа бөленгені; ал егер жабайылардың әндері сияқты шегіне жете бүлініп - бұрмаланған, жанығып – жан ұшырған, ырду - дырду әуен бел алса, онда халықтың бұзылғандық пен бейбастақтыққа белшесінен батқаны” Музыка дегеніміз — сырлы да сиқырлы дыбыс. Ал, дыбыс – табиғат. Табиғатсыз тіршілік жоқ болса, дыбыссыз музыка жоқ. Әуен көптеген сансыз дыбыстан құралады. Табиғаттан пайда болған жаңбыр, дауыл, жел үні, су сылдыры, құстардың әні, аңдардың үні мен қимылы, жан - жануарлардың боздауы,кісінеуі т.б.дыбыстарға еліктеуден әуен құралады. Мысалы, талантты сазгер Нұрғиса Тілендиевтің ”Құстар қайтып барады” әнінің ырғағына бір сәт құлақ түріп, зейін қоя тыңдаңызшы. Құлаққа құстардың қиқуы келіп, ол үн жүрегіңді баурап, көңілді мұң шалмай ма?

Халқымыздың білгір сазгері, академик Ахмет Жұбанов музыка жайлы: ”Қазақ халқының талантты күйшілерінің күйлерінде құлаққа әрең естілетін шөптің сыбдыры, кең далада келе жатқан жалғыз жолаушының әні, аспанда қалықтап жүрген қайсар бүркіттің қанатының суылы бар…” — деп ерекше тебірене жазыпты.

Ежелгі гректер музыка мен медицинаны қосып, оған қамқоршы етіп бір Құдайды — Аполлонды беріпті. Музыканың адам денсаулығына, көңіл - күйіне әсер ететіні жайлы мәліметтерді ұлы дәрігер Эскулаптың, ежелгі грек математигі, философы Пифагордың, философтар Аристотель мен Платонның еңбектерінен табуға болады. Музыка ырғағы күш - қуат беріп, көңіл - күйді

көтеретінін әскери мамандар да ертеден мойындаған. ”Музыка армияның жігерін екі - үш еселендіреді” деп орыс армиясының белгілі қолбасшысы А. В. Суворов дәл айтқан.

Қытай мен Грекияда музыканың емдік қасиеті жайлы ертеде ақ белгілі болып, ол біздің дәуірімізге музыкатерапия немесе вакалотерапия ретінде жетіп отыр. Музыканың дыбысына, ырғағына байланысты адам организмі әрқалай әсер алады. Сондықтан, оны кейбір жүйке ауруларын емдеуге, олардың алдын алу мақсатында пайдаланатыны белгілі. Мысалы, әсерлі музыка эндокринді бездер қызметін едәуір жақсартады да, гормондар бөліну күшейе түседі. Музыка ас қорыту тізбегіне де жағымды әсер етеді. Музыканың адамға әсері оның қандай аспапта орындалуына байланысты. Мысалы, сыбызғы үні қан айналымына, жүрек тамырларына пайдалы әсер етсе, скрипка мен фортепиано адамның жанын жай таптырып, жүйкесін тынықтырады екен. Ал, қазақтың екі шекті музыкалық аспабы қоңыр домбыраның күмбірлеген үні, киелі қылқобыздың жүрек елжіретер сырлы сазы қалай сізді бей - жай қалдыра алады?

Музыкатерапия қазіргі кездері невроздар мен неврастения секілді ауруларды емдеу мақсатында, шаршап, ұйқы қашқан кезде жүйкені тыныштандыратын ем ретінде пайдаланылып жүр. Музыкатерапия гипертониялық, жүректің ишемиялық аурулары мен нейроциркуляторлық дистония сырқатын емдеуде де қолдау тапты. Ғалымдар музыканың тіршілікке қандай пайдасы барын анықтау үшін бірде мынадай тәжірибе жасаған. Гүл өсірілген плантацияның бірінде үнемі жанға жайлы сазды музыка ойнап тұрған да, ал екінші бір плантациядағы гүлдер музыкасыз жай тәсілмен өсірілген. Тәжірибенің қорытындысында ғалымдар музыка ырғағымен өскен гүлдердің жақсы да әсем болып өскенін анықтаған. Тағы бір тәжірибе музыка сазымен сауылған сиыр сүтті әдеттегіден көбірек бере бастайтынын дәлелдеді. Өз ұлтымыздың да музыка мен сазды әуенге байланысты неше бір аңыздары бар. Солардың бірі — ботасынан айырылып, көздерінен жас сорғалап боздап тұрған аруанаға сырлы сыбызғымен ән ойнағанда жаңағы түйе боздағанын тыйып, бойы босаңсып, иіген екен. Міне, әннің құдіреті!

Осы келтірілген мысалдардан - ақ музыканы тек адам ғана емес, бүкіл табиғат ұнатады екен, ол бәріне қажет екен. Зейін қойып, зер салсаңыз, табиғаттың әрбір құбылысы, әрбір суреті таңғажайып саз, музыка емес пе? Мәселен, ағаш жапырағының сыбдыры, бұлақ суының сылдырай аққаны, құстардың үні, шегірткенің шырылы, араның ызыңы, көбелектің көлбей ұшуы… Сезіне, түсіне білген адамға бәрі әуен, бәрі музыка.

Табиғат аясында бірер сағат болудың өзі адамға бір аптаға қуат, күш - жігер беретіні сондықтан. Мысалы, жұмыстан шаршап келгенде 15 - 20 минут жанға жайлы жеңіл музыка тыңдасаңыз, жаныңыз сергіп сала беретінін, күш - қуат аз уақыттың өзінде қалпына оралатынын байқайсыз. Жігерлі, екпінді де шабытты музыка адамдарға жігер қосып, ерлікке бастайтыны белгілі. Мысал үшін өзіміздің елдің әнұранын (мемлекеттік гимнді) алайық. Ол ойнағанда бойыңда елге деген, халқыңа деген ерекше ұлттық сезім пайда болып, сол елдің азаматы екеніңді ерекше мақтаныш тұтатындай күш пайда болмайды емес пе?

Сазды да сырлы музыка, әсіресе, жасөспірімдер мен жас балалар үшін қажет - ақ. Музыка олардың орталық нерв жүйесіне, яғни, жүйкесіне әсер етіп, ой - өрісін жетілдіреді, рухани дүниелерін байытады, сезімталдыққа, нәзіктікке, қайырымдылыққа тәрбиелейді. Расында да, музыка – адамды ерекше рахатқа бөлейтін ұлы күш. Ән - әуен адам сезімін баурап алып, жанға жайлы, мол эмоциялық сәттер туғызады. Тартымды да мәнді музыка – дертке де шипа.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ҒЫЛЫМДАРЫ МЕН ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ИНТЕГРАЦИЯСЫ: ХИМИЯ ЖӘНЕ БИОЛОГИЯДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР МЕН ТИІМДІ ШЕШІМДЕР

Нургалиева Майя Койшыбековна,
Ақтөбе олысы, Ырғыз ауданы,
«Белшер негізгі орта мектебі» КММ-нің
химия-биология пәні мұғалімі

Бүгінгі күнде ғылым мен техника дамудың жаңа кезеңіне аяқ басты. Жаратылыстану ғылымдары – химия, биология, физика – бұрынғыдай тек зертханалық жұмыстармен ғана шектелмейді. Қазіргі уақытта жасанды интеллект (ЖИ) арқылы осы ғылым салаларының мүмкіндіктері кеңейіп, жаңа зерттеу әдістері мен тиімді шешімдер пайда болуда. Бұл мақалада химия мен биология ғылымдарының жасанды интеллектпен бірігуінің маңыздылығы мен пайдасы туралы сөз қозғаймыз.

1. Жаратылыстану ғылымдары мен ЖИ бірігуінің қажеттілігі

Химия мен биология – табиғат құбылыстарын, тірі организмдердің құрылымын, олардың өзара байланысын зерттейтін маңызды ғылымдар. Бірақ соңғы жылдары бұл салаларда зерттелетін мәліметтер өте көп жиналуда. Мысалы, адамның ДНҚ құрылымы, өсімдіктердің өсу жолдары, химиялық заттардың өзара әрекеттесуі сияқты деректерді қолмен есептеу өте қиын.
Осы тұста жасанды интеллект көмектеседі. ЖИ – адамның ойлау қабілетін еліктейтін компьютерлік жүйе. Ол үлкен көлемдегі ақпаратты тез өңдеп, нақты шешім шығара алады. Сондықтан химия мен биологияда оны пайдалану – уақыт талабы.

2. Химиядағы инновациялық әдістер мен ЖИ көмегі

а) Химиялық заттарды болжау
Химияда жаңа заттарды жасау үшін түрлі тәжірибелер жүргізіледі. ЖИ бұл процесті жылдамдатып, қандай зат қандай затпен әрекеттесетінін алдын ала болжай алады. Бұл зерттеу жұмыстарының тиімділігін арттырады.

ә) Лабораториялық есептеулерді жеңілдету
Зертханада кейбір есептерді қолмен шығару қиын. ЖИ арқылы күрделі есептерді компьютер автоматты түрде шешіп береді. Бұл оқушылар мен мұғалімдерге де көмектеседі.

б) Қауіпсіздік
Кейбір химиялық заттармен жұмыс істеу өте қауіпті. ЖИ арқылы тәжірибені алдымен компьютерде жүргізіп, қауіпсіздігін тексеруге болады.

3. Биологиядағы ЖИ қолдану тәсілдері

а) Адам ағзасын зерттеу
ЖИ көмегімен адам денсаулығына байланысты көп ақпараттарды саралап, ауру түрін ерте анықтауға болады. Мысалы, жүрек ауруы, қант диабеті сияқты дерттерге байланысты мәліметтерді ЖИ өңдеп, алдын ала ескертеді.

ә) Өсімдіктер мен жануарларды зерттеу
Ауыл шаруашылығында өсімдіктердің ауруларын анықтау үшін ЖИ пайдаланылады. Ол өсімдіктің суретіне қарап, қандай аурумен ауырғанын тез анықтайды.

б) Генетика саласы
ДНҚ зерттеулерінде ЖИ өте маңызды рөл атқарады. Адамның немесе жануардың тұқым қуалайтын қасиеттерін зерттеп, кейбір аурулардың алдын алуға мүмкіндік береді.

4. Интеграцияның тиімді тұстары

- Уақыт үнемделеді – ЖИ арқылы есептер, зерттеулер тез әрі нақты жүргізіледі.
- Қателік азаяды – Адам қолымен есептегенде қате кетуі мүмкін. Ал ЖИ есептерді нақты шығарады.
- Шешім қабылдау оңайлайды – Қандай әдіс тиімді, қандайы тиімсіз екенін ЖИ саралап береді.

- Көп мәліметпен жұмыс істеу – ЖИ бір уақытта мыңдаған деректі талдай алады.

5. Мұғалімдер мен оқушылар үшін маңызы. Жаратылыстану пәні мұғалімдері сабақта ЖИ көмегімен тәжірибе көрсетіп, оқушыларға күрделі процестерді оңай түсіндіре алады. Мысалы, виртуалды зертханалар арқылы химиялық реакциялар көрсетіледі. Биология пәнінде ағза мүшелерін 3D форматта көрсетуге болады. Бұл оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, білім сапасын жақсартады.

Қорытынды. Химия мен биология – болашақ ғылымдары. Ал жасанды интеллект – осы болашаққа апаратын көпір. Егер біз осы екі бағытты біріктіріп, тиімді қолдана білсек, көптеген ғылыми жаңалықтар ашамыз. Жаратылыстану пәні мұғалімдері де осы заманауи технологияларды сабақта тиімді қолданып, оқушыларға сапалы білім беруге мүмкіндік алады. Сондықтан ЖИ мен ғылымды қатар дамыту – бүгінгі және болашақ ұрпақ үшін маңызды қадам.

6. Болашақтағы мүмкіндіктер мен инновациялар.

Жасанды интеллект пен жаратылыстану ғылымдарының байланысы болашақта одан әрі нығая түсетіні сөзсіз. Бүгінде әлемнің жетекші университеттері мен зерттеу орталықтары химия, биология, физика және экология салаларында ЖИ қолданудың жаңа жолдарын іздеуде. Мысалы, ғалымдар жасанды интеллектті пайдаланып, адам ағзасындағы жасушалардың өзара әрекеттесуін модельдеп, жаңа дәрі-дәрмектерді ойлап табуда. Бұл дәрілер белгілі бір ауру түрін емдеуге нақты бағытталып, жанама әсерлерін азайтуға мүмкіндік береді. Сондай-ақ, болашақта жасанды интеллекттің көмегімен экологиялық жағдайды автоматты түрде бақылау жүйелері кеңінен енгізілмек. Бұл жүйелер ауа сапасын, судың құрамын және топырақтың жағдайын онлайн түрде талдап, кез келген өзгерісті дер кезінде хабарлай алады. Осылайша, адам экожүйеге зиян келтірмей, табиғатты сақтауға мүмкіндік алады. Одан бөлек, мектеп пен жоғары оқу орындарында да жасанды интеллектке негізделген білім беру жүйелері енгізілуде. Мұндай бағдарламалар әр оқушының қабілетін ескеріп, жеке оқу жоспарын құра алады. Бұл — жаратылыстану пәндерін оқыту сапасын арттырудың ең тиімді жолдарының бірі. Мұғалімдерге де ЖИ көмегімен сабақ жоспарын дайындау, оқушылардың үлгерімін бақылау жеңілдейді.

7. Қазақстандағы ғылым мен ЖИ дамуы. Қазақстанда да жасанды интеллект пен жаратылыстану ғылымдарын біріктіру бағытында бірқатар жұмыстар жүргізілуде. Соңғы жылдары елде цифрландыру мен инновацияға ерекше көңіл бөлініп келеді. Университеттер мен зерттеу институттарында ЖИ зертханалары құрылып, жас ғалымдар жаңа жобаларды жүзеге асыруда. Бұл бастамалар еліміздің ғылыми әлеуетін арттырып, жас ұрпақтың технологияға деген қызығушылығын күшейтеді. Мысалы, кейбір жоғары оқу орындарында биология және химия пәндері бойынша виртуалды зертханалар енгізілді. Осы зертханаларда студенттер тәжірибелерді онлайн режимде орындап, нәтижесін талдай алады. Бұл әдіс қауіпсіз, ыңғайлы және материалды тиімді игеруге көмектеседі. Алдағы уақытта Қазақстанда ЖИ мен ғылым интеграциясы экономикалық және білім беру саласында үлкен серпіліс әкеледі. Бұл бағытта мемлекет пен ғалымдардың бірлесе жұмыс істеуі еліміздің инновациялық дамуына жол ашады.

Қорыта айтқанда, жасанды интеллект тек технология емес, ол – ғылым мен білімнің жаңа дәуіріне жол ашатын күш. Химия, биология және экология сияқты салаларда ЖИ қолдану адамзаттың өмір сапасын жақсартып, қоршаған ортаны қорғауға, аурулардың алдын алуға және жаңа ғылыми жаңалықтар ашуға мүмкіндік береді. Болашақта бұл бағыттағы зерттеулер әрбір елдің дамуының басты көрсеткіштерінің бірі болмақ.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ИНДИВИДУАЛЬНАЯ РАБОТА С РЕБЕНКОМ С АУТИЗМОМ

Нурмашева Гульнара Буржановна,
Бақберген Әсия Болатқызы,
Ақтөбе КГУ "Актюбинский областной специальный комплекс "школа-интернат - колледж", КГУ "Актюбинская областная специальная школа, учитель начальных классов

Расстройства аутистического спектра (РАС) — это группа нейроразвитийных состояний, характеризующихся трудностями в социальном взаимодействии, коммуникации и наличии ограниченного, повторяющегося поведения. Каждый ребёнок с аутизмом уникален, и его поведенческие, эмоциональные и когнитивные особенности требуют особого подхода. Индивидуальная работа с ребёнком с РАС играет ключевую роль в его адаптации, социализации и развитии.

Главная цель индивидуальной работы — развитие потенциала ребёнка с аутизмом с учётом его особенностей. Это включает:

- Развитие коммуникативных навыков;
- Формирование навыков самообслуживания;
- Обучение социальному взаимодействию;
- Снижение тревожности и коррекция нежелательного поведения;
- Поддержка академических и когнитивных способностей.

Работа должна строиться на принципах последовательности, предсказуемости, гибкости и положительного подкрепления.

Принципы индивидуальной работы

1. Персонализированный подход

Каждый ребёнок с аутизмом отличается по уровню развития, сенсорной чувствительности, стилю обучения и интересам. Поэтому важно разрабатывать индивидуальный образовательный и коррекционный маршрут, основанный на оценке сильных и слабых сторон ребёнка.

2. Структурированность и предсказуемость

Дети с РАС часто испытывают трудности с адаптацией к новым условиям. Для них важно наличие чёткой структуры занятий, повторяемости действий и визуальных расписаний. Такие подходы снижают тревожность и повышают вовлечённость в процесс.

3. Использование альтернативной и дополнительной коммуникации (АДК)

Многие дети с аутизмом имеют нарушенную речь или не говорят совсем. В таких случаях применяются системы АДК: карточки PECS, жесты, пиктограммы, планшеты с речевыми приложениями. Они помогают ребёнку выражать желания, потребности и эмоции.

4. Поощрение и мотивация

Положительное подкрепление — один из наиболее эффективных методов в работе с детьми с РАС. Награды (похвала, жетоны, любимая игрушка) способствуют формированию желаемого поведения и мотивации к обучению.

Этапы индивидуальной работы

1. Диагностика и наблюдение

Работа начинается с оценки уровня развития ребёнка, его когнитивных и речевых навыков, особенностей поведения и взаимодействия с окружающими. Используются диагностические методики, а также поведенческое наблюдение.

2. Планирование

На основе диагностики разрабатывается индивидуальная программа. В неё включаются:

- Цели (краткосрочные и долгосрочные);
- Методы и средства обучения;
- График и длительность занятий;
- Формы контроля результатов.

3. Проведение занятий

Занятия могут включать:

- Сенсорную интеграцию;
- Логопедическую коррекцию;
- Социально-бытовое ориентирование;
- Игровую терапию;
- Элементы поведенческой терапии (ABA).

Занятия должны быть короткими, разнообразными и сопровождаться положительной обратной связью.

Основные методы работы с ребенком с аутизмом

1. ABA-терапия (прикладной анализ поведения)

- Научно доказанный метод.
- Использует поощрение для формирования нужного поведения.
- Учит ребенка навыкам через повторение и подкрепление.

2. TEACCH (структурированное обучение)

- Основан на визуальной поддержке.
- Упорядоченная среда и расписание.
- Задания подаются в виде последовательных шагов.

3. PECS (система обмена картинками)

- Используется для развития коммуникации через карточки с изображениями.
- Ребенок учится просить нужные предметы, показывая карточки.

4. Сенсорная интеграция

- Упражнения для улучшения сенсорной обработки (звук, свет, прикосновение).
- Часто применяются с детьми, у которых есть сенсорная гипо- или гиперчувствительность.

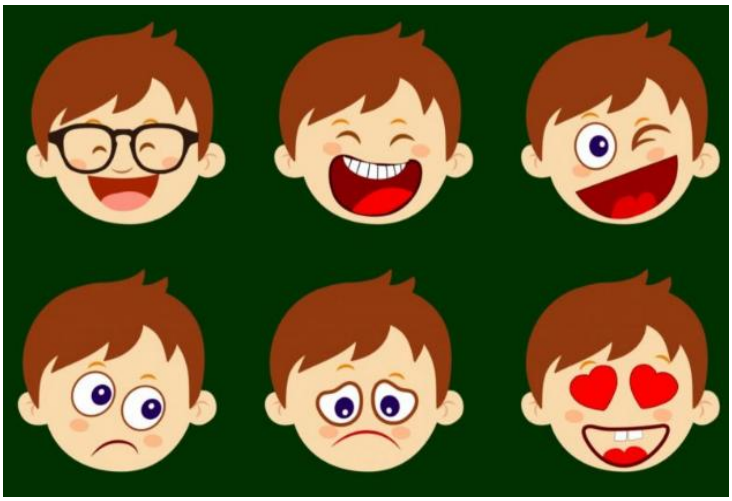
5. Эмоциональное развитие и социальные истории

- Используются для объяснения социальных ситуаций.
- Моделирование поведения и эмоций через рассказы, карточки, ролевые игры.

🖼 Виды визуальных картинок и материалов

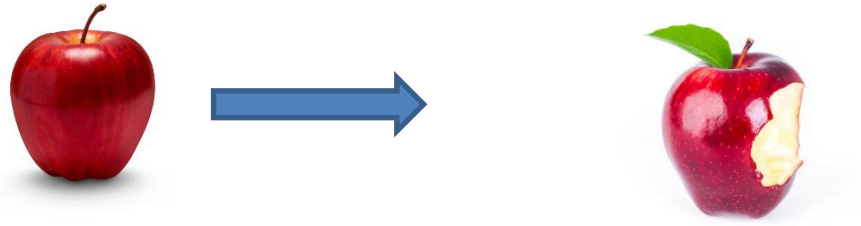
1. Картинки PECS

- Простые изображения предметов, действий, эмоций.

Примеры:

- Картинка с изображением яблока → означает "Хочу яблоко"

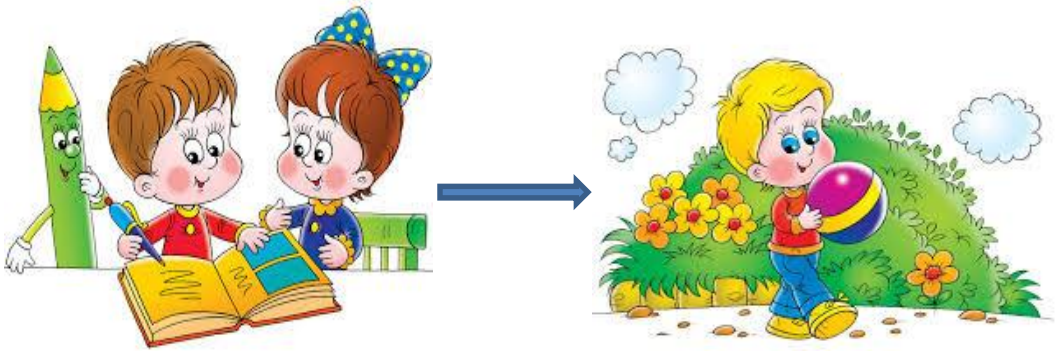
2. Визуальное расписание

- Последовательность действий в течение дня.
- Помогает ребенку ориентироваться во времени и понимать, что будет дальше.

Пример:

Проснулся → Почистил зубы → Завтрак → Занятия → Прогулка

3. Карточки эмоций

- Помогают распознавать и называть эмоции (радость, грусть, злость и т.д.)
- Используются для развития эмоционального интеллекта.

Пример:

☺ Рад → 😫 Зол → ☹ Грустит

4. Карточки с действиями

- Учат глаголам и действиям (бежать, кушать, играть и т.п.)
- Используются в обучении речи и коммуникации.

4. Оценка эффективности

Регулярно проводится оценка прогресса ребёнка, корректировка целей и методов. Важно учитывать не только результаты тестов, но и повседневное поведение, взаимодействие с окружающими и эмоциональное состояние ребёнка.

Взаимодействие с семьёй

Семья играет ключевую роль в развитии ребёнка с РАС. Индивидуальная работа должна дополняться консультированием родителей, обучением их методам взаимодействия с ребёнком, а также совместным анализом успехов и трудностей. Родители становятся активными участниками коррекционного процесса.

Заключение

Индивидуальная работа с ребёнком с аутизмом — это сложный, но необходимый процесс, направленный на поддержку и развитие каждого уникального ребёнка. Успешность такой работы зависит от профессионализма специалистов, вовлечённости семьи, систематического подхода и уважительного отношения к особенностям ребёнка. Главная задача — создать условия, в которых он сможет максимально реализовать свой потенциал и стать полноценным участником общества.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

МУЛЬТФИЛЬМНІҢ БАЛАҒА ӘСЕРІ

Нұрқадыр Ұлпан Күмісбекқызы,
Жамбыл облысы, Байзақ ауданы, Сарыкемер ауылы,
"Жамбыл облысының білім басқармасы
Байзақ ауданының білім бөлімінің
Псиологиялық -педагогикалық түзету кабинеті"
коммуналдық мемлекеттік мекемесінің педагог-психологі

Мультфильмдердің пайдасы көп, олар дұрыс және мейірімді нәрселерге үйретеді. Бала мультфильмнен достасуды үйренеді, отбасылық құндылықты бағалайды, аяушылық білдіруді, өзіне сенуді және басқаларға көмектесуді меңгереді. Өзіңіз қараған мультфильмдерді еске түсіріңіз, сүйікті кейіпкерлеріңізді ойлаңыз. Балалық шағыңыздың кейіпкерлері мен сол кездегі көңіл күй мәңгі есте қалады. Сондықтан балаға мультфильм қарауға рұқсат беру керек. Алайда қазір контент қолжетімді болғандықтан, мультфильм көрсетудің нақты ережелерін ескерген жөн.

1. Мультфильмді баламен бірге көруМультфильмді баламен бірге көруді әдетке айналдырыңыз. Қолыңыз босамай жатса, бос уақыт болғанда ғана қосып, бірге қараңыз. Өкінішке орай, қазір аналардың барлығы баланы мультфильммен алаңдатып, өздері шаруаларын бітіреді. Оны баламен қарау маңызды. Біріншіден, бала қарайтын контентті бақылай аласыз. Себебі, қазір кішкентай баланың өзі youtube-тан өзі қалаған мультфильмді оңай тауып алады. Екіншіден, бала мультфильдегі қандай да бір сәттен қорқып кетуі мүмкін. Сондықтан оның жанында бола білу керек, оның неден қорқатынын, ұялатынын байқап отырыңыз. Әркез мультфильм сюжеті балаға түсінікті болып келмейді, сондықтан оның жанында болып, түсінбеген жерін түсіндіріп, анықтап, не нәрсеге екпін қойылғандығын айтып отыру керек. Сөйтіп, бала дамиды, жаңа нәрселерге үйренеді. Сол кезде мультфильм қарау жай әуесқойлық емес, сонымен қатар пайдалы уақыт өткізуге айналады.

2. Мультфильді күніне 1 сағаттан артық қарамауМультфильді аз уақыттан қараған жақсы. Бала ұзақ уақыт бір нәрсеге қарап отырғанда көзін сирек жұмады, соның себебінен көздің мүйізгек қабығы ылғалданбайды және көз шаршайды. Сонымен қатар, мультфильмдегі жылдам ауысқан кадрлар, суреттер және монтаж себебінен ми жұмысы баяулайды. Балалардың кішкентай кезінде миы белсенді дамуы керек. Ал ұзақ уақыт мультфильм қарау керісінші, олардың дамуын баяулатады. Сондықтан күнде мультфильмнің бір сериясын немесе бір шағын түрін көрсеткен жөн. Мысалы, таңертең балабақшаға бararда бір сериясын көрсетіп, ұйықтар алдында тағы бір сериясын немесе сүйікті шағын мультфилімін көрсетіңіз.

3. Мультфильмді жасына қарай таңдауМультфильм баланың қабылдау қабілетіне байланысты жасалады. Мысалы, 3 жасқа дейінгі балалар сюжетті, кейіпкерлерді түсіне алмайды. Ондағы көп элементтер оның көзін шаршатады. 2 жастағы балаларға арналған мультфильмдердегі кейіпкерлер жай ғана шарлар болуы мүмкін. Онда пішіндер, музыка, қарапайым қозғалыстар, би болады. Егер балаға өзінің жасынан жоғарыға арналған мультфильм қоссаңыз, ол ештеңе түсінбей, бекерге көзі және басы шаршайды. 5 жасқа дейінгі бала 1,5 сағат қозғалмай, бір орында мультфильм қарап отыруы – қалыпты жағдай емес. Мұндай жастағы бала әрдайым қозғалыста болып, мультфильм қарауға қатты қызықпауы керек. Егер мультфильнің алдында қозғалыссыз отыра берсе, тәуелділік пайда болғанын және оның "жабысып" қалғанын білдіреді.

4. Зиянды мультфильмдерді тізімнен алып тастауЗорлық-зомбылық, төбелес,

жазалау, мазақ ететін жағдайлар көрсетілген мультфильмдерді көрсетпеңіз. Сонымен қатар, қайталамалы әрекеттер жасалатын видеоларды көрсетпеңіз, көпшілік олар балаға түстерді ажыратуға, олардың қалай аталатындығын үйретеді деп ойлайды. Негізгі түстерді, пішіндерді және әріптерді балаға қағаздан немесе ойыншықтан көрсетіп, өзіңіз үйреткеннен тез қабылдайды. Ал мұндай видеолар жай баланы алаңдатады. Сонымен қатар, бұл видеолардың дыбысы жаман болады, құлақты ауыртады. Мультфильм баланы алаңдатуға арналған видео емес, бала одан пайдалы нәрсе алуы керек. Мысалы, сіз жай алаңдататын нәрсе қарайсыз ба? Жоқ, сіз қызықты видео қарайсыз. Қараған нәрседен пайдалы мағлұмат, жақсы көңіл күй, жаңа білім алуға тырысасыз. Сіз уақытыңызды болмайтын нәрсеге жұмсағыңыз келмейді, сол секілді балаңыздың да қымбатты әр сағатын бекерге өткізбеңіз.

5. Мультфильмді үлкен экраннан көруМультфильмді планшет немесе ұялы телефоннан емес, мүмкіндік болса, теледидардан көрген дұрыс. Экран қаншалықты кіші болса, баланың көзі мен миы соншалықты көбірек күш салады. Бөлме қараңғы, бірақ экран қатты жарық болған кезде де қарамаған жөн. Мультфильмді жолда көрсетпеу керек. Иә, бала міндетті түрде жылайды. Құлағыңыз тыныш болу үшін амалсыз ұялы телефонды беріп қоясыз. Бірақ бала 3-4 сағат бойы кішкентай экраннан басын алмай қарап отырса, көзі мен басы қатты ауырады. Оның орнына өлең айтып, билеп, қандай да бір ойындар ойнатқан немесе ұйықтатқан жақсы.

Мультфильмнің пайдалы тұстары көп. Егер оны шектеулі уақыт қараса, жасына сай таңдалса, пайдалы түрі болса, оның еш зиян болмайды. Бала мультфильм қарайтын уақытты асыға күту керек және ол уақыт оған қатты ұнауы керек. Баяғыда өзіңіздің мультфильмді асыға күткен кезіңізді есіңізге түсіріңіз. Үйде нақты ереже орнатылса, бала да сол тәртіпке үйренеді.

ЖАЗУ ПАРАҒЫНДА КЕҢІСТІКТІ БАҒДАРЛАУ

Оралбаева Гүлмара Құрманбайқызы,
Ақтөбе қаласы, №45 жалпы білім беретін
орта мектебінің мектепалды сынып тәрбиешісі

Білім беру дағдысы:
Коммуникативтік дағдыларды дамыту.
Ұйымдастырылған іс-әрекеті:Сауат ашу
Ұйымдастырылған іс-әрекет тақырыбы: «Жазу парағында кеңістікті бағдарлау»

Ұйымдастырылған іс-әрекеттің мақсаты:

Жазу жолындағы бағыттарды ажырату (жоғары, төмен, оң, сол);

Сызықтар бойымен жазуға дайындалу;

Қолдың ұсақ моторикасын дамыту;

Жазуға қойылатын тәртіп пен ережелерді түсіну.

Қажетті құралдар:

Жазу дәптері (сызықталған немесе тор көзді)

Қарындаш, өшіргіш

Көрнекі құралдар (үлкен парақ, сызба, интерактивті тақта болса – жақсы)

Күтілетін нәтижелер:

Дәптерде жазу қай жақтан басталатынын;

Жолдың қай жері жоғары,қай жері төмен екенін;

Кеңістікті бағдарлау ережелерін;

Жол бойымен сызық,пішін элементтерін сала алады;

Қағаз бетіндегі бағыттар(оң жақ,сол жақ,төмен)

Жылуылық сәті:

Балалар қол ұстасып,шеңбер құрайды.

Оң қолымды беремін,
Сол қолымды беремін.
Жылы сөзді айтамыз,
Дос көңілін табамыз!

Сабақтың барысы:

-Қазір жылдың қай мезгілі?

-Күздің неше айы бар?

-Аптаның қай күні?

Өткен тапсырманы қайталап сұрау.

- Балалар! Енді бүгінгі тақырыбымыз «Жазу парағында кеңістікті бағдарлау».

Жаңа тақырыпты түсіндіру.

Мынау – жазу дәптері.

Дәптерде жолдар бар. Жолдың жоғарғы сызығы мен төменгі сызығы болады.

Біз жазуды сол жақтан оңға қарай бастаймыз.

Әріп, таяқша, сызық жазғанда олар сызықтан аспау керек.

1-тапсырма: Балаларға нүктелі сызықтар беріледі (жоғарыдан төменге, солдан оңға) Сызықты нүктеден нүктеге дейін жүргізу

Мысалы:

~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~ ~

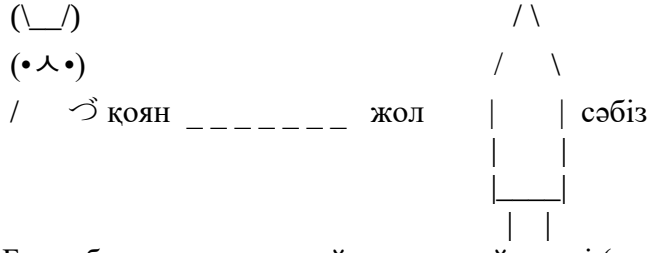
∿∿∿∿∿∿∿∿

— — — — — — —

Бұл жаттығу баланың қолын жазуға дайындайды.

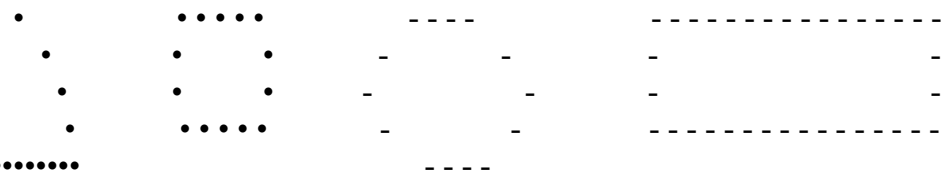
2-тапсырма: «Жол табайық» Жолақпен салынған лабиринт беріледі.Қаламмен сол жақтан бастап, оң жаққа дейін шығу

Мысалы: Қоян жол тауып, сәбізге жетсін.

Бұл – бағытты дұрыс пайдалануға үйретеді (солдан оңға)

3-тапсырма:Нүктелер мен үзік сызықтарды көрсетілген бағыт бойынша бастыр.

Мұнда да нүктелерді біріктіру арқылы пішінді аяқтау.

Сергіту сәті:

Партадағы саусақтар
Адымдайды,жүреді.
Өнерлі екен бұл саусақтар
Сурет сала біледі.
Ортаңғы мен сұқ саусақ
Түйеқұсты салады,
Теңестіріп аспанға,
Қоян да бола қалады.

Ойын: «Қайда орналасқан?»

Мақсаты:Дәптердегі бағыттарды(жоғары,төмен,оң,сол)ажырату

Қорытындылау:Біз бүгін не үйрендік?
Дәптерде жазу қай жақтан басталады?
Жоғары қайда?
Сызықтан аспау керек пе?
Мадақтау.
Сендер зерек баласыңдар!
Барлығын кеңістікті жақсы бағдарлай алдыңдар!

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ЕРЕКШЕ БАЛА – ҚОҒАМНЫҢ ТОЛЫҚ МҮШЕСІ

Пірімбек Жансая Алмасқызы,
Абдикарова Гаухар Майрамбекқызы,
«Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы
Байзақ ауданы білім бөлімінің «Психологиялық-
педагогикалық түзету кабинеті» КММ психологы,
Жамбыл облысы, Байзақ ауданы, Сарыкемер ауылы

Бұл мақалада инклюзивті білім берудің қоғамдағы маңызы мен оның бала дамуына әсері қарастырылады. Ерекше балалардың әлеуметтену процесі, педагог пен ата-ананың рөлі, сондай-ақ қоғамдағы көзқарастың өзгеру қажеттілігі талданады. Мақалада қазіргі білім беру жүйесіндегі инклюзивті бағыттың өзектілігі нақты мысалдармен және ғылыми негіздермен түсіндіріледі.

Бүгінгі қоғамда адам құқықтары, тең мүмкіндіктер мен әлеуметтік әділдік мәселелері кеңінен талқылануда. Осы тұрғыдан алғанда, ерекше білім беруді қажет ететін балалардың қоғам өміріне толық араласуы – өркениетті елдің басты көрсеткіштерінің бірі. «Ерекше бала – қоғамның толық мүшесі» деген ұстаным бүгінгі таңда инклюзивті білім берудің басты идеясына айналды.

Инклюзия ұғымы – барлық балаға тең мүмкіндік беру қағидасына негізделген. Бұл жүйенің мақсаты – әр баланың даралығын ескере отырып, оның қабілетін дамыту, әлеуетін ашу және қоғамда өз орнын табуға көмектесу. Инклюзивті білім беру – тек педагогикалық ұстаным ғана емес, бұл адамгершілік пен ізгілікке негізделген өмір философиясы.

Ерекше балалар – ерекше қамқорлықты, мейірімділікті және шыдамдылықты қажет ететін жандар. Олар да басқа балалар сияқты ойнайды, армандайды, өз жетістігімен қуанады. Тек кей жағдайда олардың даму қарқыны өзгеше болуы мүмкін. Сондықтан мұндай балаларға жеке көзқарас пен қолдау қажет.

Инклюзивті білім берудің басты мақсаты – баланы ортадан бөлмей, керісінше, сол ортада бейімделуге мүмкіндік жасау. Яғни, барлық бала бір ортада білім алады, ойнайды, араласады. Бұл жағдай олардың өзара түсіністігін, достығын, сыйластығын арттырады. Мұндай ортада ерекше бала өзін қоғамның толық мүшесі ретінде сезінеді, өзіне деген сенімі күшейеді.

Ерекше балаға қолдау көрсету – тек педагогтың емес, ата-ананың да үлкен жауапкершілігі. Тәрбиеші мен ата-ананың бірлескен еңбегі баланың дамуына тікелей әсер етеді. Үнемі жылы сөз айтып, кішкентай жетістігін байқап, мадақтау – баланың бойындағы сенімділік пен ынтаны арттырады. Әр балаға «сенің қолыңнан келеді», «сен жақсысың» деген қарапайым сөздің өзі үлкен мотивация береді.

Педагогтың рөлі ерекше. Мұндай балалармен жұмыс істеу – тек білім берумен шектелмейді. Мұғалім олардың эмоциялық жай-күйін, мінез ерекшеліктерін, қызығушылықтарын ескере отырып, жеке бағдарлама жасайды. Психолог пен логопедтің көмегімен бала сөйлеу, ойлау, есте сақтау, қиялдау қабілеттерін дамыта алады. Бұл – біртіндеп, жүйелі түрде жүргізілетін ұзақ процесс.

Қоғам да ерекше балаларға қолдау көрсетуде үлкен рөл атқарады. Өкінішке қарай, кей жағдайда адамдар мұндай балаларға аяушылықпен немесе бейжай қарауы мүмкін. Ал, шын мәнінде, оларға мейірім мен түсіністік қажет. Инклюзивті қоғамның басты қағидасы – әр адамға тең мүмкіндік беру және ешкімді шеттетпеу. Ерекше балаларды қоғамнан оқшаулауға болмайды, керісінше, олардың әлеуетін тану керек. Себебі әр бала – табиғаттың ерекше сыйы.

Инклюзивті білім беру арқылы бала өмірге бейімделеді, өз ойын еркін жеткізуді үйренеді, топта жұмыс істеуге машықтанады. Мұндай ортада ол құрдастарымен араласып, қарым-қатынас жасау дағдысын дамытады. Ал қарапайым балалар ерекше балалармен бірге өсе отырып, мейірімділікке, төзімділікке, түсіністікке тәрбиеленеді. Бұл – қоғамдағы өзара сыйластық пен адамгершіліктің қалыптасуына жол ашады.

Қазіргі таңда елімізде инклюзивті бағыттағы балабақшалар мен мектептер саны артып келеді. Бұл – үлкен жетістік. Мұндай мекемелерде арнайы жабдықтар, логопедиялық кабинеттер, психологиялық қызметтер жұмыс істейді. Ең бастысы – мұнда әр баланың мүмкіндігі мен ерекшелігі ескеріледі. Мемлекет тарапынан да ерекше балаларға қолдау көрсетіліп, арнайы бағдарламалар мен жобалар жүзеге асырылуда. Бұл – еліміздің дамыған, өркениетті қоғам құру жолындағы маңызды қадамдарының бірі.

Ерекше бала – қоғамның толық мүшесі, өйткені ол да өмірдің ажырамас бөлігі. Әр бала өз жолымен, өз мүмкіндігімен дами алады. Біз оларға сенім артып, қолдау көрсете білсек, олардың да биік белестерді бағындыра алатынына көз жеткіземіз. Инклюзивті білім беру – тек білім саласындағы жаңашыл бағыт емес, бұл – адамгершіліктің, теңдіктің, өзара түсіністіктің нышаны.

Қоғамның өркендеуі әр баланың өз орнын табуымен өлшенеді. Егер біз ерекше балаларға мүмкіндік берсек, олар да өз әлеуетін толық аша алады. Әр баланы бағалай білейік, өйткені әр бала – бір жұлдыз, тек оған жарқырауға мүмкіндік беруіміз керек.

Ерекше бала – ерекше махаббатқа, ерекше қамқорлыққа және шексіз сенімге лайық.

ПРИМЕНЕНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОГО ПОДХОДА LESSON STUDY В ПРАКТИКЕ ДОШКОЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Прошкина Людмила Петровна, методист
город Усть-Каменогорск, Республика Казахстан
КГУ «Санаторный детский сад - ясли №103»
отдела образования по городу Усть-Каменогорску

Аннотация

В статье рассматривается возможность адаптации исследовательского подхода Lesson Study в контексте дошкольного образования. Метод Lesson Study, изначально разработанный в Японии для повышения качества преподавания в школах, может эффективно использоваться и в детских садах как средство профессионального роста педагогов и повышения качества образовательного процесса. Описываются этапы внедрения метода, примеры успешного применения и потенциальные трудности.

Ключевые слова: *Lesson Study, исследовательская деятельность, профессиональное развитие*

Актуальность исследования определяется необходимостью трансформации дошкольного воспитания и обучения в соответствии с меняющимися требованиями к развитию и обучению детей и актуальными научными данными [1]. Современное образование требует от педагогов гибкости, совместной работы и ориентации на индивидуальные особенности каждого ребёнка. Подход Lesson Study, зарекомендовавший себя в школьной практике, потенциально может быть адаптирован к условиям дошкольного

образования, однако на данный момент исследований в этой области практически нет.

Цель данного подхода – не просто совершенствование конкретного занятия, а выявление закономерностей эффективного педагогического воздействия.

Возможности применения Lesson Study в дошкольной организации.

1. Профессиональное развитие педагогов Lesson Study способствует формированию профессионального сообщества, развитию культуры совместного обсуждения и критического анализа собственной деятельности.

2. Фокус на ребёнке. В центре внимания находится не деятельность воспитателя, а развитие и реакция ребёнка. Такой подход позволяет педагогам глубже понять развитие детей через совместное наблюдение и рефлексию**,** точнее подбирать методы и приёмы работы.

Этапы внедрения Lesson Study в дошкольной организации. Всё началось с интереса к исследовательскому подходу Lesson Study, когда мы впервые услышали о нём как об альтернативной форме проведения открытых занятий. До этого мы уже имели опыт подготовки и проведения открытых мероприятий – к педагогическим советам, семинарам, в рамках тем опытно-экспериментальной работы. Поэтому предложение попробовать новый формат вызвало живой отклик: это было действительно интересно! На начальном этапе нас смущала терминология, используемая в литературе по Lesson Study. Частое употребление слов «урок», «учитель», «учащиеся» вызывало ощущение, что этот формат – исключительно для школы, а не для дошкольников. Это создавало внутреннее напряжение и даже некоторое отторжение: «Это не про нас». Несмотря на сомнения, мы решили попробовать. И именно практика помогла преодолеть психологический барьер. Дорогу осилит идущий!

Начав с малого, мы увидели, что принципы Lesson Study универсальны, и их можно адаптировать к специфике дошкольной организации. Участие в совместном исследовании оказалось увлекательным и продуктивным для всей команды педагогов. Мы выбрали третий тип исследования урока – улучшение навыков наблюдения. Это означает, что: все участники проводят занятия; все наблюдают друг за другом; в фокусе – развитие профессионального видения и наблюдательности. Этот формат оказался для нас наиболее подходящим, поскольку он исключает иерархию и способствует профессиональному росту каждого участника.

С тех пор прошло уже три года, как мы работаем в этом формате. Lesson Study стал частью нашей педагогической культуры. Он помогает: осмысленно готовиться к занятиям; глубже анализировать свою деятельность; развивать навыки сотрудничества и рефлексии; ориентироваться на потребности детей, а не только на содержание занятия.

В рамках первого года работы нашей группы по Lesson Study мы начали с определения участников исследования и постановки исследовательского вопроса: *«Как задания на группировку по заданному признаку с использованием фотографий животных и деревьев Восточно-Казахстанской области на занятиях по Естествознанию повлияют на развитие познавательной деятельности дошкольников 3–6 лет?»*

Были распределены роли между участниками группы. На заседаниях мы обсуждали и корректировали конспекты занятий. Определили методы сбора данных и разработали инструмент наблюдения – «Лист наблюдения за ребёнком», обозначили признаки, по которым можно судить о развитии познавательной активности у ребёнка:

-ребёнок отвечает на вопросы;

-задает вопросы;

-объясняет свои действия;

-сравнивает, группирует, классифицирует объекты;

-делится личным опытом (что наблюдал, читал, смотрел);

-выполняет действия с материалом;

-рисует, лепит по теме занятия.

Также были составлены вопросы для интервью с детьми после занятия.

Затем провели серию занятий в трёх возрастных группах (средняя, старшая, предшкольная). На открытых занятиях каждый воспитатель наблюдал за двумя детьми, фиксируя: что и как они делают, как формулируют мысли, как меняется их поведение под влиянием слов и действий педагога.

Наблюдение проводилось с заполнением «Листа наблюдения», где в примечаниях воспитатели отмечали характерные особенности ребёнка и интерпретировали увиденное.

Одним из первых открытий стало то, что такой формат наблюдения даёт информацию, которую обычно упускают при традиционных посещениях занятий. Обычно внимание сосредоточено на методике и мастерстве педагога, но при работе по Lesson Study фокус переносится на самих детей, на то, как они учатся, думают, реагируют. К концу обсуждения занятия складывается полная картина уровня развития познавательной деятельности каждого ребёнка и в целом всей группы.

После семинаров по углубленному знакомству с Lesson Study и консультации с внешним экспертом мы узнали о подходе наблюдения за тремя детьми: A, B, C (высокий, средний, низкий уровни). Мы попытались использовать этот подход, но не получили нужной глубины анализа, поскольку в дошкольной группе специфика детей требует иного подхода.

Изучив работы Тошии Чичибу, особенно его «Руководство для учителей по реализации подхода Lesson Study», мы нашли важную рекомендацию:

«Если наблюдать за всеми учениками сразу невозможно, можно сосредоточиться на некоторых учащихся. Если класс немногочисленный (например, меньше 10 учеников), необходимо попытаться наблюдать за всеми» [3].

Этот подход оказался более подходящим для дошкольного образования, в силу возрастных особенностей дошкольников и их поведения. Мы решили наблюдать по возможности большое количество детей (при наличии достаточного количества наблюдателей), а затем при обсуждении каждый педагог рассказывал о действиях одного-двух детей. В результате складывалась полная картина развития детей группы. Подводя итог занятия, мы можем точно сказать, что знал ребёнок до начала занятия, что в конце, а также эмоциональное состояние наблюдаемого.

Вывод по вопросу исследования: применение подходов Lesson Study благоприятно повлияло на развитие познавательной деятельности дошкольников 3-6 лет в процессе знакомства с растительным и животным миром ВКО вследствие следующих факторов: целенаправленное руководство процессом исследования, совместное планирование и обсуждение, выявление наиболее эффективных методов и приёмов, в частности задания на группировку по заданному признаку с использованием фотографий, учет индивидуальных особенностей педагогов и детей, активизировался познавательный интерес всех участников исследования (педагогов и детей).

Выбор одного раздела Естествознания для исследования способствовал лучшей проработке учебного материала. Воспитатели смогли обмениваться опытом и развивать свои навыки обучения и наблюдения.

Lesson Study – это не просто метод улучшения педагогического занятия, а полноценный подход к профессиональному развитию, основанный на рефлексии, сотрудничестве и внимании к ребёнку. Его адаптация к условиям дошкольного

образования открывает новые горизонты для повышения качества педагогической деятельности и индивидуализации образовательного процесса.

Литература

1. Модель развития дошкольного воспитания и обучения. ПП РК №137 от 15.03.2021 г
2. Типовая учебная программа дошкольного воспитания и обучения / – Астана, 2016. – 147 с.
3. Руководство для учителей по реализации подхода Lesson Study (исследование урока). Чичибу (Жапония), Л. Ду Тоит (Оңтүстік Африкалық Республикасы), А. Тулепбаева (Қазақстан Республикасы) Астана 2013
4. Lesson Study: руководство Пит Дадли. Pete Dudley 2011
5. Исследование в действии. Ткачёва Н. [электронный ресурс] https://znanio.ru/media/issledovanie-v-dejstvii-2554464

ҚАЗІРГІ КЕЗЕҢДЕГІ - ИНКЛЮЗИВТІ ОҚЫТУ

Райс Маржангүл,
«Жетісу облысы білім басқармасының
Ескелді ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Ж.Жақыпбаев атындағы орта мектебі»
коммуналдық мемлекеттік мекемесінің
бастауыш сынып мұғалімі

Қазақта: «Ұстазы пейілді болса, шәкірті зейінді келеді»-дегендей, санаулы ғұмырын салиқалы ұрпақ тәрбиесіне арнап отырған ұстаздар қауымының атқарар жүгі өте ауыр. Тәуелсіздік таңы атқалы бері еліміздегі білім әлеміндегі инновациялық технологиялар мен АКТ негіздерінің даму процессі қарқынды жүзеге асып, тәуелсіз ел болғалы жаңартылған білім беру мазмұнына бірте-бірте көшіп жемісті де жеңісті нәтиже көрсетіп келе жатырмыз.

Қаншама өзгерістердің ішінде ерекше білімді қажет ететін балалармен жұмыс жасау бағдарламалары, бағыттары көзден тыс қалған жоқ. Яғни мемлекет білім ошағында осындай балаларға инклюзивті сыныптар ашып, педагогтар оқытып бала оқыту, тәрбиелеу жолында қыруар қаржылар бөліп отыр. Осы орайда әрбір ұстаз осы міндетті дұрыс атқаруы тиіс. Яғни инклюзивті сыныпта оқитын балаларды тәрбиелеу мен оқытуда дұрыс білім, білік, дағды мен тәрбие бере алу керек, балалардың шығармашылық қабілетін арттыру қажет. Қазіргі таңда қоғамда болып жатқан әлеуметтік мәселелер: отбасылық, экологиялық, экономикалық дағдарыстар жүйке жүйелері бұзылған, психикалық ауытқулары бар әр түрлі жастағы балалардың көбеюіне әкеліп соқтыруда. Ел өмірінің қай кезеңіне көз жіберсек те, балалар тағдыры кімді болса да бейтарап қалдырмай, өзекті мәселенің бірі болғаны белгілі. Жас ұрпақты оқыту-тәрбиелеу жұмысын қазіргі заман талабына сай стандартқа енгізуді оқушылармен жеке дифференциалды жұмыс істеу нәтижесінде қол жеткізуге болады. Бұл мәселені шешуге бағытталған әдістердің бірі дәстүрлі оқыту әдістерін интеграциялық және дифференциалды әдістерді сабақтастырып жүргізу болып табылады. Үлгермеуші оқушыларды анықтауда дұрыс диагностика жүргізу, оларды табысты және нәтижелі оқытуға, ал болашақта әлеуметтік ортаға бейімделіп кетуіне жағдай тудыратын арнайы сыныптар мен топтарға орналастыру-қазіргі уақыттағы аса маңызды әлеуметтік және педагогикалық мәселе болып табылады.

Инклюзивті оқыту – ерекше мұқтаждықтары бар балалардың жалпы білім беретін мектептердегі оқыту үрдісін сипаттауда қолданылады. Демек,

инклюзивті оқыту негізінде балалардың қандай да бір дискриминациясын жоққа шығару, барлық адамдарға деген теңдік қатынасты қамтамасыз ету, сонымен бірге оқытудың ерекше қажеттілігі бар балаларға арнайы жағдай қалыптастыру идеологиясы жатыр. Осы бағыт балаларды оқуда жетістікке жетуге ықпал етіп, жақсы өмір сүру жағдайын қалыптастырады. Ал ерекше білімді қажет ететін балаларды оқытуда олардың пәнге деген қызығушылығын, шығармашылық қабілетін арттыру ұстаздың бірден-бір міндеттерінің бірі деп есептеймін. Себебі, шығармашылық - бұл адамның өзін-өзі сәтті жүзеге асырудың таптырмас шарты, ол қазіргі әлемде, әртүрлі өмірлік жағдайларда өзін көрсетуге мүмкіндік береді

Жас өркеннің бойындағы табиғат берер ерекше қабілетті, дарындылықты тани білу, оның ары қарай дамуына бағыт-бағдар бере білу ерекше қиын да қызықты іс. Баланы заман талабына қарай көрегендікпен икемдеп, өз заманының озық өнегесін санасына сіңіре білу, оларды шығармашылық бағытта жан-жақты дамыту – бүгінгі күннің басты талабы.Біздің ұғымымызда инклюзивті оқыту тек мүмкіндігі шектеулі оқушылармен ғана жұмыс емес, сонымен қоса, ерекше қабылет иесі дарынды балалар мен қандас бауырлар оралман оқушылармен де жұмыс түрін жатқызуға болатындығын өз білімін жетілдіру курсында танып білдік, ол жайын мұғалімдер қауым біледі. Менің өз тәжірибемде биылғы оқу жылында мүмкіндігі шектеулі оқушылар мектебімізде бар болғанымен, тікелей өзім сабақ беретін сынып балаларында кездеспеді және кездеспей-ақ қойсын деп айтқым келеді. Себебі, «Біздің болашағымыз- білімді жас ұрпақтың қолында» -дегендей, қазағымның әр баласы білімді, өнерлі, дені сау саналы ұрпақтан болуын тілейміз. Көптеген балалар табиғи түрде *дарынды,* бірақ соған қарамастан оқу іс-әрекетін нақты ұйымдастыру, мақсатты және жүйелі жұмыс қажет. Қоғамның зияткерлік әлеуеті көбінесе ***дарынды*** балаларды анықтау және олармен жұмыс істеу арқылы анықталады. Қазіргі қоғам мектеп алдына тәуелсіз, өзін-өзі оқытуға қабілетті, жауапты, коммуникативті дағдылары бар азаматтарды даярлау міндетін қояды. Мектептің басты **міндеті** үнемі өзін-өзі жетілдіруге деген ұмтылысты үйрету, дамыту.

Еліміздің ертеңі бүгінгі жас ұрпақ қолында, ал жас ұрпақтың тағдыры ұстаздың қолында”-деп бекерге айтылмаған сыңайлы. Олай болса қазірге таңда білім саласындағы әр ұстаздың мойнына артылған жүк ауыр.Ұстаз бір ғана шәкірттің ілімі мен тәлім-тәрбиесіне ғана жауапты болып қана қоймай, елдің ертеңін, болашағын өз мойнына алардай жауапкершілік танытуы тиіс. Жас та берілген тәрбие, жас қайыңды игендей”,-дейді, олай болса құрметті әріптестер”теңізге” тамшыдай тамып, жәрдеміміз тиіп жатса, біз ешнәрседен аянбай қиын да, қызыққа толы ұстаздық жолда ерінбей еңбек етіп, еңбегіміздің жемісін көре білуіміз керек.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

САУКЕЛЕ И ТАКИЯ: ИСКУССТВО СОЗДАНИЯ ГОЛОВНЫХ УБОРОВ В ЭТНОСТИЛЕ

Рахимберлина Асель Тургуновна,
учитель художественного труда
школы - лицея №37 им. Сырбая Мауленова,
Алмаатинского района .г.Астана

Аннотация

Данная работа посвящена искусству создания казахских головных уборов в этностиле, таких как саукеле и такия. Саукеле, как символ красоты, богатства и статуса невесты, и такия, являющаяся частью повседневного и праздничного гардероба, играют важную роль в отражении культурного наследия казахского народа. В работе рассматриваются история и значение этих головных уборов, традиционные материалы и техники их изготовления, а также элементы декора, включающие национальные узоры и орнаменты. Особое внимание уделяется адаптации традиционного дизайна к современным тенденциям моды и декоративного искусства. Работа направлена на сохранение и популяризацию культурного наследия через искусство и дизайн. **Ключевые слова:**саукеле,такия,этностиль, казахский национальный костюм, головные уборы,традиционный дизайн, орнаменты, кюгге ,кошкар муйиз, народное искусство, этнокультурное наследие, декоративное искусство, вышивка,ручная работа, современный этнодизайн.

Аннотация

Бұл шығарма қазақ бас киімдерін этностық стильде жасау өнеріне арналған, мысалы, саукеле мен тақия. Сәукеле қалыңдықтың әсемдігінің, байлығы мен мәртебесінің символы ретінде, ал күнделікті және мерекелік киім ілгіштің құрамына кіретін Такия қазақ халқының мәдени мұрасын бейнелеуде маңызды рөл атқарады. Шығармада осы бас киімдердің тарихы мен маңызы, оларды дайындаудың дәстүрлі материалдары мен тәсілдері, сондай-ақ декор элементтері, оның ішінде ұлттық әшекейлер мен ою-өрнектер зерттелді. Дәстүрлі дизайнды сән және сән өнерінің қазіргі заманғы үрдістеріне бейімдеуге ерекше назар аударылады. Туынды өнер мен дизайн арқылы мәдени мұраны сақтауға және танымал етуге бағытталған. . **Кілт сөздер**: сәукеле, тақия, этникалық стиль, қазақтың ұлттық киімі, бас киімі, дәстүрлі дизайны, ою-өрнектері, қиғаш, қошқар мұйызы, халық шығармашылығы, этномәдени мұра, сәндік өнер, кестелеу, қолөнер, қазіргі этникалық дизайн.

Введение

Казахская культура богата уникальными традициями и ремеслами, которые отражают дух и самобытность народа. Одним из ярких элементов национального наследия являются головные уборы — саукеле и такия. Саукеле — это свадебный головной убор, символизирующий статус, изящество и культурные ценности. Такия — более повседневный головной убор, который также имеет свои отличительные черты и украшения. Эти изделия несут в себе глубокую символику, сохраняя историю и идентичность казахского народа.Цель данной статьи — исследовать процесс создания головных уборов в этностиле, выявить его особенности, а также изучить их применение в современном мире. Рассмотрим методики создания саукеле и такии, исследуем их культурное значение и предложим рекомендации для популяризации традиционного образа. Создание головных уборов в этностиле включает несколько этапов: исследование традиционных образцов, выбор материалов, разработку дизайна и непосредственное изготовление. Каждый этап требует

внимательного подхода и знаний традиционных технологий.

1. **Исследование исторических и культурных особенностей**:

- Анализ традиционных узоров и орнаментов.
- Изучение символики материалов и украшений.
- Исследование региональных особенностей саукеле и такии.

2. **Выбор материалов**:

- Использование натуральных тканей (шелк, бархат, войлок).
- Декорирование изделия драгоценными металлами, камнями, бусинами.
- Применение перьев, меха и ручной вышивки для создания уникальных акцентов.

3. **Разработка дизайна**:

- Создание эскизов с учетом культурных традиций.
- Подбор гармоничных цветовых сочетаний.
- Адаптация дизайна для современных нужд.

4. **Технологии изготовления**:

- Ручное шитье и вышивка.
- Использование традиционных методов плетения.
- Фиксация декоративных элементов (камней, бусин) с помощью специальной техники.

Исследовательская часть

Историческая и культурная ценность

Саукеле, как свадебный головной убор, испокон веков ассоциировался с началом новой жизни. Его высокую форму украшали перья совы, символизирующие мудрость, а также серебряные и золотые вставки, означающие богатство и благополучие. Саукеле часто передавался по наследству, становясь семейной реликвией.Такия, напротив, использовалась в повседневной жизни. Её украшение варьировалось от простых вышитых орнаментов до сложных декоративных элементов, отражающих статус владельца. Узоры на такия часто имели защитный смысл, оберегая владельца от дурного глаза.

Современные тенденции

Сегодня интерес к этностилю растёт, и головные уборы, такие как саукеле и такия, находят новое применение. Они используются в модных коллекциях, театральных постановках и даже повседневной одежде, адаптируясь к современным вкусам. Молодые дизайнеры вдохновляются традиционными элементами, добавляя современные материалы и технологии.

Практическое применение

1. **Создание современных моделей**:

- Саукеле и такия могут стать частью современной моды, сохраняя элементы традиционного дизайна.
- Использование этих головных уборов на свадьбах, национальных праздниках и фестивалях усиливает их актуальность.

2. **Мастер-классы и образовательные проекты**:

- Проведение уроков по созданию головных уборов в школах и университетах.
- Организация творческих мастерских для популяризации этнодизайна.

3. **Коммерческое применение**:

- Производство сувенирных моделей саукеле и такии для туристов.
- Создание аксессуаров в этностиле (например, миниатюрных головных уборов в виде брошей или заколок).

Рекомендации

1. **Сохранение традиций**:

- Укрепление связей между мастерами и молодёжью для передачи знаний и умений.
- Документирование техник изготовления саукеле и такии.

2. **Интеграция этностиля в современную моду**:

- Разработка коллекций одежды и аксессуаров с элементами традиционного дизайна.
- Продвижение казахской культуры на международных модных показах.

3. **Популяризация через медиа**:

o Создание видеороликов и документальных фильмов о процессе создания головных уборов.

o Использование социальных сетей для привлечения внимания к этническому дизайну.

Заключение

Саукеле и такия являются не только яркими символами казахской культуры, но и источником вдохновения для современного искусства. Их создание требует мастерства, уважения к традициям и творческого подхода. Важно сохранять это наследие, адаптируя его к реалиям современного мира и делая доступным для новых поколений. Через популяризацию головных уборов в этностиле можно не только сохранить уникальные ремесла, но и укрепить культурную идентичность.

Перечень использованных источников

1. Абдрахманова, Г. “Традиционные головные уборы казахов: история и символика”. – Алматы, 2018.
2. Жумабекова, А. “Этнические мотивы в современном дизайне”. – Астана, 2021.
3. Национальный музей Республики Казахстан. “Коллекция традиционных головных уборов”. Официальный сайт.
4. Сагандыков, К. “Казахская вышивка: техники и узоры”. – Алматы, 2015.
5. Материалы выставки “Этнический стиль в современном искусстве”, 2023.

ГЕНЕАЛОГИЯ РАЗВИТИЯ ЖЕЛЕЗОМАРГАНЦЕВЫХ РУД УЛЫТАУ-ДЖЕЗГАЗГАНСКОГО РУДНОГО РАЙОНА

Сабденбекова Гульназира Торахметовна,
Боденова Алтынай Жанбырбаевна,
Карагандинская область, город Балхаш
ЧУ Политехнический колледж корпорации "Казахмыс"

Все металлогенические (рудные) формации, установленные к настоящему времени в пределах Джезгазган-Улутауского района, по геологическому возрасту расчленены на шесть крупных геологических этапов с их специфическим тектогенезом, магматизмом, литогенезом и металлогенией. Как известно, эти шесть этапов были положены в основу расчленения нагрузки всей геолого-структурной карты Центрального Казахстана, на которой базируются прогнозно-металлогенические карты Центрального Казахстана, в том числе Джезгазган-Улутауского района. Все металлогенические (рудные) формации в Джезгазган-Улутауском районе распределены в шесть основных металлогенических эпох, краткая характеристика которых приводится ниже.

1. *Докембрийская металлогеническая эпоха* (дополеозой). В археозое и нижнем протерозое-интрузии гранитоидов, излияния основных и кислых эффузивов. В верхнем протерозое преобладающий геосинклинальный режим, в конце его-интрузии ультраосновных пород.

2. *Раннекаледонская металлогеническая эпоха* (кембрий-ордовик). Доминирующим для всей эпохи является геосинклинальный режим в осадконакоплении и магматизме. Две органические фазы: на границе нижнего и среднего кембрия и на границе среднего кембрия с кембро-ордовикскими отложениями. Интрузии габбро, диоритов, гранодиоритов, даек основных порфиритов. К концу эпохи-излияния основных и средней основности эффузивов. Преобладание флишоидного типа осадков.

3. Позднекаледонская металлогеническая эпоха (силур-нижний девон). Геосинклинальные условия продолжают оставаться доминирующими в

осадконакоплении магматизме. Две крупные орогенические фазы: одна-верхнем ордовике, в предкарадокское время, и другая-таконская-в конце силура или в нижнем девоне. Местами-мощные интрузии средней основности гранитоидов: гранодиоритов, тоналитов, плагиогранитов, до лейкократовых гранитов с их жильными дифференциатами. Излияния средней основности эффузивов.

4. Ранневарисская металлогеническая эпоха (средний девон-средний карбон). Замыкание геосинклиналей. Установление полуплатформенного режимов. Крупная орогеническая фаза в начале среднего карбона. В начале эпохи-излияния средней основности и кислых эффузивов. Интрузии кварцевых диоритов, гранодиоритов, средне-и мелкозернистых нормальных гранитов. Начало развития региональных тектонических разломов глубокого заложения в жестком консолидированном фундаменте каледонид.

Важнейшие полезные ископаемые в Джезказган-Улутауском районе-это железо и марганец. Проявление этих металлов, имеющие или ведущее, или подчиненное положение, устанавливаются также во всех крупных металлогенических эпохах, за исключением позднекаледонской.

Наибольшее актуальное значение имеет по железу карсакпайская формация железистых кварцитов, а по марганцу-джездинская формация гидротермальных железо-марганцевых руд. Последняя содержит также хотя и не крупные по количеству, но богатые по содержанию металла запасы магнетит-гематитовых железных руд. Районы, первоочередные для производства специальных поисково-разведочных работ на карсакпайской формации, следующие: площади между Керегетасом и Балбрауном, между Каратасом и Сазтобе, между Сазтобе и Карашем в включая сюда и площади развития покрова среднепалеозойских осадков в неглубоких грабенах в районе р. Жезды. Геофизических поисков требует и поле развития мезо-кайнозойских осадков в полосе развития железисто-кварцевой толщи на запад от Кургасына, где местами, как, например, в районе лога Баркыксай, наблюдаются угловатые обломки и глыбы первосортных гематитовых руд среди рыхлых отложений мезо-кайнозоя.

Поисково-разведочные работы на жездинской марганцевой формации должны производиться в первую очередь вдоль зоны Жездинского разлома как на СЗ, так и на ЮВ от Жезды, до сочленения этой зоны на ЮВ с главной Идыгейской тектонической зоной. Хорошо должна быть опоискована, далее, тектоническая зона Каратасского месторождения.

В силу ограниченного объема статьи обсудим рудные формации железистых кварцитов и железомарганцевых руд, которые изучались К.И. Сатпаевым на Карсакпайской и Жездинской группах месторождений и были отнесены им к осадочно-метаморфизованному и гидротермальному типам месторождений. Проведенный рудно-формационный анализ позволил нам железомарганцевые месторождения Казахстана расчленить на четыре рудные формации по геолого-минеральным параметрам, возрасту и содержанию марганца в рудах: кремнисто-железомарганцовистую, скарноидно-железомарганцовистую, барит-полиметал-железомарганцевую и марганцевую. Среди них раннепалеозойские кремнисто-железомарганцовистые руды формационно и генетически близки к докембрийским железистым кварцитам и поэтому рассмотрим их вместе.

Жездинский тип составляют месторождения Жезды, Промежуточное, Найзатас, Жаксыкотыр и др. Они отличаются сочетанием жильных и пластообразных рудных тел, которые контролируются субширотными тектоническими сбросами, как и вмещающие их депрессии, прожилково-брекчиевой текстурой руд, уходящих корнями жильных образований в гранитный массив в Найзатаском участке, меньшими

масштабами оруденения и доминированием марганца в рудах над железом.

Минералы первичных руд обеих минеральных типов формации идентичны. Главные минералы марганцевых руд-браунит, гаусманит, якобсид, кальцит и кварц. Главные минералы железных руд-гемати, магнетит, кварц, кальцит, гидрослюды. Химический состав руд изменяется в зависимости от их минеральных типов. Содержание в них марганца 10-55, в среднем 20-23%, и железа 1-23%.

Марганцевая формация включает руды с соотношением Mn/Fe как 3/1 и более. В Казахстане среди коренных рудных залежей марганца она представлена лишь месторождениями Мангыстауской группы, которая относится к никопольскому типу олигоценовых бассейнов Северного Кавказа, юга Украины и далеко тянется на запад вдоль Средиземноморской системы альпийской складчатости вплоть до Алжира и Туниса на северо-западном побережье Африки. В Горном Мангыстау разведано месторождение Айткокшинское на участках Сарытоган, Шакырган, Карагыз, Кызылтуран с общими запасами руд 120 млн т, со средним содержанием марганца 20,2%. На полуострове Мангыстау известные рудопроявления Тюбкараганское, Тобеджинское, Султанопинское, Хангбаба. Марганцевые руды залегают среди раннеолигоценовых морских отложений и в более изученном Горном Мангыстау простираются вдоль северного борта Шакырганской синклинали узкой полосой на протяжении 40км. Рудных горизонтов на разведанных участках от 1 до 9. Для них характерны неравномерные содержание марганца и изменчивость мощности. Руды в основном окисные псиломелан-пиролюзитовые, сложены сажистыми и конкреционно-землистыми отложениями. Конкреция размером от 2 до 15см округлые, эллипсоидные, каравае образные, сложены кварцем, полевым шпатом, глауконитом, сцементированных родохрозитом. Эти конкреции залегают среди землистых оксидов марганца рудных горизонтов. По падению рудных пластов вдоль бортов синклинали наблюдается шельфовая зональность, проявленная в фациональной смене типов руд: прибережных окисных (MnO 14,6%), мелководных смешанных (MnO 13.5%) и глубоководных карбонатных (MnO 12,6%).

Генетические типы и рудогенез железомарганцевого и марганцевого оруденения. Месторождения жездинского и атасуйского и типов К.И. Сатпаевым, М.П. Русаковым относились к гидротермальным образованиям, А.Г. Бетехтиным, Д.Д. Топорковым осадочным, Г. Шнейдерханом, Г.Н. Щербой, И.П. Новохатским и др.-к вулконогенно-осадочным. Нами на основании рудно-формационного анализа рудных поясов как Казахстана, так и всего Урало-Манголкого (точнее, Евразийского) пояса все железомарганцевые и марганцевые месторождения докембрия и фанерезоя последовательно отнесены к метасоматически-осадочному, контактово-метасоматическому, гидротермальному и гидротермально-кластогенно-турбидитовому типам со ступенчатым развитием оруденения в раннем докембрии, кембрий, силуре ордовике, девоне, триасе и олигоцене. В основе этой концепции следующий тезис К.И. Сатпаева относительно генезиса железомарганцевых руд Казахстана: «Гидротермальные растворы могут выносить и отлагать минеральные вещества не обязательно только из состава магматических интрузий, но также из состава других пород, расположенных на путях подъема и циркуляции этих гидротермальных растворов в глубоких зонах».

Такими глубокими зонами мы считаем были архей-протерезойские метаморфические комплексы, а источником марганца и железа являлись залегающие среди них метасоматически-осадочные итабириты. Реститами докембрийских итабиритов древних платформ, богатых марганцем, являются истощенные джеспилиты в докембрийских срединных

массивах складчатых систем. По данным К.И. Сатпаева, марганец в железистых кварцитах Карсакпайского пояса сохранился лишь до 0,2%. Как отмечалось, количество марганца возрастает в рудах кремнисто-железомарганцовистой формации кембрия до 1%, а в менее метаморфизованных толщах ордовика и силура его содержание увеличивается до 24-34% типичных итабиритов.

Кремнисто-магнетит-гематитовая и кремнисто-железомарганцовистая формации представлены в Казахстане двумя минеральными типами руд-высококремнистыми докембрийскими джеспилитами и раннепалеозойскими итабиритами, отличающимся по содержанию марганца, возрасту, степени метаморфизма и геологическими формациями вмещающих толщ.

Скарноидно-железомарганцовистая формация месторождений туяккосагалинского типа по структурном строению рудных полей и составу скарноидов сходны с месторождениями скарноидно-магнетитовой формации, но отличаются тем, что они размещены вдоль антиклинальных поднятий. Руды железа имеют марганцовистый состав с содержанием MnO от 5-6 до 15% и строго приурочены к экзоконтактовой зоне даже при разновозрастных вмещающих породах, как, например, на Кумдыкольском рудном поле, а эндоконтактовые зоны гранитных массивов не подвержены явлениям контаминации. Магнетит в богатых рудах тесно ассоциирует с гранатом, родонитом, фриделитом, актинолитом, хлоритом, кварцем, кальцитом, пиритом и халькопиритом. Указанным особенностям отличаются Бурултасское, Туякское, Косагалинское, Кумдыкольское и другие месторождения, вытянутые с юга на север вдоль выделенного нами Ерементау - Шу - Илийского рудного пояса, и заслуживают выделения в самостоятельную скарноидно-железомарганцовистую формацию.

Заключение

В Жезды-Улытауском рудном районе выделяются пять железомарганцевых геохронологических уровней.

1. В архейских гранитогнеисах Улытауского антиклинория развиты магнетитовые руды магнезиальноскарновой формации.

2. В протерозойских вулканитах Карсакпайского синклинория залегают стратиформные руды железистых кварцитов.

3. В кембрийских толщах Ишимской Луки залегают валунчатые железомарганцевые руды Тасоба, Жюнжен.

4. На севере Улытауского докембрийских массива развиты контактово-метаморфизованные руды, образованные при метаморфизме железистых кварцитов на контакте с Ащитастинским гранитным массивом в ордовике.

5. В девонских мульдах размещены промышленные железомарганцевые месторождения жездинского типа.

Перечисленные железомарганцевые геохронологические уровни составляют Жезды-Улытауский комплекс железомарганцевых руд.

Литература:

1. Бекмухаметов А.Е. Магматогенные железорудные формации //М «Недра», 1987. 212 с.
2. Бекмухаметов А.Е., Жунусов А.А. Геология и полезные ископаемые юго-востока Тургайского прогиба и северного Улутау // Алма-Ата, «Наука» 1984. С.11-24
3. Белевцев Я.Н., Епатко Ю.М., Вергин М.И., Лебедев Ю.С., Малютин Е.И. Железорудные месторождения докембрия Украины и их прогнозная оценка. //Киев «Наука Думка» 1981 216 с.
4. Боровиковым Л.И. 1953 .
5. Большой Джезказган Геология и металлогения. Алма-Ата, 1961. С. 441.
6. Геология СССР. М.: «Недра», 1989, т XX, 331 с.
7. Кассин Н.Г. Металлогенические циклы Казахстана //Проб. сов. геол., 1935, №2.

8. Половинкина Ю.И. Стратиграфия и основные черты тектоники Карсакпайского месторождение железистых кварцитов //Сов. геология, 1948, вып 31.
9. Сатпаев К.И. Месторождение руд железа и марганца в Джезгазган-Улытауского района //Сб.: Большой Джезказган М.-Л., 1935.
10. Точилин М.С. Происхождение железистых кварцитов //М.1963, 161с.
11. Яговкин И.С. Геологический очерк Джезгазган-Улытауского района //Сб.: Большой Джезказган М.-Л., 1935.

ЭТНОЛИНГВИСТИКА – ЭТНОСТЫҚ БОЛМЫСТЫ ҰЛТТЫҚ ТІЛ АРҚЫЛЫ ТАНЫП БІЛУ

(Аймақтық лексика негізінде).

Ethnolinguistics- knowledge of ethnic identity through the national language (based on regional vocabulary).

Саламат Элеонора Сәлікжанқызы,
Ақтөбе қаласы, Әбіш Кекілбайұлы атындағы
№72 ЖББО ІТ мектеп-лицейінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Данекерова Лиза Алимжановна,
Ақтөбе қаласы, Әбіш Кекілбайұлы атындағы
№72 ЖББО ІТ мектеп-лицейінің бастауыш класс мұғалімі

Annotation

The article considers ethno – cultural vocabulary as the wealth of the Kazakh ethnic group, which has been inherited from century to Century, deeply imbued with valuable data of its culture. The national language is a very broad concept, and due to its historical development, it passes through complex and diverse transitions, it is not unified in its composition. In this article, we can see the main examples of the fact that the Kazakh national language is a monolithic language with a predominance of commonality, the unity of which, although local in nature, is a vast region, and even compatriots who, ironically, went to the extreme, freely understand each other. In this regard, local features of the Kazakh language are called Speech and are divided into groups of speech.

The article proves that at a time when Modern Language Science focuses on studying ethno-cultural units as a source of interrelated ethno-cultural information, rather than studying them in an individual state, it is relevant to define regional vocabulary as an ethno-cultural source, from the point of view of regional manifestations of traditional Kazakh culture and its cognitive participatory function. The main content of the article is explained by the fact that the code of ethno-cultural vocabulary, which is marked in the language of the people and is inextricably linked with their life, is also rooted in this regional vocabulary, and the values of national culture reflect traditional culture, acquiring a certain color in the regional vocabulary.

Key words: *ethno-cultural vocabulary, ethnolinguistics, Ethnos, Kazakh language, identity, culture.*

Қазақ тіл біліміндегі жаңа салалардың бірі – этнолингвистика.Этнолингвистика-халықтың этногезін,тұрмысын,әдет-ғұрпын,мекен-жайын,басқа халықтармен тарихи-мәдени байланысын,күнделікті тұрмысын,материалдық және рухани мәдениетін зерттейтін тіл білімінің саласы. Этностың басып өткен сан ғасырлық даму жолы, оның белгі-бейнелері біздерге тас мүсіндер мен жартастарға қамалған сына жазулар арқылы, мәдени ескерткіштер мен әртүрлі ғимараттар түрінде жетуі мүмкін. Бірақ бұлар этнос өмірінің мың да бір елесі ғана, оның шын мәніндегі даналығы мен дүниетанымы тек тілінде ғана сақталады. Әрбір дәуірде өмірге қажет болған құрал-сайманның, қару-жарақтың, киім мен ішер

тамақтың, тұрмыстық заттар мен салт-санаға, әдет-ғұрып, наным-сенімге, ойын-күлкі, той- домалаққа байланысты ұғымдардың аты-жөні, сыр-сипаты т.б. тек тіл фактілері ретінде ғана. Яғни жеке сөздер мен сөз тіркестері, фразеологизмдер мен мақал-мәтел арқылы ғана бізге жетуі мүмкін.

Қазақ ұлттық мәдениетінің ерекше болмысын сипаттайтын қазақ тілінің мемлекеттік мәртебесіне сәйкес жаңа деңгейде жаңғыруы тиіс.Осы тұрғыдан сөз мәдениетін куммуникативтік-прагматикалық,когнитивтік,лингвомәдениеттік,этикалық,лингвоэкологиялық және ерекше атап өтетін сала этнолингвситикалық тұрғыдан қарастырудың концептуалдық негіздерін айқындау,сөздің коммуникативтік салаларын анықтау – сөзбен өрілген қазақ мәдениетін жаңғырту ісіндегі өзекті мәселе.

Осыған орай халқымыздың әр дәуірдегі материалдық және рухани мұрасын,өз бойына сақтаған этномәдениетінің әртүрлі қырларын зерттеу Ш.Уәлиханов жазбаларынан басталып,Ә.Марғұлан,М.Әуезов,Ә.Қоңыратбаев,Ә.Қайдаров еңбектерінде жан-жақты қарастырылады.Мәдениеттанушылардың пікірінше,қазақ тіліне «қазақ мәдениеті» термині арабтың «қала», « қалалық» деген сөзінен енген.Тіл арқылы бейнеленіп,сақталып жеткен рухани бұлақтарда деректелген,тарихи – рухани негізінде қалыптасқан қазақ қоғамындағы дүниенің тұтастығы,интеграциялық негізі және этностың рухани кеңістігі(мәдени дәсүрлер) – «қазақ мәдениеті» ұғымының негізгі тірегі,ал тілдік мәдени лексика құрайды.

Қазақ тіл білімінде этнолингвистика саласының негізін салушы академик Ә.Т.Қайдаров тіл байлығына этнолингвистикалық зерттеу жүргізуді екі жүйеде қарастыруды ұсынады.Олар:

1. Макрожүйе – «Табиғат» , «Адам» , «Қоғам».

2. Микрожүйе – табиғи жүйе бойынша әртүрлі топтар,салалар.Нақты айтқанда ,микрожүйелік құрылымның негізінде сан түрлі мәдени терминдер(зергерлік,тағам,халықтық космоним,зергелік бұйымдар,ұсталық өнерге байланысты фразеологизмдер мен паремнологиялық жүйе.арнайы этнолингвистикалық зерттеу нысаны ретінде қарастырылады. [Қайдаров:1998, 36]

Осы мақсатта ізбен мәдени лексиканың денін құрайтын,атап айтқанда,қлттық болмыстың рухани қазынасын сипаттайтын сан түрлі сапалық ұғымдар мен тұрмыста қолданылатын зат,бұйым,еңбек құралдары,үй жиһаздары,киім,т.б. атаулары,дәстүрлі кәсіпке қатысты терминдер,т.б. тіл жүйесінде қарастырылады.

Осы мақалаға негізгі тірек болатын атау этнолингвистика.Осы мақсатта Ә.Т. Қайдар этнолингвистикалық зерттеудің мақсатына қарай «этнос» терминін «этнос болмысы» ұғымымен, ал «тіл» дегенді «тіл әлемі» терминдерімен атауды ұсынады, Ә. Қайдар мұнда этнолингвистикалық зерттеулер этностың жеке мәселелері емес, оның тұтас бейнесін, баршаболмысын анықтайды, ал осы этнос туралы толық мағлұмат оның тіл қазынасында сақталады деген ойды тілге тиек етеді. «Этнос болмысы – этностың ұлттық бейнесі, тарихи тұлғасы және ол туралы реальді шындық». «Этнос болмысы» - этностың сонау бала кезінен бүгінгі есейген шағына дейінгі кешірген өмір тіршілігінің айнасы, оның тілі арқылы қалыптасып, жадында сақталып, ұрпақтан нәсілге мирас болып ауысып келе жатқан бай рухани-мәдени қазынасы» деген пікірін ұсынуымызға болады.

Жалпы сөйленістер жүйесіндегі этномәдени лексиканың танымдық негізі зор. Этнолексика – қазақ этносы тұрмыс-тіршілігінің, мәдениетінің баға жетпес байлығы. Қазақ халқының ұлт болып қалыптасу жолындағы әр алуан кезеңдері мен оқиғаларының, өзін қоршаған әлеммен қарым-қатынасының тіл иесі жадында жазылып қалған тарихы, сондықтан этнолексика ұлттық мәдениеттің ерекше

болмысын сипаттайтын терең мазмұнға ие. Осыған орай, Ж.Манкеева: «...ұлттың болмыс мазмұнын тұтас мәдени жүйе ретінде өз бойында сақтаған құнды этномәдени дерек ретіндегі тілдік бірліктерді «ұлт пен тіл біртұтас» деген қағидаға сәйкес жинақтап, жүйелеу, талдау игілікті де өзекті іс болмақ» [Манкеева, 2008:5],-дейді. Ал аймақтық лексикадағы этномәдени бірліктер осы үлкен арнаға құяр бұлақ екендігі жайында өткен тарауда айтылғандай, аймақтық сөз – қазақтың дәстүрлі мәдениетінің аймақтық көріністерін бойына жинақтаған, оны айрықша мәнер бояумен таныта алатын этномәдени мазмұнды бірлік.

Аймақтық лексика – ұлттық тіл байлығының мол да жүйелі бөлігі, сондықтан аймақтық мәдениеттің жалпы қазақ қауымы үшін жаттығы, өзгешелігі болмайды. Аймақтық лексиканы қалыптастырушы тіл иесі – біреу, аймақтық сөз қатысым қажеттілігі үшін пайда болған. Тілдік қатынасты жүзеге асырушы тетік ретінде сөйлеу актісінде адресант пен адресат арасындағы тілдік жағдаятқа сай қызмет атқарады. Бұл сөздің коммуникативтік сапасына қарай алғандағы «нормаға сай» немесе «нормаға сай емес» деген бағалауға жауап бермейді. Біріншіден, аймақтық сөз – ауызекі сөйлеуде, дискурста өмір сүреді, екіншіден көркем шығармаларда белгілі мақсатта қолданылады. Бұл мәселеде Н.Уәлидің: «Рас, сөздің коммуникативтік сапасын сөз еткенде, «дұрыс-бұрыс», «орынды-орынсыз», «сөзі бай – сөзі жұтаң», «бедерлі-бедерсіз» т.б. тәрізді баға 59 беріп жатады. Мұндайда мәтіннен (сөз құрылымынан) сәтті не сәтсіз факті бөлініп алынып, оған жоғарыдағыдай баға беріліп талданады. Бірақ бұлайша талдау, бір жағынан, дұрыс болғанымен, екінші жағынан, мәтіннің тұтастай алғандағы коммуникативтік сапасының бағасы емес, оның үзігі жөніндегі ғана баға» [Уәли,2007:66],-дейтін сөз мәдениеті жайлы көзқарасына сүйенуге болады. Сөздің жұмсалым деңгейін тілдік жағдаят, оның мақсаты анықтайды. Н.Уәлидің пайымдауынша, сөздің коммуникативтік сапасы тұрғысынан берілетін баға сөз актісінің аяқталған нәтижесіне қатысты болуға тиіс. Мұндай талап тілдік фактіні тек сөздік құрылымның құрамында қарау жеткіліксіз екенін көрсетеді, сондықтан сөздің коммуникативтік сапасын бағалауда басқа да теориялық ізденіс қажет. Өйткені айтылған (жазылған) – сөз аса күрделі коммуникативтік құрылым. «Сөз айтылғанға (жазылғанға) дейін де, яғни вербалданғанға дейін адресант-автордың айтсам, жазсам деген діттемі, нені айтсам (жазсам) қалай айтсам (жазсам) деген мақсаты, қызығушылығы болады»

Ж.Манкеева халықтың тек тілдік фактілер арқылы сақталған тарихын құбылыс атауларын, салт-санасын білдіретін мәдениет лексикасын анықтаудың өзекті арнасы этнолингвистикалық қағида деп есептейді. Этнолингвистикалық қағида бойынша мәдениет лексикасының этномәдени құрылымын анықтайды. Ж.Манкееваның пайымдауынша, этнолингвистикалық қағиданың «тінін 61 құрайтын «ұлт пен тіл» біртұтас» немесе «тіл мен мәдениет сабақтас» деген ұстанымдар» [Манкеева,2014:192]. Этномәдени құрылымды жинақтайтын – этнос тұрмысының сан салалы қырлары. Оны Ж.Манкеева төмендегіше саралайды:

· Этнолингвистикалық зерттеу нысаны тек этнографизмдер (иткөйлек, бойтұмар т.б.) емес, оны этномәдени лексикадағы халықтың күнделікті тұрмыс - тіршілігі, айналысатын кәсібі мен еңбегіне т.б. қатысты сан ғасырлық тәжірибесінің тұжырымы іспетті сан салалы мәдени жүйе атаулары деректер дәлелдейді. Сөйтіп, этнолексиканың өзегін құрайтын қазақ этносы тұрмыстіршілігінің, экономикасының көзі мал шаруашылығы екені айқындалады. Оны осы салаға қатысты мақал-мәтел, жұмбақ, фразеологиялық тіркестер т.б. көрсетеді. Мысалы, қой мың, жылқы жүз болу – көңілі ток, уайым-қайғысы жоқ болу, тоқмейілсу

(ҚХР) мағынасын білдіреді, ал Түрікменстандағы қазақтар тілінде қойы тауға жайылып жату – шаруасы сай, тұрмысы жақсы мағынасында қолданылады. Халық тұрмыстың жайлы, уайым-қайғысыз болуын момын жануар қойдың мінезімен салыстырып бейнелейді. Ендеше этнолексиканың үлкен бөлігі шаруашылық-экономикалық факторына байланысты құралады деп топшыланады;

· «Ас – адамның арқауы» демекші, қай этностың да өзіндік ерекшелігін танытатын, ұлт мәдениетінің айнасы тәрізді қабаттарының бірі – тағам және азық-түлік атаулары. Әрине, азық-түлік түрлері тіл иесі этностың тұрмыс - тіршілігіне, өмір сүру ортасының географиялық, климаттық жағдайына байланысты қалыптасады. Оны өткен тарауда талданған қазанжаппа, кісе нан т.б. этнобірліктерінің семантикасынан көруге болады. Тамақтану мәдениеті – ұлт мәдениетінің басты белгісі. Сол себепті де, этнолингвистикалық зерттеулердің нысанына алдымен ұлттық тамақтану дәстүрі алынады. Осыған орай, этнолексиканы құрайтын келесі фактор – ұлттық тамақтану дәстүрі деуге болады;

· Көшпелі мал шаруашылығымен күн көрген халықтың жер бедері мен аспан әлемі туралы түсінігі мол болғандығы халықтық географиялық терминдер мен космонимдік атаулардан да, ауа райы, оны болжауға байланысты атаулардан да көрінеді. Мысалы, ай көрген күн (айдың әр жаңасы), ай қорғалау (айдың кешігіп тууы, әр айдың жиырмасы кезінде айдың кешігіп тууы), ақбайтал (үскүрік боран, кесе қар, қалың бораннан кейінгі күртік қар), ақбас (ұйытқып соғатын жаяу боран) т.б. Этнолексика құрамының толығуына себеп болатын ендігі бір фактор – халықтық географиялық, астрономиялық, метеорологиялық жағдайлар;

· Этнолексиканың маңызды саласы – кісі аттары мен туыстық атаулар. Ұлттық бояу мен ұлттық мінез-құлықты танытатын атаулар жүйесі антропологиялық фактор болып табылады;

· Жан-жануарлар дүниесі мен өсімдіктер әлемі, оны пайдалануға қатысты халықтық дүниетаным өз алдына зерттеліп жүрген мәселе қатарына жатады. Этнолексиканың қалың қабатын құрауға негіз болатын ендігі бір фактор – жан-жануар және өсімдіктер әлемі.

Қорытындылай келе, қазақ тілінің айырым белгісі аз ортақ белгілерінің молдығы – оның біртұтастық қасиеті. Аймақтық лексика – жалпы дәстүрлі қазақ мәдениетінің құрамдас бөлігі, құндылық әлемі де ортақ. Аймақтық мәдениет өзгеше болмайды. Аймақтық сөз – дәстүрлі қазақ мәдениетінің аймақтық көріністерін танытатын этномәдени мазмұнды бірліктері. Сондықтан аймақтық лексикадағы этномәдени көріністер – дәстүрлі қазақ мәдениетінің аймақтық бояуы, аймақтық сипаты. Қазіргі тіл ғылымы этномәдени бірліктерді жеке-дара күйінде зерттеуден гөрі оларды өзара байланысты этномәдени ақпарат көзі ретінде зерделеуге ден қоюда. Егер қарым-қатынас субъектісі – белгілі 162 мәдениет өкілі, тұтынушысы болса, дәстүрлі қазақ мәдениетінің өкілі мен тұтынушысы да біреу – қазақ этносы.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Манкеева Ж.А. Қазақ тіл білімінің мәселелері. – Алматы: «Абзал-Ай» баспасы, 2014. – 640 бет
2. Қайдар Ә. Қазақ тілінің өзекті мәселелері: Актуальные вопросы казахского языка. – Алматы: Ана тілі, 1998. – 304 бет.
3. Манкеева Ж.А. Қазақ тіліндегі этномәдени атаулардың танымдық негіздері.-Алматы: Жібек жолы, 2008.-356б.
4. Уәли Н. Қазақ сөз мәдениетінің теориялық негіздері. Филол. ғылым. докт.дәрежесін алу үшін дайынд. дис. - Алматы, 2007.-332 б.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ПРИМЕНЕНИЕ ПОДХОДА LESSON STUDY В ПРОЦЕССЕ РАЗВИТИЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ДЕТЕЙ СТАРШЕЙ ГРУППЫ ДЕТСКОГО САДА (4-5 ЛЕТ) ЧЕРЕЗ РЕШЕНИЕ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫХ ЗАДАЧ

Страшко Т.В., Проскурякова И.Е.,
воспитатели КГУ «Санаторный детский сад-ясли № 103»

Аннотация. *В статье рассматривается применение подхода Lesson Study в условиях детского сада, который направляет фокус внимания на достижения, проблемы, потребности каждого ребёнка, что даёт возможность адаптировать под них учебно-воспитательный процесс. Представлен метод решения экспериментальных задач как способ развития исследовательской деятельности детей. Содержание раскрывается на примере одного цикла исследования, в котором дети старшей группы (4-5 лет) в процессе экспериментирования определяют скрытые качества объекта, а наблюдатели могут зафиксировать элементы исследовательской деятельности. Выявлена эффективность подхода Lesson Study в создании условий для развития детей, их познавательной активности, творчества и самостоятельности; повышения педагогического мастерства воспитателей.*

Ключевые слова: *Lesson Study, экспериментирование, исследовательская деятельность, экспериментальная задача.*

Введение.

Глава государства К. Токаев на Национальном құрултае озвучил ключевые ценности, которые стали основой Программы «Біртұтас тәрбие». Идея «Прогрессивная нация» ориентирована на формирование нации, способной адаптироваться к изменениям и использовать инновационные технологии для достижения успеха через развитие у детей и молодежи таких ценностей, как креативность и инновационное мышление, профессиональное развитие и образование, сотрудничество [1].

Достижению этих целей в полной мере способствует педагогический подход Lesson Study – один из демократичных способов совершенствования учительской практики [2].

Цель нашей работы: выявить с помощью подхода Lesson Study, как решение экспериментальных задач способствует развитию исследовательской деятельности у детей 4-5 лет.

Задачи:

1. Изучить разные формы и методы организации исследовательской деятельности дошкольников.
2. Выбрать наиболее эффективный метод и адаптировать к конкретным детям.
3. Оценить эффективность выбранного метода.
4. Проанализировать трудности, возникшие в процессе организации исследовательской деятельности, найти пути их преодоления.

Актуальность определяется необходимостью трансформации дошкольного воспитания и обучения в соответствии с меняющимися требованиями к развитию и обучению детей и актуальными научными данными. [3]. Lesson Study помогает воспитателям лучше понимать каждого ребенка и корректировать образовательный процесс под его нужды, адаптироваться к новым требованиям, разрабатывать инновационные методы и подходы; формирует в детском саду культуру постоянного обучения и развития, что является необходимым условием для успешной работы в современном мире.

Новизна: Подход Lesson Study только начинает применяться в детском саду, нет исследований, практического опыта.

Методика.

Lesson study – это совместная рефлексивная школьная практика с целью постоянного совершенствования преподавания и обучения; берет свое начало в Японии и широко признана во всем мире [4].

В созданную нами творческую группу «Эксперимент» вошли 4 педагога, исследование проводилось на базе старшей группы (дети 4-х лет).

Обозначили детское экспериментирование как проблемное поле для изучения, решили опираться на следующее определение: «Детское экспериментирование является особой формой поисковой деятельности, в которой наиболее ярко выражены процессы целеобразования, процессы возникновения и развития новых мотивов личности, лежащих в основе самодвижения, саморазвития дошкольников» [5].

В 1997 году Николай Николаевич Поддьяков (советский и российский психолог, исследователь в области дошкольной педагогики и психологии) сформулировал гипотезу о том, что в детском возрасте ведущим видом деятельности является не игра, как это принято считать, а экспериментирование и доказал это [6].

Перед нами встал вопрос: если экспериментирование является естественной деятельностью дошкольника, то нужно ли им руководить? Мы ответили положительно, опираясь на следующие позиции:

⁕ В детском возрасте только начинает развиваться аналитико-синтетические мыслительные операции. Ребёнок может подмечать в окружающих предметах и явлениях случайные детали, привлекающие его внимание яркостью, новизной, динамичностью, не может выделить главные и второстепенные признаки. От его внимания часто ускользают существенные связи, взаимоотношения, зависимости предметов друг от друга, что приводит к формированию поверхностных, а иногда и ложных знаний.

⁕ Ориентация на Зону ближайшего развития (по Л.С. Выготскому «Обучение – движущая сила развития, оно пробуждает к развитию те процессы, которые без него невозможны»). Проще говоря, вместе со взрослым ребёнок может сделать то, что сам ещё не способен, но в скором времени сможет это сделать самостоятельно.

Конечный результат во многом определяется качеством постановки педагогической работы.
В процессе наблюдения за детьми выявили следующее противоречие:
Диагностика познавательного развития детей [7], проведённая психологом, показала следующие результаты:

Таблица 1 – Результаты диагностики познавательного развития детей [8] старшей группы № 8 на октябрь 2024.

Уровень	Высокий	Средне-высокий	Средний	Средне-низкий	Низкий
%	23%	18%	35%	12%	12%

Наблюдение за детьми в процессе экспериментирования выявило у всех детей (даже имеющих отставание в развитии) высокий уровень экспериментирования: все дети в процессе деятельности с материалами показывали сосредоточенность, самостоятельность, увлечённость процессом, аккуратность, самоконтроль; добавляли в деятельность простые игровые сюжеты, самостоятельная деятельность длилась 5-10 мин.

Изучив литературу по данной теме, решили взять «Методику проведения учебных исследований в детском саду», предложенную Савенковым А.И. [9], как основу для разработки собственного исследования, а также, выбрали необходимые методы: анкетирование,

наблюдение, интервью, анализ полученных данных. Фиксация результатов проводилась, соблюдая принцип триангуляции: не менее трёх разных способов сбора данных. Это видеосъёмка, фотосъёмка, заполнение листа наблюдения за ребёнком, интервью, графические отображения детьми результата эксперимента.

На заседании творческой группы сформулировали **исследовательский вопрос**: Как решение экспериментальной задачи [10] способствует развитию исследовательской деятельности у детей 4–5 лет? Договорились, что в нашей работе исследовательская деятельность детей будет включать следующие компоненты:

1. Ребёнок выдвигает гипотезы.
2. Предлагает пути решения.
3. Проводит наблюдения, эксперименты.
4. Делает на их основе суждения и умозаключения.
5. Отображает их графически.
6. Отображает их в речи.

Эти компоненты мы вывели, опираясь на исследования многих авторов (Савенков А.И., Поддьяков Н.Н., Штанько И.В., Иванников В.А.), которые отмечают необходимость развития исследовательских навыков как одной из составляющих успешной учебы в школе и социализации [11].

Предположили, что в итоге мы получим следующие результаты в отношении детей и педагогов.

Для детей:

Ребёнок А: Понимает проблему(задачу), задаёт вопросы по существу, отвечает на вопросы, предлагает пути решения, выдвигает гипотезы, проводит наблюдения, эксперименты, делает суждения, умозаключения, сравнивает с предположением, отражает графически и в речи.

Ребёнок Б: Понимает проблему(задачу), иногда задаёт вопросы по существу, отвечает на вопросы, может предложить пути решения, может выдвигать гипотезы, слушает других детей, кивает, проводит наблюдения, эксперименты, иногда отвлекается на манипуляции с материалом, делает суждения, умозаключения, сравнивает с предположением, отражает графически (может неточно), иногда в речи.

Ребёнок С: Понимает по-своему проблему(задачу), слушает других детей, кивает, проводит наблюдения, эксперименты, отвлекается на манипуляции с материалом, получает результат, делает суждения, умозаключения, может сравнить с желаемым результатом (с помощью), может отражать графически, иногда в речи.

Для педагогов: повысить своё профессиональное мастерство, изучая новые инновационные методы и подходы, совершенствовать навыки работы в команде, получить новый опыт и повысить свои практические знания и умения в организации и проведении исследовательской деятельности детей 4-5 лет.

Следующим шагом нашей работы было определение пути решения намеченной цели: разработать досконально конспект организованной деятельности (далее ОД), отдельно уделить внимание созданию игровой и экспериментальной задачи, благоприятной эмоциональной атмосферы, продумать расположение оборудования, материалов, детей, педагога, наблюдателей в группе, анализу детских работ. Внимательно изучив все мнения, мы разработали лист наблюдения за ребёнком.

Таблица 2 – Лист наблюдения за ребёнком

Лист наблюдения за ребёнком			
Тема, дата, группа, воспитатель			
Фамилия, имя ребёнка			
	Высокая	Средняя	Низкая
Сосредоточенность			
Самостоятельность			
Интерес/увлечённость			
Выдвигает гипотезы			
Предлагает пути решения			
Проводит наблюдения, эксперименты			
Делает на их основе суждения и умозаключения			
Отображает их графически			
Отображает их в речи			
Описание деятельности ребёнка			
Проблемы, возникшие у ребёнка во время ОД			
Вопросы для интервью:			
Что ты делал?			
Зачем ты это делал?			
Как это делал?			
Что у тебя получилось?			
Что тебе было интересно (понравилось)?			
Вывод:			
Эксперт ФИО:			

Далее последовал цикл, состоящий из:

●обсуждения конспекта организованной деятельности;

●проведения организованной деятельности;

●обсуждения, внесения предложений для дальнейшего улучшения проведения организованной деятельности, способов наблюдения за детьми.

Приведём пример одного из циклов.

На заседании творческой группы определили педагога, который проведёт следующую ОД, назначили дату проведения, обсудили ключевые моменты. Затем обсуждение продолжили через сеть WhatsApp, делились идеями, вносили предложения. На следующем заседании сформировали окончательный конспект ОД, определили исследуемых детей А, Б, С.

Тема ОД «Сок из яблок»; игровая задача: рассказать героям мультфильма «Приключения домовёнка» Кузе и Бабе Яге, какого цвета сок в красном, жёлтом, зелёном яблоках, нарисовать цвет полученного сока на карточках с яблоками соответствующего цвета и подарить героям; экспериментальная задача: опытным путём выяснить, какого цвета сок в красном, жёлтом, зелёном яблоках, сравнить с гипотезой.

Ребёнок А выдвинул гипотезу, что в красном яблоке – сок красного цвета, в жёлтом – жёлтого, в зелёном – зелёного. Эту гипотезу поддержали несколько детей, в том числе, ребёнок В, остальные согласились. Воспитатель спросил у детей, как это проверить. Несколько детей предложили потереть яблоки, выжать сок и посмотреть цвет, ребёнок А последним дал ответ с подробным описанием действий. Далее последовала практическая часть ОД, где дети протёрли яблоки, выжали сок в розетки, составили на демонстрационный стол таким образом: сок из яблок рядом с

карточками яблок соответствующего цвета и сравнили. Ребёнок А назвал сок из красного яблока «коричневый», из жёлтого яблока – «золотой», из зелёного – «жёлтый». На следующем этапе ОД воспитатель предложил детям нарисовать на карточках с яблоками разного цвета, какой получился из них сок, чтобы подарить их Кузе и Бабушке. Ребёнок А нарисовал напротив красного яблока – красный сок, напротив жёлтого – жёлтый, напротив зелёного – зелёный. В интервью сказал, что сок из красного яблока «коричневый», из жёлтого яблока – «золотой», из зелёного – «жёлтый», а нарисовал так потому, что захотел.

Ребёнок Б согласился с гипотезой, выдвинутой ребёнком А, предложил потереть яблоки, выжать сок, с увлечением выполнял практическую часть, участвовал в обсуждении полученных цветов сока от разных яблок. На следующем этапе выбрал карточки с яблоками красного и желтого цвета, нарисовал красный сок и буквы и жёлтый сок. В интервью сказал: из яблок делала сок, чтобы Кузя проверил, какой сок из яблок получился. Понравилось делать сок, выжимать и тереть. Наблюдатель отметил у ребёнка проблему: не уверена в себе.

Ребёнок С участвовал в обсуждении, повторял за другими детьми, кивал, аккуратно, старательно выполнял практическую часть, увлёкся, полученный сок из яблока поместил к соответствующей карточке с помощью воспитателя. На следующем этапе выбрал карточку с изображением зелёного яблока, закрасил половину листа зелёным цветом. В интервью сказал, что писал письмо, не знаю, зачем, понравилось рисовать письмо.

Таблица 3 – Результаты наблюдения исследовательской деятельности детей.

Ребёнок А	**Ребёнок Б**	**Ребёнок С**
Выдвинул гипотезу	Согласился с гипотезой, выдвинутой ребёнком А	Внимательно слушает других детей, шевелит губами, кивает
Подробно описывает решение	Предлагает решение	Внимательно слушает, кивает
Увлечённо выполняет практическую часть	Увлечённо выполняет практическую часть	Увлечённо выполняет практическую часть
Рассматривает полученный результат, сравнивает с предположением	Рассматривает полученный результат, сравнивает с предположением	Утерял логику событий
Выбрал 3 карточки: красное, жёлтое, зелёное яблоко	Выбрал 2 карточки: красное и желтое яблоки	Выбрал 1 карточку: зелёное яблоко
Нарисовал напротив красного яблока – красный сок, напротив жёлтого – жёлтый, напротив зелёного – зелёный	Нарисовал красный сок и буквы, жёлтый сок	Закрасил половину листа зелёным цветом
В интервью сказал, что сок из красного яблока «коричневый», из жёлтого яблока – «золотой», из зелёного – «жёлтый», нарисовал так потому, что захотел	В интервью сказал: из яблок делала сок, чтобы Кузя проверил, какой сок из яблок получился	В интервью сказал, что писал письмо, не знаю, зачем, понравилось рисовать письмо
Проблем не выявлено	Нет уверенности в себе	Проблем не выявлено

Во время обсуждения дети отметили, что цвет сока отличается незначительно, обозначили своими значениями: чуть-чуть зелёный, никакой, радужный, но при графическом изображении 60 % детей повторили цвет яблока, 40 % восстановили по памяти.

Рисунок 1 – 60 % детей повторили цвет яблока, 40 % восстановили по памяти.

Это связано с возрастными особенностями детей, так как у них перед глазами был образец (яблоко), а цвет сока надо было воспроизвести без опоры на наглядность.

Во время проведения ОД наблюдатели зафиксировали у всех детей положительный эмоциональный настрой, дети сохраняли интерес к деятельности.

При анализе результатов выявили следующую закономерность:

Таблица 4 – Анализ результатов наблюдения исследовательской деятельности детей.

Компоненты исследовательской деятельности	**Ребёнок А**	**Ребёнок Б**	**Ребёнок С**
Выдвигает гипотезы	+	+ -	-
Предлагает пути решения	+	+	-
Проводит наблюдения, эксперименты	+	+	+
Делает на их основе суждения и умозаключения	+	+	+ -
Отображает их графически	+	+	+ -
Отображает их в речи	+	+	+ -

Ребёнок А точно выполняет все этапы исследовательской деятельности. Ребёнок Б на основании чужих гипотез может предложить пути решения, проводит практическую часть исследования, допускает отклонения в графическом фиксировании результатов по памяти либо неточно интерпретирует результаты, в речи отображает второстепенные аспекты (понравилось работать в паре с другом, интересен сам процесс деятельности). Ребёнок С с интересом слушает других, выполняет практическую часть исследования, рисует то, что ему нравится, в речи отображает то, что делал последним, но не может ответить на вопрос «зачем?».

Таблица 5 – Результаты диагностики развития исследовательской деятельности детей группы № 8 на февраль 2025.

Высокий	Средний	Низкий
40 %	60 %	0 %

Вывод: Результаты исследования подтверждают эффективность метода решения экспериментальных задач для развития исследовательской деятельности детей 4-5 лет. Наблюдаемый уровень развития исследовательской деятельности превысил показатели, полученные при диагностике общего познавательного развития, что указывает на действенность данного метода в формировании исследовательских навыков детей. Таким образом, правильное и систематическое применение метода решения экспериментальных задач создает благоприятные возможности для раскрытия исследовательской активности детей дошкольного возраста.

Обсуждение.

Завершая наше исследование, обобщили результаты, подвели итоги, провели заключительное анкетирование.

Таблица 6 – Анкета итоговая

Что Вам было трудно / непонятно?
Что понравилось (вызвало положительные эмоции)?
От чего испытывали негативные эмоции?
Чему Вы научились?
Что не получилось из ожиданий?
Насколько оправдано деление детей на АВС?
Насколько эффективно оказалось перекрёстное наблюдение?
Какие Вы выявили условия, способствующие развитию исследовательской поисковой активности ребёнка?
Какие Вы выявили ограничители исследовательской поисковой активности ребёнка?

Каждый участник творческой группы отметил преимущества работы в команде, совершенствование навыков наблюдения, рост своего педагогического мастерства. Главное достижение – наблюдатели научились видеть учебно-воспитательный процесс с точки зрения сильных сторон и проблем ребёнка (а не Типовой программы и мониторинга).

Наибольшие трудности испытывали при формулировании проблемы и постановке исследовательского вопроса («я не знаю, как про это думать»).

Большинство педагогов высказались в пользу перекрёстного наблюдения, так как один и тот же факт наблюдатели могли интерпретировать по-разному, что, в итоге, приводило к более глубокому пониманию обсуждаемых моментов.

Много внимания привлекла необходимость делить детей на А, В, С. Педагоги сошлись на мнении, что типичных представителей не бывает, у всех детей достаточно сильно проявляются индивидуальные особенности и их сочетание (например, высокий уровень мышления и быстрая утомляемость), поэтому выбрали любых детей высокого, среднего, низкого уровня, а листы наблюдения на остальных детей заполнили, опираясь на видео, фото и свою память.

Единодушно констатировали, что решить экспериментальную задачу (соответствующую возрасту):

●ребёнок А способен самостоятельно и в группе;

●ребёнок В может в группе, слышит и понимает мнения других детей, требует минимум поддержки;

●ребёнок С может с помощью взрослого.

Все члены творческой группы сошлись во мнениях, что условия, способствующие развитию исследовательской поисковой активности ребёнка, это ориентация на возрастные особенности и индивидуальные интересы ребёнка; создание безопасной, комфортной среды, где каждый ребёнок имеет возможность высказывать свои идеи и задавать вопросы; достаточное количество времени на размышления и действия;

поддержка инициативы, активности, возможность детей работать вместе, помогать друг другу; фиксация результатов с помощью рисунков, фотографий, видеороликов; просмотр их с детьми через некоторые промежутки времени.

К ограничителям исследовательской поисковой активности ребёнка отнесли: наличие раздражителей или отвлекающих факторов (наблюдатели, сосед по столу); индивидуальные особенности детей (тревожность, неуверенность), недостаточная координация движений для выполнения практических действий; ограничения в использовании материала.

Заключение:

Метод решения экспериментальных задач открывает большие возможности для развития исследовательской деятельности дошкольников, кроме того, способствует развитию творческого мышления, умения формулировать свои мысли, интереса к активному познанию окружающего мира.

Подход Lesson Study представляет собой перспективное направление для развития дошкольного образования и воспитания, охватывающее сразу несколько ключевых аспектов: совершенствование профессионального мастерства педагогов, активный обмен опытом между коллегами, выявление и внедрение наиболее эффективных образовательных стратегий и возможность оперативной оценки результатов. Для успешной реализации этого подхода необходима комплексная поддержка на всех уровнях: от внутренней заинтересованности педагогов и поддержки администрации детского сада, до организации специализированных курсов и обмена опытом на уровне управления, а также проведения научных исследований для обоснования и развития данного подхода.

Список использованных источников:

1. Программа «Біртұтас тәрбие». Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от «30» июля 2024 года № 194.
2. «Lesson Study» как способ совершенствования практики обучения. Методическое пособие. – Астана: НАО имени И. Алтынсарина, 2014. – 48 с.
3. Модель развития дошкольного воспитания и обучения. ПП РК №137 от 15.03.2021г.
4. https://ru.essays.club/ГуманитарныеНауки/Педагогика/Исследование Урока Lesson-Study-532771.html
5. Поддьяков Н.Н. Детское экспериментирование и эвристическая структура опыта ребенка-дошкольника. // Исследователь/Researcher. – 2009. – № 2. – С. 68-75.
6. Поддъяков Н. Сенсация: открытие новой ведущей деятельности // Педагогический вестник. 1997. № 1. С. 6
7. Павлова Н.Н., Руденко Л.Г. Экспресс-диагностика в детском саду: комплект материалов для педагогов-психологов детских дошкольных образовательных учреждений. – 9-е изд. М.: Генезис, 2020. – 80 с.
8. Веракса Н.Е., Веракса А.Н. Познавательное развитие в дошкольном детстве. Учебное пособие. Издательство «Мозаика-синтез», 2012. – 342.
9. Савенков А.И. Методика проведения учебных исследований в детском саду. Самара: Издательство «Учебная литература», 2007. –32 с.
10. Иванова А.И. Методика организации экологических наблюдений и экспериментов в детском саду: Пособие для работников дошкольных учреждений. — М: ТЦ Сфера, 2007. — 56 с.
11. Царева Я.В. Особенности формирования исследовательских навыков дошкольников. // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова – 2009. – том 15 – С 24-30.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

SCAFFOLDING ПРОТИВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВЫГОРАНИЯ: УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ И МЕТОДИЧЕСКАЯ СТРАТЕГИЯ ПОДДЕРЖКИ ПЕДАГОГОВ

Сурнина Ксения Викторовна,
заместитель директора по УМР
КГКП «Риддерский колледж» УО ВКО

Современная образовательная среда предъявляет к педагогам требования, выходящие далеко за рамки традиционного преподавания. Помимо высокой учебной нагрузки, от педагога сегодня ожидают цифровой компетентности, индивидуализации обучения, эмоциональной устойчивости и постоянной готовности к инновациям. В этих условиях закономерно растёт риск педагогического выгорания, которое становится одной из самых острых проблем системы образования.

По данным исследований ВОЗ и отечественных психологов (Бойко, 2018; Maslach & Leiter, 2016), более 60% педагогов демонстрируют признаки хронического стресса, эмоционального истощения и снижения профессиональной мотивации. Это не только личная, но и системная проблема: выгорание снижает качество образования, подрывает корпоративную культуру и препятствует внедрению инноваций.

В этой связи особую значимость приобретает scaffolding — стратегия педагогического и управленческого сопровождения, предполагающая поэтапную поддержку педагога в освоении новых компетенций и выполнении профессиональных задач. Scaffolding, изначально разработанный для работы со студентами (Bruner, 1978), сегодня активно используется как инструмент поддержки самих педагогов и административных команд.

Проблема, с которой сталкивается большинство заместителей директора по учебно-методической работе, — перегруженность педагогов, выполняющих множество задач одновременно: преподавание, подготовка отчётности, участие в конкурсах, освоение новых программ, повышение квалификации. При этом значительная часть нагрузки имеет административный характер и не сопровождается достаточной методической поддержкой.

В результате:

1. снижается удовлетворённость трудом;
2. нарушается баланс между работой и личной жизнью;
3. усиливается тревожность, чувство беспомощности;
4. падает креативность и инициативность.

Педагог нередко оказывается один на один с системой, требующей постоянного совершенствования, но не обеспечивающей механизмов мягкой адаптации.

Цель моей статьи показать, как принципы scaffolding могут быть применены к организации методической работы и управлению педагогическим коллективом для профилактики профессионального выгорания. Задачи: раскрыть взаимосвязь между выгоранием и несбалансированной профессиональной нагрузкой. Описать принципы scaffolding как управленческой технологии. Представить практический опыт внедрения поэтапной методической поддержки педагогов на примере КГКП «Риддерский колледж» УО ВКО. Проанализировать результаты и эффект применения подхода в образовательной организации. Понятие «выгорание» (burnout) введено в научный оборот Фрейденбергером (1974), а позднее детализировано в работах Маслач (Maslach & Jackson, 1981). Для педагогической сферы это состояние имеет особую специфику: педагог ежедневно работает в эмоционально насыщенной среде,

взаимодействуя с обучающимися, родителями, социальными партнерами, коллегами и администрацией. При отсутствии баланса между «отдачей» и «подпиткой» ресурсов происходит истощение.

Основные симптомы педагогического выгорания:

1. хроническая усталость и апатия;

2. раздражительность, циничное отношение к обучающимся и коллегам;

3. снижение эффективности труда;

4. утрата чувства профессиональной значимости.

Исследования (Солдатова, 2020; Schaufeli et al., 2020) показывают, что ключевым фактором является дефицит поддержки — со стороны администрации, коллег и системы методического сопровождения. Поэтому заместитель директора по учебно-методической работе становится ключевой фигурой профилактики выгорания в коллективе.

Scaffolding (скафолдинг) — это стратегия постепенного сопровождения, при которой педагог или обучающийся получает поддержку в той степени, которая необходима для выполнения задачи, но не подавляет его инициативу. По мере роста компетенций «опоры» постепенно снимаются.

В управленческой практике это означает:

1. предоставление ясных этапов профессионального роста;

2. формирование чётких, достижимых задач;

3. обеспечение постоянной обратной связи;

4. создание атмосферы психологической безопасности.

Таким образом, scaffolding может стать эффективной моделью организации методической работы: от инструктажа и наставничества — к самостоятельной, уверенной педагогической деятельности.

Этапы управленческого scaffolding

1. Диагностика и определение зон ближайшего развития

Каждый педагог находится на своём уровне профессиональной компетентности. Управленческая задача — выявить сильные стороны и зоны роста. Это можно реализовать через анкетирование, индивидуальные собеседования, самооценочные карты.

Результат — персональный маршрут профессионального развития.

2. Постановка достижимых целей

Вместо глобальных требований типа «повысить качество обучения» эффективнее формулировать конкретные цели:

«разработать цифровой тест для специальности»;

«освоить платформу EduPage»;

«подготовить мастер-класс для методического объединения».

3. Методическое сопровождение

На данном этапе важно не просто «дать задание», а создать опору: шаблоны, чек-листы, примеры лучших практик, краткие консультации. В качестве «scaffold» могут выступать:

a) готовые образцы рабочих программ;

b) электронные методички;

c) совместные проектные группы.

4. Обратная связь и поощрение прогресса

Регулярные мини-отчёты, обсуждения, методические кафе создают ощущение движения и успеха. Важно не оценивать, а поддерживать, подчеркивая позитивную динамику.

5. Снятие опоры Когда педагог демонстрирует устойчивость и уверенность, роль администрации заключается в переходе от контроля к доверию. Таким образом, scaffolding способствует развитию автономии и профессиональной зрелости. Применение scaffolding в системе методической работы

1. Scaffolding при введении новых образовательных стандартов. Методическая служба колледжа использовала стратегию scaffolding:

a) созданы шаблоны программ и рабочих планов;

b) проведены поэтапные мастер-классы;

c) организованы микрогруппы взаимопомощи;

d) каждая неделя имела собственный фокус («формулировка результатов», «оценочные процедуры», «цифровые инструменты»).

Результат: снижение напряжённости и рост уверенности педагогов в освоении новых требований.

2. Наставничество молодых специалистов

Молодые педагоги особенно уязвимы к выгоранию. Система наставничества, построенная по принципу scaffolding, включает:

1. план адаптации на первые 3 месяца;
2. сопровождение опытным наставником;
3. постепенное повышение самостоятельности;
4. ежемесячную рефлексию и совместный анализ уроков.

Через полгода большинство начинающих педагогов демонстрируют устойчивость и желание развиваться дальше, наставники предоставляют на методический совет отчет о работе и здесь же намечается коррекционная работа.

3. Цифровой scaffolding

Использование онлайн-инструментов (Google Workspace, Trello, Notion) для планирования, обмена материалами и отслеживания прогресса снижает хаос и усиливает прозрачность. Преподаватели, видят не «гору задач», а понятную последовательность шагов, что снижает уровень тревожности.

Применение scaffolding в управлении педагогическим коллективом позволяет решить сразу несколько проблем:

- организационную — структурирует процесс профессионального развития;
- мотивационную — создаёт ситуацию успеха и поддержку;
- эмоциональную — снижает стресс и чувство перегрузки;
- коммуникативную — усиливает горизонтальные связи между педагогами.

С точки зрения инновационного подхода, scaffolding — это модель управляемого развития, где каждый педагог движется в своём темпе, но не один.

В 2024–2025 учебном году в нашей образовательной организации была внедрена программа «Scaffolding педагогического роста». Участие приняли 18 педагогов, разделённых на группы по уровню профессиональной компетентности.

Этапы программы:

Диагностика затруднений и мотивации.

Индивидуальное планирование развития.

Методические консультации и мастер-классы.

Сетевые «точки опоры» — цифровые библиотеки, чаты взаимопомощи.

Рефлексивный семинар «Мои профессиональные открытия».

Результаты мониторинга:

Уровень эмоционального истощения снизился на 28%.

Уровень профессиональной удовлетворенности вырос на 36%.

72% участников отметили рост уверенности и снижение тревожности.

Повысилась вовлеченность в методические инициативы.

Таким образом, управленческий scaffolding доказал свою эффективность как средство профилактики выгорания и стимул профессионального роста Scaffolding в контексте управления педагогическим коллективом — это не просто метод, а культура поддержки. Он позволяет заместителю директора по учебно-методической работе выстраивать гибкую систему взаимодействия, где каждый педагог чувствует себя не подотчётным исполнителем, а участником общего профессионального движения.

Педагогическое выгорание — следствие не только эмоциональных перегрузок, но и недостатка структурированной поддержки. Scaffolding создаёт условия для устойчивого профессионального развития, основанного на осознанности и поэтапности.

Управленческая задача — организовать систему постоянных «опор» и постепенно передавать инициативу педагогам.

Эффективность scaffolding усиливается при сочетании личностной поддержки, цифровых инструментов и коллективной рефлексии.

Перспектива развития — внедрение элементов scaffolding в систему оценки качества труда педагогов и повышение квалификации на уровне областных и региональных методических центров.

Scaffolding против педагогического выгорания — это управленческая философия нового времени, в основе которой лежит уважение к человеческому ресурсу и вера в способность каждого педагога развиваться при условии системной поддержки. Важно помнить: профилактика выгорания начинается не с контроля, а с доверия и сотрудничества.

Список использованных источников

1. Bruner, J. (1978). The Role of Dialogue in Language Acquisition. Oxford University Press.
2. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press.
3. Maslach, C., & Leiter, M. (2016). Burnout: The Cost of Caring. Routledge.
4. Schaufeli, W., & Bakker, A. (2020). Job Demands–Resources Theory in Education. Springer.
5. Бойко, В. В. (2018). Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и других. Санкт-Петербург: Питер.
6. Солдатова, Е. Л. (2020). Педагогическое выгорание и пути его профилактики. Психологическая наука и образование, №3, 112–121.
7. Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2017). Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness. (“Basic Psychological Needs Theory”) Guilford Press.
8. Azevedo, R., & Cromley, J. (2020). Scaffolding in Teacher Professional Development: Digital Tools and Reflection. Computers & Education, 159, 104002.
9. Salanova, M., Martínez, I., & Schaufeli, W. (2021). How Resources and Obstacles Predict Performance and Burnout in Teachers. Learning and Instruction, 72, 101398.

БАСТАУЫШТАҒЫ 1 ӘРІП – БОЛАШАҚТАҒЫ БІР БИІК

Суюнтаева Ләйла Амандыққызы,
Ақтөбе облысы Хромтау қаласы
№1 Хромтау орта мектебі
бастауыш сынып мұғалімі

Аннотация. Бұл мақалада бастауыш сыныпта әріп үйренудің маңыздылығы туралы баяндалады. “Бастауыштағы 1 әріп – болашақтағы бір биік” ұғымы арқылы әріп танудың баланың білім жолындағы алғашқы және аса маңызды қадамы екендігі ашып көрсетіледі. Мұғалімнің рөлі, ата-ананың қолдауы және баланың алғашқы табыстары болашақта үлкен жетістіктерге жетелеуі мүмкін екені талданады. Мақалада білімнің іргетасы бастауыштан қаланатыны айқын мысалдармен түсіндіріледі.

Түйін сөздер: бастауыш сынып, әріп үйрену, білім негізі, бала дамуы, мұғалім рөлі, алғашқы табыс, болашаққа жол.

Кіріспе

Адам өміріндегі ең жауапты кезеңдердің бірі – балалық шақ. Сол

балалықтың бастауы мектеп табалдырығын алғаш аттаған сәттен басталады. Әлі әріп танымаған, ойын баласы алғаш қолына қалам алып, "А" әрпін жазғанда – бұл жай ғана оқу үдерісі емес, нағыз өмірге бет бұру.

Бастауыш сынып – бұл тек оқудың бастамасы емес, адамның болмысы, көзқарасы, дүниетанымы қалыптасатын алтын уақыт. Әр әріп, әр жаңа сөз – бала жанына сіңіп, оның болашағын сомдайды. Сондықтан да "Бастауыштағы 1 әріп – болашақтағы бір биік" деу – бұл жай ғана әдемі сөз емес, өмірлік ақиқат.

Адам өміріндегі ең алғашқы қадам – әріп танудан басталады. Бастауыш сыныптағы "А" әрпін үйрену – тек әріп үйрену емес, ол – болашақ білімге апарар жолдың алғашқы баспалдағы. Осы бір қарапайым көрінетін әрекеттің артында үлкен мән жатыр. Өйткені дәл осы сәттен бастап бала әлемді жаңа көзқараспен тани бастайды, ойын жазбаша жеткізуді үйренеді, оқып, ойланып, армандай алады.

Бір әріп – білімнің бастауы

Бір әріп үйрену – бір сөз жазуға, бір сөйлем құрауға, тұтас ой айтуға жол ашады. Бастауыш сынып – баланың бүкіл білім саласына деген қызығушылығын оятатын ең маңызды кезең. Мұнда алынған әрбір дағды, жатталған әріп пен сан – болашақта табысты азамат болып қалыптасудың негізі. Мұғаліммен бірге "А", "Ә", "Б" деп оқыған сәт – бала үшін тек үйрену емес, өзіне деген сенімділіктің алғашқы ұшқыны.

Мұғалім – болашаққа жол сілтеуші

Бастауыш сынып мұғалімі – бала жүрегіне білімнің дәнін егетін бағбан. Бір әріпті дұрыс жаздырту арқылы мұғалім баланың ұқыптылығын, жауапкершілігін, тиянақтылығын қалыптастырады. Әр әріппен бірге балаға тәрбие, таным, түсінік беріледі. Сондықтан бастауыштағы бір әріп – болашақтағы бір биіктің іргетасы.

Кішкентай табыстар – үлкен жетістіктерге апарады

Баланың бірінші жазған сөзі, бірінші оқыған кітабы, бірінші шығарған шағын шығармасы – бәрі де болашақтағы мамандық таңдауына, өмірлік көзқарасына әсер етуі мүмкін. Журналист, жазушы, дәрігер, ғалым – бәрі де әріп танудан бастаған. Сондықтан әр ата-ана мен ұстаз баланың алғашқы әріп үйрену жолын бағалап, қолдап отыруы қажет.

Бір әріптің артындағы әлем

Кішкентай бала алғаш әріп үйренгенде ол оның мағынасын ғана емес, өмірмен байланысын ұға бастайды. Мысалы, "А" әрпі – "Ана", "Ата", "Арайлы таң", "Арман" деген ұғымдармен ұштасып жатады. Әріп арқылы бала өмірді, жақсылықты, жылылықты таниды. Әрбір әріп – бір қадам.

Сол қадамдардан сөз құралады, сөйлем пайда болады. Уақыт өте келе бала ойын жазбаша жеткізуді, өзіндік ой айту мен дәлелдеуді үйренеді. Бұл дағды – кез келген мамандықтың, шығармашылықтың, ғылымның негізі. Егер осы жолдың басы дұрыс қаланса – ары қарай бала нық, сенімді қадам жасай алады.

Мұғалім – алғашқы шырақшы

Бастауыш сынып мұғалімі – ерекше маман. Себебі ол оқушыға тек білім бермейді, бала жүрегіне үміт ұялатады, сенім дарытады. Мұғалімнің жылы жүзі, сабырлы үні, әр әріпті асықпай, түсінікті түрде үйретуі – бала үшін екінші ата-ананың рөліне тең.

Бір әріпті үйрету үшін мұғалім үлкен педагогикалық, психологиялық шеберлік танытады. Әр баланың қабылдауы, қабілеті әртүрлі. Бірі тез түсінеді, бірі баяу меңгереді. Осындай сәттерде мұғалім сабырмен, жанашырлықпен әр баланың жүрегіне жол таба білсе – балада оқуға деген ынта оянады.

Ата-ананың қолдауы – алтын арқау

Бастауыштағы білім тек мектепте ғана берілмейді. Үйдегі қолдау, ата-ананың назар аударуы – баланың оқу үлгеріміне тікелей әсер етеді. Ата-анасы "сен үйреніп жатқан әріп – маңызды" деп қызығушылық танытса, бала өзін ерекше сезінеді.

Мысалы, бала "М" әрпін үйренгенде, оны "Мама", "Мейірім", "Мектеп" деген сөздермен байланыстырып, өмірлік мәнін

ашып көрсету – ата-ананың да, мұғалімнің де міндеті. Осылайша бала әр әріптің маңызын түсініп өседі.

Тәрбиенің де негізі – бастауышта қаланады

Бастауыш білім тек оқу, жазу, санау ғана емес – бұл тәрбие мектебі. Мұнда бала жауапкершілік, ұқыптылық, тәртіп, достық, сыйластық секілді адами құндылықтарды меңгереді. Мұғалімнің әр сөзінен, әр әрекетінен үлгі алады.

Әріп үйрену кезінде бала өзін жазуда, сөйлеуде тәртіпке үйретеді. Жолдасының дәптерінен көшірмей, өз бетімен жазуға ұмтылады – бұл да адалдықтың алғашқы қадамы. Сыныпта біріге жұмыс істеу арқылы бала ұжыммен жұмыс істеуді, ынтымақтастықты үйренеді.

Шағын табыстар – үлкен жеңістерге жетелейді

Бастауышта алған білім мен дағды кейін оқушының бүкіл оқу жетістігіне әсер етеді. Алғашқы шығарма, тұңғыш есеп, бірінші оқыған кітап – бәрі де оның есінде мәңгі сақталады. Бұл табыстар балада "менің қолымнан келеді" деген сенімді қалыптастырады.

Ал бұл сенім – болашаққа бастар берік жол. Өмірде өз орнын табу, кәсіби тұрғыда өсу, жаңа белестерге жету – барлығы да бастауышта қаланған іргетастың мықтылығына байланысты.

Ұсыныстар:

1. Бастауыш сынып мұғалімдерінің педагогикалық шеберлігін арттыру курстары жиі ұйымдастырылуы керек.
2. Ата-аналарға арналған бала оқуына қолдау көрсету жөніндегі семинарлар өткізу пайдалы.
3. Оқу бағдарламасында баланың жеке қабілетін ашуға бағытталған тапсырмалар көбірек енгізілуі қажет.
4. Мектеп пен ата-ана арасында тығыз байланыс орнату – баланың дамуына тікелей әсер етеді.
5. Балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту үшін көркем әдебиет, сурет, музыка сабақтарын сапалы ұйымдастыру маңызды.

Қорытынды

Бастауыштағы бір әріп – жай ғана оқу дағдысы емес, бұл – болашақ өмірдің, биік белестердің, асқақ армандардың бастауы. Сондықтан әр балаға білім жолындағы алғашқы әріпті үйрету – болашаққа салынған алтын көпір іспетті. Ендеше, осы көпірдің берік әрі нық болуына баршамыз атсалысайық. "Бастауыштағы 1 әріп – болашақтағы бір биік" деген сөздің мәні өте терең. Бұл – бала дамуының, тұлға болып қалыптасуының, үлкен өмірге жасаған алғашқы қадамының белгісі. Әр әріп – білімге, ал білім – болашаққа апарар көпір.Сондықтан мұғалімдерге, ата-аналарға, тіпті қоғамның барлық мүшесіне жүктелер міндет – осы алғашқы әріпке, алғашқы қадамға аса жауапкершілікпен қарау. Себебі бүгінгі "А" әрпін үйренген бала – ертеңгі ел болашағы, ғылым иесі, ұлттың тірегі.

Пайдаланылған әдебиеттер тізім

1. Әлімжанов, Е. "Бастауыш білім берудің педагогикасы". – Алматы: Рауан, 2019.
2. Жұмабаева, С. "Бастауыштағы тіл дамыту жұмыстары". – Алматы: Мектеп, 2021.
3. Құдайбергенова, К.Ш. "Қазіргі білім беру жүйесіндегі жаңашылдықтар". // Білім әлемі журналы, №2, 2020.
4. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. "Бастауыш білім берудің мемлекеттік стандарты". – Астана: ҚР БҒМ, 2020.
5. Ахметова, М. "Бала психологиясы және алғашқы білім беру маңызы". – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2022.
6. Сатыбалдиева, А. "Мұғалімнің шеберлігі – сапалы білім негізі". // Ұстаз және қоғам журналы, №5, 2021.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚЫТУДА ҚОЛДАНУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Сыдыкова Рая Ильяскызы,
Оразбаева Қызғалдақ Болатқызы,
Ақтөбе облысы, Шалқар қаласы
«І.Үргенішбаев атындағы ЖОББМ»
КММ бастауыш сынып мұғалімдері

Аннотация

Бұл мақалада заманауи білім беру жүйесінде жасанды интеллектіні (ЖИ) қолданудың бастауыш сыныпта білім беру процесін жетілдіруге тигізетін әсері қарастырылды. Жасанды интеллекттің білім беру жүйесіндегі рөлі, оның әдістемелік негіздері және балалардың оқу нәтижелерін жақсартуға бағытталған қолданылу тәсілдері талданады. Сонымен қатар, цифрлық технологиялар мен интернет ресурстарын оқу үрдісінде мұғалімдер мен оқушылар үшін тиімділігін арттыру үшін қолданылу жолдары мен әдістері қарастырылған.

Жасанды интеллект қазіргі білім беру жүйесінде маңызды құралға айналып, оның көмегімен оқыту үдерісі тиімдірек және жеке дара түрде ұйымдастырылуда. Бастауыш сынып оқушылары үшін арнайы жасалған білім беру платформалары, мысалы ABCmouse, балалардың оқуға деген қызығушылығын арттырып, олардың білім деңгейіне сәйкес тапсырмалар мен ойындар ұсынады. Жасанды интеллект балалардың жеке қажеттіліктерін ескере отырып, тапсырмаларды бейімдей отырып, олардың дағдыларын дамытуды қолдайды. Бұл әдістемелік құралда бастауыш сыныптарда жасанды интеллекттің пайдасы мен білім беру платформаларының ерекшеліктері қарастырылған. Жасанды интеллект (ЖИ) – ақпараттық технологиялардың ең өзекті және дамып келе жатқан салаларының бірі. Ол тек ғылыми және инженерлік қоғамдастықтарда ғана емес, білім беру саласында да маңызды орын алуда. Жасанды интеллекттің мүмкіндіктері мен әлеуеті туралы белгілі ғалымдар мен зерттеушілер көптеген пікірлер білдірді. Мысалы, американдық ғалым және ойшыл Стюарт Рассел: «Жасанды интеллект адамның білімін, ойлау қабілетін және шығармашылығын толықтыруға арналған құрал болуы тиіс», – деп атап өткен болатын. Бұл пікір ЖИ-дің адамдарға көмек көрсету арқылы олардың әлеуетін арттыруға бағытталғанын көрсетеді.

Қазақстандық ғалымдар да жасанды интеллекттің білім беру жүйесінде пайдалану мүмкіндіктерін қарастыра отырып, оның маңызды рөлін атап өтуде.

Бастауыш сыныптардың білім беру үдерісінде жасанды интеллекттің рөлі айтарлықтай маңызды. Себебі, бұл кезеңде оқушылардың ақыл-ойы, шығармашылық қабілеттері мен дағдыларының негізі қаланады. Жасанды интеллект балаларға оқу мен білім алуда инновациялық әдістерді ұсынады, әрі олардың оқу үдерісін қызықты әрі тиімді етеді. Сонымен қатар, ЖИ жүйелері оқушының деңгейіне сәйкес тапсырмалар ұсыну арқылы оқудың сапасын арттырады және балалардың оқу процесіне деген қызығушылығын оятады.

Жасанды интеллекттің бастауыш сыныптарда қолданылуы баланың оқу үрдісіне деген қызығушылығын арттырады. Мысалы, ЖИ технологиясы арқылы оқушылардың жеке ерекшеліктері ескеріліп, оларды оқытудың арнайы әдістері таңдалады. Бұл оқушылардың өз мүмкіндіктеріне сай білім алуына мүмкіндік береді. Жасанды интеллект білімді үйрену мен дағдыларды меңгерудің интерактивті тәсілдерін ұсынады, соның ішінде автоматты түрде жаттығуларды орындау, тапсырмаларды орындауда жеке көмек көрсету және оқушының білім деңгейін бақылау. Мектептерде жасанды интеллектті

пайдалану білім беру саласының тиімділігін арттыруға септігін тигізеді. Бұл оқушылардың жылдам және сапалы білім алуына мүмкіндік береді. Мысалы, интеллектуалды білім беру бағдарламалары мен қосымшалар балалардың оқыту деңгейін бақылап, дербес оқыту әдісін қолдана алады. Сонымен қатар, ЖИ құралдары оқу процесін қызықты етіп, балалардың пәнге деген ынтасын арттырады.

Жасанды интеллекттің бастауыш сыныптағы білім беру үдерісіндегі рөлі айтарлықтай маңызды. Бұл кезеңде балалардың танымдық қабілеттері мен шығармашылық ойлау дағдылары қалыптасады. Жасанды интеллект арқылы оқушылардың оқуға деген қызығушылығы арттырылып, оларды өз бетімен білім алу процесіне тартуға болады. Сонымен қатар, ЖИ оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес оқыту әдісін таңдай отырып, олардың өз мүмкіндіктеріне сай білім алуына мүмкіндік береді.

Жасанды интеллекттің ең басты артықшылықтарының бірі – әр оқушының білім алу деңгейін анықтап, оған сәйкес келетін материалдар мен тапсырмаларды ұсыну мүмкіндігі. Дифференциалды оқыту әдісі әрбір оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу материалы мен тапсырмаларын бейімдейді. ЖИ платформалары оқушының деңгейін бағалай отырып, оның оқуды жалғастыру қарқынын, қиындықтарын және келесі қадамдарын анықтайды. Мысалы, бастауыш сыныптарда қолданылатын көптеген ЖИ жүйелері әр оқушының оқу сапасын автоматты түрде бағалап, қиындық туғызып жатқан тақырыптар бойынша қосымша көмек ұсынады. Оқушының жауаптарын тексеріп, дұрыс емес жауаптарды түзету үшін қосымша түсініктемелер мен ұсыныстар беретін жүйелердің бар болуы, оның білім алу сапасын арттырады.

Бастауыш сыныпта білім беруде жасанды интеллектіні пайдалану мүмкіндіктері» білім беру бағдарламасының өзектілігі бірнеше факторлармен анықталады:

1. Технологиялық прогресс: Технологиялардың жылдам дамуы және жасанды интеллектінің әртүрлі өмір салаларына енгізілуі білім беру процесіне, әсіресе мектепке дейінгі ұйымдардағы білім беру процесіне жаңартуды талап етеді.

2. Балаларды болашаққа дайындау қажеттілігі: Қазіргі әлемде балалар технологиялармен жұмыс істеу дағдыларын ең ерте жастан меңгеруі керек, бұл оларды болашақ мамандығының талаптарына дайындайды.

3. Оқыту персонализациясы: Жасанды интеллект білім беру бағдарламаларын балалардың жеке қажеттіліктері мен қабілеттеріне бейімдеуге мүмкіндік береді, бұл материалды тиімді меңгеруге ықпал етеді.

4. Сын тұрғысынан ойлау мен шығармашылықты дамыту: Жасанды интеллект негізіндегі құралдар мектепке дейінгі балаларда интерактивті және ойын түріндегі оқыту арқылы зерттеу қызметін және шығармашылық ойлауды ынталандыра алады.

5. Педагогтарды қолдау: Жасанды интеллектіні пайдалану тәрбиешілердің жұмысын едәуір жеңілдетуі мүмкін, балалардың прогресін бағалау және мониторинг жүргізу, сондай-ақ жеке білім беру маршруттарын әзірлеу үшін құралдар ұсынады.

6. Әлеуметтік – эмоционалдық даму: Жасанды интеллект балалардың әлеуметтік және эмоционалдық дағдыларын ойындар мен симуляциялар арқылы дамытуға көмектеседі, бұл мектепке дейінгі жаста ерекше маңызды.

7. Глобалдық трендтер: Көптеген елдер білім беру жүйелеріне жасанды интеллектіні енгізуде, бұл халықаралық стандарттар мен тәжірибелерден артта қалмау қажеттілігін туындатады.

8. Тұрақты даму және білімге қолжетімділік: Жасанды интеллект шалғай және әлеуметтік жағынан нашар аймақтарда білім беру ресурстарына қолжетімділікті

жақсарту әлеуетіне ие, бұл инклюзивті білім берудің маңызды аспектісі болып табылады.

Осылайша, бастауыш мектепте білім беруде жасанды интеллектіні пайдалану мүмкіндіктері тек қазіргі заманның талаптарына жауап беріп қана қоймай, балалар үшін сапалы және қолжетімді білім беру кеңістігін құруға ықпалетеді. Бастауыш білім беруде жасанды интеллектіні пайдалану мүмкіндіктері қазіргі мектептерде балаларды оқыту және тәрбиелеу процесіне инновациялық технологияларды интеграциялау қажеттілігінен туындады. Жасанды интеллект (ЖИ) жылдам дамып, білім беруді қоса алғанда, көптеген салаларда қолданылуда. Мұғалімдер мен бастауыш сыныптардың басқа педагогтарын ЖИ мүмкіндіктерін білім беру процесін байыту және әр балаға жеке көзқарас жасау үшін тиімді пайдалану үшін дайындау маңызды.

Жасанды интеллектті қолдайтын бастауыш сыныптарға арналған білім беру платформалары. Бастауыш сыныптарға арналған платформалар балалардың пәндік дағдыларын дамытуға және оқу процесін қызықты етуге бағытталған. Жасанды интеллекттің көмегімен оқу материалдарын тиімді бейімдеуге болады, бұл оқушыларға оңай және қолжетімді оқу тәжірибесін ұсынады. Мысалы, «Khan Academy» және «ABCmouse» платформалары жасанды интеллект негізінде жұмыс істейді, олар оқушылардың әртүрлі деңгейіне бейімделген тапсырмалар ұсынады.

«Khan Academy» платформасы – Khan Academy – ұл платформа бастауыш сынып оқушылары үшін танымал және тиімді онлайн білім беру платформасы. Платформа оқушыларға математика, ғылым, әдебиет және басқа пәндер бойынша тегін білім беруге мүмкіндік береді. Khan Academy платформасы өзіне тән ерекшеліктері арқылы оқушыларды мотивациялайды, сабақтарды қызықты әрі тиімді түрде жүргізеді. Бұл платформада ЖИ жүйесі оқушының білім деңгейін бағалап, оның әлсіз тұстарын анықтап, келесі тапсырмаларды сол бойынша ұсынады. Платформаның басты артықшылығы – әр оқушының жеке даму траекториясын жасау. Мысалы, егер оқушы арифметикада қате жіберсе, жүйе бұл қателікті талдайды және қосымша жаттығулар мен тапсырмалар арқылы оқушының білімін жақсартады.

ABCmouse платформасы – бастауыш сынып оқушылары үшін өте пайдалы және қызықты білім беру платформасы. Бұл онлайн білім беру ортасы 2-8 жас аралығындағы балаларға арналған, және ол математика, ғылым, тіл, өнер және музыканы қамтитын пәндер бойынша үйрену мүмкіндігін ұсынады. Платформада балалар түрлі ойындар, әндер, бейнемазмұндар және тапсырмалар арқылы білім алады, және оның көмегімен балалардың оқуға деген қызығушылығы артады.

Әдебиеттер тізімі:

1. Әбдіхалықова, Д. «Жасанды интеллектті білім беру үдерісінде қолдану». – Алматы, 2020.
2. Тұрарханова, Ж. «Жасанды интеллект және бастауыш сыныптарда оқу». – Нұр-Сұлтан, 2021
3. Ахметова, Г. С. «Цифрлық технологиялар және олардың білім беру үрдісіндегі орны», Алматы: Рауан, 2022.
4. Құдайбергенова, Ж. Т. «Интерактивті оқыту әдістері», Астана: Фолиант, 2021.
5. Ермеков, С. Т. «Білім беру процесіндегі заманауи технологиялар», Алматы: Мектеп, 2021.
6. Қалиева Г. Жаңа технологиялардың тиімділігі // Биология, Қазақстан мектебі журналы. - 2010. - № 2.

SOCIAL MEDIA AND TEENAGERS

L.A.Taimaganbetova, N.S.Izzhanova
English teachers
School:№64
City:Aktobe

In the 21st century, social media has become an inseparable part of everyday life, especially for young people. Teenagers are among the most active users of platforms such as Instagram, TikTok, Snapchat, and YouTube. These platforms are not only used for entertainment but also for communication, self-expression, and even education. However, the strong influence of social media on teenagers brings both positive and negative outcomes. Understanding the role of social media in the lives of teenagers is important for parents, teachers, and society as a whole.

One of the main advantages of social media is communication. Teenagers can stay connected with their friends and family even if they live far away. Social media breaks distance barriers and allows young people to build relationships across the world. For many teenagers, chatting, sending messages, and video calling have become the most natural way of communication.

Another positive effect is self-expression. Social media provides teenagers with opportunities to express their ideas, interests, and talents. They can create videos, share photos, and write blogs to show their creativity. This process can help them build self-confidence and develop digital skills that may be useful for future careers. Social media is also a powerful tool for education. Many platforms are used to share knowledge and educational content. For example, YouTube tutorials or online study groups on social networks allow teenagers to improve their academic skills and learn new subjects. During the COVID-19 pandemic, social media platforms became one of the main tools for distance learning and peer support.

Despite the benefits, there are also negative aspects of social media. One of the main problems is addiction. Many teenagers spend hours scrolling through feeds, watching videos, or checking updates. This habit reduces their productivity, sleep quality, and sometimes even academic performance. Another concern is mental health. Teenagers may compare themselves to others online, which can lead to feelings of low self-esteem, anxiety, or depression. The pressure to look perfect, gain followers, or receive likes can negatively affect their emotional well-being. Cyberbullying is another major risk. Unlike traditional bullying, which usually happens in schools, online harassment can follow teenagers everywhere through their phones and computers. This makes the experience more harmful and difficult to escape. Finally, privacy and safety are serious issues. Teenagers often share personal information without realizing the potential consequences. This can make them vulnerable to online predators, fraud, or identity theft.

To reduce the negative influence of social media, parents and teachers play a crucial role. Parents should monitor online activity without being overly controlling, encourage open communication, and set healthy time limits. Teachers can integrate digital literacy into the school curriculum so that students learn to use social media responsibly. Developing critical thinking skills is essential, as it helps teenagers distinguish between reliable information and fake news.

Social media has both positive and negative effects on teenagers. On the one hand, it improves communication, self-expression, and access to knowledge. On the other hand, it can cause addiction, harm mental health, and create risks related to privacy and safety. Therefore, balance is the key. Teenagers should be taught to use social media as a helpful tool rather than a harmful distraction. With the right guidance from parents, teachers, and society,

social media can become a powerful instrument for personal growth, education, and global connection.

Literature:

● Boyd, D. (2014). It's Complicated: The Social Lives of Networked Teens. Yale University Press.

● Lenhart, A. (2015). Teens, Social Media & Technology Overview. Pew Research Center.

● Livingstone, S., & Helsper, E. (2007). Gradations in digital inclusion: Children, young people and the digital divide. New Media & Society, 9(4), 671–696.

● Twenge, J. M. (2017). iGen: Why Today's Super-Connected Kids Are Growing Up Less Rebellious, More Tolerant, Less Happy—and Completely Unprepared for Adulthood. Atria Books.

● Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2015). Social Networking Sites and Addiction: Ten Lessons Learned. International Journal of Environmental Research and Public Health, 12(3), 128–146.

БІЛІМ БЕРУ ПРОЦЕСІНДЕ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТІ ҚОЛДАНУ ТИІМДІЛІГІ

Темерканова Р.Е.,
Абай облысы, Мақаншы ауданы
«Сейфуллин атындағы орта мектеп- бақшасы» КММ-ның
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

Түйін: Бұл мақалада жасанды интеллекті сабақта пайданалудың пайдасы жөнінде айтылған. Жасанды интеллект қазіргі кезде өзекті мәселе. Мұғалімдер үшін жасанды интеллекті қолдану арқылы сабақтың қызықты өткізуге тиімді әдіс. Жасанды интеллект мұғаімдер үшін тиімді құрал екенін атап көрсетеді.

Қазір XXI ғасыр техника заманы емес, техниканың қарыштап дамып біздің өмірімізге дендеп еніп, етене араласып кеткен заманы. Әлем қарқынды түрде жасанды интеллект элементтерін пайдаланып, қаржыландыру жұмыстары жыл санап өсіп, қарқынды дамып келеді. Мысалы, статистикаға сүйенсек бұл салада бірінші орында Қытай, олар жылына 12 миллиард доллар құяды екен, жоспар бойынша 2030 жылға дейін 150 миллиард долларға өсуге көзделіп отыр . Қазір кез келген сала компьютерлік техникасыз жұмыс жасамайды. Ақпараттық технология мен ғылыми инновациялық ресурстар практикаға көшіп, теориясы базасы қалыптасып болды. Білім беру жүйесіндегі адамдардың барлық іс-әрекеті ғылым мен білімнің барлық саласына өзгеріс киргізді, төңкеріс әкелді. Ол білімге деген сұраныстың артуынан және осы сұраныстарға жауап беретін жаңа құралдар мен технологиялардың пайда болуынан көрініс табады. Ол техникалық салаларда заттай қолмен ұстауға келетін обьекті болғандықтан бірден етене таныс болып, алға дамушылық халықтың көз алдына келеді. Педагогиканың қолданыс аясы педагогтар болғандықтан көпшілік тереңірек түсініп, етене таныс болмаса да, алға даму керемет жүзеге асып келеді. Сондықтан болашақ білім педагогтерінің интеллектуалды әлеуетін қалыптастыруда жасанды интеллектің ең тиімді элементтерін қолданамыз.

Бүгінде мұғалімдерді жасанды интеллект төңірегіндегі өзекті мәселелер толғандырады. Өйткені қазіргі ақпаратты технологиялар қарыштап дамыған дәуірде мұғалім үшін мүмкіндіктер мен басымдықтар, жасанды интеллект балалардың игілігі үшін жұмыс істеуге тиіс. Технологияның дамуына қарай оқытуда оқушының қабілетін, қажеттілігін, жеке ерекшелігін ескеруді ұмытпауымыз керек. Балалардың болашағын, олардың үйлесімді дамуын қамтамасыз ете отырып, адам мен компьютердің артықшылықтарын біріктіру

арқылы білім беруді тиімді етіп, ал мұғалімнің жұмысын шығармашылыққа айналдыруға болады. Бірақ жасанды интеллекті мектептерде қолдану тәжірибесі бізде әлі де жеткіліксіз.

Жасанды интеллект (AI) біздің білімге деген көзқарасымызды өзгертуге мүмкіндігі бар. Білім беру процесіне жасанды интеллект технологиялары мен әдістерін біріктіру оқытудың тиімділігін арттыруы мүмкін. Жасанды интеллект оқушыларға жекелендірілген және қызықты оқу тәжірибесін бере алады және мұғалімдерде оқушыларға жақсырақ қолдау көрсетуге көмектеседі. Ғалым Ж.Ы. Сардарова ғылыми зерттеуінде «бастауыш педагогтерін ақпараттандыру – бастауыш білім оқушыларын оқыту, тәрбиелеу, дамыту және олардың ақпараттық сауаттылықтарын қалыптастыру мақсатында, сонымен қатар біліми үрдісті басқару мен педагогының кәсіби іс-әрекетін қамтамасыз ету құралы есебінде оқу үрдісінде ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдануды түсінеміз» (Сардарова, 2014) деген пікір айтады. Осы ғылыми тұжырымды қолдай отырып мұғалімдердің кәсіби білімдерін жасанды интеллектінің элементтерін негізге алып, сабаққа жоғары шығармашылықпен қолдануды ұсынамыз. Жасанды интеллекті мектеп мұғалімдерінің білім берудің дәстүрден тыс жаңа бағыттарды ұсынуға, оны өз бетінше игеруге, интеллектуалдық әлеуетін өсіруге мүмкіндік береді. Осы пікірді ғалым Д.М. Жүсібәлиева одан ары жандандыра түсіп, болашақ бастауыш білім педагогтері өзінің кәсіби жауапкершілігін іске қосып барлық мүмкіндігін салуға IT арқылы жетілдіруді ұсынады. А.М. Жұмабаева жасанды интеллектің ең пайдалы тұсы «білімді өз бетімен алу және ұсыну; ақпараттық коммуникациялық пәндік ортаның қызмет ету жағдайында оқу әрекеті режимін өз бетімен таңдау; оқытудың ұйымдастыру формалары мен әдістерін өз бетімен таңдау» (Жұмабаева, 2019) ақпараттандыру жағдайында сабақ өту формасын үйренушінің дамуы, интеллектуалдық әлеуеті қалыптасуы үшін зерттеу, өлшеу, моделдеумен етене таныс болуы тиіс дейді. Педагог ғалым А.Б. Медешова «оқытудың ақпараттық технологиясы дегеніміз – оқушылар мен педагогтердің педагогикалық-психологиялық іс-әрекеттерінің өзара әсерлері мен білім берудің мақсаттарына сәйкес меңгерілуге тиіс оқу материалдарының мазмұны берілген ақпараттық жүйені құрайтын ресурстар» (Медешова, 2014) дейді. Ғалым ақпараттық бағдарламалық жабдықтарды, білім беруде пайдалану мен оның әдіс- тәсілін көрсетеді. Жасанды интеллекті сабақта қолдану барысында мұғалім үшін бірнеше жағымды және жағымсыз тұстарын саралай келе төмендегідей талдау жасаймыз. Жасанды интеллекті мұғалімдерге ең алдымен техникалық көмек ретінде, сабақты өткізу барысында көрнекіліктің ықшам, қолайлы түрі есебінде алып жүретіні бірінші десек, екіншіден білім алушыларды тәртіп, тәрбие, мәдениет, білімге құштарлық, оқуға, ізденуге деген құлшыныс жағымды интеллектуалдық санасын өсіреді.

Әлемді жаулаған індет коронавирус оқу процесіне үлкен төңкеріс әкелгені сөзсіз. Бүкіл әлем алғаш рет онлайн оқу форматына ауысты. Осы кезде Қазақстанда BilimLand, Daryn.Online, Opiq, ZOOM және өзге онлайн оқу платформаларында оқу үдерісі жалғасты. Әрине, мұның жақсы жақтары да, кемшілік тұстары да болды. Білім және ғылым министрлігі, цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігінің жаз бойғы дайындығына қарамастан, сабақ бастала салған алғашқы апталар ішінде кемшіліктер бірден көзге көрінді. Ең бастыларын тізбектесек:

- Оқудың алғашқы күні BilimLand онлайн платформалары қолданушылардың көптігінен қатып қалған немесе жұмыс жасамай қалған; - Zoom арқылы оқу кезінде байланысқа бөгде адам қосылып, басқа бейнелерін көрсету қосылды. Бұдан бөлек, оқушылар мен ата-аналардың аталған платформаларға қосыла алмау мәселесі де

өзекті болып отыр. Оған негізгі екі себеп бар:

- интернет сапасының төмендігі;
- оқушының платформаны қолдана білмеуі.

Бұл процесстер уақыт өте келе реттеліп, олқылықтар түзелді. Осы арқылы жаңа технологиялар қаншалықты өміріміздің бір бөлігі болғанын аңғарғандаймыз. Енді осы процесстерге жасанды интеллект элементтерін қосу қажеттілігі туындап отыр. Ең алғаш осы «SkyEng деген ағылшын оқу орталықтарында жасанды интеллект адаптивті, дербес оқытуды және сол уақытта тапсырмаларды тексеруді қамтамасыз етеді. Оқу тренажерлерінің көпшілігі жасанда интеллектпен жұмыс істейді» (Анаш, 2021). Бұл бағдарламалардың негізгі артықшылықтарына тоқталатын болсақ:

1) мұғалімдердің қағазбастылық жұмыстарынан босап, шығармашылықпен айналысуға уақыты пайда болады

2) жасанды интеллект көмегімен аналитикалық және статистикалық мәліметтерді автоматты түрде өзі жинайды. Бұл уақыт пен артық қағазбастылық секілді жұмыстан босатса, оның кемшілік тұсы хакерлік шабуылдар кесірінен құпия ақпараттардың жалпыға қолжетімді болып кетуінен қорқады. Одан басқа көп уақыт компьютермен жұмыс жасау педагогтерге физиологиялық зияны туралы айтады. Олар, көру органдарының нашарлауы, қимылсыз ұзақ уақыт отыру режимінде жұмыс жасаудың салдарынан аяқ-қолда қан айналымы дұрыс болмау, бел, арқаның құрысуы секілді ауырулардың алғашқы белгілерінің байқалуы. Жасанды интеллектің ең соңғы құрастырылған нұсқасы да педагогдерді алмастыра алмайды, бірақ педагогтердің интеллектуалдық әлеуетін өсіруге, оқу процессін жеңілдетуге көмегін тигізеді. Өкініштісі Қазақстанда жасанды интеллекті толығымен пайдаланып, жасанды интеллектіні жүз пайыз түсініп жұмыс жасап жатқан мамандар өте аз. Алдағы уақытта жасанды интеллект педагогтің көмекші құралы болуы тиіс.

Қазіргі таңда өте танымал GPT-3 OpenAI (https://chat.openai.com/) технологиясы, соның ішінде chatgpt моделі білім беруде бірнеше жолмен қолданылуы мүмкін. ChatGPT нақты уақыттағы кері байланысты және студенттерге оқу барысында басшылықты қамтамасыз ету үшін жекелендірілген оқыту платформаларына біріктірілуі мүмкін. Сонымен қатар, ChatGPT оқушылардың деректерін талдау және оқытушыларға нұсқаулар мен түсініктер беру үшін пайдаланылуы мүмкін, бұл оларға оқушыларды қолдау және олардың үлгерімі туралы негізделген шешімдер қабылдауға көмектеседі. ChatGPT-ті білім беруде қолдану оқу процесін едәуір жақсарта алатынына қарамастан, оны адам тәрбиешілерімен және этикалық және құпиялылық мәселелеріне сәйкес пайдалану керек екенін ескеру маңызды. Жасанды интеллект мұғалімдер мен мекемелерге шешім қабылдауға және ресурстарды бөлуге көмектесу үшін де қолданыла алады. Мысалы, жасанды интеллект алгоритмдері трендтер мен заңдылықтарды анықтау мақсатында оқушылардың үлгерімі туралы деректерді талдау үшін пайдаланылуы мүмкін, бұл мұғалімдерге қосымша мұғалімдерді жалдау немесе оқу бағдарламасын жаңарту сияқты ресурстарды қайда бөлу керектігі туралы негізделген шешімдер қабылдауға көмектеседі.

Жасанды интеллектің көмегімен сабақты өткізудің бір мысалын келтірсек. Техника көмегімен сабаққа интеллектуалды ойындарды кірістіру, сабақты түсіндіру барысында баланың көңілін оқуға, үйренуге шоғырландыратын қызықты бағдарламалық көрнекіліктер дайындау, сергіту сәтінде жасанды интеллектің бастамасымен физикалық жаттығулар жасау сапалы нәтиженің көрінісі. Оқушылардың жалпы беттік тест тапсыруы кезінде барлық оқушылардың қамтылғаны, кім қандай тестті шешіп жатқаны көрініп тұрады. Бұл

педагогке өте қажетті көмекші құрал. Осы ерекшеліктерді негізге алып Н.С. Кожамкулова технологияны қолдана отырып сабақты өтуде бірнеше бағдарламаларды ұсынады. Олардың әрқайсының өзіндік ерекшелігі бар. Мысалы, «Quizizz» бағдарламасында тесті ойын түрінде өткізіп, ТЖБ мен БЖБ жұмысын бағдарлама көмегімен алуға болады. Мен өзім қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі ретінде сабақта жасанды интеллекті қолдану өте тиімді деп ойлаймын.Осыған орай жасанды интеллектінің оқу үдерісіне енгізудің негізгі артықшылықтары мен әдістеріне тоқталуға болады. Жасанды интеллект әрбір оқушыға жеке көзқарас – табысты оқудың кепілі екеніне көз жеткізуімізге болады. Жасанды интеллект оқушылардың білім деңгейін, қызығушылықтары мен қабілеттерін талдай алады, бейімделген оқу материалдары мен тапсырмаларын ұсына алады. Бұл әр оқушының қажеттіліктерін ескеруге мүмкіндік береді және оқу процесін тиімдірек және қызықты етеді. Оқытудың көп уақытты қажет ететін аспектілерінің бірі – жазба жұмыстарын бағалау. Жасанды интеллект грамматикалық және стилистикалық қателерді автоматты түрде тексеріп, жылдам кері байланыс береді. Бұл мұғалімдердің уақытын үнемдеп қана қоймайды, сонымен қатар оқушыларға өз қателерін түсіну және оларды түзету бойынша ұсыныстар алу арқылы материалды тез меңгеруге көмектеседі. Жасанды интеллект қазақ әдебиеті тұлғаларының мәтіндерін, аудиокітаптарды және бейне сабақтарды қамтитын оқу материалдарының ауқымды дерекқорына қолжетімділікті қамтамасыз ете алады. Бұл әртүрлі форматтар оқушыларға ақпаратты жақсы қабылдауға және пәнге деген қызығушылықты дамытуға көмектеседі. Чатботтар сияқты интерактивті қолданбаларды сауалнамалар, әртүрлі сұрақтар және оқушыларың оқу процесіне қатысуын ынталандыратын басқа әрекеттерді жүргізу үшін пайдалануға болады. Оқушылар нақты уақыт режимінде сұрақтар қойып, оларға жауап ала алады, ыңғайлы оқу ортасын жасайды. Жасанды интеллекттің күшті және әлсіз жақтарын анықтай отырып, оқушылардың үлгерімі туралы деректерді жинап, талдай алады.

Бұл мұғалімдерге оқу үрдісінің сапасын арттыра отырып, оқыту әдістерін түзетуге мүмкіндік береді. Оқушылардың үлгерімін уақыт бойынша бақылауға болады, бұл мәселелерді дер кезінде анықтауға және қажетті шешімдерді ұсынуға көмектеседі. Қазақ тілі мен әдебиеті мәдени контекстпен тығыз байланысты. Жасанды интеллект Қазақстанның мәдени аспектілері, әдет-ғұрыптары мен дәстүрлері туралы қосымша ақпарат бере алады, бұл материалды түсінуді тереңдетеді және оны бай және қызықты етеді.

Қорытындылай келе, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жасанды интеллектті қолдану оқу-тәрбие үрдісінің жаңа көкжиектерін ашады. Жасанды интелекттіні оқытуды жекелендіруге, күнделікті тапсырмаларды автоматтандыруға, ресурстарға қолжетімділікті кеңейтуге және интерактивті ортаны құруға көмектеседі. Бұл технологияларды оқу үдерісіне енгізу оның тиімділігін арттырып қана қоймай, оны оқушылар үшін қызықты әрі мазмұнды ете алады. Болашақта интеллектіні одан әрі дамыту Қазақстандағы және әлемдегі білім беруді трансформациялауда шешуші рөл атқарады. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында жасанды интеллекті қолдану білім беру процесін тиімді әрі қызықты етеді. Жасанды интеллекттің көмегімен оқушылардың тілдік дағдылары мен шығармашылық қабілеттері артып, жеке оқу жолдары қалыптасады. Білім беру саласында жасанды интеллектті қолдану – болашақтың қажеттілігі, және оның мүмкіндіктерін пайдалану арқылы біз сапалы білім алуға қол жеткізе аламыз.

Жасанды интеллект жекелендірілген және тиімді оқу тәжірибесін ұсыну, ресурстарды бөлуді оңтайландыру және білімге қол жетімділікті жақсарту арқылы

білім беру процесінде төңкеріс жасай алады. Жасанды интеллект дамып келе жатқандықтан, мұғалімдер, мекемелер мен саясаткерлер үшін оның әлеуетін пайдалану және оны жүзеге асыру жауапты, этикалық және студенттерге де, оқытушыларға да пайдалы болуы үшін жұмыс істеу маңызды. Білім беру процесінде жасанды интеллектті қолдану тенденциялары мен инновацияларына шолу осы технологияның оқуды өзгерту және оқушылардың оқу нәтижелерін жақсарту үшін айтарлықтай әлеуетін көрсетеді. Жекелендірілген оқыту, бағалау және кері байланысты автоматтандыру, сондай - ақ үлгерімді болжау және ұсыныстар - осы инновациялардың барлығы әрбір білім алушының қажеттіліктеріне сәйкес келетін жекелендірілген және тиімді оқу бағдарламаларын жасауға көмектеседі. Қазақстанда жасанды интеллектіні оқу жүйесінде тұтастай жалпыластырудың өзіндік кедергілері де бар. Ең басты себеп техникалық мүмкіндіктің аздығы, педагогтердің техникалық білім білігінің төмендігі. Міне, осы түйіндерді де алдағы уақыттарда жедел шешу керек. Сонда ғана дамыған, өркениетті елдердің санатында жасанды интеллектіні жалпы білім оқушыларыдың қабілетін арттыру мақсатында өнімді әрі ұтымды пайдалана аламыз.

Алайда, қол жеткізілген жетістіктерге қарамастан, қиындықтар мен шешілмеген мәселелер қалады. Білім беруде жасанды интеллект технологияларын зерттеуді жалғастыру және дамыту маңызды. Этикалық мәселелерге, алгоритмдердің ашықтығына және барлық білім алушылар үшін жаңа технологияларға тең қолжетімділікті қамтамасыз етуге назар аудару қажет.

Әдебиет:

1. М.Жұмабаев шығармалары. Алматы: Жазушы, 2013, – 375 б. https://qazaqtimes.com/article/85732
2. Сейталиев Қ. Педагогиканың жалпы негіздері. Алматы: Білім, 2012. – 360 б. Платон. Диалоги. Серия «Философское наследие». – Мәскеу: Мысль, 1986. – 605
3. Сартаева Н.Т. Ақпараттық технологиялар негізінде бастауыш білім оқушыларының зерттеулік іс-әрекет мотивациясын қалыптастыру. филос.док (PhD) дис. Алматы, –2019.
4. Сардарова Ы. Білім беруді жаңарту жағдайында бастауыш мектепті ақпараттандырудың тұжырмдамалық негізі. Орал: БҚМУ, – 2014 ж.
5. Жұмабаева А.М. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. Оқу құралы. - Қарағанды, «Medet Group». – – 2019. Медешова А.Б.
6. Информатиканы оқыту теориясы мен әдістемесі. Орал: БҚМУ. – 2014. Дәнеш Р. Егемен Қазақстан. // Республикалық газеті, 2021, №131. – 1б. https://www.enterpriseedges.com/importance-artificial-intelligenc

БАЛАНЫҢ ҚАУІПСІЗ ОРТАСЫН ҚҰРУДАҒЫ МЕКТЕП ПЕН АТА-АНАЛАРДЫҢ РӨЛІ

Темірғалиева Гүлсезім Серікқызы, Бақберген Аружан,
Ақтөбе қаласы №78 жалпы орта білім
беретін мектеп-гимназиясы

Балаға мінез үш алуан адамнан жұғады: біріншісі – ата-анасынан, екіншісі– ұстазынан, үшіншісі – құрбысынан.» (Абай, «Он тоғызыншы қара сөз»)

Бала – ұлттың үміті, елдің ертеңі. Оның жүрегі нәзік, көңілі таза, сенімі шынайы. Сол сенімді жоғалтпай, өмірге сеніммен қарайтын тұлға етіп қалыптастыру – қоғамның ең қасиетті міндеттерінің бірі. Қауіпсіз орта – бұл тек қабырғалар мен күзет емес, бұл – **жылы сөз, мейірім, әділдік пен сүйіспеншілікке толы рухани кеңістік**.

Мектеп – тек білім ордасы емес, рух пен парасаттың мекені. Мұнда бала тек оқу ғана емес, адам болуды үйренеді. Ұстаздың жүзі жарқын болса, бала мектепке қуанып келеді. Ал егер сыныптағы ахуал жылы, достық қарым-қатынас берік болса, бала өзін қауіпсіз сезінеді.

Мектеп ұжымы үшін басты міндет – баланың жандүниесіне бей-жай қарамау. Бала үнсіз болса – ол да белгі. Кейде тыныштықтың артында жалғыздық немесе уайым тұруы мүмкін. Осындай сәтте мұғалім мен мектеп психологының жылы әңгімесі үлкен көмек бола алады. Мектеп қабырғасында құрылған сенім мен сыйластық – өмір бойы баланың жүрегінде із қалдырады.

Ал, ата-ана – баланың өмір айнасы. Бала ата-ананың көзқарасын, сөйлеу мәнерін, тіпті үніндегі жылылықты да бойына сіңіреді. Егер үйде тыныштық пен құрмет болса, бала мектепке сеніммен барады. Керісінше, үйдегі дау-дамай мен немқұрайлық баланың ішкі әлемінде қорқыныш ұялатады. Ата-ана мен бала арасындағы ашық әңгіме – ең тиімді қорған. Баланы тыңдау, оның пікірімен санасу – қауіпсіздіктің бастауы.

Қауіпсіз орта – рухани кеңістік. Қауіпсіз орта – тек физикалық тұрғыда емес, **эмоционалдық және рухани қауіпсіздікті де қамтиды.**

Мұндай ортада бала өз ойын ашық айта алады, қателесуден қорықпайды, өз құндылығын сезінеді. Бала өзін түсінген ортада ғана өсе алады. Қазақтың *«Баланды өз тәрбиеңмен емес, өз мінезіңмен тәрбиеле»* деген нақылы – бүгінгі заман үшін де мәңгілік қағида.

Қазіргі таңда көптеген білім ордаларында **Ата-аналарды қолдау орталықтары** табысты жұмыс атқарып келеді. Бұл орталықтар – мектеп пен отбасының арасындағы алтын көпір. Мұнда ата-аналар мен педагогтар ортақ мақсат жолында бас қосып, өзара тәжірибе алмасады.

Орталық жұмысының негізгі бағыттары:

- Ата-аналарға арналған психологиялық тренингтер мен дәрістер өткізу;
- Қиын жағдайдағы отбасылармен жеке жұмыс жүргізу;
- Баланың интернет қауіпсіздігі мен эмоциялық денсаулығы туралы кеңестер беру;
- «Мектеп – менің екінші үйім» атты шығармашылық кездесулер ұйымдастыру.

Осындай орталықтарда әрбір ата-ана өз баласын басқа қырынан тани алады. Бірі баласының талантын байқай бастаса, енді бірі оның ішкі әлеміне жол табады.

Бірлік пен сенім – қауіпсіздіктің кілті. Бала тәрбиесінде сенім – басты тірек. Егер бала ұстазына сенсе – ол мектепті жақсы көреді; егер ата-анасына сенсе – өмірден қорықпайды.

Сенім мен мейірім бар жерде қауіпсіздік өзінен-өзі орнайды. Мектеп пен ата-ана бір бағытта, бір тілекте болғанда ғана бала өзін қорғалған сезінеді. Бұл – шынайы серіктестік.

Бала – қоғам айнасы. Оның күлкісінде – болашақтың үміті, оның көзінде – елдің ертеңі. Балаға мейіріммен қарау – болашаққа үмітпен қарау.

Мектеп пен ата-ана – екі қанат, ал бала – сол қанаттың арасындағы жарық сәуле. Егер сол сәуле сөнбесе – ұлттың рухы да сөнбейді.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ПӘНДЕРІН ОҚЫТУДА ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ МҮМКІНДІКТЕРІ МЕН АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ

Тлеуленова Гулден Алпамысовна,
Ақтөбе қаласы, №2 жалпы орта білім
беретін мектеп гимназиясының химия пәні мұғалімі
Капрахимова Шахида Хашибаевна,
Ақтөбе қаласы, №2 жалпы орта білім
беретін мектеп гимназиясының бастауыш сынып мұғалімі

Қазіргі кезеңде білім беру жүйесі технологиялық жаңғырудың жаңа сатысына көтеріліп отыр. Жасанды интеллект (Artificial Intelligence – AI) ұғымы білім беру саласына еніп, оқыту үдерісін тиімді басқаруға, оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуға және мұғалім еңбегін жеңілдетуге мүмкіндік беруде. Жаратылыстану пәндері – физика, химия, биология және география – тәжірибелік және зерттеушілік бағыттағы пәндер болғандықтан, AI технологияларын қолдану олардың мазмұнын терең түсінуге жол ашады. Бұл баяндамада жасанды интеллекттің жаратылыстану пәндерін оқытудағы негізгі мүмкіндіктері мен артықшылықтары қарастырылады.

Негізгі бөлім

1. Жасанды интеллекттің білім беру жүйесіндегі рөлі

Жасанды интеллект – адамның ойлау қабілетін, логикалық қорытынды жасау және шешім қабылдау процестерін компьютерлік жүйелер арқылы модельдеуге бағытталған технология. Білім беру саласында AI оқыту сапасын арттыру, жеке дараландыру, бағалау және оқу материалдарын бейімдеу мақсатында кеңінен қолданылады.

2. Жаратылыстану пәндерін оқытуда AI қолдану бағыттары

AI технологиялары жаратылыстану пәндерінде келесі бағыттарда тиімді:
• Виртуалды зертханалар және тәжірибелер – оқушылар тәжірибелерді қауіпсіз ортада орындап, нәтижесін талдай алады;
• Ақылды оқыту платформалары – оқушылардың білім деңгейіне сәйкес тапсырмаларды автоматты түрде бейімдейді;
• Деректерді талдау және модельдеу – экологиялық, физикалық немесе химиялық процестерді сандық талдауға мүмкіндік береді;
• Автоматтандырылған бағалау жүйелері – тест нәтижелерін талдап, оқушының даму траекториясын анықтайды;
• Мұғалімге арналған көмекші құралдар – оқу процесін бақылау мен кері байланысты жеңілдетеді.

3. Жасанды интеллекттің артықшылықтары

AI қолданудың басты артықшылықтары:
• Оқыту процесін дараландыру және әр оқушының ерекшелігіне бейімдеу;
• Қашықтықтан және аралас оқыту форматтарын тиімді ұйымдастыру;
• Зерттеу және тәжірибелік дағдыларды дамыту;
• Мұғалімнің уақытын үнемдеу және бағалауда объективтілік;
• Оқу материалдарын интерактивті және көрнекі ету.

4. Жасанды интеллектті қолданудағы шектеулер мен мәселелер

AI технологияларын енгізуде бірқатар қиындықтар да кездеседі. Атап айтқанда, техникалық жабдықталудың жеткіліксіздігі, мұғалімдердің цифрлық сауаттылығының әркелкі деңгейі және деректер қауіпсіздігі мәселелері. Дегенмен бұл кедергілер білім беру жүйесінде цифрлық трансформация үдерісін тоқтатпайды, керісінше оның сапалы дамуына түрткі болады. Жоғарыда аталған AI мүмкіндіктері мен артықшылықтарының арқасында біздер өз сабақтарымызда, соның ішінде бастауыш кастардағы жаратылыстану, жоғары

сыныптардағы химия пәндерін үйретуде үлкен септігін тигізеді.

Құрылымдық схема: Жаратылыстану пәндерінде AI қолдану бағыттары

Қорытынды

Қорытындылай келе, жасанды интеллект жаратылыстану пәндерін оқытуды жаңа деңгейге көтеріп отыр. Ол оқушылардың білім алу процесін дараландырып, олардың ғылыми-зерттеу және аналитикалық қабілеттерін дамытады. AI технологияларын тиімді пайдалану мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, оқыту сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Сондықтан білім беру саласында жасанды интеллектті жүйелі және мақсатты түрде қолдану – заманауи білім берудің басты талабы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Оспанова М., Аухадеева К., Белоусова Т. Химия: Жалпы білім беретін мектептің 11-сыныбына арналған оқулық. – Алматы, 2022.
2. ҚР Білім және ғылым министрлігі. Цифрлық білім беру ресурстарын дамыту тұжырымдамасы. – Астана, 2023.
3. UNESCO. Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities. – Paris, 2021.
4. Назарбаев Зияткерлік мектептері ДББҰ. Цифрлық педагогика және жасанды интеллект: әдістемелік нұсқаулық. – Астана, 2024.
5. OpenAI. Education and AI Integration Framework. – San Francisco, 2024.

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ТРУДОВОЕ ВОСПИТАНИЕ КАК ОСНОВА РАЗВИТИЯ ОСОБЕННОГО РЕБЕНКА

Тохобаева Алия Рыскановна, Айтхожина Дарига Мукаметкалиевна,
дефектологи Кабинета психолога-педагогической коррекции,
Жамбылской области, Кордайского района, село Кордай

Трудовая подготовка детей с особыми образовательными нуждами особо значима, это обусловлено гораздо меньшими возможностями самостоятельно принимать, осмысливать, сохранять и перерабатывать информацию, получаемую из окружающей среды, т.е. меньшей, чем в норме, сформированностью различных сторон познавательной деятельности.

Главными задачами при этом являются воспитание трудолюбия, потребности в труде, создание психологической и практической готовности к труду. В связи с этим важно формировать мотивацию трудовой деятельности детей, развивать интерес к разным формам труда, помощи старшим.

Из фундаментальных ценностей воспитательных систем было выделено трудовое воспитание, которое проводится по трем направлениям.

Труд по самообслуживанию включает в себя соблюдение личной гигиены, организацию личной жизни и индивидуальной деятельности, формирование умений и навыков по их обеспечению. В процессе реализации выделенного направления у детей формируются комплексный навык ухода за телом; соблюдение режима жизни и деятельности, в том числе и трудовой; умение ухаживать за обувью и одеждой; культура взаимодействия со средой проживания.

Большое значение необходимо придавать общественно-полезному труду. Следует отметить, что для повышения интереса и активности в процессе обучения необходимо, чтобы они осознали важность и полезность того, что они делают, понимали, что результаты их деятельности имеют известное практическое и общественное значение. Это направление направлено на формирование комплексного навыка соблюдения гигиены жилья, представлений о своем доме, его интерьере; умение пользоваться бытовыми предметами для уборки помещений и территорий дома. Бытовой труд в нашей повседневности занимает весьма значительное место. Уборка, стирка, утюжка и прочие дела - не перечислить, как их много. Приучать детей к выполнению домашних дел необходимо не только потому, что мы их должны готовить к будущей самостоятельной жизни. Главное - привлекая детей к выполнению бытовых обязанностей, мы воспитываем привычку у них трудиться и заботиться друг о друге, формируя тем самым благородные побуждения. Именно с бытового труда и начинается трудовое воспитание. Дети с удовольствием берутся за любые дела, выполняют поручения взрослых, помогают в домашней работе, но при этом их больше привлекает процессуальная сторона дела, а не результат; их трудовая активность нередко зависит от внимания окружающих и их позитивной реакции. В связи с этим необходимо предлагать детям разнообразные виды труда, обновлять их содержание, поддерживать стремление к работе и веру в успех, стимулировать эмоциональное отношение к результатам деятельности. Вот почему родители должны стремиться, не просто привить детям трудовые навыки, но и помочь им увидеть результат своего труда, пользу от него. Желание повторить успех стимулирует потребность в труде. Важно умело реализовать воспитательный потенциал труда, который заключается в том, что достижение его цели и удовлетворение вследствие этого какой-либо потребности влечет за собой появление новой или новых потребностей. Сельскохозяйственный труд -

это работа на участке, в огороде, работа по уходу за растениями на участке и в помещении, выращивание рассады, уход за домашними животными. Трудовые обязанности распределяются с учетом желания ребенка, а также их возраста и имеющегося опыта.

Нужно помнить, что трудовое воспитание - важное средство всестороннего развития личности ребенка. Но в то же время - труд должен доставлять удовлетворение и радость. А это возможно при условии, что он посилен ребенку, осмыслен им как приносящий пользу другим людям. Разумно организованный труд укрепляет физические силы, здоровье ребенка, а также оказывает существенное влияние и на умственное развитие детей. Он способствует формированию таких качеств, как сообразительность, наблюдательность, сосредоточенность, тренирует память, внимание, активизирует восприятие.

Особенно важна роль трудовой деятельности в нравственном воспитании. В труде воспитываются устойчивость поведения, дисциплинированности, самостоятельность, развивается инициатива, умение преодолевать трудности, формируются интерес к качественной работе. Основными методами трудового воспитания особых детей являются: расчлененный показ способов и последовательности выполнения доступных действий, действия совместные и по образцу, по словесной инструкции.

Выбор методов в обучении трудовым действиям зависит от возраста детей, глубины нарушения, состояния их моторики, восприятия, внимания. Поэтому важно учитывать их возрастные и индивидуальные особенности.

Важным направлением является ознакомление детей с трудом взрослых, воспитание интереса и уважения к нему и его результатам.

Ознакомление с трудом взрослых связано с расширением представлений детей о занятиях и профессиях людей. Дети знакомятся с такими профессиями, как продавец, врач, водитель, строитель, парикмахер и т. д. У ребят формируются представления о деятельности представителей разных профессий, складывается интерес к ним. Этому способствуют беседы, рисование, сюжетно-ролевые игры, в которых дети выступают в различных ролях, что отражает понимание ими деятельности людей. В процессе всей работы по ознакомлению с трудом взрослых нужно акцентировать внимание на результатах труда, его значимости для людей («Врач вылечил Султана — он здоров». «Повар приготовил вкусный обед»). Важно, чтобы система работы по трудовому воспитанию детей формировала у детей желание помогать старшим, выполнять работу быстро и аккуратно, доводить дело до конца, испытывать радость от работы. Таким образом, формирование трудовых умений и навыков, связанных с разными видами труда, благотворно влияет на уровень развития детей с особыми образовательными нуждами, позволяет эффективно решать задачи социальной адаптации, игровых и социальных проб.

Ребенок, погруженный в трудовую деятельность, получает возможность быть успешным, принимаемым, расширяются и конкретизируются его представления о жизни и занятиях людей, о пользе и результатах их труда, происходит развитие зрительно-двигательной координации, мелкой моторики, совершенствуются движения, их координация и согласованность. В результате формируются трудолюбие, потребность в труде, создается психологическая и практическая готовность к труду.

ПРИМЕНЕНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА УРОКАХ ГЕОГРАФИИ

Туралиева Айна Хамитовна,
учитель географии Жайсанской
общеобразовательной средней школы
Актюбинской области, Мартукского района

Введение

Современное образование невозможно представить без цифровых технологий. Одной из ведущих тенденций в педагогике сегодня является внедрение искусственного интеллекта (ИИ) в образовательный процесс. География как наука о Земле предоставляет широкие возможности для использования ИИ: от анализа карт и климатических данных до прогнозирования последствий природных процессов.

Применение ИИ на уроках географии позволяет:

- повысить интерес учащихся к предмету;
- развивать навыки критического и функционального мышления;
- обучать детей работать с цифровыми инструментами;
- создавать условия для дифференцированного и индивидуального обучения.

Основные направления использования ИИ на уроках географии

1. Генерация карт и инфографики – автоматическое создание карт, схем и диаграмм с помощью ИИ-сервисов.
2. Виртуальные экскурсии – погружение в природные зоны и города мира через 3D-модели и VR-технологии.
3. Анализ климатических данных – работа с таблицами и прогнозами погоды.
4. Создание заданий и тестов – ИИ помогает учителю готовить разноуровневые задания.
5. Поддержка учеников с особыми образовательными потребностями – упрощённые задания, визуальные подсказки, голосовые помощники.

Примеры заданий с использованием ИИ

Задание 1. «ИИ-картограф»

Ученику предлагается ввести в программу (например, ChatGPT, Google Bard или ЯндексGPT) запрос: «Составь карту климатических поясов Казахстана с пояснениями».
- Полученную карту обсудить в классе.
- Сравнить её с атласом.
- Выделить совпадения и неточности.

Навык: работа с картографией, анализ достоверности информации.

Задание 2. «ИИ-метеоролог»

Используя ИИ, учащимся предлагается составить прогноз погоды на неделю для своего региона.
Запрос: «Составь прогноз погоды для Актюбинской области на следующую неделю с объяснением, какие климатические факторы влияют на температуру и осадки».
- Ученики анализируют данные, делают выводы.
- Сравнивают прогноз с реальными данными метеосайтов.

Навык: умение сопоставлять прогнозы и факты.

Задание 3. «Виртуальное путешествие»

ИИ помогает подготовить мини-экскурсию.
Запрос: «Составь описание виртуальной экскурсии по Великим пустыням мира (Сахара, Каракумы, Кызылкум). Добавь интересные факты и легенды».
- Ученики готовят презентацию, используя тексты и изображения.

Навык: исследовательская работа, креативное мышление.

Задание 4. «Эколог-аналитик»

Ученикам предлагается:
- Ввести запрос: «Какие экологические

проблемы актуальны для Казахстана и какие пути их решения предлагает мировая практика?»
- Составить таблицу «Проблема – Причина – Возможное решение».

Навык: аналитическое мышление, умение структурировать информацию.

Задание 5. «Международные организации и Казахстан»

Ученики используют ИИ для поиска информации:
«Как Казахстан сотрудничает с ООН, ЮНЕСКО и ВТО? Приведи примеры проектов».
- На уроке проводится обсуждение.
- Дополнительно – создание интеллект-карты (схемы).

Навык: умение работать с глобальной информацией.

Заключение

Применение искусственного интеллекта на уроках географии открывает широкие возможности для формирования функциональной грамотности и подготовки учащихся к жизни в современном обществе. Такие задания делают уроки интереснее, а процесс обучения — более практико-ориентированным и современным. ИИ — это не замена учителя, а помощник, который позволяет детям учиться исследовать, анализировать и критически мыслить.

ЖОҒАРЫ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМЫТУДАҒЫ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫҢ РӨЛІ

Туртаева Ира Канатбайкызы,
Ақтөбе обылысы, Байғанин аударны,
Жарқамыс орта мектебінің математика пәні мұғалімі

Қазіргі қоғамда математика тек білім беру пәні ғана емес, сонымен қатар өмірлік маңызды құзыреттіліктерді қалыптастырудың құралына айналып отыр. Қазақстанның білім беру стандарттарында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту басты мақсаттардың бірі ретінде айқындалған. Функционалдық сауаттылық – оқушының алған білімін нақты өмірлік жағдаяттарда қолдана білу қабілеті. Жоғары сыныптарда математика курсы алгебра, геометрия, тригонометрия, математикалық анализдің элементтерін қамтиды. Бұл тақырыптар оқушылардың абстрактілі ойлауын, логикалық пайымдауын, талдау және салыстыру дағдыларын жетілдіреді. Алайда мұндай білім тек теория жүзінде қалып қоймауы керек, оны өмірде қолдану арқылы ғана оқушыда функционалдық сауаттылық дамиды.

Менің бұл жүргізген талдауыма сәйкес бұл еңбекте функционалдық сауаттылықты дамытудың әдістері, практикалық есептердің үлгілері, статистикалық деректер мен диаграммалар арқылы талдау жолдары көрсетіледі.

Функционалдық сауаттылық – оқушының күнделікті өмірде кездесетін мәселелерді математикалық білімді пайдалана отырып шеше білу қабілеті. Бұл ұғым PISA халықаралық зерттеулерінде ерекше мәнге ие. Мысалы, Қазақстан бойынша PISA-2022 нәтижесінде оқушылардың тек 34%-ы ғана мәтіндік есепті өмірлік жағдаймен байланыстыра алған. Бұл көрсеткіш бізге функционалдық сауаттылықты дамыту үшін әдістер мен есептердің маңыздылығын дәлелдейді. Жалпы функционалдық сауаттылық математикада үш негізгі бағытта көрініс табады:

- Өмірлік мәселені математикалық модельге айналдыру. Мысалы, қаржы есептерін теңдеу арқылы шешу;

➢ Мәселені шешу алгоритмін құру. Формулаларды дұрыс қолдану, логикалық тізбек арқылы қорытындыға келу;

➢ Нәтижені түсіндіру және қолдану. Есептің жауабын тұрмыстық жағдайға сәйкестендіру.

Математикалық ойлау осы процестер арқылы дамиды. Оқушы нақты бір жағдайда қандай формуланы қолданатынын, есептің жауабы нені білдіретінін түсінгенде ғана математика өмірмен байланысады. Бұдан бөлек, математикалық ойлауды дамытудың бірнеше әдістері бар. Мысалы:

а) Проблемалық оқыту әдісі: мұғалім сабақта нақты өмірлік жағдайды ұсынады. Мәселен, «Банкке салынған депозиттің мөлшерін есептеу», «Құрылысқа қажетті материал көлемін табу». Бұл оқушыны ойлануға, мәселені шешу жолын іздеуге итермелейді.

ә) Жобалық әдіс: оқушылар ұзақ мерзімді жобалық тапсырма орындайды. Мысалы, «Отбасылық бюджет жоспары», «Сыныптағы интернет жылдамдығын өлшеу және салыстыру». Жоба барысында оқушылар деректер жинайды, есептеу жүргізеді, диаграмма құрады.

б) Саралап оқыту әдісі: әр оқушыға деңгейіне сәйкес тапсырма беріледі:

❖ Бірінші деңгей – стандартты есептер;

❖ Екінші деңгей – өмірлік мазмұнды есептер;

❖ Үшінші деңгей – зерттеушілік сипаттағы тапсырмалар (мысалы, функцияның графигін тұрғызып, оны тұрмыстық контексте түсіндіру).

в) Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану әдісі: GeoGebra, Excel сияқты бағдарламаларды қолдану оқушыларға есепті көрнекі түрде талдауға мүмкіндік береді. Жәнеде Excel арқылы пайыздық өсімді есептеу немесе деректерден диаграмма құрса болады. Мысалы:

Отбасы ай сайын интернетке 6500 теңге төлейді. Егер баға жыл сайын 12%-ға өссе, 3 жылдан кейін төлем қандай болады?

☞ Бұл есеп пайыздық өсім мен дәрежелік функцияны өмірде қолдануға мүмкіндік береді. Бұдан бөлек тағы практикалық есептер бар.

Есеп 1.

Мәселе: Оқушы мектепке 2 км қашықтықта тұрады. Жаяу жүргенде жылдамдығы – 5 км/сағ, ал велосипедпен жүргенде – 15 км/сағ. Егер ол мектепке 15 минутта жетуі қажет болса, қай жағдайда уақыт үнемдейді?

Шешуі:

- Жаяу: $t = \frac{2}{5} = 0,4$ са $= 24$мин
- Велосипедпен: $t = \frac{2}{15} = 0,13$ са $= 8$мин

☞ Оқушы велосипедпен барса 16 минут уақыт үнемдейді. Функционалдық маңызы: Бұл есеп оқушыны уақытты есептеуге, жылдамдық–қашықтық–уақыт арасындағы байланысты түсінуге және оны күнделікті өмірде қолдануға үйретеді.

Есеп 2.

Мәселе: Әкесі баласына 1 000 000 теңге жинап бергісі келеді. Егер банкте жылдық 12% өсіммен салым ашса, қанша жылдан кейін сома 1 000 000 теңгеге жетеді?

Шешуі:

$$S = P(1 + \frac{i}{100})^n$$

мұндағы S – соңғы сома, P – бастапқы салым, i – пайыз, n – жыл саны.

Берілгені: $P = 500000$, $i = 12$, $S = 1000000$.

$$1000000 = 500000(1 + 0,12)^n$$

$$2 = (1,12)^n$$

$$n = \frac{\ln 2}{\ln 1,12} \approx 6 \text{ жыл}$$

Функционалдық маңызы: Оқушы пайыздық өсімді есептеуді үйренеді, банктік салымның тиімділігін түсінеді.

Есеп 2.

Мәселе. Теңдеуді шешіңдер:
$\log_3(2x-1)=4$.

Формула/ереже: $\log_a b = c \iff b = a^c$.

Шешу:

$2x-1=3^4=81$

$2x=82 \Rightarrow x=41$

Жауабы: x = 41.

Функционалдық мәні: Логарифмдік өзгерістерді қолдану; есепке құрылымды талдау. Мәтіндік/символдық алмастыру әдісітерін түсінеді.

Осы тақырып аясында тәжірибеме сүйене отырып Мектеп оқушыларына сауалнама жүргізілген болатын. Сауалнама нәтижелері (шартты түрде):

- 11-сынып оқушыларының 60%-ы «математиканы тек ҰБТ үшін қажет» деп есептейді;
- 25%-ы «математикалық білімді өмірде қолдануға болады» дейді;
- Тек 15%-ы ғана «математика тұрмыстық мәселелерді шешуге тікелей көмектеседі» деп жауап берген.

Бұл статистика мұғалімдердің оқушы санасындағы «математика – тек формула» деген көзқарасты өзгерту үшін функционалдық сауаттылыққа баса мән беру қажеттігін көрсетеді. Мұғалім үшін практикалық ұсыныстар ұсына аламын.

✓ Сабақ барысында міндетті түрде өмірлік контексте есептер беру;
✓ График, кесте, диаграмма арқылы деректерді талдату;
✓ Пәнаралық байланыс (мысалы, физикада формула қолдану, географияда статистика талдау);
✓ Оқушыларды жобалық жұмыстарға тарту («Отбасылық бюджет», «Мектептегі электр энергиясы шығынын есептеу», «Экологиядағы статистикалық деректерді талдау»).

Жалпы функционалдық сауаттылық – математикалық білімді өмірлік жағдаятта қолдануға мүмкіндік беретін басты құзыреттілік. Жоғары сынып оқушыларына мұндай тапсырмалар берілгенде, олардың математикалық ойлауы дамып қана қоймайды, сонымен бірге дербес шешім қабылдау, талдау жасау, болашақ өмірде қажет болатын қаржылық, статистикалық сауаттылық дағдылары қалыптасады. Мұғалім осыған бағытталған әдістерді тиімді қолданған жағдайда оқушылар математика пәніне қызығушылық танытып, оны шынайы өмірмен байланыстыра алады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Әбілқасымова А.Е. Математиканы оқыту әдістемесі. – Алматы, 2015.
2. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. – Алматы: Рауан, 2010.
3. 10–11 сыныпқа арналған математика оқулықтары. – Алматы: Мектеп баспасы

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

МҮМКІНДІГІ ШЕКТЕУЛІ ОҚУШЫЛАРДЫ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ САБАҒЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Уалибеков Қайрат Узакбаевич,
Қожантаев Диас Акылбаевич,
Жетісу облысы, Ескелді ауданы Сырымбет ауылы
"Жетісу облысы Ескелді ауданы бойынша білім бөлімі
"Мемлекеттік мекемесінің "
Ж.Жақыпбаев атындағы орта мектебінің КММ-нің
дене шынықтыру пәнінің оқытушылары,

Барлық әлем үшін барша адамдарды біріктіретін,барлық халықтардың мәдениеттері мен өркениеттері арасында көпір тұрғызатын спорт бейбітшілік еншісі. Қазақстан Республикасының дене тәрбиесі мен спортты дамытуға арналған мемлекеттік бағдарламалар қабылданды.Бұл құжаттар қолда бар әлеуетті біріктіруге және дене тәрбиесі ұйымдары мен республикалық жергілікті өкімет органдары бұқаралық спортты дамытуға дене тәрбиесі және спорт құрылымдарымен қамтамасыз етуге, салауатты өмір салтын қалыптастыруға, спорт ізбасарларын дайындауға мүмкіндік беруде.Әлемде балалардың және үлкен адамдар арасында аурулар көбейіп жатыр. Қазіргі таңда дене тәрбиесі арқылы мүгедектердің денсаулығын қалпына келтіру үлкен мәселе болып табылады.

Осы бағытта 15-20 жылдар ішінде дене мәдениеті пайда болды. Бейімдеу дене мәдениетіне көңіл аударған мамандар С.Т.Евсеев, Л.В.Шапкова, Р.В.Чудная тағы басқа Қазақстан Республикасында бұл мәселе ғылыми әдістемелік жағынан әлі де көп қамтылған. Қазіргі таңда ғылыми әдістемелік әдебиеттердің ішінде келтірілген әдебиетті талдау барысында бейімдеу дене мәдениетінің ғылыми әдістемесін қамтамасыз етілуінің деңгейінде біз келесі ерекшіліктерді байқадық. Біріншіден Ресейдегі дене шынықтыру институттарында атап айтқанда П.Ф.Лесгафт атындағы Санкт-Петербург мемлекеттік дене тәрбиесі академиясы,дене шынықтыру және спорттың Ресей академиясы,Украйна Ұлттық академиясында ғалымдармен бейімдеу дене мәдениетінің ғылыми әдістемесін қамтамасыз етілуіне көп зерттеулер жүргізілді.Бейімдеу дене мәдениеті туралы Р.В.Чудная,С.Т.Евсеев,Л.В.Шапкованың т.с.с. авторлардың көптеген ғылыми мақалалары,монографиялары жарық көрді.

Д.М.Дульновтың ойы бойынша оқу қызметінде еліктірілген балалардың нерв жүйесін қорғау керек. В.К.Кузьмина осы пікірге қосылып,осындай тәртіп шарттарының бірі барлық педагогикалық процестің дұрыс ұйымдастырылуы деген.Қорғаушы педагогикалық тәртіп мәселерін А.Н.Смирнова да толық айқындаған,ол баланың күн тәртібі іскерлік,тыныш әдеттегідей өту керек деген.Н.Г.Байкина естімейтін оқушылардың дене тәрбиесінің коррекциялық негіздерін ашып көрсетті.Қосымша мектептің коррекциялық-тәрбиелік жұмысының жүйесінде дене тәрбиесіне өзінің еңбегін Н.А.Козленко арнаған.

Ойлау қабілеттері жетілмеген балалардың қозғалтқыш белсенділігін ұйымдастыру мәселелері бойынша А.А.Дмитриевтің еңбегін атап кетуге болады.Қосымша мектепте оқитын балалардың бұлшық ет жұмыс қабілетің ерекшеліктерің А.С.Самылычев,В.М.Олейник аңықтады.Қосымша мектептегі дене шынықтыру мен спорт туралы мәселелерді өзінің еңбегінде Ю.И.Висковатов,В.В.Шелковникова,И.Н.Чабан қарастырды.Ақыл ойы дамымаған балалардың дене дамуы және дене тәрбиесі

туралы мәселелерді Л.В.Данилюк т.б. толық қарастырған.Қазақстанда қосымша мектепте оқитын балалардың дене тәрбиесі бағдарламасына А.А.Айдарбекова көп көңіл аударған.Қазіргі уақытта дене тәрбиесінің бейімделуінде негізгі көңіл жүйке физикалық дамуына бағытталады,мүмкіндігі шектеулі адамдардың жаһандық сұраныстарға сәйкес әлде қайда толық әлеуметтік мәдени қажеттіліктерін қанағаттандыру.Көптеген зерттеулер есту қабілеті төмен төменгі сынып оқушыларының физикалық,функцианалдық және психикалық даму ерекшіліктері болатынын көрсетеді.Көптеген зерттеулерге қарамастан есту қабілеті төмен төменгі сынып оқушыларына қолданылатын қозғалмалы ойындарда олардың дене қалыптарына назар аударылмайды.Бұдан анализ жасар болсақ әдеби деректер есту қабілеті төмен төменгі сынып оқушылары үшін жаңа жаналықтарды қолдану қажет деп есептейді.Ал біздің пікіріміз бойынша жоғарыда атап өткен бағдарламалар ішінде қолдануға болатыны бұл компьютерлік технологиялық бағдарлама,әсіресе ақпараттық-әдістемелік жүйе.

Сондықтан,біз біраз мамандардың назары,дене дамуы мен тәрбие мәселелерін зерттеген,сонымен қорғаушы педагогикалық тәртіпті маңызын,балалардың білімі мен тәрбие алатын арнайы мекемелерде осы күрделі мәселелерді өзекті екенін дәлелдейді.Жоғарыдағы мәліметтерге сүйене отырып зерттеудің мәселесі бір жағынан ауру балалардың көбеюі,басқа жағынан Қазақстан Республикасында бейімдеу дене мәдениетінің ғылыми әдістемелік жағынан қамтамасыз етудің жеткіліксіздігі арасындағы қарама-қайшылық болып табылады. «Бейімдеу дене мәдениеті»-деген ұғым оның ғылыми әдістемесін қамтамасыз ету.Бейімдеу дене мәдениетін ұғым ретінде денсаулығында ауытқушылығы бар балалардың денсаулығын және бейімделуін қалпына келтіруге,сонымен қатар мүгедектердің өмірдің қазіргі талаптарына бейімделуіне бағытталған. Бәрімізге белгілі,мүгедектер мен мүмкіндігі шектеулі жандар үшін қозғалыс белсенділігі қол жетпес мүмкіндік.Дені сау адамның бұлшық етімен салыстырсақ әрине көрсеткіші төмен және күш көрсеткіштері де бірдей емес.Көру қабілеті,есту қабілеті,сөйлеу,психикалық ұстанымдылығы,ойлау қабілетінің жетілмеуі көбіне төмен соматикалық статус, дене жетілунің төмендеуі,қайта бұзылуы және барлық бұлшық еттердің қайта жетілуі керек етеді.Кей біреулері бейімделу жаттығуларымен шұғылданса,бұлшық ет күшінің дамуы жоғары талапқа ие болады.ДЦП-мен ауыратын балалар үшін күш дамыту жаттығулары,сол балалардың ауру түріне,сатысына,қозғалу дәрежесіне байланысты іріктеліп беріледі.Дене шынықтыру тәжірбиесінде мүгедектер мен мүмкіндігі шектеулі жандар үшін бұлшық ет күшінің дамыту әдістемесі екі бағытта жүреді: а) барлық бұлшық ет топтарын толық дамытуға арналған жалпы күш дамыту дайындығы күш қабілеттерінің базалық деңгейі ретінде қарастырылады; б) күш қабілеттерді дамытуға,әрекеттің нақты түріне байланысты компенсаторлық механизмдерді қалыптастыруға арналған арнайы күш дайындығы.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Дульнов Г.М. Учебно-воспитательная работа во вспомогательной школе (Москва Просвещение 1987 г)
2. Козленко Н.А. Физическая воспитания в системе коррекционно-воспитательной работы вспомогательной школе (Дефектология 1991 г)
3. Чудная Р.В. Адаптивное физическое воспитание (Киев Наукова думка 2000 г)
4. Евсеев С.П. Теория и организация адаптация физической культуры (Москва «Советский спорт» 2003 г)
5. Шапкова Л.В. Частные методики адаптивный физической культуры (Учебные пособие Советский спорт

«ҮЗДІК ҚАЛАМ» РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ
REPUBLICAN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL, METHODICAL JOURNAL
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ НАУЧНО-ПОЗНАВАТЕЛЬНЫЙ, МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

БІЛІМ МЕН ТЕХНОЛОГИЯ ТОҒЫСҚАН ДӘУІР: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӘНЕ МҰҒАЛІМНІҢ ЖАҢА МИССИЯСЫ

Уразбаева Салтанат Какимовна,
Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы
«№1 Хромтау орта мектебі» КММ
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Идрешова Гульнара Жылкибаевна,
Ақтөбе облысы, Хромтау ауданы
«№1 Хромтау орта мектебі» КММ
тарих пәні мұғалімі

Қазіргі заман – ақпарат пен технологияның ғасыры. Цифрлық даму мен жасанды интеллект (AI) жүйелерінің енуі адам өмірінің барлық саласына өзгеріс әкелді. Бұл үрдіс, әсіресе, білім беру саласында айқын сезіледі. Енді мұғалім тек білім беруші емес, оқушыны технологиялық сауаттылыққа баулитын, жаңа дәуірдің құндылықтарын түсіндіретін жетекші тұлғаға айналып отыр.

Жасанды интеллект – жаңа мүмкіндіктер кеңістігі

Жасанды интеллект құралдары мұғалім еңбегін жеңілдетіп, оқу үдерісін дараландыруға зор мүмкіндік беруде. Қазіргі таңда білім беру платформалары (BilimLand, Google Classroom, ChatGPT және т.б.) арқылы оқушылардың білім деңгейін талдау, кері байланыс алу және оқу материалдарын бейімдеу жұмыстары жүйелі жүргізіледі.

Мысалы, қазақ тілі сабақтарында мәтінді автоматты тексеру, қате түзету, аударма ұсыну, диктант немесе эссе генерациялау секілді тапсырмаларды жасанды интеллект көмегімен ұйымдастыруға болады. Бұл тәсіл мұғалімнің уақытын үнемдеп қана қоймай, оқушының жеке қабілетіне сай жұмыс істеуге жол ашады.

Ал тарих пәнінде жасанды интеллект интерактивті карталар, уақыт сызықтары, 3D модельдер арқылы тарихи оқиғаларды көрнекі түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Мысалы, Google Earth пен TimeMaps сияқты құралдармен оқушылар нақты тарихи орындарға «виртуалды саяхат» жасап, тарихи процестерді кеңістіктік тұрғыдан түсінеді.

Практикадан мысалдар.

Біздің мектептің қазақ тілі мен тарих пәні мұғалімдері осы бағытта жүйелі тәжірибе қалыптастырып келеді.

Қазақ тілі сабағында мұғалімдер жасанды интеллектті пайдаланып, оқушылардың шығарма жазу дағдысын жетілдіруде. ChatGPT секілді құралдар арқылы жазылған мәтінге талдау жасалып, оқушы өз қатесін өзі түзетуге дағдыланады.

Тарих пәнінде Padlet және Canva платформалары арқылы оқушылар тарихи оқиғаларды бейнелейтін цифрлық постерлер мен уақыт кестелерін жасайды. Ал кейбір сабақтарда AI көмегімен тарихи тұлғалардың «виртуалды сұхбаттарын» жасау тәжірибесі қолданылуда — мысалы, Абылай хан немесе Абаймен сұхбат түрінде тапсырма орындау оқушыларға ерекше әсер қалдырады.

Бірлескен жобалық жұмыстарда екі пән мұғалімі де жасанды интеллектті интеграциялық сабақтарда пайдаланады. Мысалы, «Тіл және Тарих үндестігі» атты жобада оқушылар тарихи тұлғалардың сөз мәдениетін талдап, ChatGPT арқылы сол дәуір стилінде мәтін құрастырып, нәтижесін интерактивті форматта қорғайды.

Мұғалім мен технологияның үндестігі.

Технология дамыған сайын мұғалім рөлі одан сайын маңызды бола түседі. Себебі жасанды интеллект ақпаратты талдай алады, бірақ жүрек пен санаға әсер ете алмайды. Мұғалім – ұлттық құндылықтың, рухани тәрбиенің иесі. Қазақ

тілі мен тарих пәні – ұлттың жаны мен жады, ал бұл пәндерді оқытатын ұстаздар – сол рухтың сақшылары.

Сондықтан жасанды интеллект мұғалімнің орнын баспайды, керісінше, оның шығармашылық мүмкіндігін кеңейтеді. Мұғалім енді оқушыға дайын білім бермей, сол білімді іздеуге, талдауға, салыстыруға, дәлелдеуге үйретеді. Бұл – XXI ғасыр мұғалімінің жаңа миссиясы.

Болашақ мектебі – инновация мен дәстүрдің үйлескен ортасы. Онда технология мұғалімге көмекші құрал ретінде қызмет етеді, ал басты мақсат – тұлға тәрбиелеу, ұлттық сана мен рухани құндылықтарды сақтау.

Цифрлық дәуірде басты міндетіміз – технологияны мақсатты және жауапкершілікпен пайдалану. Жасанды интеллект – білім сапасын арттыруға мүмкіндік беретін құрал. Бірақ ұлттың болашағын жасайтын – адам, ұстаз, рухани жетекші.

Сондықтан жасанды интеллекттің дәуірінде де мұғалім – басты тұлға, ал жүрек пен сана үндескен жерде нағыз білім беріледі.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ НЕЙРОСЕТЕЙ ДЛЯ ПОДГОТОВКИ ЗАДАНИЙ ПО РУССКОМУ ЯЗЫКУ И ЛИТЕРАТУРЕ

Утегалиева Айнагуль Баяновна,
учитель русского языка и литературы
средней школы-лицея №27г.Актобе

Искусственный интеллект (ИИ), в частности нейросеть, - это моделирование поведения человека и выполнение творческих функций, которые считаются особенностями человека, с помощью вычислительных устройств. Простыми словами нейросеть - это компьютерная система, моделирующая работу мозга.

История ИИ как нового научного направления начинается во второй половине XX века. Еще в 40-х Алан Тьюринг - английский математик, логик, криптограф - в числе первых задался вопросом: могут ли машины делать, что мы как мыслящие существа можем делать?

В СССР вопросом, перекликающимся с концепцией современного искуственного интеллекта, занимался изобретатель механических устройств Семён Николаевич Корсаков. Он ставил задачу улучшения возможности разума посредством разработки научных методов и устройств.

Большой вклад в развитие ИИ внесли американский нейролингвист, логик и математик Уолтер Питтс и американский нейропсихолог, нейрофизиолог, теоретик искусственных нейронных сетей и один из основателей кибернетики Уоррена Мак-Каллок. Их модель, увидевшая свет в 1943-м году в статье под названием «Логическое исчисление идей, относящихся к нервной активности», была весьма новаторским изобретением.

Первой нейронной сетью считается сеть, названная "Перцептрон". Ее разработкой занимался Фрэнк Розенблатт — американский учёный в области психологии, нейрофизиологии и искусственного интеллекта.

С 2016 года искусственный интеллект стал ключевым технологическим трендом. Компания «Яндекс» уже на протяжении нескольких лет применяет технологии искусственного интеллекта в своих поисковых механизмах. Инженеры DeepMind — лондонского подразделения Google, занимающегося разработками в области искусственного интеллекта, научили компьютерные алгоритмы «планировать вперед на основе воображения».

Нейросеть - незаменимым помощник

в различных научных областях.

●*Биомедицинская наука и медицинская диагностика.*Нейросети применяются в биомедицинских исследованиях для анализа генетических данных, поиска новых лекарств и оптимизации лечебных методов. пациентов.

●*Астрономия и космические исследования.* Нейросети помогают обрабатывать данные миссий космических аппаратов и сделать открытия в космологии.

●*Экология и охрана окружающей среды.* Искусственный интеллект, включая нейросети, помогает ученым анализировать данные об экосистемах и изменениях климата.

●*Физика и материаловедение.* Нейросети используются для моделирования физических явлений и предсказания свойств новых материалов.

●*Гуманитарные исследования и языковые анализы.*Нейросети применяются в гуманитарных исследованиях для анализа текстов, автоматического перевода и семантического анализа. Они помогают ученым анализировать большие корпусы текстов и делать выводы о языковых закономерностях и культурных особенностях.

Искусственный интеллект является необходимым условием для развития информационного общества. Искусственный интеллект, создаваемый и управляемый специалистами, - этой высокотехнологичная, сверхсложная, суперсовременная технология, способная в действительности решать жизненно важные и значимые вопросы современности. Считается, что искусственный интеллект, созданный и продвигаемый современными учеными и специалистами этого профиля, создаст более высокий, качественный уровень жизни и будет служить одним из проявлений гуманизма.

Современный урок литературы в условиях реализации ФГОС нового поколения должен соответствовать особым требованиям, а педагог должен создавать условия для интеллектуального развития воспитанников и среду, в которой обучение проходит в результате сотрудничества и сотворчества.

Основная задача учителя - усилить мотивацию ученика к изучению предмета, продемонстрировать, что школьные знания - это необходимая подготовка к жизни, поиск полезной информации и навыки ее применения. Традиционный объяснительно - иллюстративный метод уходит на второй план. На смену ему приходит взаимодействие учителя и ученика, где ученик является полноправным участником процесса обучения.

Каким должен быть современный учитель, способный организовать современный урок? Это грамотный, увлеченный человек, постоянно развивающийся, идущий в ногу со временем, а значит активно использующий ИКТ технологии. К достоинствам использования этой технологии можно отнести экономию времени, наполнение урока новым содержанием, формирование элементов информационной культуры обучающихся.

ФГОС основного общего образования обеспечивает: разумное и безопасное использование цифровых технологий, обеспечивающих повышение качества результатов образование и поддерживающих очное образование.

Итак, главная задача педагога - увлечь ученика образовательным процессом, при этом не забывая о самом важном, - научить. Хорошим помощником для реализации этой задачи может быть нейросеть.

В данном случае достоинством нейросети можно считать то, что искусственный интеллект не выступает в роли главного и единственного участника образовательного процесса, его центром, а лишь дополняет его, помогает установить связь между учителем и учеником.

Чем конкретно может помочь нейросеть учителю?

Создавать изображения	Создавать тексты	Создавать аудио
- иллюстрации: зашифровать пословицы, поговорки, фильмы, книги - поддерживающие мемы - стикеры - реалистичные фотографии для проектов, презентаций - виртуальный фон для онлайнконференций - оформление проектных работ - объединение фотографий	- загадки - конспекты урока или сценарий мероприятия - сюжеты - планы занятий - стилизация текстов - составление индивидуальных поздравлений учащимся - вставки эмоджи (эмодзи) в текст - составление рабочих тетрадей - составление программ внеурочной деятельности	- озвучка - диалоги - орфоэпия - музыкальные композиции - короткие видео - удаление шума с аудиозаписи

Среди многообразия всех возможностей нейросети учителю важно выбрать именно то, что действительно может быть необходимо для процесса обучение. Нужно внимательно следить за тем. чтобы не перегрузить урок использованием современных технологий.

Именно поэтому для создания оптимальной технологии обучения за основу можно взять традиционные методы и приемы обучения литературе и усовершенствовать их с помощью нейросети.

Вспомним *объяснительно-иллюстративного* метод обучения, суть которого состоит в том, что учитель сообщает готовую информацию разными средствами, а учащиеся ее воспринимают, осознают и фиксируют в памяти. Одним из основных приемов обучения, которые использует учитель,- это показ ученикам иллюстративных пособий, плакатов, картин, карт, зарисовок на доске и пр.

Принцип наглядности - важная составляющая любого урока, в том числе урока литературы. Это принцип, который реализуется через активизацию чувственно - зрительного восприятия школьников, через воспитание культуры их умственного труда, через освоение ими таких мыслительных операций, как сравнение, сопоставление, классификация, идентификация. К непосредственной наглядности относят иллюстрации, фотографии, портреты писателей и поэтов, изображения героев или эпизодов произведения.

Итак, какие конкретно задания с использованием нейросети можно предложить школьникам.

Приступая к изучению нового для школьников произведения, учитель, как правило, начинает с того, что знакомит воспитанников с автором или дополняет уже известные факты его биографии и творчества новыми. Важную роль в восприятии личности писателя учениками играет словесный и художественный портрет автора произведения. Обычно учитель демонстрирует художественный портрет в печатном или электронном виде. Ученики его внимательно рассматривают и описывают, таким образом запоминая образ писателя. Но является ли такой метод эффективным? Получается, что знания ученикам даются в готовом виде. Как известно, что легко дается, из памяти стирается быстро. Надолго запоминается то, к чему прикладываешь усилия. Постараемся усовершенствовать данный прием, используя нейросеть.

Например, при изучении произведения А.С.Грибоедова “Горе от ума” в 9 классе

учитель так описывает портрет писателя:

“ Портрет Александра Грибоедова работы Ивана Крамского был написан через сорок лет после смерти поэта и дипломата. Когда Павел Третьяков заказал художнику эту работу для своей галереи, то он очень серьезно отнесся к поставленной задаче. Большую помощь при написании могла бы сыграть предсмертная маска, но её просто не было. Поэтому Крамскому пришлось изучать все литографии и имеющиеся на тот момент изображения поэта, а их тоже было крайне мало.

На портрете работы Крамского поэт и дипломат Александр Грибоедов выглядит задумчивым, аккуратным, статным мужчиной.

Одет Александр Сергеевич в тёмный сюртук и белоснежную рубашку, шея повязана щегольским платком. Выразительные карие глаза прячутся за очками с тонкой оправой. Густые брови, не очень полные губы, прямой нос и щетина. Дополняет образ кресло, выполненное в красных тонах. Таким создал мастер портрет Грибоедова и мы верим, именно таким был он в жизни”.

Внимательно прослушав описание, ученики создают *промт* - это запрос для нейросети, от английского «prompt».

Промпт для данного описания: темный сюртук, белая рубашка, шея повязана щегольским платком. Выразительные карие глаза, очки с тонкой оправой. Густые брови, не очень полные губы. прямой нос, щетина. Темный фон. Воображение учеников уже нарисовало портет писателя, кроме того ребята смогли запомнить некоторые детали картины. После обработки запроса нейросеть представляет готовый материал. В этот момент каждый из учеников может почувствовать себя на время настоящим творцом. Ведь не каждый имеет талант художника, а это задание позволяет ребенку прикоснуться к творчеству.

Далее важно сравнить портрет, созданный по промпту нейросети и работу И. Крамского. Несмотря на то, что искусственный интеллект на данном этапе урока смог решить поставленную задачу: привлечь внимание ребенка. заинтересовать его темой урока, донести новую информацию, развивать творческие способности ученика - нельзя обесценивать заслуги и талант реального человека. Сравнив две работы, ученики должны прийти к выводу, что ИИ не способен заменить работу художника, ведь нейросеть не смогла в полной мере передать замысел автора.

Итак, использование нейросети на уроках литературы может быть полезным и интересным занятием, вносящим разнообразие в изучаемый предмет. Однако нельзя забывать о том, что любая система не может быть идеальной. Очевидно, что ни один искусственный интеллект не заменит деятельность учителя на уроке. А также ни один искусственный интеллект не заменит творческую и интеллектуальную деятельность человека, ведь для человека ценно то, что он создал собственными усилиями и трудом, поэтому не стоит возлагать на нейросеть слишком большие надежды. Искусственный интеллект нужно использовать с умом и дозированно.

Итак, современный мир уже невозможно представить без использования нейросетей во многих отраслях науке. Искусственный интеллект усиливает возможности ученых и позволяет решать более сложные и масштабные задачи. Благодаря искусственному интеллекту открываются новые горизонты и переосмысливаются традиционные методы исследований. Несмотря на все достоинства ИИ важно помнить, что нейросети не заменят человеческого интеллекта. Нейросеть - лишь инструмент, расширяющими познания и возможности человека.

Список использованной литературы

1. https://cyberleninka.ru/article/n/iskusstvennyy-intellekt-na-osnove-neyronnyh-setey/viewer
2. Искусственный интеллект: что могут нейронные сети и как они изменят нашу жизнь. [Электронный ресурс]. Режим

доступа: https://www.youtube.com/watch?v=JDgnLns-Igo/ (дата обращения: 22.04.2018).
3. AIA: Разработка искусственного интеллекта без нейронных сетей. [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://geektimes.ru/post/249880/ (дата обращения: 22.04.2018).
4. Чему в России обучают нейронные сети. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.the-village.ru/village/business/newprof/256956-neural-networks/ (дата обращения: 22.04.2018).
5. Microsoft Developer Практическое введение в нейронные сети и глубокое обучение. [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://www.youtube.com/watch?v=uaBp0uiLvKQ&t=2 0s/ (дата обращения: 22.04.2018).
6. Искусственный интеллект и Джеффри Хинтон: отец «глубокого обучения». . [Электронный ресурс]. Режим доступа: https://news.rambler.ru/other/38615020-iskusstvennyy- intellekt-idzheffri-hinton-otets-glubokogo-obucheniya/
7. Нейронные сети. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://statsoft.ru/home/textbook/modules/stneunet.html/ (дата обращения: 22.04.2018).

ЦИФРЛЫҚ ДӘУІР МҰҒАЛІМІ: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІ САБАҚТА ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ ЖОЛДАРЫ

Шағдаров Саттижан Мақамшаұлы,
Түркістан облысы Сарыағаш ауданы
№64 А.Байтұрсынов атындағы
жалпы білім беретін мектебі
КММ-нің тарих пәні мұғалімі

Аннотация

Цифрлық дәуірде білім беру жүйесі жасанды интеллект (ЖИ) технологияларын белсенді түрде енгізу арқылы трансформациялануда. Бұл мақалада мұғалімдердің ЖИ-ді сабақта тиімді пайдалану жолдары қарастырылады. Кіріспеде ЖИ-дің білім беру саласындағы рөлі талданады, ал негізгі бөлімде практикалық-әдістемелік кеңестер ұсынылады, олардың ішінде оқушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімделген оқыту, интерактивті құралдарды қолдану және этикалық аспектілер бар. Мақалада ЖИ-дің артықшылықтары мен қиындықтары айқындалып, әдістемелік мәні – мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін арттыру және оқу процесін жақсартуға бағытталған. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, ЖИ-ді дұрыс пайдалану оқушылардың мотивациясын 30-40% арттыра алады. Мақала педагогтарға арналған, практикалық мысалдармен толықтырылған.

Түйінді сөздер

Жасанды интеллект, цифрлық білім беру, мұғалімдердің әдістемесі, интерактивті оқыту, персонализацияланған оқу, этикалық аспектілер, практикалық кеңестер.

Кіріспе

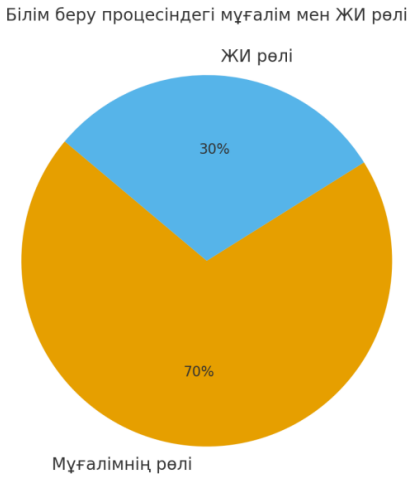
Цифрлық дәуірде білім беру жүйесі қарқынды өзгерістерге ұшырап отыр. Жасанды интеллект (ЖИ) технологиялары, мысалы, чатботтар, машиналық оқыту алгоритмдері және виртуалды ассистенттер, мұғалімдердің жұмысын жеңілдетіп, оқушылардың білім алуын тиімді етеді. Дүниежүзілік экономикалық форумның мәліметтері бойынша, 2025 жылға қарай білім беру саласындағы жұмыстардың 50%-ы ЖИ-дің көмегімен орындалады деп күтілуде. Бұл мақалада ЖИ-ді сабақта

тиімді пайдалану жолдары талданады, әсіресе әдістемелік тұрғыдан. Әдістемелік мәні айқын: ЖИ-ді қолдану мұғалімдердің дәстүрлі әдістерін толықтырып, оқу процесін персонализациялауға, оқушылардың жеке қабілеттерін ескеруге мүмкіндік береді. Бұл зерттеу теориялық талдау мен практикалық мысалдарға негізделген, мақсаты – мұғалімдерге ЖИ-ді күнделікті сабақта қолданудың нақты жолдарын ұсыну. Мақала құрылымы: ЖИ-дің білім беру саласындағы рөлі, практикалық-әдістемелік кеңестер, қиындықтар мен шешімдер, қорытынды.

Жасанды интеллекттің білім беру саласындағы рөлі

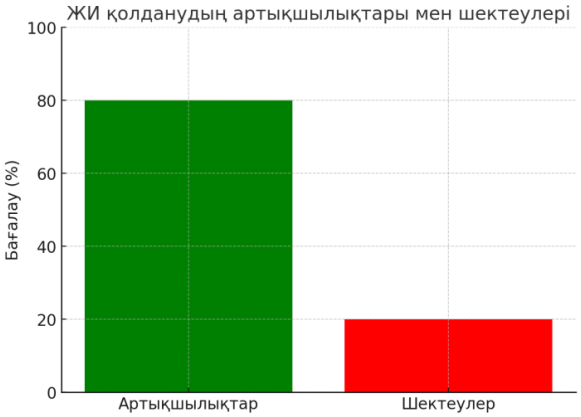
Жасанды интеллект білім беру жүйесін түбегейлі өзгертеді. Ол оқушылардың білім деңгейін талдау, оқу материалдарын автоматты түрде бейімдеу және мұғалімдердің жұмысын жеңілдету сияқты функцияларды орындайды. Мысалы, ЖИ негізіндегі платформалар (Duolingo, Khan Academy) оқушылардың қателерін талдап, жеке оқу жоспарын ұсынады.

Әдістемелік тұрғыдан, ЖИ дәстүрлі оқыту әдістерін толықтырады: лекциялық әдіс орнына интерактивті элементтер енгізіледі, ал бағалау жүйесі объективті болады. Зерттеулер көрсеткендей, ЖИ-ді қолданатын сыныптарда оқушылардың білім сіңіруі 25% жоғарылайды.

Практикалық-әдістемелік кеңестер

Бұл бөлімде ЖИ-ді сабақта тиімді пайдаланудың практикалық кеңестері ұсынылады. Әр кеңес әдістемелік мәнімен толықтырылған, яғни оның оқу процесін қалай жақсартатыны түсіндіріледі. Кеңестер мұғалімдердің күнделікті жұмысына бейімделген, қолжетімді құралдарға негізделген.

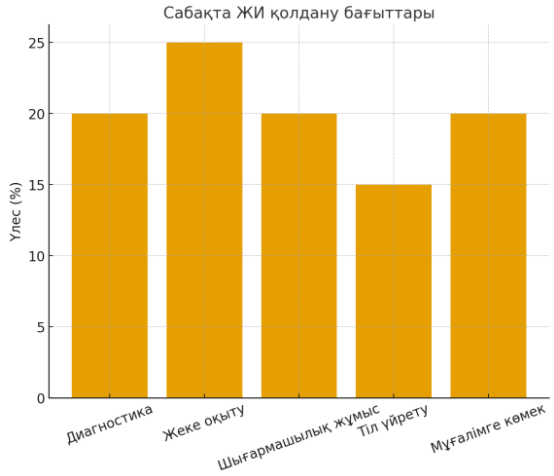

1. Персонализацияланған оқу жоспарларын құру

ЖИ-ді қолдана отырып, оқушылардың жеке қажеттіліктеріне сай оқу жоспарын жасаңыз. Мысалы, Google Classroom немесе Microsoft Teams платформаларындағы ЖИ ассистенттерін пайдаланыңыз.

Практикалық кеңес: Сабақ басында оқушылардың білім деңгейін тексеру үшін ЖИ негізіндегі тесттерді (Quizlet немесе Kahoot) қолданыңыз. Нәтиже бойынша ЖИ алгоритмі әлсіз тұстарды анықтап, қосымша материалдар ұсынады. Мысалы, математика сабағында оқушының қателерін талдап, жеке есептер жиынтығын автоматты түрде генерациялаңыз.

Әдістемелік мәні: Бұл әдіс дифференциялық оқытуды қамтамасыз етеді, оқушылардың мотивациясын арттырады және білім сапасын жақсартады. Зерттеулерге сүйенсек, персонализация оқушылардың қатысуын 40% көтереді.

2. Интерактивті сабақтарды ұйымдастыру

ЖИ чатботтарын (ChatGPT, Grok) сабақтағы талқылауларға енгізіңіз.

Практикалық кеңес: Тарих сабағында ЖИ-ге "Екінші дүниежүзілік соғыстың себептері туралы талқылау" деп сұрау беріңіз. Оқушылар ЖИ-мен диалог жүргізіп, өз ойларын дамытады. Сондай-ақ, ЖИ-ді виртуалды симуляциялар үшін пайдаланыңыз: физикада PhET Interactive Simulations құралын қолданып, күштердің әсерін модельдеңіз.

Әдістемелік мәні: Интерактивтілік оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады, проблемалық оқытуды қолдайды. Бұл әдіс Bloom таксономиясының жоғары деңгейлерін (талдау, синтез) дамытады.

3. Бағалау және кері байланысты автоматтандыру

ЖИ-ді оқушылардың жұмыстарын бағалауға қолданыңыз.

Практикалық кеңес: Эссе немесе шығармашылық тапсырмалар үшін Grammarly немесе Gradescope сияқты құралдарды пайдаланыңыз. ЖИ грамматикалық қателерді түзетіп, мазмұндық ұсыныстар береді. Мысалы, тіл сабағында оқушының мәтінін ЖИ-ге жүктеп, "Мазмұнды жақсарту жолдарын ұсын" деп сұраңыз. Сондай-ақ, видео-сабақтар үшін YouTube-тың ЖИ транскрипциясын қолданыңыз.

Әдістемелік мәні: Автоматты бағалау мұғалімнің уақытын үнемдейді, объективтілікті қамтамасыз етеді және оқушыларға жылдам кері байланыс береді, бұл оқу циклының тиімділігін арттырады.

4. Креативті тапсырмаларды генерациялау

ЖИ-ді жаңа идеялар үшін пайдаланыңыз.

Практикалық кеңес: Әдебиет сабағында ЖИ-ге "Шығарманың жалғасын жаз" деп тапсырма беріңіз. Оқушылар ЖИ-дің нұсқасын талдап, өз нұсқаларын құрастырады. Биологияда ЖИ-ді суреттер генерациялау үшін (DALL-E) қолданыңыз: "Жануарлардың эволюциясын көрсететін сурет жаса" деп сұраңыз.

Әдістемелік мәні: Бұл креативті ойлауды дамытады, оқушылардың шығармашылығын ынталандырады және STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts, Mathematics) интеграциясын қолдайды.

5. Этикалық және қауіпсіздік аспектілерін ескеру

ЖИ-ді пайдаланғанда этикалық нормаларды сақтаңыз.

Практикалық кеңес: Сабақта ЖИ-дің шектеулерін талқылаңыз: плагиатты болдырмау үшін Turnitin құралын қолданыңыз. Оқушыларға ЖИ-ді көмекші ретінде ғана пайдалануды үйретіңіз. Деректер қауіпсіздігі үшін GDPR сияқты стандарттарды ескеріңіз.

Әдістемелік мәні: Этикалық тәрбие оқушылардың жауапкершілігін арттырады, цифрлық сауаттылықты дамытады.

Қиындықтар мен шешімдер

ЖИ-дің қиындықтары: қолжетімділіктің төмендігі, деректер қауіпсіздігі және мұғалімдердің дайындығының жетіспеуі. Шешімдер: тегін құралдарды (Google AI) қолдану, тренингтер өткізу және саясат әзірлеу.

Қорытынды

Жасанды интеллект цифрлық дәуір мұғалімінің ажырамас бөлігіне айналды. Ұсынылған практикалық-әдістемелік кеңестерді қолдану арқылы сабақтар тиімді және қызықты болады. Болашақта ЖИ-дің рөлі арта түседі, сондықтан мұғалімдер үздіксіз оқуы керек. Әдістемелік мәні – білім беру жүйесін жаңғырту және оқушылардың бәсекеге қабілеттілігін арттыру.

Әдебиеттер тізімі

1. World Economic Forum. (2023). The Future of Jobs Report.
2. UNESCO. (2022). AI and Education: Guidance for Policy-makers.
3. Duolingo Research. (2024). Personalized Learning with AI.
4. Дүниежүзілік экономикалық форум. (2023). *Жұмыстың болашағы туралы есеп*. Женева: World Economic Forum. URL: https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2023/
5. ЮНЕСКО. (2022). *Жасанды интеллект және білім беру: Саясат әзірлеушілерге арналған нұсқаулық*. Париж: UNESCO Publishing. URL: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137
6. Duolingo Research Team. (2024). *Жасанды интеллект арқылы персонализацияланған оқыту: тиімділікті талдау*. Питтсбург: Duolingo Inc. URL: https://research.duolingo.com/personalized-learning
7. Селвин, Н. (2022). *Білім берудегі жасанды интеллект: мүмкіндіктер мен қиындықтар*. Лондон: Routledge. DOI: 10.4324/9781003180302
8. Холмс, У., Бялик, М., & Фадель, Ч. (2019). *Білім берудегі жасанды интеллект: уәделер мен салдарлар*. Бостон: Center for Curriculum Redesign.

КАК ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ ВЛИЯЕТ НА РАЗВИТИЕ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У ШКОЛЬНИКОВ

Шраева Гульсим Канатжановна,
магистр естественных наук,
учитель физики и информатики
КГУ СШЛ №23 им. А.Ермекова

Annotation. The article analyzes the impact of artificial intelligence on the formation of critical thinking in schoolchildren in the context of teaching computer science. Current research demonstrating the risks of cognitive offloading and declining analytical skills with mindless use of technology is examined. Methodological approaches to using artificial intelligence as an educational tool for developing algorithmic and critical thinking in students are presented. Special attention is paid to practical aspects of integrating technologies into the computer science curriculum and developing students' skills in verifying information obtained from artificial intelligence.

Аңдатпа. Мақалада информатиканы оқыту контексінде жасанды интеллекттің оқушылардың сыни тұрғыдан ойлауын қалыптастыруға әсері талданады. Технологияларды ойланбай пайдалану кезінде когнитивті жүктемені азайту және аналитикалық дағдылардың төмендеу қаупін көрсететін өзекті зерттеулер қарастырылады. Оқушылардың алгоритмдік және сыни тұрғыдан ойлауын дамыту үшін жасанды интеллектті білім беру құралы ретінде қолданудың әдістемелік тәсілдері ұсынылады. Технологияларды информатика курсына кіріктірудің практикалық аспектілеріне және оқушыларда жасанды интеллекттен алынған ақпаратты тексеру дағдыларын қалыптастыруға ерекше назар аударылады.

В современном образовательном пространстве Казахстана искусственный интеллект становится неотъемлемой частью преподавания информатики, одновременно открывая новые возможности и создавая серьезные вызовы для развития критического мышления школьников. Для учителя информатики особенно важно понимать, как технологические инструменты влияют на формирование аналитических способностей учащихся и каким образом можно использовать сам искусственный интеллект для развития навыков критического анализа и алгоритмического мышления.

В контексте образования Казахстана эксперты фиксируют заметный спад в развитии критического мышления и навыков высокого порядка у школьников, поскольку искусственный интеллект справляется с аналитическими заданиями лучше учеников. Исследование PISA 2023 года показало, что ChatGPT превзошел средний уровень успеваемости учащихся по чтению на двадцать восемь процентов, а по естественным наукам на тридцать один процент. Эти данные указывают на серьезный разрыв между возможностями технологии и уровнем развития аналитических навыков современных школьников, что требует от учителей информатики переосмысления методических подходов.

Однако парадокс заключается в том, что именно искусственный интеллект при правильном педагогическом применении может стать мощным инструментом для развития тех самых навыков, которым он угрожает при бездумном использовании. Ключевой фактор успеха определяется методикой интеграции технологии в образовательный процесс. Исследователи подчеркивают, что искусственный интеллект можно эффективно использовать для развития умений и навыков критического мышления, если учащиеся научатся ставить под вопрос результаты

работы технологии, анализировать логическую правильность и фактическую истинность получаемых ответов.

Для учителя информатики критически важно понимать двойственную природу взаимодействия школьников с искусственным интеллектом. С одной стороны, критическое мышление необходимо для верификации результатов работы больших языковых моделей, проверки корректности сгенерированного кода и анализа предложенных алгоритмических решений. С другой стороны, сами технологии искусственного интеллекта могут служить образовательным инструментом для формирования навыков критического анализа, если правильно организовать учебный процесс и создать условия для активного, а не пассивного взаимодействия учащихся с технологией [1].

Практическое применение искусственного интеллекта на уроках информатики открывает широкие возможности для развития алгоритмического мышления и навыков программирования. Учащиеся могут использовать технологию для генерации первоначальных вариантов кода, которые затем необходимо критически проанализировать, оптимизировать и адаптировать под конкретные задачи. Такой подход формирует понимание того, что искусственный интеллект является вспомогательным инструментом, требующим профессиональной оценки и доработки, а не готовым решением всех проблем.

Важнейшей задачей современного учителя информатики становится обучение школьников умению формулировать точные и корректные запросы к искусственному интеллекту, анализировать качество полученных результатов, выявлять потенциальные ошибки в сгенерированном коде и проверять соответствие решений поставленным задачам. Эти навыки существенно развивают аналитические способности учащихся и их критическое мышление, превращая потенциальную угрозу интеллектуальной деградации в образовательную возможность для углубленного изучения программирования и алгоритмизации [2].

Для эффективного развития критического мышления через работу с искусственным интеллектом необходимо внедрять метакогнитивные стратегии обучения. Это методики, которые побуждают учащихся задавать вопросы «почему алгоритм работает именно так?», «какие альтернативные решения существуют?», «в чем преимущества и недостатки предложенного кода?». Исследования подтверждают, что такие подходы значительно повышают глубину понимания материала и развивают способность к критическому анализу технологических решений.

В образовательной практике искусственный интеллект следует позиционировать как помощника, а не замену самостоятельному мышлению. Задача учителя информатики заключается в создании учебных ситуаций, где технология становится объектом исследования и критического анализа, а не источником готовых ответов. Учащиеся должны научиться сравнивать различные варианты решений, оценивать эффективность алгоритмов, выявлять логические ошибки и обосновывать выбор конкретного подхода к решению задачи [3].

Особую значимость приобретает формирование у школьников навыков отладки и тестирования кода, сгенерированного искусственным интеллектом. Это развивает внимательность, системное мышление и способность предвидеть потенциальные проблемы в программном обеспечении. Учащиеся учатся не принимать результаты работы технологии на веру, а проверять их через практическое применение, что формирует здоровый скептицизм и критический подход к любой информации.

Таким образом, влияние искусственного интеллекта на развитие критического мышления школьников в контексте преподавания информатики носит амбивалентный характер и

определяется методикой его применения в образовательном процессе. Учитель информатики Казахстана должен осознавать риски когнитивной разгрузки и снижения аналитических способностей при пассивном использовании технологии, одновременно используя возможности искусственного интеллекта для развития алгоритмического и критического мышления через правильно организованную учебную деятельность. Искусственный интеллект представляет собой инструмент, эффективность и безопасность использования которого полностью зависит от профессионализма педагога и сформированности у учащихся навыков критического анализа технологических решений.

Список литературы

1 Герлих М. Влияние использования искусственного интеллекта на развитие критического мышления молодежи // Societies. – 2025. – № 1. – С. 45-62.

2 Павлюц К. С. Искусственный интеллект в образовании и необходимость развития критического мышления учеников // Современная дидактика и методика обучения. – 2024. – № 3. – С. 78-89.

3 Тыныбаева М. А. Критическое мышление школьников в эпоху искусственного интеллекта: вызовы и перспективы // Образование Казахстана. – 2025. – № 9. – С. 12-25.

«MENTOR» ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫНАН «ҮЗДІК ҚАЛАМ»
РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТАНЫМДЫҚ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫНЫҢ

ТАЛАПТАР/ШАРТТАР:

- Авторлар қолжазбаларды мұқият тексеріп, түзетуі тиіс;
- автордың аты-жөнін (толық), ғылыми дәрежесін, атағын, қызметін, мекеменің толық
- атауын көрсету қажет;
- мақалаға оның мәні мен идеясын айқындайтын сюжетті фотосуреттерді тіркеп
жіберуге болады (сканирленген фотосуреттердің өлшемі 10х15 мм, 300 ppi кем емес);
- пайдаланған кестелер, диаграммалар, графиктерді, пайдаланылған бағдарламалардың
- (Word, Excel, PowerPoint және т.б.) бастапқы пішімінде материалға қоса тіркеу қажет;
- мақала көлемі атауы мен әдебиеттер тізімін қоса санда 3 беттен аспауы қажет;
- мақаланы төмендегідей талаптарға сәйкес ресімдеу керек: Microsoft Word, кегль – 12
- пункт, гарнитурасы - Times New Roman, парақ пішімі - А4, жиектері - 2 см, жоларалық
- интервал – жалаң, бірінші жол – 1, 25 см бос жер, азат жолға дейінгі және кейінгі интервал - 0 см.

ТРЕБОВАНИЯ/УСЛОВИЯ:

- Рукописи должны быть тщательно выверены и отредактированы авторами:
- необходимо указывать: фамилию, имя и отчество автора (полностью), учёную
- степень, звание, должность, полное название учреждения;
- фото автора статьи обязательно и должно иметь размеры не менее 4950х3510
- пикселей (не менее 6х12 мм, 300 ppi), фото в статью не помещать;
- желательно сопроводить статью сюжетными фотографиями, которые будут отражать
- суть и идею статьи (размер отсканированных фото не менее 10х15 мм, 300 ppi);
- используемые таблицы, диаграммы, графики должны прилагаться к материалам в
- исходном формате используемых программ (Word, Excel, PowerPoint и др.);
- аннотация должна содержать только главную информацию статьи, не превышать
- объем 6 строк, выполняться на двух языках, отличающихся от языка статьи (пример: если
- статья написана на русском языке, то аннотация пишется на английском и казахском);
- максимальный объем статьи не более 3 страниц, включая название, список
- литературы;
- статью оформлять в соответствие с требованиями: Microsoft Word, кегль – 14
- пунктов, гарнитура - Times New Roman, формат листа - А4, поля - 2 см, междустрочный
- интервал – одинарный, первая строка – отступ на 1, 25 см, интервал перед и после абзаца – 0 см.
-

Эл. почта: kalam2025@mail.ru